

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP.WPP.4621.11.2023

Druk nr 3647
Warszawa, 24 października 2023 r.

Pani
Elżbieta Witek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowna Pani Marszałek

przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument

- Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2022 r. na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych.

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z poważaniem

Mateusz Morawiecki

/podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/

INFORMACJA
Rządu Rzeczypospolitej Polskiej
o działaniach podejmowanych w 2022 r.
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.
KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Warszawa 2023 r.

Spis treści

	Str.
Wstęp	4
I. Podstawowe dane statystyczne dotyczące osób niepełnosprawnych w Polsce w 2022 r.	6
II. Informacja szczegółowa resortów i kierowników urzędów o realizacji w 2022 r. praw osób niepełnosprawnych w zakresie:	
1. dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym ¹⁾	21
2. dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.....	22
3. dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną	41
4. nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej	53
5. pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych	89
6. pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych	93
7. zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym	132
8. życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym: dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej – swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu – dostępu do informacji – możliwości komunikacji międzyludzkiej	149
9. posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych	202
10. pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb	206
III. Informacja o funkcjonowaniu w 2022 r. ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się	234
Podsumowanie	237
Załączniki	
Załącznik nr 1 Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych	241
Załącznik nr 2 Wykaz ministrów i urzędów, które nadesłały informację o działaniach podejmowanych w 2022 r. na rzecz osób niepełnosprawnych	243
Załącznik nr 3 Tabele Ministerstwa Edukacji i Nauki do Informacji dotyczącej istotnych działań zrealizowanych, kontynuowanych, podjętych w 2022 r.	244

---

¹⁾ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych zawiera 10 praw. „Prawo dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym” nie zostało omówione z uwagi na to, że obszerny opis instrumentów służących jego realizacji został zawarty w pozostałych 9 prawach.

Załącznik nr 4 Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w 2022 r. w ministerstwach oraz urządach	267
Załącznik nr 5 Informacja o osobach niepełnosprawnych, które uczestniczyły w 2022 r. w naborze na wolne stanowiska pracy w służbie cywilnej, nadesłana przez ministrów i kierowników urzędów	270
Załącznik nr 6 Dostosowanie budynków ministerstw i urzędów do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych	273

WSTĘP

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M.P. poz. 475)²⁾, zwana dalej „Kartą Praw”, zawiera katalog dziesięciu praw, których realizacja powinna przyczynić się do pełnego włączenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Dokument ten nie posiada mocy prawnej gwarantującej osobom niepełnosprawnym konkretne uprawnienia, ale pomimo wielu zmian, jakie nastąpiły od czasu jego uchwalenia, w otoczeniu prawnym oraz sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce, nadal stanowi ważne zobowiązanie dla władz publicznych do podejmowania wysiłków na rzecz zagwarantowania osobom niepełnosprawnym realizacji praw określonych w uchwale, w celu zapewnienia im faktycznej równości szans i niedyskryminacji.

Podkreślenia wymaga, że prawa osób niepełnosprawnych zagwarantowane są w wielu aktach prawa krajowego, m.in. w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. poz. 483, z późn. zm.), zwanej dalej „Konstytucją RP”, w ustawach (np. w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, zabezpieczenia społecznego, rodziny, pracy, kultury, sportu i turystyki, infrastruktury) oraz w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.), zwanej dalej „Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych”. Konwencja ta, jako umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, stanowi od 25 października 2012 r. część krajowego porządku prawnego³⁾ i ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy nie da się pogodzić z umową.

W tym kontekście Kartę Praw należy traktować jako apel wzmacniający potrzebę stałego podejmowania i rozwijania działań ograniczających zjawisko dyskryminacji, marginalizacji i wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Podobnie jak w latach poprzednich Minister Rodziny i Polityki Społecznej (z jego upoważnienia – Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych) zwrócił się do ministrów i kierowników wybranych urzędów⁴⁾ z prośbą o przygotowanie i nadesłanie informacji o działaniach zrealizowanych, kontynuowanych lub podjętych w 2022 r.

Ponadto Minister Rodziny i Polityki Społecznej poprosił ministrów i kierowników urzędów o przygotowanie szczegółowej informacji dotyczącej:

- dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków,
- podjętych działań zmierzających do zapewnienia wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych na poziomie, o którym mowa w art. 21 ust. 2a ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 100, z późn. zm.) zwanej dalej „ustawą o rehabilitacji”,
- informacji o realizacji ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz. U. z 2022 r. poz. 1691), zwanej dalej „ustawą o służbie cywilnej”, w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej,
- informacji o realizacji postanowień ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz. U. z 2023 r. poz. 20), zwanej dalej „ustawą o języku migowym”.

---

²⁾ Treść uchwały znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszej „Informacji...”.

³⁾ Po opublikowaniu treści dokumentu ratyfikacyjnego z dnia 6 września 2012 r. wraz z tekstami Konwencji w języku angielskim i w przekładzie na język polski oraz oświadczenia rządowego z dnia 25 września 2012 r. w sprawie mocy obowiązującej Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, w którym została podana też informacja, które państwa ratyfikowały tę Konwencję i kiedy.

⁴⁾ Wykaz resortów i urzędów, które odpowiedziały na prośbę, zamieszczono w załączniku nr 2 do „Informacji...”.

Na podstawie nadesłanych materiałów opracowano „Informację Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2022 r. na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych” zawierającą opis działań zrealizowanych, kontynuowanych lub podjętych w 2022 r. przez ministerstwa i urzędy, w ramach ich merytorycznych kompetencji i ustawowych uprawnień. Dokument ten, co do zasady, ograniczony jest perspektywą 1 roku, zdeterminowaną brzmieniem § 3 sejmowej uchwały, w której Rząd został wezwany przez Sejm RP do składania stosownej informacji corocznie⁵⁾.

---

⁵⁾ Rządowe Centrum Legislacji wyraziło jednoznaczny pogląd, że informacja przygotowana przez Rząd RP z realizacji Karty Praw Osób Niepełnosprawnych powinna dotyczyć podjętych, zrealizowanych lub kontynuowanych działań tylko w danym roku (pismo z dnia 11 czerwca 2014 r.).

I.

PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE DOTYCZĄCE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W POLSCE W 2021 R.

Dane ogólne

W Polsce ostatnie pełne dane dotyczące niepełnosprawności prawnej i biologicznej pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2021 roku. Główny Urząd Statystyczny opracował dane z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 (NSP 2021), który dostarczył aktualnych informacji na temat populacji osób niepełnosprawnych w Polsce. Wyniki spisu ludności z 2021 roku wykazały, że liczba osób niepełnosprawnych wyniosła 5 447,5 tys. co stanowiło 14,3% ogólnej populacji. W porównaniu do wyników NSP z 2011 roku, gdzie liczba osób niepełnosprawnych ogółem wyniosła 4697,0 tys., w 2021r. liczba osób niepełnosprawnych ogółem zwiększyła się o 750,5 tys., tj. o 16,0%. Udział mężczyzn wśród osób niepełnosprawnych wynosił 45,1% wobec 54,9% dla kobiet.

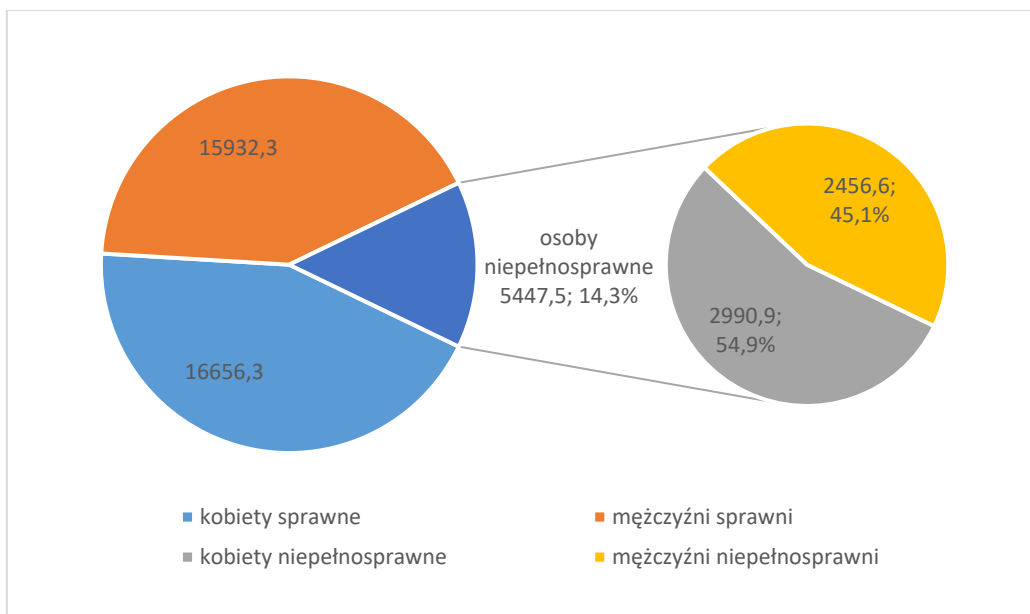
W 2021 r. wśród ogółu niepełnosprawnych dominowały osoby posiadające prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności⁶⁾ (niepełnosprawni prawnie) – 3 471,2 tys.. W porównaniu do 2011 roku (3 131,5 tys.) nastąpił wzrost liczebności grupy osób niepełnosprawnych prawnie o ponad 10%.

Liczebność zbiorowości osób niepełnosprawnych tylko biologicznie wyniosła 1 976, 4 tys. W porównaniu z danymi NSP 2011, nastąpił wzrost liczby osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (tzn. nie posiadających prawnego potwierdzenia faktu niepełnosprawności, natomiast deklarujących odczuwanie ograniczenia sprawności) z 1 565,6 tys. w 2011 roku do 1 976,4 tys. w 2021 roku, tj. o 26,2%. W 2021 roku wśród zbiorowości osób z niepełnosprawnościami przeważały kobiety 2 990,9 tys. (54,9% wobec 2 456,6 tys. mężczyzn – 45,1%), dekadę wcześniej udział kobiet w strukturze niepełnosprawnych był nieco niższy – 2 530,1 tys. (53,9%) a udział mężczyzn nieco wyższy – 2 166,9 tys. (46,1%).

Wykres: Częstość występowania niepełnosprawności w podziale na płeć w 2021 r. (w tys.)

---

⁶⁾ dla osób w wieku 16 lat i więcej – posiadanie aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający, ustalającego niezdolność do pracy, stopień niepełnosprawności, celowość przekwalifikowania lub inwalidztwo; dla osób poniżej 16 roku życia – posiadanie aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności wydanego przez organ orzekający. Ze względu na stan epidemii lub zagrożenia epidemicznego orzeczenia o niepełnosprawności zostały wydłużone z mocy prawa. W Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań 2021 (NSP 2021) taką możliwość przewidziano również dla osób w wieku od 16 lat do 17 lat i 6 m-cy.

Źródło: opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS, dane na podstawie NSP 2021

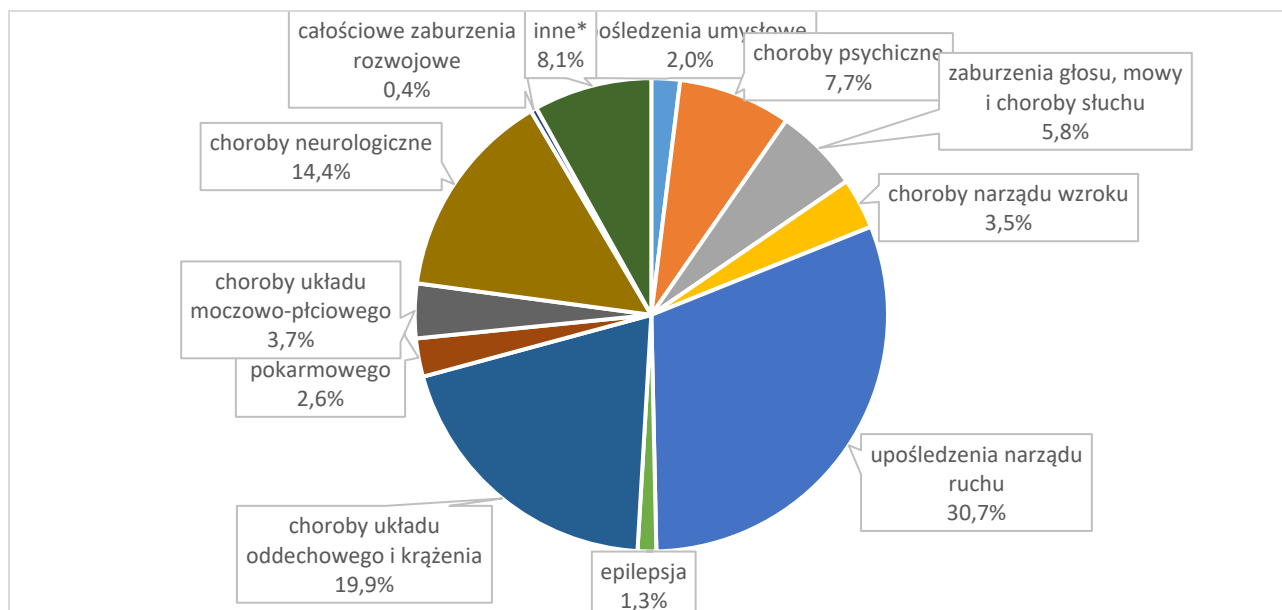
Dane dot. liczby osób niepełnosprawnych prawnie pochodzące z Elektronicznego Krajowego Systemu Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności (EKSMOoN)

Według danych za IV kwartał 2022 r. w systemie EKSMOoN⁷⁾ zarejestrowanych było 223 593 osób niepełnosprawnych w wieku do 16 lat oraz 3 103 574 osób niepełnosprawnych, które ukończyły 16 rok życia, w tym:

- 1 013 755 osób z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności,
- 1 441 037 osób z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności,
- 648 782 osób z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

⁷⁾ kwartalne informacje o liczbie osób niepełnosprawnych przedstawione na podstawie orzeczeń o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (na podstawie danych gromadzonych w SI EKSMOoN- Elektronicznym Krajowym Systemie Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności). Dane dotyczą jedynie osób niepełnosprawnych, które otrzymały orzeczenia o niepełnosprawności lub jej stopniu wydane przez powiatowe lub wojewódzkie zespoły ds. orzekania (orzeczenia dla celów pozarentowych). Dane nie obejmują osób posiadających równoważne orzeczenie wydane przez inny organ do tego uprawniony np. orzeczeń o częściowej/całkowitej niezdolności do pracy lub samodzielnej egzystencji wydawanych przez lekarzy orzeczników ZUS/KRUS.

Wykres: Osoby niepełnosprawne zarejestrowane w systemie EKSMOoN w IV kwartale 2022 r. według przyczyny niepełnosprawności

* inne – w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego

Źródło: opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS

Najczęstszą przyczyną niepełnosprawności jest upośledzenie narządu ruchu – 30,7%, choroby układu oddechowego i krążenia – 19,9% oraz choroby neurologiczne – 14,4%. Najrzadziej występującą przyczyną są schorzenia zakwalifikowane do grupy inne – 8,1% (endokrynologiczne, metaboliczne zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego), epilepsja – 1,3%, upośledzenie umysłowe – 2% oraz całościowe zaburzenia rozwojowe 0,4%. Należy mieć na względzie, że na orzeczeniu może być wskazane do trzech przyczyn niepełnosprawności i dodatkowo jedna osoba może posiadać kilka orzeczeń.

Dane dotyczące osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w systemie EKSMOoN, nie obejmują osób posiadających orzeczenia wydane dla celów rentowych przez inne organy do tego uprawnione – ZUS, KRUS, MON, MSWiA.

Danych statystycznych na temat populacji osób niepełnosprawnych dostarczają też cykliczne badania obszarowe realizowane przez Główny Urząd Statystyczny:

- 1) Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)⁸⁾ – dane kwartalne dot. osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16–89 lat od 2021 roku wraz z odniesieniem do ich sytuacji na rynku pracy.⁹⁾ W badaniu

⁸⁾ Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności – badanie reprezentacyjne przeprowadzane kwartalnie przez Główny Urząd Statystyczny. Do zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie zaliczono osoby, w wieku między 16 a 89 lat i stosownie do postanowień ustawy o rehabilitacji i posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenie równoważne. Jednostką obserwacji w BAEL są osoby będące członkami gospodarstw domowych zamieszkałe w wylosowanych mieszkaniach. Poza zakresem badania pozostają osoby bezdomne oraz przebywające poza gospodarstwem domowym, tj. za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania w Polsce, 12 miesięcy lub więcej.

⁹⁾ Z uwagi na zmiany metodologiczne badania BAEL od 2021 r. – m.in. pytania o aktywność w badaniu dotyczą osób w wieku 15-89 lat, zmianę definicji osoby pracującej, co rzutuje ostatecznie na liczbę osób pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo oraz na wskaźniki, GUS informuje, że dane od I kw. 2021 są nieporównywalne z wcześniejszymi szeregami czasowymi. Informacja o zmianach w badaniu od 2021 r. dostępna jest na stronie GUS: <https://stat.gov.pl/obszary->

BAEL definicja osoby niepełnosprawnej odnosi się do niepełnosprawności prawnej tj. osoby posiadającej dokument poświadczający prawny status niepełnosprawności¹⁰⁾. Według danych BAEL za IV kwartał 2022 r. mężczyźni stanowili 49,6% populacji osób niepełnosprawnych (1 365 tys. osób) a kobiety 50,5% (1 390 tys. osób). 62,3% osób niepełnosprawnych (1 717 tys.) mieszkało w miastach, a 37,7% (1 037 tys.) na obszarach wiejskich. Według wyników BAEL w IV kw. 2022 r. liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16–89 lat wynosiła ogółem 2 754 tys.

Największą grupę wśród osób niepełnosprawnych prawnie stanowiły osoby:

- w wieku 65 lat–89 lat – 42,4% (1 167 tys.),
- w wieku 55–64 lata – 25,3% ogółu osób niepełnosprawnych (698 tys.),
- w wieku 45–54 lat – 13,2% (363 tys.),
- w wieku 35–44 lat – 9,9% (272 tys.).

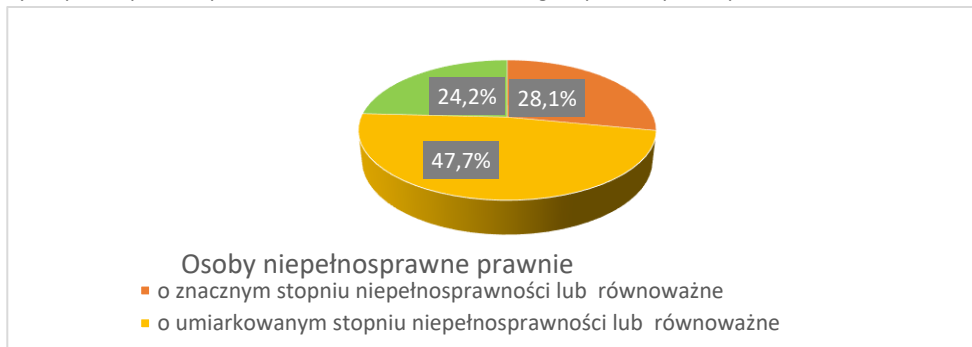
Najmniej liczne w tej zbiorowości były najmłodsze grupy wiekowe:

- w wieku 25–34 lat – 6,1% (168 tys.),
- w wieku 16–24 lata – 3,1% (86 tys.)

W opublikowanych danych BAEL za IV kwartał 2022 r. w populacji osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16–89 lat można było wyróżnić osoby o:

- znacznym stopniu niepełnosprawności – 773 tys. osób (28,1%)
- umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 1 315 tys. osób (47,7%)
- lekkim stopniu niepełnosprawności – 666 tys. osób (24,2%)

Wykres: Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16–89 lat według stopnia niepełnosprawności w IV kwartale 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS, na podstawie danych BAEL GUS

Tabela: Osoby niepełnosprawne w wieku 16–89 lat w podziale na stopnie niepełnosprawności według aktywności zawodowej

---

tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/informacja-glownego-urzedu-statystycznego-na-temat-zmian-wprowadzanych-od-2021-r-w-bael,35,1.html

¹⁰⁾ Zbiorowość osób niepełnosprawnych została wyodrębniona z ogółu ludności w wieku 15 lat 89 lat, na podstawie kryterium prawnego. Do osób niepełnosprawnych zaliczono osoby, które ukończyły 16 rok życia i stosownie do postanowień ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenie równoważne.

	Ogółem 16–89	Aktywni zawodowo	Pracujący
OGÓŁEM	100,0%	100%¹¹⁾	100%¹²⁾
Osoby mające orzeczenie: o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	28,1%	8,1%	7,6%
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	47,7%	55,8%	56,1%
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	24,2%	36,1%	36,3%

Źródło: Zestawienie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS

Europejskie Ankiety Badanie Zdrowia (EHIS - European Health Interview Survey) – dane z 2019 r. dot. osób niepełnosprawnych statystycznie¹³⁾, którego celem jest poznanie obecnej sytuacji zdrowotnej mieszkańców Polski. Według wyników Europejskiego Ankiety Badania Zdrowia–EHIS¹⁴⁾ z 2019 roku 13,0% osób w Polsce charakteryzowało się niepełnosprawnością (zgodnie z jednolitą dla UE definicją statystyczną zastosowaną w badaniu, uwzględniono zarówno poważne jak i mniej poważne ograniczenia, powodujące niemożność wykonywania zwykłych czynności, przez okres co najmniej ostatnich 6 miesięcy), przy czym 10,4% miało orzeczenie o niepełnosprawności, a pozostałe 2,6% nie miało takiego orzeczenia, ale deklarowało występowanie poważnych ograniczeń w wykonywaniu zwykłych czynności. Niepełnosprawnych wyłącznie prawnie było 6,6%, prawnie i biologicznie blisko 3,8%. Według wyników EHIS 2019 w Polsce żyło wówczas 22,6% osób niepełnosprawnych biologicznie, z czego 6,4% to osoby z poważnymi ograniczeniami a 16,3% osoby z niezbyt poważnymi ograniczeniami sprawności. Częstość występowania niepełnosprawności biologicznej rośnie wraz z wiekiem, gwałtownie po ukończeniu 50 roku życia, sięgając 79% w grupie seniorów (80 lat lub więcej). Jednocześnie wśród osób najstarszych zaobserwowano relatywnie wysoki udział osób z poważnymi ograniczeniami w codziennym funkcjonowaniu – 38,4%.

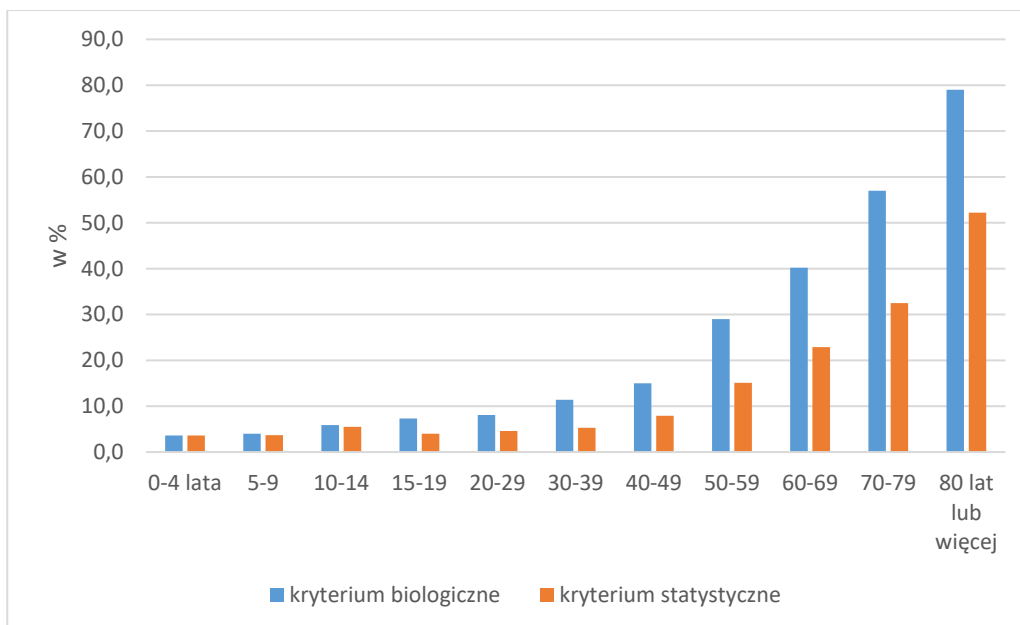
Wykres: Częstość występowania niepełnosprawności w 2019 r. według grup wieku w podziale na rodzaj kryterium

¹¹⁾ Liczby zaokrąglono uwzględniając najmniejszy możliwy błąd.

¹²⁾ Liczby zaokrąglono uwzględniając najmniejszy możliwy błąd.

¹³⁾ W podsumowaniu wyników Europejskiego Ankiety Badania Zdrowia (EHIS) wykorzystana została definicja statystyczna, która ujmuje nie tylko osoby niepełnosprawne prawnie, ale również osoby, które co prawda orzeczenia o niepełnosprawności nie posiadają, lecz deklarują, że mają trwające co najmniej przez 6 miesięcy poważne ograniczenia w wykonywaniu czynności, jakie ludzie zwykle wykonują (niepełnosprawność biologiczna w stopniu poważnym). Osoby niepełnosprawne biologicznie to osoby z ograniczoną zdolnością do wykonywania czynności, które ludzie w danym wieku zwykle wykonują, trwającą co najmniej 6 ostatnich miesięcy, co jest spowodowane ograniczeniami sprawności. Osoby te nie muszą posiadać orzeczenia potwierdzającego fakt niepełnosprawności. Rozróżnia się 3 stopnie ograniczenia zdolności do wykonywania czynności podstawowych: całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną. Na potrzeby badania EHIS przyjęto także unijną definicję niepełnosprawności zgodnie z metodologią Eurostatu, która odnosi się do deklaracji respondenta na temat jego stanu zdrowia i zawiera w sobie informacje zarówno o poważnych jak i mniej poważnych ograniczeniach w wykonywaniu codziennych czynności.

¹⁴⁾ Prezentowane na stronie GUS w publikacji „Stan zdrowia ludności Polski w 2019 r.”.

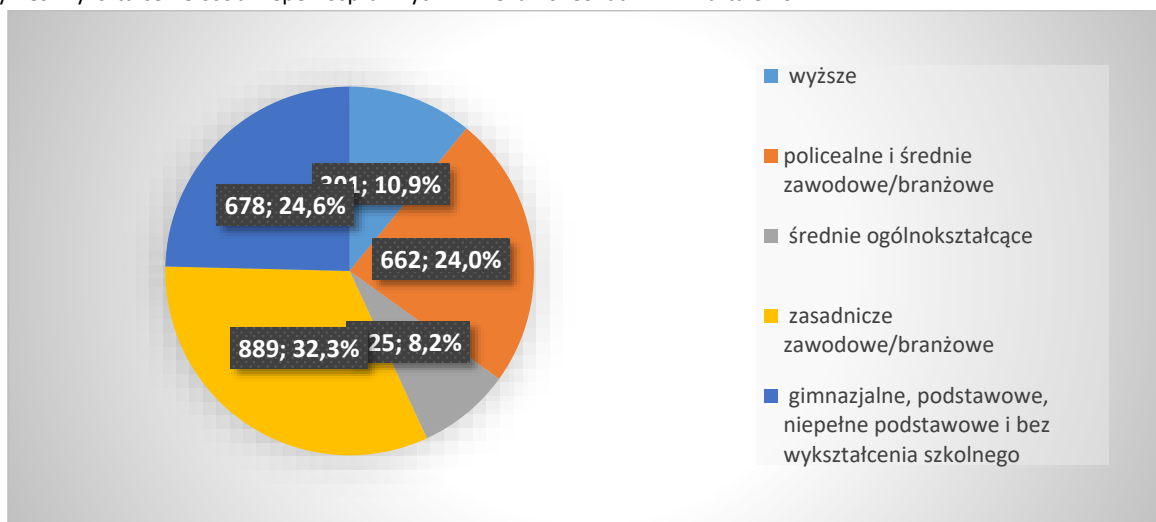

Źródło: „Stan zdrowia ludności Polski w 2019 r.” GUS, opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS

Wykształcenie osób niepełnosprawnych na podstawie BAEL w IV kw.2022 r.

Analizując wykształcenie osób niepełnosprawnych w wieku 16–89 lat w IV kwartale 2022 r. można zauważyć, że najczęściej osób posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe/branżowe (889 tys. osób, 32,3%), a następnie policealne i średnie zawodowe (662 tys. osób, 24,0%), gimnazjalne, podstawowe i niższe (678 tys. osób, 24,6%). Wykształcenie wyższe posiadało 301 tys. osób (10,9%). Najmniej osób posiadało wykształcenie średnie ogólnokształcące – 225 tys. osób (8,2%).

Wykres Wykształcenie osób niepełnosprawnych w wieku 16–89 lat w IV kwartale 2022 r.

Źródło: BON opracowanie własne, BAEL GUS

Dane dotyczące edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na podstawie danych sprawozdawczych MEiN¹⁵⁾

¹⁵⁾ Publikacja GUS „Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2021/2022”.

W roku 2021/2022 było 13 483 przedszkoli¹⁶⁾, do których uczęszczało 1 196 841 dzieci w tym 38 838 dzieci z niepełnosprawnościami¹⁷⁾. Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych to 7 463 placówki, do których uczęszczało 247 511 dzieci w tym 6 146 dzieci z niepełnosprawnościami¹⁸⁾. Liczba szkół podstawowych specjalnych w roku szkolnym 2021/2022 wyniosła 953 (w tym 755 na obszarach miejskich i 198 na obszarach wiejskich). Ogółem w szkołach uczyło się 48 349 uczniów (w tym 16 473 dziewcząt). W roku szkolnym 2021/2022 liczba liceów ogólnokształcących specjalnych¹⁹⁾ wyniosła 110 szkół, do których uczęszczało 3 161 uczniów (w tym 1 742 dziewcząt). Specjalne branżowe szkoły I i II stopnia stanowiły 404 szkoły, do których uczęszczało 12 572 uczniów (w tym 4 924 kobiet) oraz technika specjalne w roku szkolnym 2021/2022 stanowiły ogółem 404 szkoły, do których uczęszczało 12 572 uczniów (w tym 4 924 kobiet). Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat odnotowano stopniowy wzrost liczby szkół specjalnych przysposabiających do pracy. W roku szkolnym 2021/22 funkcjonowało 557 placówek tego typu (o 7 placówek więcej niż przed rokiem), do których uczęszczało 12,8 tys. uczniów, w tym 5 029 kobiet.

Dane dotyczące szkolnictwa wyższego młodzieży niepełnosprawnej na podstawie danych sprawozdawczych MEiN²⁰⁾

W roku akademickim 2021/22 na uczelniach studiowało 1 218,2 tys. studentów. Kobiety stanowiły 58,4% wszystkich osób studiujących. Liczba studentów z niepełnosprawnościami wyniosła 20 513 (1,7% wszystkich studentów), natomiast absolwenci z niepełnosprawnościami stanowili 1,8% (5 350) ogólnej liczby absolwentów (297 368).

Wykres: Liczba studentów z niepełnosprawnościami z podziałem ze względu na rodzaj niepełnosprawności

---

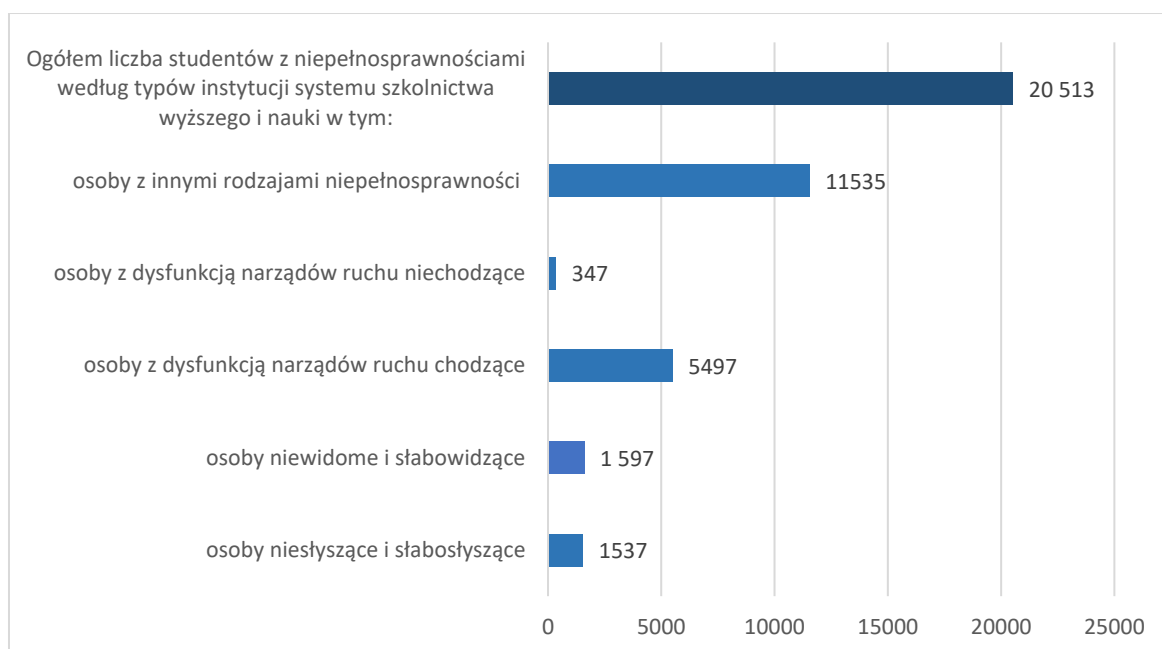
¹⁶⁾ Łącznie ze specjalnymi oraz dziećmi przebywającymi przez cały rok szkolny w placówkach wykonujących działalność leczniczą.

¹⁷⁾ Dzieci z przedszkoli specjalnych łącznie z dziećmi z niepełnosprawnościami w pozostałych przedszkolach.

¹⁸⁾ W oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych specjalnych oraz w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych ogólnodostępnych.

¹⁹⁾ W liceach ogólnokształcących specjalnych działających w przedsiębiorstwach podmiotów leczniczych, w placówkach interwencyjnych oraz w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, schroniskach dla nieletnich, zakładach poprawczych lub zakładach karnych nie wykazuje się uczniów przebywających okresowo.

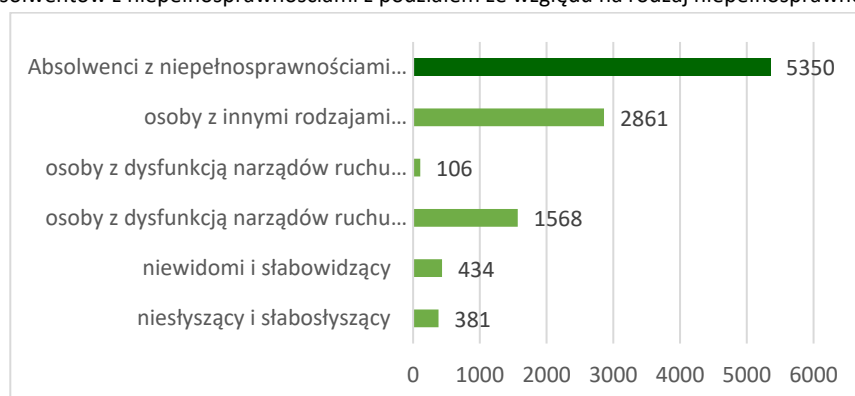
²⁰⁾ Publikacja GUS „Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2021”.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS, na podstawie danych GUS

Ogółem liczba studentów z niepełnosprawnościami według typów instytucji systemu szkolnictwa wyższego i nauki oraz grup kierunków kształcenia²¹⁾ wynosiła 20 513 osób (w tym 12 232 kobiet). Ze względu na rodzaj niepełnosprawności jest: 1 537 osób niesłyszących i słabosłyszących, 1 597 niewidomych i słabowidzących, z dysfunkcją narządów ruchu chodzących – 5 497 osób i 347 niechodzących, inne rodzaje niepełnosprawności ma 11 535 osób. Studenci z niepełnosprawnościami na studiach stacjonarnych to 12 863 osoby a niestacjonarnie studiuje 7 650 osób. Najczęściej wybierane kierunki to biznes administracja i prawo – 4 635 osób, następnie nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja – 2 893 osób, najrzadziej wybierana grupa kierunków kształcenia to rolnictwo – 287 osób. Najwięcej było studentów z niepełnosprawnościami ogółem na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych w województwie mazowieckim – 3 519 a najmniej w województwie lubuskim – 332.

Wykres: Liczba absolwentów z niepełnosprawnościami z podziałem ze względu na rodzaj niepełnosprawności

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS, na podstawie danych GUS

Absolwenci z niepełnosprawnościami ogółem stanowili 5 350 osób (w tym 3 451 kobiet), 381 niesłyszących i słabo słyszących, 434 niewidomych i słabowidzących, 1 568 osób z dysfunkcją narządów ruchu chodzących i 106 osób z dysfunkcją narządów ruchu niechodzących, inne rodzaje niepełnosprawności podaje 2 861 osób. Najwięcej studentów kończyło kierunki studiów z grup: biznes administracja i prawo – 1 321; zdrowie i opieka społeczna –

²¹⁾ Zgodnie z Międzynarodową Klasyfikacją Kierunków Kształcenia ISCED-F 2013.

666; nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja – 645. Najmniej było absolwentów na kierunku rolnictwo – 67. Najwięcej absolwentów z niepełnosprawnościami według województw było w województwie mazowieckim – 806, a najmniej w opolskim – 86. Studenci otrzymujący tylko stypendia dla osób z niepełnosprawnościami to 13 401 osób. W szkołach publicznych – 8522 osoby a w niepublicznych 4879 osób. Na jednego studenta otrzymującego stypendium dla osób z niepełnosprawnościami ogółem (uczelnie publiczne i niepubliczne) przypadło 6381,5 zł.

Rynek pracy osób niepełnosprawnych.

Według wyników BAEL w IV kw. 2022 r. liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16–89 lat wynosiła ogółem 2 754 tys., w tym: 541 tys. aktywnych zawodowo (512 tys. pracujących i 29 tys. bezrobotnych) oraz 2 213 biernych zawodowo. Wśród pracujących²²⁾ osób niepełnosprawnych w wieku 16–89 lat według statusu zatrudnienia należy wyróżnić przede wszystkim zatrudnionych²³⁾ – 452 tys. osób (224 mężczyzn i 228 tys. kobiet), z czego 148 tys. osób było zatrudnionych w sektorze publicznym a 305 tys. w sektorze prywatnym. 55 tys. osób niepełnosprawnych pracowało na własny rachunek. Dane te dotyczą osób niepełnosprawnych pracujących zarówno na otwartym jak i na chronionym rynku pracy.

Wykres: Podstawowe wskaźniki w zakresie sytuacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16–89 lat w 2022 r. w zestawieniu kwartalnym

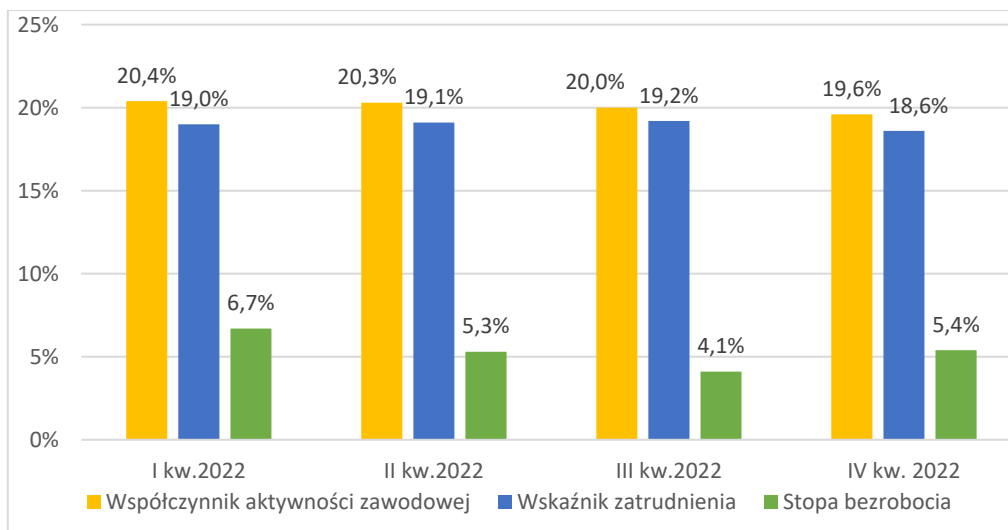
---

²²⁾ Osoby pracujące według BAEL to osoby w wieku 15-89 lat, które w okresie badanego tygodnia: wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w firmie/instytucji publicznej lub u prywatnego pracodawcy, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem, miały pracę, ale jej nie wykonywały:

- a) z powodu choroby lub urlopu wypoczynkowego, urlopu związanego z rodzicielstwem (macierzyńskiego, rodzicielskiego, ojcowskiego lub wychowawczego), organizacji czasu pracy (systemu pracy lub odbioru nadgodzin), szkolenia związanego z wykonywaną pracą,
- b) z powodu sezonowego charakteru pracy, jeśli w okresie poza sezonem nadal regularnie wypełniały zadania i obowiązki związane z pracą lub prowadzeniem działalności (z wyłączeniem obowiązków prawnych lub administracyjnych),
- c) z innych powodów, jeśli przewidywany okres nieobecności w pracy nie przekracza 3 miesięcy.

Do pracujących zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenie.

²³⁾ Dotychczasowa nazwa pracownicy najemni.

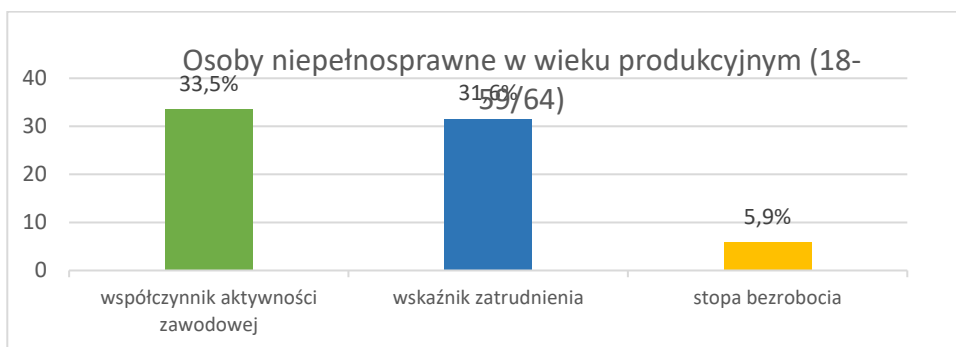

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS, na podstawie danych BAEL GUS

Biorąc pod uwagę sezonowość zmian na rynku pracy w ciągu roku, współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych prawnie osiągnął najwyższe wartości w pierwszym kwartale 2022r. (20,4%) a najniższe wartości miał na koniec roku, w czwartym kwartale i wyniósł 19,6%. Wskaźnik zatrudnienia najwyższy był w trzecim kwartale (19,2%) a na koniec 2022 r. miał najniższą wartość – wyniósł 18,6%. Zmiany w wartościach stopy bezrobocia potwierdzają cykliczność zmian: od początku roku spada (w pierwszym kwartale wyniosła 6,7%, w trzecim kwartale osiąga najniższą wartość 4,1%) aby wzrosnąć na koniec roku do 5,4%.

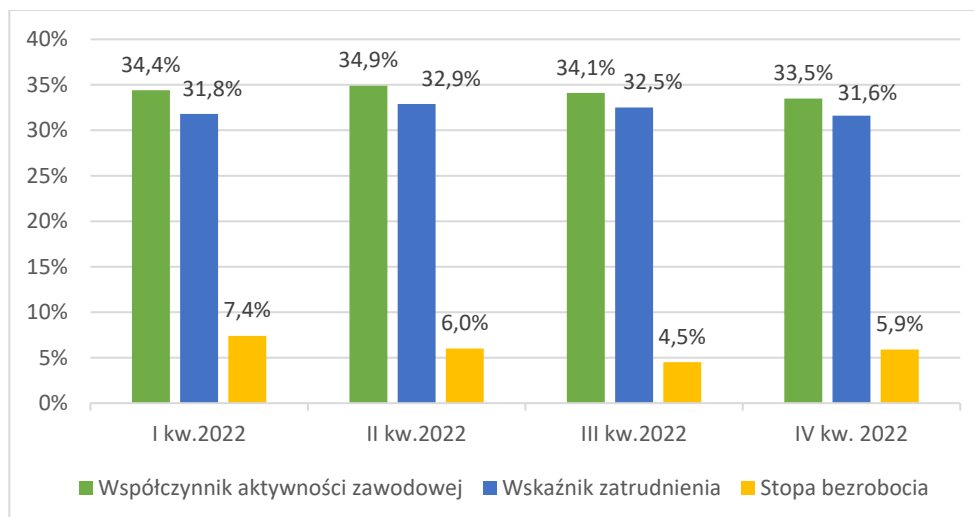
Według wyników BAEL za IV kw. 2022r. liczba osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym według tzw. ekonomicznych grup wieku (18–59 dla kobiet i 18–64 dla mężczyzn) wynosiła 1 416 tys. osób, co stanowiło 6,9% ludności Polski w tym wieku. W wieku produkcyjnym było 474 tys. osób aktywnych zawodowo (447 tys. osób pracujących i 28 tys. osób bezrobotnych). Biernych zawodowo było 942 tys. osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym. Współczynnik aktywności zawodowej w tej grupie wyniósł 33,5%, wskaźnik zatrudnienia 31,6%, a stopa bezrobocia 5,9%.

Wykres: Wskaźniki w zakresie sytuacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) w IV kw. 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS na podstawie danych BAEL GUS

Wykres: Wskaźniki w zakresie sytuacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) w zestawieniu kwartalnym 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS na podstawie danych BAEL GUS

W ciągu roku, współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) osiągnął najwyższe wartości w drugim kwartale 2022 r. (34,9%) a najniższe wartości miał na koniec roku, w czwartym kwartale i wyniósł 33,5%. Wskaźnik zatrudnienia najwyższy był w drugim kwartale (32,9%) a na koniec 2022 r. miał najniższą wartość – wyniósł 31,6%. Zmiany w wartościach stopy bezrobocia potwierdzają cykliczność zmian: od początku roku spada (w pierwszym kwartale wyniosła 7,4%, w trzecim kwartale osiąga najniższą wartość 4,5%), aby wzrosnąć na koniec roku do 5,9%.

Badanie popytu na pracę²⁴⁾ w 2021 roku

Wyniki badania popytu na pracę dostarczają informacji o sytuacji osób z niepełnosprawnościami znajdujących się na rynku pracy. Dane za 2021 r. (średnia według stanów na koniec kwartałów) wskazują, że 30,2 tys. podmiotów gospodarki narodowej było zainteresowanym zatrudnieniem osób niepełnosprawnych (4,7% podmiotów ogółem) w większości z sektora prywatnego (25,2 tys.). Spośród wszystkich sekcji PKD²⁵⁾ największy udział podmiotów zainteresowanych zatrudnieniem osób niepełnosprawnych był w administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych (29,2%), ale najwięcej podmiotów zainteresowanych zatrudnieniem osób niepełnosprawnych (5,3 tys.) było wśród podmiotów zajmujących się działalnością przemysłową. W 2021 r. 415,4 tys. miejsc pracy obsadzonych było przez osoby niepełnosprawne. Było to o 34,9 tys. mniej niż w 2020 r. (450,3 tys.). Miejsca te stanowiły 3,4% ogółu obsadzonych miejsc pracy w 2021 r. Większość (379,7 tys.) miejsc pracy obsadzonych przez osoby niepełnosprawne było w podmiotach zatrudniających powyżej 9 osób (20,7 tys.), natomiast w podmiotach według liczby pracujących do 9 osób zatrudnionych było 35,7 tys. osób niepełnosprawnych (9,4 tys. podmiotów). Wśród miejsc pracy zagospodarowanych przez osoby niepełnosprawne 13,1% (54,4 tys.) dostosowanych było do potrzeb wynikających z niepełnosprawności tych osób. Najwięcej miejsc pracy obsadzonych przez osoby

²⁴⁾ Dane GUS, celem badania popytu na pracę jest dostarczenie danych o liczbie obsadzonych i wolnych miejsc pracy (w tym nowo utworzonych oraz zgłoszonych do urzędów pracy) oraz o liczbie nowo utworzonych i zlikwidowanych miejsc pracy. Z badania można uzyskać również dane na temat liczby miejsc pracy obsadzonych przez osoby niepełnosprawne. Wyniki badania pozwalają na pogłębioną analizę sytuacji na rynku pracy z uwzględnieniem niektórych cech zakładu pracy. Populację generalną stanowią podmioty gospodarki narodowej oraz ich jednostki lokalne o liczbie zatrudnionych 1 i więcej osób <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/popyt-na-prace/popyt-na-prace-w-2021-roku,1,17.html>.

²⁵⁾ Polska Klasyfikacja Działalności- wprowadzona Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz. U. 251, poz.1885, z późn. zm.) opracowana na podstawie statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczej NACE Rev2, jest umownie przyjętym, hierarchicznie usystematyzowanym podziałem zbioru rodzajów działalności społeczno-gospodarczej jakie realizują jednostki (podmioty gospodarcze).

niepełnosprawne znajdowało się w podmiotach gospodarki narodowej należących do sekcji Administrowanie i działalność wspierająca (111,2 tys. obsadzonych miejsc pracy, tj. 21,3% obsadzonych miejsc pracy w tej sekcji ogółem). Niemal ¼ miejsc dedykowanych osobom niepełnosprawnym, znajdowała się w podmiotach zajmujących się działalnością przemysłową (99,8 tys. obsadzonych miejsc pracy, tj. 3,1% miejsc w tej grupie podmiotów ogółem).

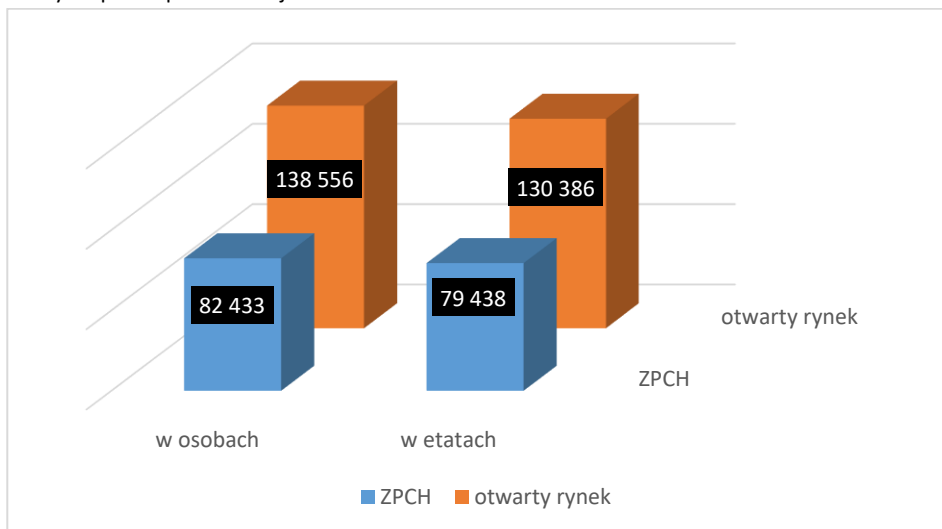
Dane dotyczące pracujących osób niepełnosprawnych pochodzące z Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Wśród osób niepełnosprawnych pracujących na otwartym i chronionym rynku pracy można wyróżnić pracowników niepełnosprawnych, których pracodawcy otrzymują dofinansowania do ich wynagrodzeń. Są oni zarejestrowani w Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych (EZON) Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji (SODiR) PFRON.

Wg stanu na dzień 06.03.2023 r. na koniec grudnia 2022 r. 32 567 pracodawców ubiegało się o wypłatę dofinansowania do wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych, w tym: 677 pracodawców chronionego rynku pracy (2,1% ogółu pracodawców) oraz 31 890 otwartego rynku pracy (97,9% ogółu pracodawców).

W prowadzonej przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych złożone przez pracodawców wnioski za grudzień 2022 r. dotyczyły wynagrodzenia 220 989 pracowników niepełnosprawnych, co odpowiada 209 824 etatom, w tym: 82 433 na chronionym rynku pracy, tj. 79 437,7 etatów oraz 138 556 na otwartym rynku pracy – 130 386,5 etatów.

Wykres: Pracownicy niepełnosprawni zarejestrowani w SODiR PFRON

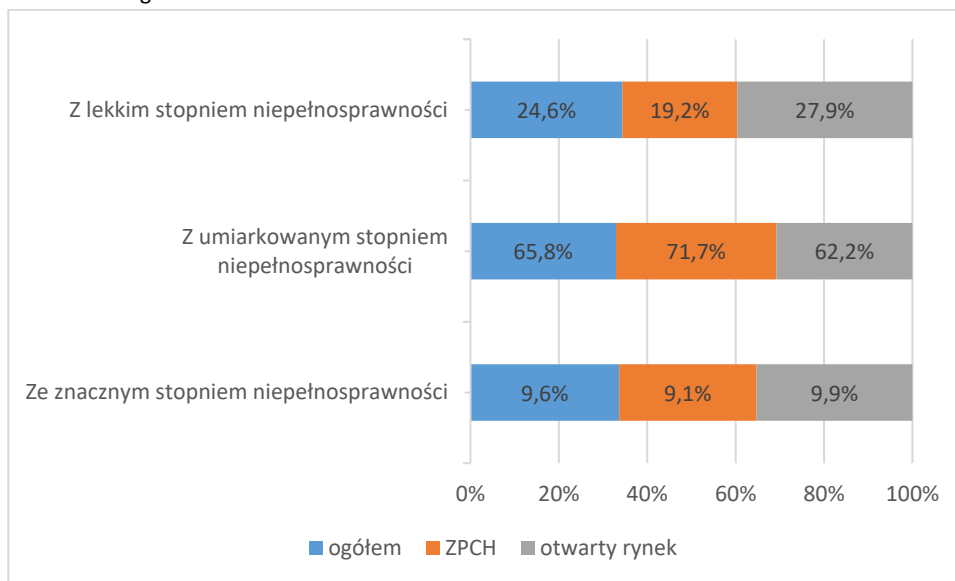

Źródło: Dane SODiR PFRON 06.03.2023 r., opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS

W grupie pracowników niepełnosprawnych z chronionego rynku pracy przeważały osoby, u których orzeczono umiarkowany stopień niepełnosprawności (71,7% etatów). Najmniej liczną grupę stanowili pracownicy o znacznym stopniu niepełnosprawności (9,1% etatów). 19,2% etatów to pracownicy legitymujący się orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności.

Natomiast wśród pracowników niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy i zarejestrowanych w systemie SODiR 62,2% stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, 27,9% osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności, natomiast 9,9% osoby legitymujące się znacznym stopniem niepełnosprawności.

Wykres: Pracownicy niepełnosprawni zarejestrowani w SODiR PFRON według stopnia niepełnosprawności i typu pracodawcy na podstawie wniosków za grudzień 2022 r.

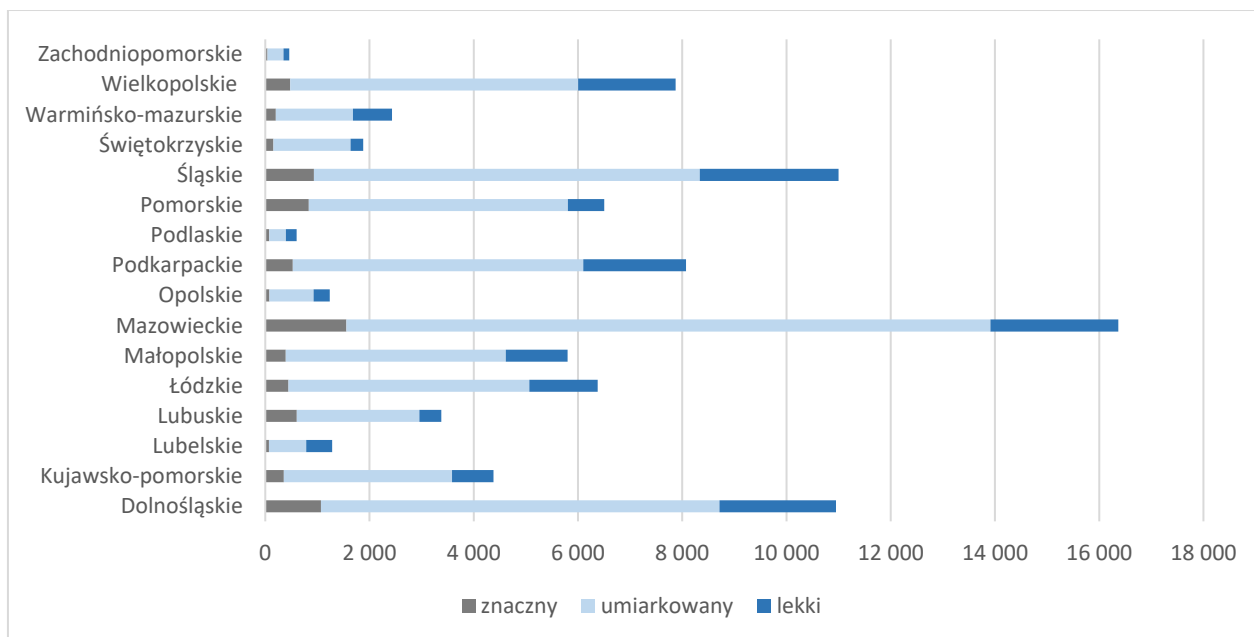

Źródło: Dane SODiR PFRON 06.03.2023 r., opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS

Dane dotyczące pracowników Zakładów Pracy Chronionej (ZPCH) według danych pochodzących z ewidencji wojewodów

W końcu grudnia 2022 r. funkcjonowało 691 zakładów pracy chronionej. Zatrudnienie ogółem wynosiło 114 119 osób. W zakładach pracy chronionej było zatrudnionych 88 591 osób niepełnosprawnych. Udział osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu ogółem w zakładach pracy chronionej wynosił 77,6%.

Wykres: Osoby niepełnosprawne zatrudnione w ZPCH w podziale na województwa i według stopnia niepełnosprawności, w grudniu 2022 r.

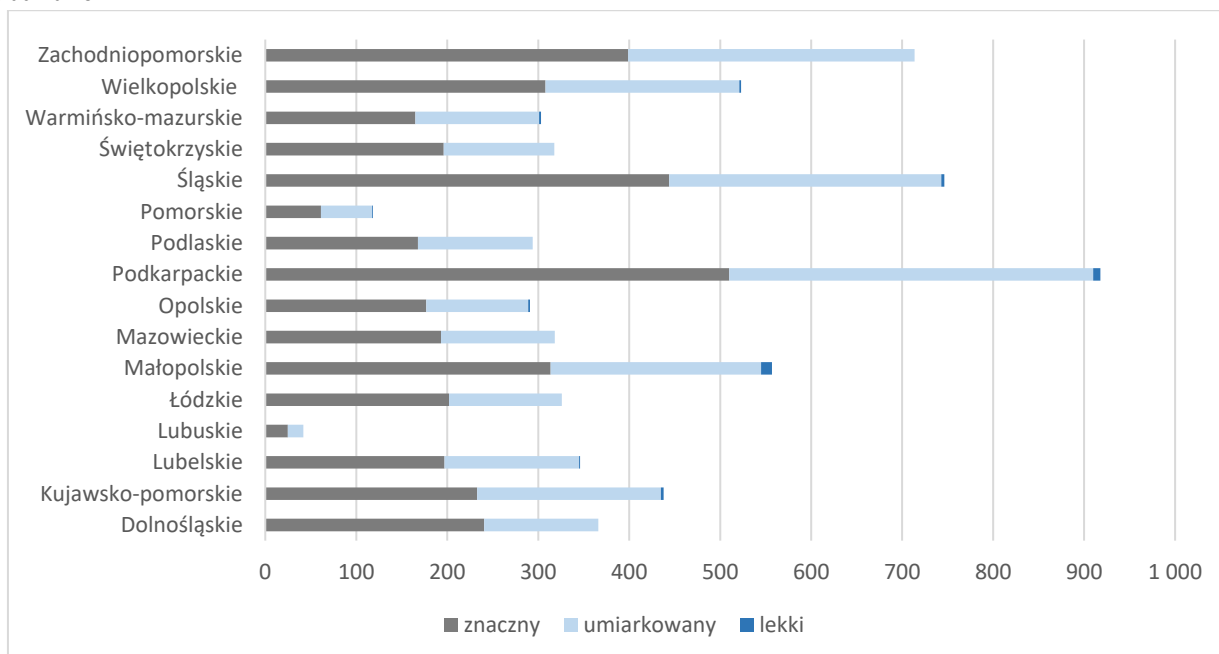

Źródło: Sprawozdania wojewodów INF– ZPCh-ZAZ w II półroczu 2022 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych MRiPS

Pracownicy Zakładów Aktywności Zawodowej (ZAZ) według danych z ewidencji wojewodów

W końcu grudnia 2022 r. funkcjonowało 135 zakładów aktywności zawodowej. Zatrudnienie ogółem wynosiło 8 646 osób. W zakładach aktywności zawodowej było zatrudnionych 6 626 osób niepełnosprawnych. Udział osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu ogółem w zakładach aktywności zawodowej wyniósł 76,6%.

Wykres: Osoby niepełnosprawne zatrudnione w ZAZ w podziale na województwa i według stopnia niepełnosprawności, w grudniu 2022 r.

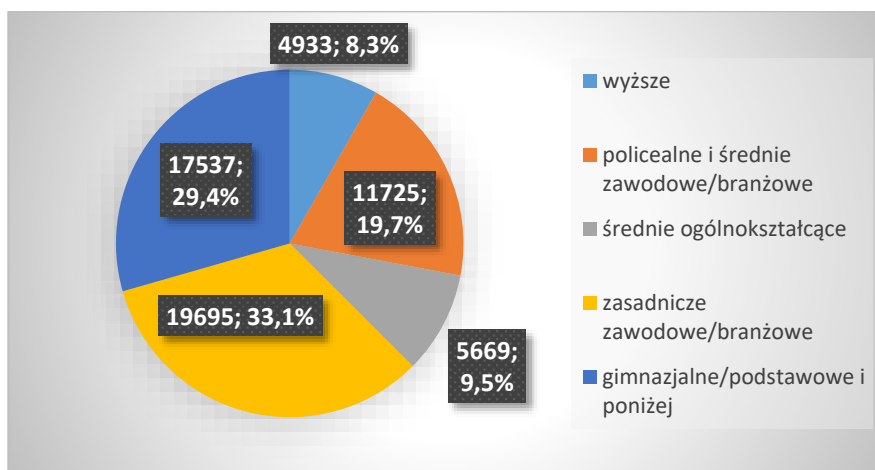

Źródło: Sprawozdania wojewodów INF– ZPCh-ZAZ w II półroczu 2022 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych MRiPS

Bezrobocie rejestrowane

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych niepełnosprawnych (stan w końcu grudnia 2022 r.) wyniosła 59 559 (w tym 26 480 kobiet), co stanowiło 7,3% bezrobotnych ogółem (812 301). Najwięcej bezrobotnych osób niepełnosprawnych zarejestrowanych było w województwie mazowieckim – 6 645 osób, a najmniej w województwie lubuskim – 1 611. Największą grupę stanowili niepełnosprawni bezrobotni powyżej 24 miesięcy – 20 834, będący w wieku 45–54 lata (17 170), z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub branżowym (19 695). W końcu miesiąca sprawozdawczego było 2193 wolnych miejsc pracy i aktywizacji zawodowej dla osób niepełnosprawnych. Liczba osób niepełnosprawnych niepozostających w zatrudnieniu poszukujących pracy wynosiła 9057.

Wykres: Wykształcenie osób niepełnosprawnych bezrobotnych w końcu grudnia 2022 r.

Źródło: Sprawozdanie MRiPS-01; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych MRiPS

II.

INFORMACJA SZCZEGÓŁOWA RESORTÓW I KIEROWNIKÓW URZĘDÓW O REALIZACJI W 2022 r. PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ZAKRESIE:

1. DOSTĘPU DO DÓBR I USŁUG UMOŻLIWIAJĄCYCH PEŁNE UCZESTNICTWO W ŻYCIU SPOŁECZNYM

Obszerny opis instrumentów służących urzeczywistnieniu tego prawa został zawarty w informacji dotyczącej realizacji pozostałych praw.

Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030

16 lutego 2021 r. została przyjęta uchwałą nr 27 Rady Ministrów (M.P. poz. 218) Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030.

Zgodnie z przyjętymi założeniami i postanowieniami Strategii realizacja działań w niej zaplanowanych odbywa się na podstawie planów określonych dla poszczególnych działań, przyjmowanych przez podmioty koordynujące dane działanie. Całość wdrażania Strategii koordynuje Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

W ramach poszczególnych działań znalazły się działania o charakterze legislacyjnym i pozalegisłacyjnym, w tym programowym i projektowym.

Działania w ramach Strategii ujęte w poszczególnych obszarach priorytetowych są realizowane zgodnie z założonym harmonogramem i będą miały przełożenie na zmianę i poprawę systemu wsparcia osób niepełnosprawnych.

2. DOSTĘPU DO LECZENIA I OPIEKI MEDYCZNEJ, WCZESNEJ DIAGNOSTYKI, REHABILITACJI I EDUKACJI LECZNICZEJ, A TAKŻE DO ŚWIADCZEŃ ZDROWOTNYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH RODZAJ I STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, W TYM DO ZAOPATRZENIA W PRZEDMIOTY ORTOPEDYCZNE, ŚRODKI POMOCNICZE, SPRZĘT REHABILITACYJNY

Osoby niepełnosprawne w 2022 r. mogły korzystać ze wszystkich świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych w systemie publicznym, zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2561, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o świadczenia opieki zdrowotnej” z uwzględnieniem przy ich udzielaniu rodzaju i stopnia niepełnosprawności oraz aktualnych potrzeb zdrowotnych. W szczególności osoby niepełnosprawne miały szerszy dostęp do świadczeń z zakresu rehabilitacji leczniczej, zaopatrzenia w wyroby medyczne oraz środki pomocnicze specjalnego przeznaczenia. Ponadto, w 2022 r. Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) aż dwukrotnie zwiększył wartość punktu rozliczeniowego w podpisanych umowach: najpierw o 4,5% od kwietnia 2022 r. a następnie od 1 lipca 2022 r. wartość punktu rozliczeniowego w poszczególnych zakresach świadczeń została podwyższona zgodnie z rekomendacją Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji (obwieszczenie Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji z dnia 13 lipca 2022 r. w sprawie rekomendacji nr 65/2022 z dnia 13 lipca 2022 r. Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji w sprawie zmiany sposobu lub poziomu finansowania świadczeń opieki zdrowotnej), która powstała w ślad za ustawą z dnia 26 maja 2022 r. o zmianie ustawy o sposobie ustalania najniższego wynagrodzenia zasadniczego niektórych pracowników zatrudnionych w podmiotach leczniczych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz.1352).

Prace legislacyjne

Prowadzone są prace legislacyjne nad projektem rozporządzenia Ministra Zdrowia zmieniającego rozporządzenie w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej.

Prace legislacyjne mają na celu wprowadzenie zmian w zakresie:

- rozpoznać kwalifikujących świadczeniobiorcę do rehabilitacji;
- skierowania;
- wymogów dotyczących personelu;
- warunków realizacji świadczenia (wskazanie minimalnych czasów trwania zabiegów oraz wyposażenia miejsca realizacji świadczeń w sprzęt medyczny).

Oczekiwanym efektem proponowanych zmian jest wprowadzenie jednolitego modelu usprawniania w ramach modułu rehabilitacji kompleksowej opieki onkologicznej nad świadczeniobiorcą z nowotworem piersi. Dodatkowym spodziewanym efektem będzie poprawa dostępności do świadczeń rehabilitacyjnych w ramach współpracy z Centrum kompetencji raka piersi.

Zapotrzebowanie w wyroby medyczne i środki pomocnicze specjalnego przeznaczenia

NFZ finansuje wyroby medyczne wydawane na zlecenie na zasadach określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29 maja 2017 r. w sprawie wykazu wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie (Dz. U. z 2023 r. poz. 823).

Osobom posiadającym uprawnienia dodatkowe, o których mowa w art. 47 ust. 1a i 1b ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej, tj.:

- świadczeniobiorcom do 18. roku życia, u których stwierdzono ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu (47 DN),
- świadczeniobiorcom posiadającym orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (47 ZN),
- świadczeniobiorcom posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania, na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji (47 ZND),

NFZ finansuje ww. wyroby medyczne do wysokości limitu finansowania ze środków publicznych określonego w tych przepisach, według wskazań medycznych, bez uwzględnienia okresów użytkowania. O ilości miesięcznego zaopatrzenia w te wyroby decyduje każdorazowo osoba uprawniona do wystawienia zlecenia, o której mowa w art. 2 pkt 14 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 826, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o refundacji leków”.

Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące sfinansowanych w 2022 r. wyrobów medycznych dla osób z ww. uprawnieniami dodatkowymi. Dane pochodzą z systemu informatycznego Centrali NFZ, według stanu na 22.02.2023 r.

Rok realizacji	Kod uprawnienia dodatkowego	Liczba pacjentów	Wartość sfinansowanych wyrobów
2022	47DN	8 178	28 791 624,11 zł
2022	47ZN i 47ZND	170 027	438 345 189,14 zł

Łączna wartość sfinansowanych wyrobów medycznych wynosi 468 981 170,98 zł, co stanowi wzrost o 23% w stosunku do 2021 r.

W IV kwartale 2022 r. przygotowywano także system informatyczny do obsługi zmian w wykazie wyrobów medycznych wprowadzonych rozporządzeniem zmieniającym rozporządzenie w sprawie wykazu wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie (Dz. U. poz. 2319 (uruchomienie produkcyjne zmian systemu informatycznego od 1 stycznia 2023 r.)). Rozporządzenie MZ znaczenie poszerzyło zakres wyrobów medycznych dostępnych dla pacjentów, a przez to poszerzyło dostępność do wyrobów medycznych (zmiany w 72 grupach wyrobów). NFZ z Ministerstwem Zdrowia prowadzi intensywne prace nad uruchomieniem pełnej elektronicznej zlecenia na wyroby medyczne i zlecenia naprawy – na 2023 r. zaplanowana jest pełna elektroniczna procesa (1 lipca 2023 r. uruchomienie funkcjonalności fakultatywnej, 1 października 2023 r. obligatoryjnie).

Ponadto, w 2022 r. utrzymano rozwiązania wdrożone w ramach ustawy covidowej – zachowanie ważności orzeczeń o niepełnosprawności przy wystawianiu i realizacji zleceń na zaopatrzenie w wyroby medyczne, bez konieczności osobistej wizyty pacjenta.

Rehabilitacja lecznicza

Osoby z niepełnosprawnością mogą korzystać z szerokiego spektrum rehabilitacji leczniczej w zależności od wiodącej jednostki chorobowej, która wymaga zastosowania świadczeń rehabilitacyjnych. W 2022 r. kontynuowane są uprawnienia dotyczące korzystania z rehabilitacji leczniczej poza kolejnością przyjęć wynikającą z prowadzonych w placówkach medycznych list oczekujących, dla świadczeniobiorców z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Przyjęty bezlimitowy sposób finansowania świadczeń zrealizowanych

na rzecz tej grupy pacjentów nie ogranicza przyjęć pacjentów przez świadczeniodawców, którzy realizują świadczenia w ramach umów z NFZ.

Liczba świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu rehabilitacji leczniczej udzielonych osobom ze znacznym stopniem niepełnosprawności w 2022 r. wyniosła 10 877 833 i w stosunku do 2021 r. liczba ta wzrosła o 63%. Natomiast kwota środków finansowych przeznaczonych na te świadczenia w porównaniu z 2021 r. wzrosła o 26% i wyniosła w 2022 r. około 804 mln zł.

Poniżej tabela obrazująca kwoty sfinansowanych świadczeń z podziałem na poszczególne zakresy rehabilitacji leczniczej.

Kod zakresu świadczeń	Nazwa zakresu świadczeń	Wartość rozliczonych jednostek rozliczeniowych w 2022 r.
05.1300.507.02	lekarska ambulatoryjna opieka rehabilitacyjna dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	3 338 469,41 zł
05.1310.508.02	fizjoterapia ambulatoryjna dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	387 572 555,04 zł
05.1310.509.02	fizjoterapia domowa dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	284 405 069,19 zł
05.2300.521.02	rehabilitacja dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego w ośrodku/oddziale dziennym z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności	35 024 564,21 zł
05.2300.522.02	rehabilitacja ogólnoustrojowa w ośrodku/oddziale dziennym dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	18 057 054,25 zł
05.2300.523.02	rehabilitacja osób z dysfunkcją narządu słuchu i mowy dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	2 369 778,29 zł
05.2300.524.02	rehabilitacja osób z dysfunkcją narządu wzroku dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	355 655,72 zł
05.2300.526.02	rehabilitacja kardiologiczna lub kardiologiczna telerehabilitacja hybrydowa w ośrodku/oddziale dziennym dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	179 392,75 zł
05.4300.500.02	rehabilitacja ogólnoustrojowa w warunkach stacjonarnych dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	48 991 100,26 zł
05.4300.509.02	rehabilitacja pulmonologiczna w warunkach stacjonarnych dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	1 097 053,64 zł
05.4306.500.02	rehabilitacja neurologiczna dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	22 371 175,11 zł
05.4308.500.02	rehabilitacja kardiologiczna lub kardiologiczna telerehabilitacja hybrydowa w warunkach stacjonarnych dla osób o znacznym stopniu niepełnosprawności	342 171,08 zł

Refundacja

Ministerstwo Zdrowia w ramach swoich kompetencji realizuje działania związane z obejmowaniem refundacją leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych.

Ostatnie lata stanowiły przełom w liczbie nowych terapii obejmowanych refundacją. Stale aktualizowana była lista leków refundowanych – z publikacją obwieszczeń Ministra Zdrowia w sprawie wykazu refundowanych

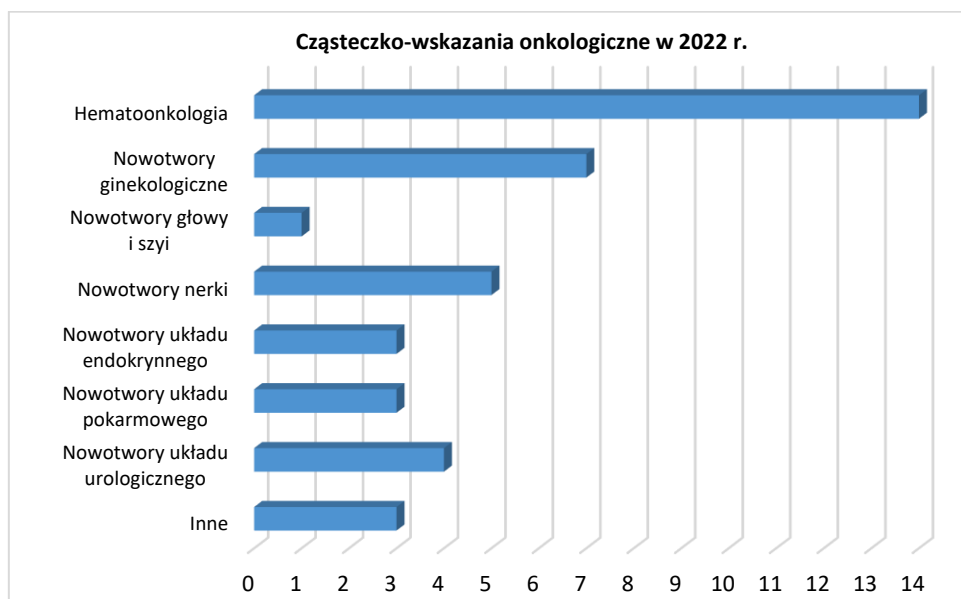
leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (w 2 miesięcznych odstępach).

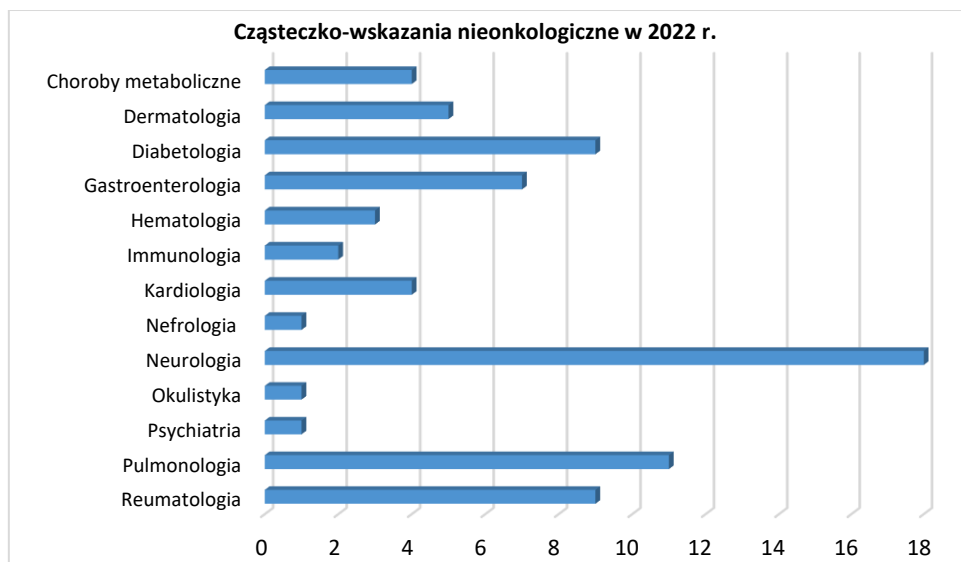
Od 2019 r. wyraźnie zauważalny jest wzrost obejmowania refundacją wskazań onkologicznych oraz dotyczących chorób rzadkich. Rok 2022 można uznać za przełomowy – polskim pacjentom zaoferowano najwięcej możliwości w dostępie do innowacyjnych terapii.

W 2022 r. refundacją ze środków publicznych objęto 115 nowych cząsteczko-wskazań:

- 40 dedykowanych wskazaniom onkologicznym;
- 75 we wskazaniach nieonkologicznych;
- 37 mających zastosowanie w chorobach rzadkich i ultraradkich;
- 88 dotyczyło refundacji najdroższymi substancjami, bo w kategorii dostępności są w ramach programów lekowych;
- 7 technologii o wysokim poziomie innowacyjności (TLI);
- terapii istotnie przełomowych: 2 terapie CAR-T, terapia genowa w zakresie SMA oraz leczenie przyczynowe w mukowiscydozie.

Jak wskazują poniższe wykresy, w szerokim zakresie zaadresowane zostały potrzeby chorych na choroby onkologiczne, ale również potrzeby pacjentów ze schorzeniami nieonkologicznymi z zakresu neurologii, pulmonologii, diabetologii oraz reumatologii.

W trakcie prac mających na celu poszerzenie dostępu do refundowanych terapii dokonywane są również zmiany w zakresie dostępnych dla pacjentów programów lekowych oraz chemioterapii. Służą one dostosowywaniu schematów leczenia do aktualnych wytycznych klinicznych, zmianom dotychczasowych wskazań lub zmianom w zakresie populacji pacjentów.

W 2022 r. całkowicie przebudowane zostały programy lekowe w leczeniu raka nerki, raka wątrobowokomórkowego, raka gruczołu krokowego, astmy, stwardnienia rozsianego oraz programy reumatologiczne.

W zakresie wyrobów medycznych w 2022 r. znowelizowano rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 maja 2017 r. w sprawie wykazu wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie. Rozwiązania wprowadzone w 2022 r. w zakresie wyrobów medycznych na zlecenie, odnoszące się do prawa dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny dotyczą :

- wprowadzenia refundacji cewników hydrofilowych;
- poszerzenia dostępu do systemów monitorowania glikemii isCGM i rtCGM, a także do osprzętu do pomp insulinowych;
- rozbudowy zasad refundacji wyrobów płaskodziających;
- wprowadzenia refundacji filtrów HME i zwiększenia dostępności do wyrobów dla pacjentów po tracheostomii;
- podniesienia limitów na soczewki okularowe i soczewki kontaktowe twarde, umożliwienia zlecenia soczewek miniskleralnych albo hybrydowych (lp. 75);
- podniesienia limitów na pomoce optyczne;
- znacznego zwiększenia limitów na aparaty słuchowe na przewodnictwo powietrzne i kostne;
- podniesienia limitów na wyroby stomijne, ze specjalnym zwróceniem uwagi na pacjentów z nowowylonioną stomią;
- wprowadzenia dodatkowego wyższego limitu na wyroby wysokochłonne;
- zwiększenia dostępu do wyrobów dla pacjentów z mukowiscydozą;
- podniesienia limitów i uporządkowania refundacji wózków inwalidzkich.

Dodatkowo, uproszczono sposób odbioru wyrobów medycznych w celu ułatwienia realizacji wniosków dla świadczeniobiorców i świadczeniodawców.

Leczenie szpitalne

W 2022 r. zostały wprowadzone:

- zarządzeniem 2/2022/DSOZ Prezesa NFZ produkt rozliczeniowy 5.53.01.0001649 – koszt pobytu przedstawiciela ustawowego albo opiekuna faktycznego przy pacjencie małoletnim lub posiadającym orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności z możliwością jego rozliczenia w ramach stacjonarnej rehabilitacji kardiologicznej.
- zarządzeniem 3/2022/DSOZ Prezesa NFZ wprowadziło możliwość sumowania produktu 5.11.02.9200001 ROKO Rehabilitacja ogólnoustrojowa w ramach kompleksowej opieki nad świadczeniobiorcą z nowotworem piersi w warunkach stacjonarnych z produktem 5.53.01.0001649 – koszt pobytu przedstawiciela ustawowego albo opiekuna faktycznego przy pacjencie małoletnim lub posiadającym orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności z załącznika 1c do Zarządzenia w rodzaju leczenie szpitalne.

Leczenie uzdrowiskowe

W odniesieniu do świadczeń leczenia uzdrowiskowego, internetowa przeglądarka skierowań na leczenie uzdrowiskowe została dostosowana do standardu WCAG 2.1. Dane prezentowane są z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnością w sposób bardziej dostępny i przejrzysty, a informacje przedstawione na stronie przeglądarki oraz działanie strony są bardziej funkcjonalne i zrozumiałe.

Programy i projekty

Wprowadzone programy i projekty skierowane do wszystkich, w tym także do osób z niepełnosprawnością:

- w oddziałach wojewódzkich NFZ wprowadzono tzw. „Cichą godzinę”. „Cicha godzina” to czas ograniczenia bodźców wzrokowych i słuchowych, których nadmierne natężenie jest szczególnie uciążliwe dla osób w spektrum autyzmu. W każdy wtorek od 14.00 do 15.00 w salach obsługi klientów oddziałów wojewódzkich NFZ panują specjalne warunki. Światła są wygaszone lub przyćmiewione, a telefony i komunikaty głosowe wyciszone. Rozmowy są prowadzone – zarówno przez pracowników, jak i klientów – w sposób cichy i niezakłócający spokoju. Osoby ze szczególnymi potrzebami oraz ich opiekunowie mogą zarezerwować „cichą” wizytę w oddziale wojewódzkim NFZ poprzez stronę internetową oddziału lub telefon, dzwoniąc na Telefoniczną Informację Pacjenta.
- Wdrożono i udoskonalono usługę e-Doradca w oddziałach wojewódzkich NFZ. Głównym celem projektu jest umożliwienie klientom NFZ kontaktu z pracownikami sal obsługi klientów za pośrednictwem wideokonferencji, co ułatwia dostęp do świadczonych usług.

W ramach przekazywania NFZ środków Funduszu Solidarnościowego na finansowanie kosztów świadczeń zdrowotnych związanych z wydawaniem orzeczeń dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji NFZ otrzymał od Ministerstwa Zdrowia środki w wysokości 16 633 742,87 zł, które zostały przekazane do Oddziałów Wojewódzkich.

Program Operacyjny Wiedza Edukacja i Rozwój na lata 2014–2020 (PO WER) Wdrażanie programów profilaktycznych ze środków europejskich w Działaniu 5.1 PO WER

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja i Rozwój na lata 2014–2020 (PO WER 2014–2020) podejmowane są działania, które mają na celu zwiększenie dostępu do usług oraz dostępu do leczenia i opieki medycznej czy wczesnej diagnostyki – odnosi się to również do osób z niepełnosprawnościami.

Celem działań profilaktycznych jest zapobieganie chorobom, poprzez ich wczesne wykrycie i leczenie. Programy prewencyjne przyczyniają się do redukcji chorobowości oraz umieralności i stanowią nieodzowny element walki z nierównościami stanu zdrowia na świecie. Prowadzenie szeroko zakrojonych działań profilaktycznych przynosi w określonej perspektywie czasowej wymierne korzyści m. in.: poprawy świadomości zdrowotnej populacji, poprawy stanu zdrowia ludności, zmniejszenia ilości osób z powikłaniami chorób i trwałym inwalidztwem.

W Polsce można zaobserwować znaczącą dysproporcję pomiędzy wydatkami na profilaktykę i leczenie zaawansowanych form chorobowych. Tymczasem nowoczesny i efektywny ekonomicznie model systemu opieki zdrowotnej powinien opierać się na intensywnych i długofalowych działaniach profilaktycznych, które zmniejszą liczbę osób diagnozowanych w zaawansowanych (a tym samym trudnych do leczenia i drogich) stadiach chorobowych. Zatem istnieje konieczność wzmocnienia działań ukierunkowanych na poszukiwanie nowych rozwiązań organizacyjnych i medycznych poprawiających stan zdrowia obywateli, ze szczególnym uwzględnieniem roli podstawowej opieki zdrowotnej w tym w działaniach profilaktycznych.

W 2022 r. kontynuowano realizację następujących projektów wdrażających programy polityki zdrowotnej:

1. „Profilaktyka nowotworów głowy i szyi”,
2. „Profilaktyka reumatoidalnego zapalenia stawów”,
3. „Profilaktyka chorób naczyń mózgowych”,
4. „Profilaktyka nowotworów skóry”,
5. „Profilaktyka osteoporozy”,
6. „Profilaktyka depresji poporodowej”,
7. „Profilaktyka POCHP”,
8. „Profilaktyka chorób układu krążenia”,
9. „Profilaktyka nowotworów wątroby – moduł centralny”,
10. „Profilaktyka nowotworów wątroby – moduł regionalny”,
11. „Profilaktyka w zakresie raka płuca”,
12. „Profilaktyka przewlekłych bólów kręgosłupa”,
13. „Rehabilitacja po mastektomii – komponent centralny”,
14. „Profilaktyka chorób odkleszczowych”,
15. „Profilaktyka uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych u młodzieży i młodych dorosłych”,
16. „Program edukacyjno-profilaktyczny w zakresie próchnicy zębów dla młodzieży”,
17. „Rehabilitacja po mastektomii – komponent regionalny”.

Realizacja powyższych programów polityki zdrowotnej wpływa na zwiększenie dostępności do usług zdrowotnych i przekłada się na szybką wykrywalność chorób i ogranicza tym samym powstawanie długotrwałej niesamodzielności czy też niepełnosprawności w wyniku powikłań chorobowych.

W 2022 r. w ramach PO WER nie ogłoszono żadnych naborów konkursowych i pozakonkursowych w ramach profilaktyki zdrowotnej.

Dostępność Plus dla zdrowia

W 2022 r. kontynuowana była realizacja działań przez placówki szpitalne oraz POZ wyłonione w pierwszych naborach wniosków. Podmioty te rozpoczęły realizację projektów, których celem jest zwiększenie stopnia ich dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami. Placówki dzięki grantom podnoszą swoją dostępność w obszarze architektonicznym, informacyjno-komunikacyjnym oraz cyfrowym.

W 2022 r. zakończyła się realizacja projektów rozpoczętych w 2020 i 2021 r. II nabór wniosków dla POZ rozpoczął się 31 stycznia 2022 r. i został zamknięty 25 lutego 2022 r. Wpłynęły 294 wnioski. Ocenie podlegało 162 wniosków, z czego 137 pozytywnie przeszło I etap oceny. Do końca grudnia 2022 r. pozytywnie zakończono ocenę

121 wniosków. W tym okresie zawarto 106 umów oraz zlecono przeprowadzenie audytów wstępnych. Łącznie przeprowadzono 136 takich audytów w ramach II-go naboru.

II nabór wniosków dla szpitali, ogłoszony został 28 marca 2022 r. Wpłynęło 238 wniosków. Zakończono pozytywnie ocenę 55 wniosków. Łącznie do końca grudnia 2022 r. przeprowadzono 58 audytów wstępnych w szpitalach.

Rządowy program badań przesiewowych noworodków w Polsce na lata 2019–2026

Rządowy program badań przesiewowych noworodków w Polsce na lata 2019–2026 (program wydłużony do 2026 r.) polega na wykonywaniu badań przesiewowych noworodków (w formie testów z próbki krwi) umożliwiających wczesne wykrycie i rozpoczęcie leczenia chorób i wad wrodzonych, które nieleczone powodują trwałą niepełnosprawność umysłową lub fizyczną. Wykonywanie badań, w dłuższej perspektywie czasowej, umożliwi obniżenie kosztów leczenia i opieki nad dziećmi z chorobami wrodzonymi, obniżenie umieralności noworodków, niemowląt i dzieci z powodu wad metabolizmu oraz zapobieganie ciężkiemu i trwałemu upośledzeniu fizycznemu i intelektualnemu, wynikającemu z tych wad.

W 2022 r. przeprowadzono ponad 2,3 mln badań dla 356 tys. dzieci. Pod koniec I kwartału 2022 r. zakończono wprowadzanie na terenie całego kraju badania w kierunku SMA. Przeprowadzone badania w 2022 r. umożliwiły wykrycie choroby lub jej podejrzenie u 361 dzieci. W 2022 r. na realizację programu przeznaczono ponad 39,5 mln zł.

Rządowy program kompleksowej diagnostyki i terapii wewnątrzmacicznej w profilaktyce następstw i powikłań wad rozwojowych i chorób płodu – jako element poprawy stanu zdrowia płodów i noworodków na lata 2018–2023

W ramach realizacji Programu w 2022 r. sfinansowano 104 zabiegi wewnątrzmaciczne. Realizacja Programu przyczyniła się do zmniejszenia liczby urodzeń z wadami rozwojowymi, a tym samym do zmniejszenia liczby dzieci z niepełnosprawnością. Wg. stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. na realizację ww. programu przekazano środki finansowe w wysokości 947 tys. zł, co stanowi niecałe 0,95 mln zł.

Zadania inwestycyjne z zakresu ochrony zdrowia realizowane w ramach środków części 46-Zdrowie

W 2022 r. realizowane było 40 zadań inwestycyjnych budowlanych w szpitalach i instytucjach podległych lub nadzorowanych przez Ministra Zdrowia, w tym 9 programów wieloletnich inwestycyjnych ustanowionych przez Radę Ministrów w drodze uchwał. Zadania miały na celu poprawę infrastruktury technicznej i efektywności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia, zwiększenie skuteczności i poprawę jakości świadczeń medycznych, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy.

Realizacja inwestycji poprzez rozbudowę, przebudowę oraz modernizację obiektów pozwala na odpowiednie dostosowanie do obecnie obowiązujących przepisów prawa. Wiele inwestycji polegało m.in. na adaptacji i przystosowaniu pomieszczeń podmiotów leczniczych do norm i przepisów określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą (Dz. U. z 2022 r. poz. 402), wymaganiami inspekcji sanitarnej oraz pod kątem dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ) Wspieranie inwestycji w infrastrukturę ochrony zdrowia z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych

W Programie realizowane są inwestycje kierowane do ogółu społeczeństwa – dedykowane wsparciu:

1. infrastruktury ratownictwa medycznego (szpitalne oddziały ratunkowe, centra urazowe, lotnicze zespoły ratunkowe, lądowiska/lotniska dla śmigłowców ratunkowych, infrastruktura Lotniczego Pogotowia Ratunkowego).
2. infrastruktury ponadregionalnych podmiotów leczniczych. Inwestycje obejmują swym zakresem oddziały szpitalne w podmiotach leczniczych o znaczeniu ponadregionalnym dedykowane chorobom, które stanowią najistotniejsze problemy zdrowotne osób dorosłych, tj.: chorobom układu krążenia, nowotworowym, układu kostno-stawowo-mięśniowego, układu oddechowego, psychicznym. Możliwe jest również podejmowanie niezbędnych działań inwestycyjnych w odniesieniu do opieki nad matką i dzieckiem. Dotyczy to rozwoju infrastruktury wykorzystywanej na potrzeby położnictwa, ginekologii, neonatologii, pediatrii oraz innych dziedzin medycyny ukierunkowanych na leczenie dzieci. Wsparciem objęte są także pracownie diagnostyczne i inne jednostki organizacyjne szpitali, w których prowadzona jest diagnostyka pacjentów w ramach ww. dziedzin medycyny.
3. naprawy i odporności systemu ochrony zdrowia (działanie 11.3 REACT-EU). Wsparcie podmiotów leczniczych o znaczeniu ponadregionalnym, podmiotów leczniczych wyspecjalizowanych w zakresie onkologii, podmiotów leczniczych udzielających świadczeń dedykowanych chorobom zakaźnym, podmiotów funkcjonujących w obszarze publicznej służby krwi, podmiotów leczniczych przeszczepiających narządy (ośrodki referencyjne), organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz podmiotów leczniczych udzielających świadczeń gwarantowanych w rodzaju podstawowa opieka zdrowotna.

W ramach udzielanego wsparcia realizowane są m.in. działania przyczyniające się do zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Jednym z kryterium wyboru projektów do dofinansowania, którego niespełnienie powoduje wykluczenie projektu z dalszej oceny, jest zasada zapobiegania dyskryminacji i równość szans kobiet i mężczyzn. Przedmiotem sprawdzenia jest, czy projekt nie ogranicza równego dostępu do zasobów (towarów, usług, infrastruktury) m.in. ze względu na niepełnosprawność. W przypadku osób z niepełnosprawnościami niedyskryminacyjny charakter projektu oznacza konieczność stosowania zasady uniwersalnego projektowania i racjonalnych usprawnień zapewniających dostępność oraz możliwości korzystania ze wspieranej infrastruktury. Wnioskodawca powinien wykazać, że projekt będzie miał pozytywny wpływ na zasadę niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Przez pozytywny wpływ należy rozumieć zapewnienie dostępności infrastruktury, transportu, towarów, usług, technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych oraz wszelkich innych produktów projektów (które nie zostały uznane za neutralne) dla wszystkich ich użytkowników, zgodnie ze standardami dostępności stanowiącymi załącznik do Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014–2020.

Ponadto w ramach inwestycji dedykowanych wsparciu naprawy i odporności systemu ochrony zdrowia (REACT-EU) jednym z kryterium wyboru projektów do dofinansowania, którego spełnienie premiowane jest przyznaniem stosownej liczby punktów, jest zwiększenie dostępności architektonicznej osobom ze szczególnymi potrzebami. Przedmiotem oceny jest, czy w wyniku realizacji projektu zapewniona zostanie dostępność w rodzaju dostępności architektonicznej osobom ze szczególnymi potrzebami w oparciu o przepisy ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2022 r. poz. 2240), zwanej dalej „ustawą o zapewnianiu dostępności”, w zakresach:

- „wolne od barier poziome i pionowe przestrzenie komunikacyjne budynków, czyli możliwość poruszania się po piętrach i pomiędzy piętrami”;
- „informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy czyli umieścić w budynku np. schemat pomieszczeń, tyflo-mapę, info-kiosk, które pomogą w szczególności osobie z niepełnosprawnością wzroku lub słuchu w lokalizacji pomieszczeń w budynku”;
- „wstęp do budynku osobie z psem asystującym”;

- „możliwość ewakuacji osobom ze szczególnymi potrzebami lub zapewnienie im innego sposobu ratunku (poprzez odpowiednie procedury, sprzęt czy sygnalizację)”.

W efekcie realizowane projekty przyczyniają się do zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami równego dostępu do budynków, usług i infrastruktury w zakresie funkcjonowania systemu ochrony zdrowia, w szczególności poprzez poprawę infrastruktury technicznej i efektywności funkcjonowania ochrony zdrowia oraz zwiększenie między innymi skuteczności, dostępności i jakości świadczeń medycznych.

W wyniku realizowanych działań, które zostały opisane powyżej, w 2022 r.:

- zakończono realizację 24 inwestycji, które zapewniają równy dostęp do produktów będących ich rezultatem również dla osób z niepełnosprawnościami;
- zakończono realizację 12 inwestycji, które zapewniają dostępność w rodzaju dostępności architektonicznej osobom ze szczególnymi potrzebami w oparciu o przepisy ustawy o zapewnianiu dostępności;
- podpisano umowy na dofinansowanie realizacji projektu bądź dokonano procesu wyboru do dofinansowania w odniesieniu do 110 inwestycji w ramach wsparcia naprawy i odporności systemu ochrony zdrowia (działanie 11.3 REACT-EU), które zapewniają równy dostęp do produktów będących ich rezultatem również dla osób z niepełnosprawnościami;
- podpisano umowy na dofinansowanie realizacji projektu bądź dokonano procesu wyboru do dofinansowania w odniesieniu do 89 inwestycji w ramach wsparcia naprawy i odporności systemu ochrony zdrowia (działanie 11.3 REACT-EU), które zapewniają dostępność w rodzaju dostępności architektonicznej osobom ze szczególnymi potrzebami w oparciu o przepisy ustawy o zapewnianiu dostępności.

Pilotaże telemedyczne

Zapewnianiu równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej służą też realizowane przez MZ programy pilotażowe z wykorzystaniem narzędzi telemedycznych. Pierwszym z nich jest program pilotażowy w zakresie wykorzystania elektronicznych stetoskopów w ramach podstawowej opieki zdrowotnej przez świadczeniobiorców zakażonych wirusem SARS-CoV-2. Celem programu była ocena efektywności realizacji świadczeń opieki zdrowotnej z wykorzystaniem elektronicznych stetoskopów jako narzędzia umożliwiającego ocenę zmian osłuchowych w układzie oddechowym pacjentów z ryzykiem ciężkiego przebiegu zakażenia wirusem SARS-CoV-2, u których zdiagnozowano jedną z poniższych chorób:

- a) chorobę nowotworową,
- b) wrodzone lub nabyte zaburzenia odporności,
- c) przewlekłą chorobę układu oddechowego,
- d) wielochorobowość (co najmniej dwie choroby przewlekłe),
- e) otyłość.

Programem zostali objęci także pacjenci, którzy ukończyli 18. rok życia po przebytym zakażeniu wirusem SARS-CoV-2, u których występował pogarszający się stan kliniczny objawiający się męczliwością, skróceniem oddechu, pogorszeniem wydolności fizycznej, odczuwalnymi trudnościami z oddychaniem. Efekty programu to:

- 50 placówek objętych programem,
- 1865 pacjentów monitorowanych w ramach programu,
- ponad 18 tys. badań przeprowadzonych przez pacjentów biorących udział w programie.

Drugim programem pilotażowym wpisującym się w cele KPON był program pilotażowy w zakresie wykorzystania elektronicznych spirometrów w podstawowej opiece zdrowotnej i ambulatoryjnej opiece specjalistycznej. Celem programu była ocena efektywności realizacji świadczeń opieki zdrowotnej z wykorzystaniem elektronicznych

spirometrów jako narzędzia umożliwiającego badanie w sposób zdalny pacjenta ze stwierdzonymi zaburzeniami poziomu saturacji i tętna, w celu wykrywania potencjalnych zaburzeń czynności płuc. 41 placówek zostało objętych programem.

Efekty:

- 1014 pacjentów monitorowanych w ramach programu,
- ponad 12 tys. badań przeprowadzonych przez pacjentów w programie.

Teleplatforma Pierwszego Kontakt

Od października 2021 r. Ministerstwo Zdrowia prowadzi Teleplatformę Pierwszego Kontakt (TPK). TPK jest dostępna poza godzinami pracy Podstawowej Opieki Zdrowotnej, czyli od poniedziałku do piątku w godzinach od 18:00 do 8:00 następnego dnia oraz w soboty i niedziele oraz inne dni ustawowo wolne od pracy w godzinach od 8:00 do 8:00 następnego dnia. Aby zapewnić osobom z niepełnosprawnością narządu słuchu równy dostęp do usługi, na zasadach analogicznych do pozostałych pacjentów korzystających z TPK, niezbędne jest zapewnienie usługi tłumacza języka migowego (PJM i SJM) we wszystkich godzinach funkcjonowania TPK. Od lutego 2022 r. na TPK osoby niesłyszące i słabosłyszące mogą uzyskać video-poradę lekarską z udziałem tłumacza polskiego języka migowego.

Rozwój rozwiązań informatycznych

Opisane poniżej działania, poszerzające wykorzystanie narzędzi informatycznych (IKP, mojeIKP, e-recepta etc.) w ramach systemu ochrony zdrowia, dedykowane są co prawda ogółowi populacji, jednakże wprowadzają także udogodnienia dla wielu grup osób doświadczających niepełnosprawności.

IKP i mojeIKP

Z Internetowego Konta Pacjenta (IKP) korzysta obecnie ponad 16,5 mln pacjentów (43% populacji). Każda osoba, która dysponuje numerem PESEL ma bezpłatny dostęp do IKP. IKP stało się podstawowym źródłem informacji dla pacjenta o wystawionych e-receptach, e-skierowaniach czy e-zwolnieniach lekarskich. Na IKP dostępna jest również historia leczenia w ramach ubezpieczenia zdrowotnego oraz, niezależna od źródła finansowania, historia zdarzeń medycznych wraz z wytworzoną elektroniczną dokumentacją medyczną. Ponadto pacjent ma dostęp do informacji o dawkowaniu leków przepisanych podczas tych wizyt. IKP pozwala też na dostęp do informacji o stanie zdrowia ubezpieczonego dziecka czy osoby, która udzieliła do tego upoważnienia. Przez IKP można również wypełnić wniosek o elektroniczną kartę medyczną EKUZ, czy wypełnić deklarację o wyborze lekarza POZ oraz pielęgniarki lub położnej.

W sierpniu 2022 r. na IKP wprowadzono nową funkcję – informację o celowanych badaniach profilaktycznych. Pacjent kwalifikujący się do określonych badań profilaktycznych dostaje dedykowane powiadomienie.

IKP dostępne jest w również w wersji mobilnej - „mojeIKP”. Dzięki niej pacjenci mogą skorzystać m.in. z funkcji przypominania o braniu leków, a także mają łatwy dostęp do numerów alarmowych, Teleplatformy Pierwszego Kontakt (TPK) i Telefonicznej Informacji Pacjenta. Ponadto najnowsza funkcjonalność aplikacji – „Pierwsza pomoc” stanowi kompendium wskazówek przy udzielaniu pierwszej pomocy drugiej osobie. Jej celem jest nie tylko edukacja, ale również wsparcie dla wszystkich, którzy w sytuacji potrzeby ratowania zdrowia i życia czują się zagubieni. Od stycznia 2023 r. użytkownicy aplikacji mojeIKP mają dostęp do zdarzeń medycznych jako historii leczenia oraz skanera leków z dostępem do ulotki.

e-recepta i e-recepta transgraniczna

Polscy pacjenci od 2018 r. korzystają z usługi elektronicznej recepty. Obecnie w znacznej mierze zastąpiła ona tradycyjne recepty papierowe [ponad 1,4 mld wystawionych e-recept]. Usługa okazała się szczególnie przydatna podczas epidemii COVID-19. Po wystawieniu recepty pacjent otrzymuje powiadomienie w postaci maila, powiadomienia w aplikacji lub SMS, a na życzenie także wydruk informacyjny od osoby wystawiającej. Do realizacji recepty wymagany jest PESEL oraz kod do recepty (PIN).

W 2022 r. Polska uruchomiła e-receptę transgraniczną. Umożliwi ona zagranicznym pacjentom realizowanie e-recepty w polskiej aptece, a polskim za granicą. Obywatele Polski mogą wykupić leki na e-receptę transgraniczną w Chorwacji, Finlandii i Hiszpanii (na razie dotyczy aptek z Madrytu, Wysp Kanaryjskich, Kraju Basków, Katalonii, Estremadury), a obywatele Portugalii, Estonii, Finlandii i Hiszpanii mogą zrealizować e-receptę transgraniczną w Polsce. Grono państw, które implementują e-receptę transgraniczną sukcesywnie rośnie.

Leczenie uzależnień

Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (KCPU) w 2022 r. realizowało ofertę w zakresie zmiany szkodliwych zachowań dla osób niesłyszących i niedosłyszących pijących szkodliwie/uzależnionych od alkoholu lub innych środków psychoaktywnych oraz konsultacji dla niesłyszących będących w bliskiej relacji z osobą uzależnioną w kierunku rozwiązywania problemów związanych z tą relacją. Oferta realizowana była w porozumieniu z Urzędem Dzielnicy Wola m.st. Warszawy. W ramach zadania, poza ofertą konsultacji dla osób niesłyszących, w ww. zakresie prowadzona jest strona internetowa i dostępny nr telefonu, umożliwiające osobom niesłyszącym pozyskiwanie informacji nt. problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych oraz umawianie wizyt u niesłyszącej konsultant, posługującej się biegle językiem migowym (PJM, SJM).

W ramach realizacji § 1 pkt 1 KPON (tj. dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym) w działającym na zlecenie KCPU Ogólnopolskim Pogotowiu dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” w każdy poniedziałek w godz. 13.00–15.00 działała w 2022 r. poradnia Skype. Dyżurujący w poradni Skype konsultanci są specjalistami w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i posługują się także językiem migowym. Dzięki temu pomoc przez Skype jest dostępna również dla osób niesłyszących i słabosłyszących.

Dodatkowo z psychologami i prawnikami udzielającymi porad w Pogotowiu „Niebieska Linia” można kontaktować się z wykorzystaniem poczty elektronicznej: niebieskalinia@niebieskalinia.info. Pozwala to na korzystanie z oferty pomocowej w zakresie ochrony przed przemocą w rodzinie także osobom (osobom doznającym przemocy i świadkom przemocy w rodzinie) mającym trudności w komunikowaniu się.

Kadry

W 2022 r. po raz pierwszy zostało uruchomione dla lekarzy i lekarzy dentyków centralne postępowanie kwalifikacyjne na wolne miejsca specjalizacyjne w całym kraju we wszystkich dziedzinach medycyny, w tym w dziedzinach, w których pacjentami są osoby z niepełnosprawnością. Centralne postępowanie prowadzone w systemie informatycznym ma tę przewagę nad dotychczas organizowanym postępowaniem wojewódzkim, że daje możliwość lekarzom i lekarzom dentykom wnioskowania zgodnie z określoną przez siebie kolejnością priorytetową na 15 dziedzin medycyny w różnych województwach, co powinno z czasem w większym niż dotychczas stopniu wypełnić wolne miejsca specjalizacyjne pozostające każdorazowo po postępowaniach kwalifikacyjnych odbywających się dwa razy do roku.

Przewiduje się, że centralne postępowanie poprzez zwiększenie wypełniania wolnych miejsc specjalizacyjnych w dziedzinach priorytetowych spowoduje szybsze uzupełnienie lekarskiej kadry specjalistów zwiększając tym samym dostęp do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych.

Dodatkowo, w systemie opieki zdrowotnej sukcesywnie zwiększa się liczba zatrudnionych pielęgniarek i położnych. Wskazują na to dane z Centralnego Rejestru Pielęgniarek i Położnych, zgodnie z którym:

- w 2016 r. liczba pielęgniarek i położnych aktywnych zawodowo wynosiła: 248 111, w tym 221 911 pielęgniarek i 26 200 położnych,
- w 2022 r. liczba pielęgniarek i położnych aktywnych zawodowo wynosiła: 265 776, w tym 236 414 pielęgniarek oraz 29 362 położne.

Sukcesywnie wzrasta także liczba uczelni posiadających akredytację Ministra Zdrowia do prowadzenia kształcenia na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo na poziomie pierwszego stopnia.

- w 2015 r. liczba uczelni wynosiła: 77,
- w 2022 r. liczba uczelni wynosiła: 118.

Wzrasta też liczba studentów na kierunku pielęgniarstwo i położnictwo.

- w roku akademickim 2015/2016 liczba studentów na kierunku pielęgniarstwo I stopnia wynosiła: 5 935 osób, a w roku 2021/2022 – 11 408,
- w roku akademickim 2015/2016 liczba studentów na kierunku położnictwo I stopnia wynosiła 953 osoby, a w roku akademickim 2021/2022 – 1 493.

Mając na uwadze wsparcie rozwoju zawodowego absolwentów kierunków pielęgniarstwo i położnictwo w ramach kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych, Minister Zdrowia corocznie dofinansowuje szkolenia specjalizacyjne dla tych grup zawodowych, w ramach posiadanych środków finansowych w budżecie państwa.

Zgodnie z Obwieszczeniem z dnia 13 grudnia 2021 r. w sprawie minimalnej liczby miejsc szkoleniowych dla pielęgniarek i położnych, maksymalnej kwoty dofinansowania jednego miejsca szkoleniowego oraz maksymalnej kwoty przeznaczonej na szkolenia specjalizacyjne w 2022r., minimalna liczba miejsc szkoleniowych dla pielęgniarek i położnych rozpoczynających specjalizację w 2022 r. wynosiła 2 525, maksymalna kwota dofinansowania jednego miejsca szkoleniowego dla specjalizacji rozpoczynających się w 2022 r. wynosiła 3 950 zł, natomiast maksymalna kwota przeznaczona na szkolenia specjalizacyjne w 2022 r. wynosiła 10 000 000 zł.

Liczba pielęgniarek ze specjalizacją w dziedzinach pielęgniarstwa mających zastosowanie w opiece nad osobami starszymi, przewlekle chorymi, niepełnosprawnymi (stan na dzień 31.12.2022 r.) wynosi 44 990. W tej liczbie mieszczą się następujące dziedziny specjalizacji: pielęgniarstwo zachowawcze/internistyczne, pielęgniarstwo opieki długoterminowej/przewlekle chorych i niepełnosprawnych, pielęgniarstwo opieki paliatywnej, pielęgniarstwo rodzinne dla pielęgniarek, pielęgniarstwo geriatryczne, pielęgniarstwo chirurgiczne, pielęgniarstwo diabetologiczne, pielęgniarstwo kardiologiczne.

Ponadto, pielęgniarki i położne podnoszą swoje kwalifikacje zawodowe w ramach kursów kwalifikacyjnych i kursów specjalistycznych, zdobywając wiedzę i umiejętności do wykonywania określonych czynności zawodowych niezbędnych przy udzielaniu świadczeń opieki zdrowotnej osobom starszym, przewlekle chorym i niepełnosprawnym. Informacje na temat liczby pielęgniarek i położnych posiadających dodatkowe kwalifikacje uzyskane w ramach kursów kwalifikacyjnych i specjalistycznych znajdują się na stronie internetowej Centrum Kształcenia Podyplomowego Pielęgniarek i Położnych link: <https://ckppip.edu.pl/opracowania-i-analizy/>

Naczelna Izba Pielęgniarek i Położnych realizuje projekt pn. Wsparcie kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych w ramach Działania 7.1 Oś priorytetowa VII Wsparcie REACT-EU dla obszaru zdrowia Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Na realizację zadań w ramach projektu zostało zaplanowane 112 mln. Głównym celem projektu jest podniesienie kwalifikacji zawodowych pielęgniarek i położnych z całego kraju w okresie do 31 grudnia 2023 r. Wsparciem w ramach projektu zostanie objętych 35 000 kobiet i mężczyzn w zawodach pielęgniarki i położnej.

Ponadto, mając na uwadze poprawę dostępności do świadczeń udzielanych przez pielęgniarki i położne – wprowadzane są zmiany systemowe mające na celu zwiększenie kompetencji zawodowych pielęgniarek, m.in.:

- możliwość wystawiania recept (samodzielnie lub w ramach kontynuacji zleceń lekarskich) na leki, środki spożywcze specjalnego przeznaczenia żywieniowego, zleceń i recept na wyroby medyczne oraz skierowań na określone badania diagnostyczne,
- udzielania porad pielęgniarki i położnej w POZ oraz w AOS.

W opiekę nad osobami niepełnosprawnymi również są zaangażowani fizjoterapeuci. Wykonywanie zawodu fizjoterapeuty ma istotne znaczenie w szczególności w kontekście starzenia się społeczeństwa i zapewnienia właściwej opieki osobom starszym tak, aby mogli oni jak najdłużej funkcjonować w miarę samodzielnie we własnym środowisku. Fizjoterapeuci są niezbędnym ogniwem kompleksowej, profesjonalnej i zespołowej opieki nad osobami starszymi. Bardzo ważnym czynnikiem jest, aby fizjoterapia była dostępna dla wszystkich potrzebujących.

Świadczenia gwarantowane są realizowane w warunkach ambulatoryjnych lub domowych i obejmują m.in. fizjoterapię ambulatoryjną realizowaną przez wizytę fizjoterapeutyczną i zabieg fizjoterapeutyczny.

- liczba osób z prawem wykonywania zawodu fizjoterapeuty – 75 387 osób (dane KIF),
- liczba osób z tytułem specjalisty w dziedzinie fizjoterapii – 943 (liczba dyplomów wydanych przez CEM w latach 2007–2022).

Należy podkreślić, iż celem kształcenia i przygotowania do wykonywania zawodów medycznych jest optymalne przygotowanie absolwentów do aktywnego funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie a przede wszystkim do pracy zawodowej, zgodnie z uwarunkowaniami zmieniającego się rynku pracy, także w kontekście niepełnosprawności społeczeństwa i prognozowanego wzrostu zapotrzebowania na usługi świadczone dla tej grupy społeczeństwa.

Ponadto uprzejmie informujemy, iż od dnia 1 grudnia 2021 r. obowiązuje nowy program specjalizacji w dziedzinie fizjoterapii. Celem szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie fizjoterapii jest przygotowanie do prowadzenia kompleksowego usprawniania. Nowy program zwiększa uprawnienia fizjoterapeutów, np.:

- wykonywanie stymulacji śródmięśniowej (dryneedling),
- wykonywanie dla potrzeb oceny czynności narządu ruchu (USG – dla potrzeb oceny czynności narządu ruchu oraz elektromiografii powierzchniowej),
- zlecenie środków farmakologicznych dla potrzeb fizjoterapii.

Dofinansowanie wyrobów medycznych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Osoby niepełnosprawne, którym Narodowy Fundusz Zdrowia przyznał wsparcie w zakupie wyrobów medycznych (przedmiotów ortopedycznych lub środków pomocniczych)²⁶⁾ mogły w 2022 r. (podobnie jak w latach poprzednich) otrzymać dodatkowe dofinansowanie do zakupu wspomnianych wyrobów medycznych, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) będących w dyspozycji samorządów powiatowych, jeśli ich przeciętny miesięczny dochód nie przekraczał określonego kryterium dochodowego.

---

²⁶⁾ Narodowy Fundusz Zdrowia gromadzi jedynie informacje dotyczące całkowitej liczby osób zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego (obowiązkowego i dobrowolnego), bez wyszczególnienia liczby osób niepełnosprawnych. Nie jest zatem możliwe określenie skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w 2022 r. odnośnie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

Dofinansowanie to następuje w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 926, z późn. zm.), zwanego dalej rozporządzeniem w sprawie zadań powiatu.

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, przyznane osobie niepełnosprawnej przez NFZ, wynosiła do 100% udziału własnego osoby niepełnosprawnej w limicie ceny ustalonym na podstawie odrębnych przepisów, jeżeli taki udział był wymagany i do 150% sumy kwoty takiego limitu oraz wymaganego udziału własnego osoby niepełnosprawnej.

Do samorządów wpłynęło 267.590 wniosków od osób indywidualnych na łączną kwotę 438.720.136,00 zł, po rozpatrzeniu których 380 samorządów wypłaciło kwotę 248.936.722,00 zł na rzecz 164.457 osób, w tym dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego obejmowało wypłaty w ramach 6.447 osób na kwotę 13.959.743,00 zł. Wykorzystanie środków dotyczyło dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze wypłaconego:

- na rzecz 146.569 dorosłych osób niepełnosprawnych w kwocie 204.844.612,00 zł,
- na rzecz 17.888 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w kwocie 44.092.110,00 zł.

W ramach zadania pomoc finansową otrzymało 63.892 osób będących mieszkańcami wsi w wysokości 93.325.866,00 zł, jak również 92.393 kobiet w kwocie 117.442.686,00 zł.

Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej

Do samorządów w zakresie realizacji zadania wpłynęło 207 wniosków na łączną kwotę 4.363.587,00 zł, z czego 25 wniosków na kwotę 471.077,00 zł złożyły podmioty z sektora finansów publicznych i 182 wnioski na kwotę 3.892.510,00 zł – jednostki spoza sektora finansów publicznych.

Starostowie 58 powiatów zawarli 93 umowy na łączną kwotę 1.263.020,00 zł, z czego stroną w 12 umowach na kwotę 192.562,00 zł były podmioty z sektora finansów publicznych, a w 81 umowach na kwotę 1.070.458,00 zł – jednostki spoza tego sektora. Przeciętne dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego wyniosło 13.486,00 zł.

Powiaty te wykorzystały kwotę 1.254.159,00 zł, z czego 192.562,00 zł otrzymało 12 podmiotów sektora finansów publicznych, a kwotę 1.061.597,00 zł – 81 jednostek spoza sektora finansów publicznych. Na zakup sprzętu do rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystano 364.062,00 zł (29,03%).

Działania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA)

Z budżetu MSWiA dofinansowywane są prace budowlane i inwestycyjne prowadzone w obiektach Samodzielnych Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej MSWiA, w których są udzielane świadczenia opieki zdrowotnej, w zakresie niwelowania barier funkcjonalnych lub podwyższenia dostępności dla osób niepełnosprawnych.

W 2022 r. MSWiA dofinansowało inwestycje bezpośrednio realizowane przez SP ZOZ MSWiA na rzecz zniesienia barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

W wyniku realizacji ww. inwestycji zostały uzyskane następujące efekty:

- poprawiono dostępność architektoniczną istniejącej infrastruktury Szpitali/Sanatoriów MSWiA dla osób niepełnosprawnych,
- poprawiono dostępność poprzez wyposażenie dźwigów w sprzęt ułatwiający komunikację m.in. z osobami niesłyszącymi czy niewidzącymi,

- zapewniono swobodny dostęp do świadczonych usług medycznych.

Ponadto należy wskazać, że wiele realizowanych przedsięwzięć inwestycyjnych SP ZOZ-ów MSWiA, dofinansowanych w 2022 r. z dotacji MSWiA, pośrednio miało wpływ na likwidację barier architektonicznych, ułatwienie dostępu osobom niepełnosprawnym do leczenia, opieki medycznej, rehabilitacji czy też diagnostyki, gdyż zakres rzeczowy tych zadań był oparty na wykonaniu m.in. robót budowlanych, które miały zwiększyć dostępność osobom niepełnosprawnym do świadczonych przez podmioty usług medycznych, jednak prace budowlano-instalacyjne w tym zakresie wpisywały się w ogólne zadania inwestycyjne dotyczące np.: budowy, przebudowy, montażu, modernizacji, dostosowania do przepisów ppoż. itp. obiektów SP ZOZ MSWiA. Przedmiotowe prace budowlane to np.: montaż wind osobowych przystosowanych do korzystania przez osoby niepełnosprawne, dojazdów i podjazdów, powiększanie otworów drzwiowych (w tym drzwi wejściowych do podmiotów i salach chorych), montaż sanitariatów spełniających odpowiednie wymagania, miejsca parkingowe dla niepełnosprawnych, zagospodarowanie terenu, zniesienie występujących trudności i barier architektonicznych uniemożliwiających dostęp osobom niepełnosprawnym, itp.

Inwestycje, które wpłynęły pośrednio m.in. na zniesienie barier architektonicznych, gdyż wymagały dostosowania SP ZOZ MSWiA do przepisów prawa w zakresie ułatwienia dostępu osobom niepełnosprawnym, realizowały w 2022 r. następujące Zakłady:

- - SP ZOZ MSWiA w Gdańsku,
- - SP ZOZ MSWiA w Opolu,
- - SP ZOZ MSWiA w Lublinie,
- - SP ZOZ MSWiA w Rzeszowie,
- - SP ZOZ MSWiA w Poznaniu,
- - SP ZOZ MSWiA w Szczecinie,
- - SP ZOZ Szpital Specjalistyczny MSWiA w Głuchołazach im. św. Jana Pawła II,
- - SP ZOZ Sanatorium Uzdrowskie MSWiA w Kołobrzegu.

Systemy alarmowe

MSWiA w 2022 r., w celu zapewnienia szerszego dostępu do aplikacji Alarm112 (dedykowanej dla osób głuchych), zmodyfikowało sposób rejestracji użytkownika polegający na rezygnacji z wymogu podawania numeru PESEL, umożliwiając korzystanie z aplikacji również osobom nieposiadającym tego numeru. Ponadto dokonano zmian w procesie tworzenia zgłoszenia alarmowego poprawiając czytelność dotychczas dostępnych w aplikacji Alarm112 formularzy adresowych.

Opieka lekarska w jednostkach penitencjarnych

Opieka zdrowotna obejmuje świadczenia zdrowotne udzielane w podmiotach leczniczych jednostek penitencjarnych jak i organizację świadczeń udzielanych w podmiotach pozawięziennych. Świadczenia opieki zdrowotnej udzielane osobom pozbawionym wolności finansowane są w całości z budżetu państwa. Zasadą jest udzielanie świadczeń przede wszystkim w podmiotach leczniczych zakładów karnych lub aresztów śledczych, natomiast w przypadku zaistnienia przesłanek określonych w Kodeksie karnym wykonawczym udzielanie świadczeń odbywa się w podmiotach pozawięziennych (dotyczy to w szczególności świadczeń wysokospecjalistycznych wymagających specjalistycznego sprzętu, kadry lub sytuacji nagłego zagrożenia zdrowia lub życia). Wszelkie wydatki związane z utrzymaniem odpowiednich warunków, jakie winny spełniać

pomieszczenia podmiotów leczniczych dla osób pozbawionych wolności, wyposażenie w sprzęt medyczny, zaopatrzenie w wyroby medyczne są pokrywane z budżetu więziennictwa.

Wszystkim osobom pozbawionym wolności, zgodnie z art. 115 Kodeksu karnego wykonawczego, zapewniane są bezpłatne świadczenia zdrowotne, leki i artykuły sanitarne w niezbędnym dla nich zakresie. Zgodnie z obowiązującymi przepisami każdy osadzony przy przyjęciu do jednostki penitencjarnej jest badany przez lekarza, który wydaje zalecenia odnośnie dalszego postępowania, w tym np. umieszczenia w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, bezpłatnego zaopatrzenia w niezbędne protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz wydaje inne zalecenia dotyczące odstępstw od rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. poz. 2231) oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. poz. 2290), wynikające z ewentualnych ograniczeń stwierdzonych u osadzonego niepełnosprawnego. Na dzień 31 grudnia 2022 r. przebywało 112 osadzonych poruszających się na wózku inwalidzkim oraz 512 osadzonych korzystających z kul łokciowych.

W strukturach więziennych podmiotów leczniczych funkcjonują dwa oddziały szpitalne dedykowane między innymi niepełnosprawnym osobom pozbawionym wolności. Jest to Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym Nr 1 w Łodzi Oddział Zamiejscowy w Łodzi i Oddział dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym w Czarnem, do których są kierowani osadzeni wymagający zabiegów w trybie szpitalnym lub wymagający z powodu stanu ogólnego lub niepełnosprawności długotrwałej hospitalizacji.

W Oddziale Zewnętrznym w Bydgoszczy-Fordonie Aresztu Śledczego w Bydgoszczy organizowane są w miarę istniejących potrzeb kursy orientacji przestrzennej dla osadzonych z niepełnosprawnością narządu wzroku.

Na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości (Dz. U. 2019 r. poz. 683) osadzeni mogą korzystać ze środków finansowych Funduszu, w przypadku braku możliwości korzystania ze środków budżetowych, między innymi na pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją leczniczą oraz uzyskiwaniem orzeczeń o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy (7 przypadków w 2022 r. na kwotę 1170,00 zł), pokrywanie kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniami lekarskimi lub przejazdów do miejsca pobytu, nauki, terapii, pracy, zwłaszcza wykonywanej nieodpłatnie (w 2022 r. zrealizowano 161 takich transportów na kwotę 90 997,02 zł, w tym dla osób z niepełnosprawnościami), pokrywanie kosztów związanych z organizacją i udzielaniem pomocy rzeczowej w formie między innymi środków czystości i higieny osobistej, leków, środków opatrunkowych i sanitarnych, wyrobów medycznych, w tym protez, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych.

Rehabilitacja lecznicza rolników

Zgodnie z art. 64 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2023 r. poz. 208, z późn. zm.) w ramach zadań zrealizowanych na rzecz pomocy ubezpieczonym i osobom uprawnionym do świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w 2022 r. kierowała na rehabilitację leczniczą osoby wykazujące całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, ale rokujące jej odzyskanie w wyniku leczenia i rehabilitacji, albo zagrożone całkowitą niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym.

W ramach powyższych działań na rehabilitację leczniczą realizowaną przez Kasę w 2022 r. skierowano 10 337 rolników.

Działania Głównego Urzędu Statystycznego

We współpracy z Polskim Towarzystwem Hepatologicznym zorganizowano dla pracowników Urzędu badania w kierunku WZW typu C; z Narodowym Instytutem Zdrowia Publicznego PZH – Państwowym Instytutem Badawczym spotkanie on-line o tematyce „Profilaktyka chorób odkleszczowych” oraz „Talerz zdrowego żywienia”, zaś w marcu 2022 r. GUS zorganizował Akcję Mammobus, a w czerwcu Akcję Krwiodawstwa. W inicjatywy te mogły zaangażować się osoby z niepełnosprawnościami.

Działania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie art. 69 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1230) prowadzi program rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej. Program skierowany jest do osób ubezpieczonych zagrożonych długotrwałą niezdolnością do pracy z powodu choroby, urazu lub wypadku, rokujących odzyskanie tej zdolności po przeprowadzeniu rehabilitacji.

Głównym celem programu jest poprawa stanu zdrowia i funkcji organizmu w stopniu, który umożliwia podjęcie pracy zarobkowej, a tym samym sprzyja eliminowaniu bądź znacznemu ograniczeniu stanu wykluczenia społecznego osób z niepełnosprawnościami. Indywidualnie ustalony program obejmuje rehabilitację medyczną oraz psychologiczną, a także edukację zdrowotną.

W 2022 r. rehabilitację leczniczą ukończyło ok. 50 tys. osób, z tego:

- 41,3 tys. osób w związku ze schorzeniami narządu ruchu,
- 2,4 tys. osób w związku ze schorzeniami układu krążenia,
- 2,3 tys. osób w związku ze schorzeniami narządu głosu,
- 1,7 tys. osób w związku ze schorzeniami układu oddechowego,
- 1,2 tys. osób w związku ze schorzeniami psychosomatycznymi,
- 1,1 tys. osób w związku ze schorzeniami onkologicznymi po leczeniu nowotworu gruczołu piersiowego.

Łącznie koszty rehabilitacji (razem z kosztami opłaty uzdrowskiej i kosztami przejazdu) wyniosły w 2022 r. ok. 140 435 tys. zł.

Cechą programów rehabilitacji leczniczej jest powszechność, wczesność rozpoczęcia, kompleksowość i ciągłość.

W 2022 r. ośrodki rehabilitacyjne zobowiązane były do zapewnienia osobom ze szczególnymi potrzebami dostępności: architektonicznej, cyfrowej, informacyjno-komunikacyjnej zgodnie z ustawą o zapewnianiu dostępności.

Realizowana była zasada równości szans i dostępności dla ubezpieczonych, zagrożonych długotrwałą niezdolnością do pracy z powodu choroby, urazu lub wypadku, rokujących odzyskanie tej zdolności po przeprowadzeniu rehabilitacji.

ZUS na podstawie ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych refunduje świadczenia zdrowotne z zakresu stomatologii oraz zwrot wyrobów medycznych.

W 2022 r. Zakład zrefundował koszty:

- zaopatrzenia w wyroby medyczne w oparciu o złożone wnioski – 2 091,50 zł;
- świadczeń zdrowotnych z zakresu stomatologii w oparciu o złożone wnioski – 78 420,00 zł.

3. DOSTĘPU DO WSZECHSTRONNEJ REHABILITACJI MAJĄCEJ NA CELU ADAPTACJĘ SPOŁĘCZNĄ

Warsztaty terapii zajęciowej

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztaty terapii zajęciowej mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Działalność warsztatu, poprzez zastosowanie różnorodnych technik terapii zajęciowej, zmierza do usamodzielnienia uczestników, poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Koszty utworzenia, działalności i wynikające ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu terapii zajęciowej są współfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz ze środków samorządu powiatowego, lub z innych źródeł. Zgodnie z ustawą o rehabilitacji koszty działalności warsztatu są finansowane ze środków samorządu powiatowego w wysokości co najmniej 10% tych kosztów. Natomiast, maksymalne dofinansowanie ze środków PFRON kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej, w tym wynikających ze zwiększonej liczby uczestników warsztatu, określono na poziomie 90% kosztów, a tworzenia warsztatu terapii zajęciowej na poziomie 70% tych kosztów.

W okresie sprawozdawczym dofinansowanie kosztów tworzenia ze środków PFRON otrzymał organizator 1 warsztatu terapii zajęciowej (wtz) w kwocie 300.000,00 zł.

Środki na finansowanie kosztów działania warsztatów wyliczone wg algorytmu uwzględniają zobowiązania z tytułu umów zawartych w tym zakresie do 31 grudnia roku poprzedzającego realizację tego zadania. Przypadająca powiatom kwota na wypłatę zobowiązań w tym zakresie wyniosła 742.205.256,00 zł.

Dofinansowania kosztów działania udzielono organizatorom 2 warsztatów powstałych w roku sprawozdawczym na kwotę 806.957,00 zł.

Dofinansowania kosztów działania udzielono organizatorom 728 warsztatów powstałych w latach poprzednich z tego 127 warsztatów, których organizatorem jest jednostka sektora finansów publicznych na kwotę 125.303.498,00 zł oraz 601 warsztatów prowadzonym przez jednostki spoza sektora finansów publicznych na kwotę 616.010.853,00 zł.

Na koniec okresu sprawozdawczego 28.692 uczestników wtz odbywało terapię zajęciową – 210 osób w warsztatach przy zakładach pracy chronionej (0,74%), 12.742 osoby to kobiety (44,41%), 84 to młodzież do 18 roku włącznie (0,30%).

Spośród 1.965 uczestników, którzy opuścili warsztaty 274 osoby niepełnosprawne podjęły zatrudnienie w tym:

- 131 osób w zakładach aktywności zawodowej,
- 15 osób w zakładach pracy chronionej,
- 4 osoby w spółdzielniach socjalnych,
- 12 osób w przedsiębiorstwach społecznych,
- 19 osób w organizacjach pozarządowych.

Pozostałe 93 osoby pracowały na otwartym rynku pracy.

W stosunku do 2021 r. liczba uczestników wtz wzrosła o 293 osoby.

W roku sprawozdawczym w 130 samorządach powiatowych funkcjonowało 211 warsztatów terapii zajęciowej, w których uczestniczyło 1.296 osób niepełnosprawnych przebywających w jednostkach organizacyjnych obowiązanych do zapewnienia terapii zajęciowej na podstawie odrębnych przepisów (m.in. w domach pomocy społecznej).

Turnusy rehabilitacyjne

Osoba niepełnosprawna, która została skierowana na turnus rehabilitacyjny przez lekarza, może otrzymać dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kosztu pobytu na turnusie, jeżeli spełnia ustawowe kryterium dochodowe. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku oraz miejsca pracy.

Turnus rehabilitacyjny oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Powiatowe centra pomocy rodzinie udzielają, na wniosek osoby niepełnosprawnej lub jej rodziców albo prawnych opiekunów, dofinansowania uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym, ze środków PFRON będących w dyspozycji samorządów powiatowych.

Osobie niepełnosprawnej o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo równoważnym oraz osobie niepełnosprawnej w wieku do 16 lat przysługuje – jeżeli lekarz zaleci – opiekun podczas trwania turnusu, którego pobyt może być również dofinansowany.

O dofinansowanie kosztów turnusu rehabilitacyjnego ubiegało się 133.587 osób, z tego 95.864 osoby niepełnosprawne oraz 37.723 opiekunów osób niepełnosprawnych. Dofinansowanie zostało przyznane dla ogółem 92.672 osób na łączną kwotę 130.823.569,00 zł.

Na realizację zadania w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych 376 samorządów wypłaciło kwotę 119.425.718,00 zł na rzecz 83.700 osób, z czego: na rzecz 49.580 dorosłych osób niepełnosprawnych 76.441.423,00 zł i na rzecz 9.038 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej 15.249.705,00 zł oraz kwotę 27.734.590,00 zł na rzecz 25.082 opiekunów. Przeciętne dofinansowanie na osobę wyniosło 1.427,00 zł.

W porównaniu do roku poprzedniego wykorzystanie środków na ten cel zwiększyło się o 14,05%, tj. o kwotę w wysokości 14.708.452,00 zł, a liczba osób, które uczestniczyły w turnusach była większa o 4.643 osób (wzrost o 5,87%).

Wśród w/w osób dofinansowano 17.878 mieszkańców wsi (21,36%) na kwotę w wysokości 27.630.496,00 zł oraz 36.004 kobiety (43,02%) na kwotę 55.028.530,00 zł.

Refundacja ze środków PFRON kosztów wydania certyfikatów przez podmioty uprawnione do szkolenia psów asystujących

Zadanie było realizowane zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 kwietnia 2010 r. w sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego (Dz. U. poz. 399). W 2022 r. Fundusz PFRON wypłacił środki w wysokości 4.945,98 zł dotyczące wydania 9 certyfikatów potwierdzających status psa asystującego.

Dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów

łącznie marszałkowie województw otrzymali 224 wnioski na kwotę 166.227.648,00 zł. Z jednostek należących do sektora finansów publicznych wpłynęło 143 wnioski na kwotę 89.334.482,00 zł, a 81 wniosków na kwotę 76.893.166,00 zł wpłynęło z jednostek spoza sektora finansów publicznych.

Zawarto 149 umów na kwotę 46.626.549,00 zł, z czego 101 umów na kwotę 29.764.044,00 zł zawarto z jednostkami sektora finansów publicznych, a 48 umów na kwotę 16.862.505,00 zł zawarto z jednostkami spoza tego sektora. W stosunku do 2021 r. liczba umów zwiększyła się o 11.

W ramach 160 umów wypłacono dofinansowania kosztów robót budowlanych obiektów służących rehabilitacji na kwotę 47.048.778,00 zł, z czego na 100 inwestycji podmiotów z sektora finansów publicznych przeznaczono kwotę 28.455.670,00 zł, a na 60 inwestycji jednostek spoza tego sektora kwotę 18.593.108,00 zł. 11 umów realizowanych w 2022 r. zostało zawartych w 2021 r.

Średnie wypłacone dofinansowanie inwestycji wyniosło 294.055,00 zł.

Na roboty budowlane dotyczące 41 obiektów służących rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystane zostały środki w wysokości 15.849.760,00 zł. W zakresie obiektów służących rehabilitacji niepełnosprawnych mieszkańców wsi dofinansowano 49 inwestycji w wysokości 16.067.936,00 zł.

Zadania zlecane

Zgodnie z przepisami art. 36 ustawy o rehabilitacji zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych mogą być realizowane przez fundacje oraz organizacje pozarządowe, a także kościelne osoby prawne, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, spółdzielnie socjalne oraz spełniające szczególne warunki spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, kluby sportowe będące spółkami:

- na zlecenie Funduszu,
- na zlecenie samorządu województwa lub powiatu – ze środków PFRON (przekazanych wg algorytmu).

Rodzaje zadań, które mogą być zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym wskazane zostały w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zlecanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1945).

Zlecenie realizacji zadań przez PFRON następuje po przeprowadzeniu otwartego konkursu, który ogłaszany jest na podstawie art. 11 i art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571), zwanej dalej „ustawą o działalności pożytku publicznego”.

W ramach ogłaszanych konkursów można zgłaszać projekty z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych dotyczące:

- 1) kierunku pomocy 1 „wejście osób niepełnosprawnych na rynek pracy”,
- 2) kierunku pomocy 2 „zwiększenie samodzielności osób niepełnosprawnych”,
- 3) kierunku pomocy 3 „wzrost aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia”,
- 4) kierunku pomocy 4 „zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji”,
- 5) kierunku pomocy 5 „poprawa jakości funkcjonowania otoczenia osób niepełnosprawnych”,
- 6) kierunku pomocy 6 „upowszechnianie pozytywnych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych i wiedzy dotyczącej niepełnosprawności”.

W 2022 r. realizowane były umowy zawarte w konkursie:

- 1) pn. „Kierunek AKTYWNOŚĆ” (konkurs o zlecenie realizacji zadań w formie wsparcia nr 1/2019) – trzeci okres finansowania projektów wieloletnich trwający od 1 kwietnia 2022 r. do 31 marca 2023 r.,
- 2) pn. „Pokonamy bariery” (konkurs o zlecenie realizacji zadań w formie wsparcia nr 1/2020) – drugi okres finansowania projektów wieloletnich trwający od 1 kwietnia 2022 r. do 31 marca 2023 r.,
- 3) pn. „Sięgamy po sukces” (konkurs o zlecenie realizacji zadań w formie wsparcia nr 1/2021) – okres realizacji trwający maksymalnie od 1 stycznia 2022 r. do 31 marca 2023 r. (w przypadku projektów wieloletnich pierwszy okres finansowania).

Dodatkowo w ramach realizacji zadań zleczanych na podstawie art. 36 ustawy o rehabilitacji PFRON wskazał organizacjom pozarządowym możliwość zgłaszania projektów w trybie przewidzianym w art. 15zzm ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych z pominięciem procedury konkursowej, których celem jest wsparcie psychologiczne dla osób niepełnosprawnych, przeciwdziałające negatywnym skutkom pandemii COVID-19, a w szczególności konsekwencjom zaniechania lub ograniczenia działań terapeutycznych.

W 2022 roku Fundusz wypłacił w ramach realizacji zadania środki w łącznej wysokości 557 446 760,70 zł na podstawie 1002 umów. Wsparciem objęto 324 871 osób niepełnosprawnych. Liczba ta nie uwzględnia wsparcia udzielanego w ramach kierunków pomocy 4, 5 i 6, w których pomoc skierowana jest do uczestników, którymi mogą być również osoby niepełnosprawne albo wyłącznie do otoczenia osób niepełnosprawnych (rodziców, opiekunów, kadry).

W dniu 31 października 2022 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych ogłosił konkurs pn. „Działamy razem” (konkurs o zlecenie realizacji zadań w formie wsparcia nr 1/2022). Wnioski o zlecenie realizacji zadań składano w okresie od dnia 29 listopada 2022 r. do dnia 29 grudnia 2022 r. poprzez Generator Wniosków. Konkurs dotyczył projektów realizowanych od dnia 1 stycznia 2023 r. do dnia 31 marca 2024 r. W ramach konkursu można było zgłaszać również projekty wieloletnie. Projekty wieloletnie mogą być realizowane w okresie od 1 stycznia 2023 r. do 31 marca 2026 r. Decyzje finansowe dotyczące udzielenia dofinansowań na realizację projektów w konkursie nr 1/2022 podejmowane będą w 2023 r.

Programy Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Zajęcia klubowe w WTZ

Rehabilitacja społeczna i zawodowa w formie warsztatów terapii zajęciowej jest ważnym elementem systemu wsparcia osób, którym niepełnosprawność uniemożliwia lub utrudnia aktywne funkcjonowanie społeczne i zawodowe. Sieć placówek prowadzących warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) na terenie kraju stwarza osobom niepełnosprawnym możliwość pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do rozpoczęcia pracy.

Wdrożenie i realizacja rządowego programu „Za życiem”, a także związane z nim zmiany w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw, rozszerzyły zakres wsparcia osób niepełnosprawnych w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym poprzez prowadzenie zajęć klubowych, czego skutkiem jest powstanie nowego programu PFRON pod nazwą „Zajęcia klubowe w WTZ”.

Celem programu jest wsparcie osób niepełnosprawnych w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym poprzez prowadzenie przez warsztaty terapii zajęciowej zajęć klubowych jako zorganizowanej formy rehabilitacji.

Beneficjentami programu są:

- osoby niepełnosprawne posiadające ważne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, które były uczestnikami WTZ i opuściły go w związku z podjęciem zatrudnienia,

- osoby niepełnosprawne posiadające ważne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, znajdujące się na prowadzonej przez podmiot prowadzący WTZ liście osób (o której mowa w art. 10f ust. 2a ustawy o rehabilitacji, których zgłoszenie do uczestnictwa w warsztacie zostało zatwierdzone i które nie rozpoczęły terapii w WTZ.

Adresatami programu są podmioty prowadzące warsztaty terapii zajęciowej.

Pomoc finansowa ze środków PFRON udzielana jest adresatom programu przez samorządy powiatowe, które przystąpią do realizacji programu.

Program „Zajęcia klubowe w WTZ” realizowany jest na terenie całego kraju określonych cyklach – trwających od dnia 1 lutego danego roku kalendarzowego do dnia 31 stycznia kolejnego roku kalendarzowego. Nabór wystąpień samorządów powiatowych o przyznanie środków finansowych na realizację programu odbywa się w dwóch odrębnych turach w roku realizacyjnym.

W 2022 r. wystąpienia samorządów powiatowych przyjmowane były w terminie:

- od dnia 1 do dnia 30 listopada 2021 r. – w ramach I tury naboru dotyczącego prowadzenia zajęć klubowych od dnia 1 lutego 2022 r. do dnia 31 stycznia 2023 r.,
- od dnia 1 czerwca do dnia 30 czerwca 2022 r. – w ramach II tury naboru dotyczącego prowadzenia zajęć klubowych od dnia 1 sierpnia 2022 r. do dnia 31 stycznia 2023 r.

W okresie realizacji programu „Zajęcia klubowe w WTZ” od dnia 1 lutego 2022 r. do dnia 31 stycznia 2023 r., wysokość obowiązującej w programie miesięcznej stawki osobowej wynosiła 465 zł.

W 2022 r. w realizacji programu wzięło udział 106 powiatów, które otrzymały dofinansowanie na prowadzenie zajęć klubowych w 136 WTZ dla 1 268 osób niepełnosprawnych.

PFRON wypłacił środki w wysokości 6 911 241,37 zł.

Pilotażowy program „Rehabilitacja 25 plus”

Celem pilotażu jest zebranie doświadczeń służących wypracowaniu rozwiązań zapewniających absolwentom ciągłość oddziaływań terapeutycznych w zakresie utrzymania samodzielności i niezależności w życiu społecznym, a także w zakresie dotyczącym ich aktywności zawodowej.

Zamierzeniem realizacji pilotażowego programu „Rehabilitacja 25 plus” jest objęcie wsparciem w postaci całodziennych usług opiekuńczych, aktywizacji w sferze fizycznej, intelektualnej i społecznej oraz zawodowej, niezatrudnionych dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną (absolwentów OREW, ORW, SPdP i innych placówek edukacyjnych począwszy od 2016 r.), które nie są objęte rehabilitacją społeczną w placówkach dziennej aktywności (np. środowiskowych domach samopomocy czy warsztatach terapii zajęciowej). Program jest pomostem dla osób, które po ukończeniu edukacji z różnych przyczyn nie znalazły miejsca w różnego typu placówkach dziennej opieki i daje takim osobom lub ich opiekunom prawnym czas na znalezienie placówki, w której mogłyby uzyskać docelowe wsparcie.

Adresatem programu są podmioty prowadzące OREW (ośrodki rehabilitacyjno-edukacyjno-wychowawcze), ORW (ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze), SPdP (szkoły specjalne przysposabiające do pracy) oraz inne placówki edukacyjne.

OREW, ORW, SPdP oraz inne placówki edukacyjne, udzielają wsparcia beneficjentom programu, poprzez zapewnienie:

- 1) usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych, w tym pomocy w utrzymaniu higieny osobistej;
- 2) udziału w zajęciach usprawniających, terapeutycznych i wspierających ruchowo;
- 3) udziału w zajęciach prowadzonych w ramach kół zainteresowań;

- 4) pomocy w rozwinięciu i wzmacnianiu aktywności oraz samodzielności życiowej oraz utrzymaniu nabytych wcześniej umiejętności;
- 5) pomocy psychologicznej, poradnictwa i wsparcia w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych oraz bieżących spraw życia codziennego;
- 6) działań aktywizujących zawodowo w przypadku absolwentów SPdP;
- 7) transportu.

W roku szkolnym 2022/2023 stawka osobowa przypadająca na jednego beneficjenta programu miesięcznie wynosi 2 500,00 zł.

Dla okresu przypadającego na rok szkolny 2022/2023 trwający od dnia 1 września 2022 r. do dnia 31 sierpnia 2023 r. wnioski o przyznanie środków finansowych przyjmowane były od dnia od 16 maja 2022 r. do 17 czerwca 2022 r.

PFRON wypłacił środki w łącznej wysokości 23 716 744,52 zł.

W roku szkolnym 2022/2023 zawartych zostało 108 umów obejmujących wsparciem 966 osób niepełnosprawnych w ośrodkach rehabilitacyjno-edukacyjno-wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych i innych placówkach edukacyjnych.

Program „Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu lub sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi”

Celem programu jest zapewnienie pomocy osobom niepełnosprawnym poszkodowanym na skutek działania żywiołu lub wystąpienia sytuacji kryzysowych spowodowanych chorobami zakaźnymi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także objęcie wsparciem samorządów powiatowych i samorządów gminnych, które w wyniku sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi uruchomiły dodatkowe wsparcie dla osób niepełnosprawnych.

Adresatami programu są poszkodowane na skutek żywiołu:

- osoby niepełnosprawne posiadające aktualne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne),
- dzieci i młodzież niepełnosprawna posiadająca aktualne orzeczenie o niepełnosprawności, wydane przed ukończeniem 16 roku życia.

Adresatami programu są również samorzady powiatowe i samorzady gminne, które w wyniku sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi uruchomiły dodatkowe wsparcie dla osób niepełnosprawnych, o którym mowa w Module IV programu.

Decyzję o uruchomieniu realizacji poszczególnych modułów podejmuje Zarząd w związku z wystąpieniem określonych okoliczności:

- 1) Moduł I i Moduł II – nagłe, niespodziewanie i gwałtownie działanie sił natury powodujące zagrożenie dla ludności i straty w mieniu w znacznym rozmiarze – pomoc finansowa dla osób niepełnosprawnych poszkodowanych na skutek żywiołu, pod warunkiem uruchomienia pomocy dla osób poszkodowanych w wyniku żywiołu przez organy administracji rządowej lub samorządowej, w tym:
  - Moduł I – jednorazowe świadczenie na rehabilitację społeczną,
  - Moduł II – jednorazowe świadczenie stanowiącego rekompensatę poniesionych strat i/lub pokrycie kosztów przeprowadzenia naprawy dotyczących przedmiotów, urządzeń i zlikwidowanych barier technicznych i barier w komunikowaniu się dofinansowanych wcześniej ze środków PFRON.
- 2) Moduł III i Moduł IV – choroby zakaźne oraz wywołane nimi sytuacje kryzysowe:

- Moduł III – pomoc finansowa dla osób niepełnosprawnych, które na skutek wystąpienia sytuacji kryzysowych spowodowanych chorobami zakaźnymi utraciły możliwość korzystania z opieki świadczonej w placówce rehabilitacyjnej (dofinansowanie kosztów związanych z zapewnieniem opieki w warunkach domowych),
- Moduł IV – pomoc finansowa dla samorządów powiatowych i gminnych w formie finansowania albo dofinansowania wydatków ponoszonych w związku z uruchomieniem dodatkowego wsparcia dla osób niepełnosprawnych poszkodowanych na skutek sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi (nie więcej niż do wysokości 100 000 zł).

W 2022 r. uruchomiony został Moduł I, II programu na podstawie zatwierdzonych przez Zarząd PFRON dokumentów wyznaczających kierunki działań programu oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów programu w poszczególnych modułach.

Wnioski o przyznanie świadczenia składane były w ramach Modułu I i II programu przez osoby niepełnosprawne do realizatora programu w trybie ciągłym, jednakże nie później niż do dnia 2 grudnia 2022 r.

Ponadto, w ramach środków przeznaczonych na realizację programu w Modułach I i II finansowane są wydatki samorządów powiatowych, ponoszone na obsługę programu – do wysokości 2,5% środków przekazanych samorządom powiatowym na realizację programu.

PFRON wypłacił na realizację programu środki w wysokości 38 950,00 zł.

Wsparciem w ramach programu zostało objętych 19 osób niepełnosprawnych.

Projekt pn. Aktywni niepełnosprawni – narzędzia wsparcia samodzielności osób niepełnosprawnych

Działanie 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.

Podstawa realizacji projektu:

Umowa o partnerstwie nr 53/BON/AN/POWER/2020 z dnia 2 września 2020 r. zawarta pomiędzy Skarbem Państwa – Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, a Polskim Stowarzyszeniem na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną, a Fundacją im. Królowej Polski św. Jadwigi, a PFRON.

Decyzja o dofinansowaniu projektu nr POWR.02.06.00-00-00 z dnia 26 lipca 2019 r. – powierzenie przez Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Biuru Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej realizacji projektu w partnerstwie z PFRON, Polskim Stowarzyszeniem na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną (PSONI) oraz Fundacją im. Królowej Polski św. Jadwigi.

Celem głównym projektu jest przygotowanie kompleksowej propozycji wdrożenia do systemu prawnego modyfikacji i nowych instrumentów w zakresie rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych zapewniających możliwie samodzielne funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, w tym podniesienie jakości i efektywności działań realizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej oraz wypracowanie, przetestowanie, wdrożenie i upowszechnienie standardu usług asystenckich świadczonych na rzecz osób niepełnosprawnych.

Realizację projektu zaplanowano na okres: od dnia 01 października 2020 r. do dnia 31 grudnia 2023 r.

Całkowity budżet projektu wynosi 39 254 594,64 zł. łączna wysokość wydatków kwalifikowalnych zakontraktowanych dla PFRON w projekcie wynosi: 6 285 945,60 zł.

W 2022 r. PFRON jako partner w projekcie zrealizował następujące działania:

- 1) w ramach Zadania nr 2 Przygotowanie modyfikacji istniejących i propozycji nowych instrumentów systemu rehabilitacji społecznej osób:

- a) przygotowanie i przedstawienie Komitetowi Sterującemu wersji Standardów funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej przygotowanej do pilotażu,
- b) opracowanie projektu Regulaminu pilotażu Standardów funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej określającego sposób przebiegu pilotażu standardów, w tym w szczególności tryb i zasady składania wniosków, kryteria wyboru WTZ do pilotażu, zasady przekazywania i rozliczania dofinansowania na dostosowanie pomieszczeń oraz zakup wyposażenia dla WTZ niezbędnego do prowadzenia terapii zgodnie z wypracowanymi Standardami, zakres wsparcia WTZ przez Partnerów w projekcie w trakcie trwania pilotażu,
- c) udział w pracach Zespołu Horyzontalnego nadzorującego przebieg projektu, w tym konsultowanie opracowanych przez Partnerów społecznych nowych i modyfikacji istniejących instrumentów wsparcia w zakresie rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych przygotowanych do pilotażu.

Wersja Standardów funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej przygotowana do pilotażu, została pozytywnie zaopiniowana przez Krajową Radę Konsultacyjną ds. Osób Niepełnosprawnych oraz przyjęta przez Komitet Sterujący.

2) w ramach Zadania nr 3 Przeprowadzenie pilotażu zmodyfikowanych i nowych instrumentów:

- a) zatwierdzenie uzgodnionego z Partnerami projektu Regulaminu pilotażu Standardów funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej,
- b) udostępnienie Warsztatów Terapii Zajęciowej Generatora wniosków,
- c) organizacja naboru wniosków do w pilotażu, ocena formalna wniosków oraz wyłonienie 72 WTZ-ów do udziału pilotażu, zgodnie z kryteriami określonymi w regulaminie pilotażu,
- d) przygotowanie i udostępnienie WTZ-om narzędzia informatycznego do diagnozy funkcjonalnej uczestników WTZ,
- e) zawarcie 72 trójstronnych umów o przystąpieniu do pilotażu standardów funkcjonowania WTZ z Podmiotami prowadzącymi WTZ-y zakwalifikowane do pilotażu oraz z Partnerami projektu (Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób Niepełnosprawnością Intelektualną, Fundacja im. Królowej Polski św. Jadwigi), którzy zobowiązali się do udzielenia wsparcia WTZ-om w zakresie wdrażania standardów, a także do realizacji szkoleń dla kadry WTZ w trakcie pilotażu,
- f) zawarcie 72 aneksów do umów o przystąpieniu do pilotażu standardów w związku z przyznaniem dofinansowania wynagrodzenia dla Liderów pilotażu w WTZ na łączną kwotę 324 000 zł; przekazanie podmiotom prowadzącym WTZ kwoty 316 500,00 zł w ramach przyznanego dofinansowania;
- g) zawarcie 72 umów o dofinansowanie kosztów dostosowania i pomieszczeń i wyposażenia WTZ w ramach pilotażu Standardów funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej w związku z przyznaniem dofinansowania na łączną kwotę 4 664 323,59; przekazanie podmiotom prowadzącym WTZ kwot przyznanego dofinansowania,
- h) wsparcie merytoryczne WTZ przez Doradców Wdrożeniowych PFRON w zakresie zgodności wyposażenia i dostosowania WTZ z wymogami wynikającymi ze Standardów oraz obsługi Generatora wniosków i współpraca w tym zakresie ze specjalistami ze strony Partnerów projektu,
- i) analiza merytoryczna sprawozdań z realizacji pilotażu standardów funkcjonowania WTZ we współpracy ze specjalistami ze strony Partnerów projektu,
- j) przygotowywanie podsumowania danych ilościowych i agregacja danych jakościowych na potrzeby opracowania raportu zbiorczego ze sprawozdań z realizacji pilotażu,
- k) podjęcie prac na opracowaniem Raportu PFRON – Potrzeby wdrożeniowe w zakresie wyposażenia WTZ (raport będzie stanowił element raportu zbiorczego z ewaluacji pilotażu),
- l) organizacja cyklicznych spotkań online z przedstawicielami WTZ uczestniczącymi w pilotażu dotyczących realizacji pilotażu oraz obsługi narzędzia do diagnozy funkcjonalnej uczestników WTZ (konsultacje i udzielanie wsparcia uczestnikom pilotażu ze strony zespołu projektowego),
- m) modyfikacja narzędzia do diagnozy funkcjonalnej uczestników WTZ,
- n) udział w pracach Zespołu Horyzontalnego nadzorującego przebieg projektu.

PFRON wypłacił środki w wysokości 5 560 111,72 zł.

Projekt pn. Trening orientacji przestrzennej dla osób niewidomych i słabowidzących (TOPON)

Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa.

Celem projektu jest opracowanie, przetestowanie i wdrożenie nowego standardu kształcenia i doksztalcania instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności oraz standardu nauczania orientacji przestrzennej i mobilności osób niewidomych i słabowidzących.

Okres realizacji projektu od 01 czerwca 2021 r do 30 listopada 2023 r. Kwota projektu – 6 208 708,00 zł.

Projekt jest realizowany przez PFRON we współpracy z następującymi partnerami na podstawie umowy partnerskiej nr 2021/05/234 z dn. 27 maja 2021 r.:

- Polskim Związkiem Niewidomych, Zarząd Główny z siedzibą w Warszawie
- Towarzystwem Opieki nad Ociemniałymi Stowarzyszenie z siedzibą w Warszawie
- Akademią Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z siedzibą w Warszawie
- Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego z siedzibą w Krakowie

oraz z partnerem ponadnarodowym na podstawie umowy o współpracy ponadnarodowej: Institutet for Blinde og Svagsynede (IBOS) z Danii.

W okresie sprawozdawczym zrealizowano:

1. Przygotowano wstępne wersje standardów: kształcenia instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności oraz standardu nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.
2. Przeprowadzono i zakończono szkolenie nowych instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności (NTOP) oraz doksztalcanie instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności (TOP).
3. Rozpoczęto realizację treningów orientacji przestrzennej i mobilności (indywidualna praktyka TOP i NTOP z osobami z niepełnosprawnością wzroku).
4. Przygotowano założenia, dokumenty i narzędzia dla walidacji efektów uczenia.
5. Przygotowano tabelę zgodności dla kwalifikacji „Nauczanie orientacji przestrzennej i mobilności osób z niepełnosprawnością wzroku”, kwalifikację przypisano do 5 poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji.

PFRON wypłacił środki w wysokości 2 334 185,86 zł.

Działania w jednostkach penitencjarnych

Osoby z niepełnosprawnościami mogą korzystać z oferty realizowanej na terenie jednostek organizacyjnych. W 2022 r. funkcjonowało 89 porozumień zawartych przez dyrektorów zakładów karnych i aresztów śledczych z podmiotami zewnętrznymi, w ramach których świadczone pomoc osadzonym z niepełnosprawnościami.

Zakłady karne i areszty śledcze obejmują osadzonych znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, m.in. z uwagi na stan zdrowia, ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, bezdomność, trudności w znalezieniu zatrudnienia po zwolnieniu, programem przygotowania do wolności, o którym mowa w art. 164 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego (Kkw). W 2022 r. ww. pomocą objęto 83 osadzonych z niepełnosprawnościami.

W przypadku pobytu osadzonych niewidomych na terenie jednostek organizacyjnych Służby Więziennej istnieje możliwość wypożyczenia maszyny do pisania Braille'em. Służba Więzienna dysponuje trzema maszynami z materiałami do pisania w Aresztach Śledczych w Gdańsku, Krakowie i Krasnymstawie.

W celu właściwego postępowania z osobami niepełnosprawnymi funkcjonariusze i pracownicy (w szczególności pełniący służbę w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi) stale poszerzają swoją wiedzę w trakcie różnorodnych

szkoleń w zakresie rozumienia deficytów osadzonych z różnymi typami niepełnosprawności i sposobów ich przezwycięzania. W 2022 r. przeszkolono 7641 funkcjonariuszy wszystkich pionów Służby Więziennej.

Skazanym i tymczasowo aresztowanym niepełnosprawnym fizycznie, których stan zdrowia lekarz ocenił jako uniemożliwiający samodzielne funkcjonowanie oraz wymagającym opieki i pomocy innych osób, zapewniano pomoc innych osadzonych posiadających odpowiednie kwalifikacje, zatrudnionych jako opiekunowie osób niepełnosprawnych. W tym celu w 2022 r. zrealizowano szkolenia zawodowe skazanych pod nazwą „Opiekun osoby starszej lub niepełnosprawnej”. W ramach ww. działań uczestniczyło 284 osadzonych. Do zatrudnienia odpłatnego na terenie zakładów karnych lub aresztów śledczych, po zakończeniu szkoleń, skierowano 37 osadzonych, a nieodpłatnego 12 skazanych. Szkolenia realizowano z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości.

Zgodnie z art. 83 § 3 Kodeksu karnego wykonawczego, skazani poddawani są w miarę potrzeby, za ich zgodą, badaniom psychologicznym, a także psychiatrycznym. Badania przeprowadza się w 15 ośrodkach diagnostycznych, a ich łączna pojemność wynosi 487 miejsc. Zasady organizacji i warunki przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych powołanych w zakładach karnych i aresztach śledczych, reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych (Dz. U. poz. 369).

W 2022 roku skierowano i przyjęto na badania psychologiczne 1 104 osadzonych. Wykonano 1 216 orzeczeń psychologiczno-penitencjarnych. Ponadto w ośrodkach diagnostycznych w 2022 r. sporządzono 397 opinii psychiatrycznych. W roku 2022 skierowano na badania 583 skazanych, co do których zachodziła konieczność stosowania oddziaływań specjalistycznych w warunkach oddziału terapeutycznego dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo.

W 2022 r. na podstawie sporządzonych badań skierowano 578 skazanych do oddziałów terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, zaś 156 skazanych docelowo zostało skierowanych do oddziałów, w których realizowane są programy terapeutyczne dla skazanych za przestępstwa określone w art. 197–203 Kk, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych.

W 2022 r. funkcjonowały 23 oddziały terapeutyczne dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, które dysponowały 1 782 miejscami. Łącznie w 2022 r. w oddziałach terapeutycznych poddano specjalistycznym oddziaływaniom terapeutycznym 2 475 osoby pozbawione wolności. Liczba ta w sposób istotny nie odbiega od roku poprzedniego, w 2021 r. osób objętych terapią było 2 437. Dominującym rozpoznaniem wśród pacjentów oddziałów terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo są zaburzenia osobowości. 1723 pacjentów oddziałów terapeutycznych miało zdiagnozowane tego typu zaburzenia. U 443 skazanych zdiagnozowano upośledzenie umysłowe (u 380 skazanych zdiagnozowano upośledzenie w stopniu lekkim, u 63 upośledzenie w stopniu umiarkowanym). Dużą grupę pacjentów stanowią osoby z tzw. podwójną diagnozą, czyli osoby uzależnione, które z powodu współwystępowania u nich innych zaburzeń, nie kwalifikują się do terapii w oddziałach dla uzależnionych. W 2022 r. takich skazanych przebywało 1396. Czas terapii w oddziałach dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi jest zindywidualizowany i zależy od postępów skazanego w terapii. Do podstawowych oddziaływań specjalistycznych należą: terapia indywidualna i grupowa oraz terapia zajęciowa. W 2022 r. terapią zajęciową objęto 1 704 osadzonych.

Prace legislacyjne Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. poz. 3)

Celem nowelizacji rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. z 2019 r. poz. 1605, z późn. zm.) było zwiększenie wysokości dofinansowania kosztów rocznego pobytu jednego uczestnika w WTZ oraz dofinansowania kosztów rocznego pobytu osoby niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zatrudnionej w ZAZ. Rozporządzenie podniosło wysokość dofinansowania w WTZ w 2022 r. i w latach następnych do wysokości 24 096 zł. Stanowiło to wzrost o 1 200 zł kwoty dofinansowania przewidzianej w dotychczas obowiązującym rozporządzeniu na rok 2022 i lata następne (kwota na rok 2022 i lata następne wynosiła 22 896 zł). Rozporządzenie podniosło również kwotę dofinansowania w ZAZ w 2022 r. i w latach następnych do wysokości 27 500 zł. Stanowiło to wzrost o 2 500 zł kwoty dofinansowania przewidzianej w dotychczas obowiązującym rozporządzeniu na rok 2022 i lata następne (od 2020 r. kwota dofinansowania wynosi 25 000 zł).

Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu bibliotek, organizacji osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych lub ociemniałych (Dz. U. poz. 1278)

Celem nowelizacji rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 września 2013 r. w sprawie wykazu bibliotek, organizacji osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych lub ociemniałych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1248, z późn. zm.) było rozszerzenie wykazu organizacji (osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których statutowym celem jest działanie na rzecz osób nie widmowych lub ociemniałych) zwolnionych od opłaty za usługę pocztową o kolejne podmioty: Stowarzyszenie 04-O w Grodzisku Mazowieckim oraz Stowarzyszenie Osób z dysfunkcją Wzroku i ich Rodzin w Kozienicach (pkt 15a i 20a załącznika do projektu), których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych i słabowidzących.

Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 15 kwietnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 839)

Potrzeba zmiany rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1218, z późn. zm.) wynikała z konieczności zsynchronizowania przepisów tego rozporządzenia z art. 47 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w brzmieniu nadanym art. 8 pkt 4 lit. a ustawy z dnia 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2105, z późn. zm.) – który dla większości wnioskodawców przewiduje termin płatności składek na ubezpieczenia społeczne wydłużony do 20. dnia miesiąca następującego po okresie prowadzenia działalności gospodarczej.

Zmiana w rozporządzenia dotyczyła wydłużenia terminu składania wniosku o wypłatę refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osoby niepełnosprawnej wykonującej działalność gospodarczą (Wn-U-G).

Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 19 lipca 2022 r. o zmianie rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. poz. 1606)

Potrzeba zmiany rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 marca 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. poz. 534) wynikała ze stopniowego wygasania epidemii COVID-19, zmniejszania ryzyka zagrożenia rozprzestrzeniania się wirusa, oraz powrotów pracowników urzędów do pracy stacjonarnej.

Zmiana w rozporządzeniu dotyczyła uchylecia przepisu uprawniającego lekarza przewodniczącego lub członka zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności do wydania oceny stanu zdrowia dziecka lub osoby zainteresowanej bez badania oraz bez uczestnictwa w posiedzeniu osoby zainteresowanej lub dziecka.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 października 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. poz. 2128)

Celem nowelizacji rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym było zwiększenie wysokości dofinansowania kosztów rocznego pobytu jednego uczestnika w WTZ oraz dofinansowania kosztów rocznego pobytu osoby niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zatrudnionej w ZAZ.

Rozporządzenie podniosło wysokość dofinansowania w WTZ w 2022 r. z kwoty 24 096 zł do kwoty 25 896 zł, do kwoty w wysokości 27 696 zł w 2023 r., 29 496 zł w 2024 r. oraz 31 296 zł w 2025 r. i w latach następnych. Rozporządzenie podwyższyło dotychczasową kwotę o 1 800 zł w 2022 r., o 1 800 zł w 2023 r. o kwotę 1800 zł w 2024 r. oraz o kwotę 1800 zł w 2025 r.

Rozporządzenie podniosło również kwotę dofinansowania w ZAZ w roku 2022 z kwoty 27 500 zł do kwoty 28 500 zł, do kwoty 31 000 zł w 2023 i w latach następnych. Rozporządzenie podwyższyło dotychczasową kwotę o 1 000 zł w 2022 r i o 2 500 zł w 2023 r.

4. NAUKI W SZKOŁACH WSPÓLNIE ZE SWYMI PEŁNOSPRAWNYMI RÓWIEŚNIKAMI, JAK RÓWNIEŻ DO KORZYSTANIA ZE SZKOLNICTWA SPECJALNEGO LUB EDUKACJI INDYWIDUALNEJ

Szkolnictwo wyższe

W obszarze szkolnictwa wyższego i nauki od 2011 r. funkcjonują rozwiązania prawne, zgodnie z którymi uczelnie są zobowiązane do stwarzania osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i prowadzenia działalności naukowej. Przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742, z późn. zm.), zwaną dalej „ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, w art. 11 określają wprost, że jest to jedno z podstawowych zadań każdej uczelni. Ponadto, ustawą zobowiązano uczelnie do stwarzania osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia w celu kształcenia.

System szkolnictwa wyższego i nauki zawiera regulacje pozwalające uczelniom na dopasowanie rozwiązań w zakresie organizacji studiów do zróżnicowanych potrzeb i możliwości poszczególnych grup studentów wynikających np. ze stwierdzonej niepełnosprawności.

Obowiązujące przepisy umożliwiają prowadzenie studiów z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (art. 67 ust. 4 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, § 12, § 13 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (Dz. U. z 2021 r. poz. 661, z późn. zm.)). Dodatkowo istnieją rozwiązania (art. 76a ww. ustawy) dotyczące możliwości weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się określonych w programie studiów (w szczególności przeprowadzenia zaliczeń i egzaminów kończących określone zajęcia), poza siedzibą uczelni lub poza jej filią przy użyciu środków komunikacji elektronicznej. Ponadto, egzamin dyplomowy może być przeprowadzony poza siedzibą uczelni lub poza jej filią przy użyciu środków komunikacji elektronicznej, zapewniających w szczególności:

- 1) transmisję egzaminu dyplomowego w czasie rzeczywistym między jego uczestnikami;
- 2) wielostronną komunikację w czasie rzeczywistym, w ramach której uczestnicy egzaminu dyplomowego mogą wypowiadać się w jego toku z zachowaniem niezbędnych zasad bezpieczeństwa.

Zasady weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się oraz przeprowadzania egzaminu dyplomowego w ww. sposób uczelnia udostępnia w Biuletynie Informacji Publicznej na swojej stronie podmiotowej.

Zgodnie z regulacją zawartą w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2018 r. w sprawie sposobu zapewnienia w uczelni bezpiecznych i higienicznych warunków pracy i kształcenia (Dz. U. poz. 2090), rektor zapewnia uwzględnianie potrzeb osób niepełnosprawnych przy organizowaniu i wyposażaniu stanowisk pracy i miejsc kształcenia. Uczelnie mają obowiązek stosowania powszechnie obowiązujących przepisów, w tym zagwarantowania równego dostępu do kształcenia dla wszystkich grup społecznych.

Wszyscy studenci mają równe prawa i takie same obowiązki – stąd brak szczegółowych regulacji w tym zakresie dla osób z niepełnosprawnościami w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Jeśli prawa studenta nie wynikają wprost z przepisów ustawy, to są one określone w aktach wewnętrznych w ramach posiadanej przez uczelnię autonomii, w tym przede wszystkim – w regulaminie studiów. Uczelnie w swoich regulaminach studiów zapisują szereg rozwiązań, dostosowując w ten sposób proces dydaktyczny do potrzeb studentów, będących osobami z niepełnosprawnościami.

Do rozwiązań najczęściej występujących w regulaminach studiów zaliczyć można:

- powołania pełnomocników lub biur ds. studentów będących osobami z niepełnosprawnościami,

- przepisy przewidujące prawo osób z niepełnosprawnościami do studiowania w ramach indywidualnej organizacji studiów,
- szczegółowe regulacje dotyczące prawa studenta niepełnosprawnego do: szczególnych warunków uczestnictwa w zajęciach, pierwszeństwa w zapisach na zajęcia i w wyborze grup zajęciowych, używania na zajęciach środków wspomagających proces kształcenia, np. urządzeń rejestrujących, indywidualnych konsultacji lub terminów zajęć, możliwości korzystania z pomocy osób trzecich, np. tłumaczy języka migowego,
- szczegółowe regulacje odnoszące się do egzaminów i zaliczeń, przewidujące prawo do: wydłużenia czasu trwania egzaminów, zmiany formy egzaminu, przesunięcia terminu egzaminu, korzystania z pomocy osób trzecich, materiałów w indywidualnych formach zapisu (alfabet Braille'a, zapis audio), zaliczeń w formie niestacjonarnej,
- przepisy przewidujące prawo do indywidualnej opieki wybranego nauczyciela akademickiego/opiekuna,
- przepisy przewidujące prawo do stosownej pomocy w pozyskiwaniu materiałów dydaktycznych i sprzętu niezbędnego do studiowania.

W celu wsparcia uczelni w realizacji nałożonych na nie obowiązków związanych z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki co roku przyznaje uczelniom dotacje podmiotową. Na stronie podmiotowej Ministerstwa zamieszczony jest również przykładowy katalog wydatków z dotacji na wsparcie procesu kształcenia i prowadzenia badań osób z niepełnosprawnościami.

Na realizację zadań związanych z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej Minister Edukacji i Nauki w 2022 r. przyznał uczelniom (publicznym i niepublicznym) – w formie dotacji podmiotowej – środki finansowe w łącznej wysokości 55 779 000 zł.

Innym ważnym instrumentem finansowym, określonym w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, który ma na celu wspieranie osób niepełnosprawnych w procesie kształcenia jest przyznawanie stypendiów dla osób niepełnosprawnych w ramach systemu bezzwrotnych świadczeń stypendialnych dla studentów. Stypendium to ma charakter powszechny, co oznacza, że jedynym warunkiem ubiegania się o to świadczenie jest niepełnosprawność potwierdzona orzeczeniem właściwego organu. Stypendium dla niepełnosprawnych studentów przyznawane jest niezależnie od: kryterium dochodowego, typu uczelni, formy studiów oraz poziomu kształcenia. Wysokość tego świadczenia jest ustalana w uczelni, w której osoby niepełnosprawne odbywają studia. Ponadto, ustawa z 17 listopada 2021 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 18 grudnia 2021 r., rozszerzyła uprawnienia studentów, których niepełnosprawność powstała w trakcie studiów lub po ich ukończeniu, do otrzymywania stypendium dla osób niepełnosprawnych dodatkowo przez pełen cykl kształcenia na kolejnych kierunkach studiów pierwszego i drugiego stopnia, lub jednolitych studiach magisterskich, łącznie przez okres do 12 semestrów (zgodnie z poprzednim brzmieniem przepisu osoba w tej sytuacji mogła otrzymywać to stypendium jeszcze tylko na jednym kolejnym kierunku studiów).

Równocześnie z tym stypendium, osoby niepełnosprawne mogą otrzymywać także pozostałe świadczenia – związane z trudną sytuacją materialną lub dobrymi wynikami w nauce lub osiągnięciami naukowymi, artystycznymi lub sportowymi (stypendium socjalne, stypendium rektora i zapomogę). Niepełnosprawni studenci mają ponadto możliwość ubiegania się o stypendium ministra, które jest przyznawane za znaczące osiągnięcia uzyskane podczas studiów.

Prawo do otrzymywania świadczeń, w tym stypendium dla osób niepełnosprawnych, przysługuje do 2023 r. również osobom niepełnosprawnym, które podjęły studia doktoranckie w uczelniach i jednostkach naukowych na zasadach obowiązujących przed utworzeniem szkół doktorskich, tj. przed 1 października 2019 r. Natomiast

doktorantom z niepełnosprawnościami podejmującym kształcenie w szkołach doktorskich po 30 września 2019 r. przysługuje stypendium doktoranckie w wysokości zwiększonej o 30%.

W 2021 r. Minister Edukacji i Nauki wydał rozporządzenie z dnia 27 września 2021 r. w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej (Dz. U. poz. 1847). W rozporządzeniu tym określone zostały szczegółowe kryteria ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej oraz sposób jej przeprowadzania, mając na uwadze specyfikę kształcenia w szkole doktorskiej.

Ewaluacja jest przede wszystkim oceną warunków do rozwoju naukowego lub artystycznego, jakie zostały stworzone doktorantom w szkołach doktorskich. W związku z tym, że zarówno wśród kandydatów do szkół doktorskich, jak i wśród doktorantów tych szkół są osoby z niepełnosprawnościami, pracując nad rozporządzeniem dołożono szczególnej dbałości o zabezpieczenie interesów i potrzeb tej grupy osób. Dlatego też wśród kryteriów szczegółowych, które będą uwzględniane w toku ewaluacji, wprost wskazano na konieczność weryfikacji przez ekspertów sposobu uwzględniania podczas rekrutacji potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz sposobów zapewniania doktorantom, w tym doktorantom z niepełnosprawnościami i doktorantom będącym rodzicami, prawidłowych warunków oraz wsparcia w realizacji programu kształcenia i indywidualnych planów badawczych, a także w przygotowywaniu rozpraw doktorskich, w tym zapewniania dostępu do niezbędnej infrastruktury.

Niepełnosprawni studenci oraz doktoranci mają także prawo do ubiegania się o wsparcie finansowe w formie kredytów studenckich. Są one udzielane na bardzo korzystnych (preferencyjnych) warunkach, a ponadto istnieje np. możliwość umorzenia części udzielonej kwoty kredytu, w przypadku najlepszych absolwentów studiów.

W polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki przewidziane są dla studentów oraz doktorantów, w tym także będących osobami niepełnosprawnymi, również świadczenia o charakterze niepieniężnym, tj. możliwość zakwaterowania w domu studenckim oraz korzystania z wyżywienia w stołówce studenckiej.

Kształcenie dzieci i młodzieży

Ministerstwo Edukacji i Nauki stwarza warunki organizacyjno-prawne do kształcenia, wychowania i opieki pedagogicznej wszystkim dzieciom i młodzieży z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, a więc również dzieciom i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach wszystkich typów i rodzajów: ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych, a także w placówkach systemu oświaty.

Kwestie związane z kształceniem dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami pozostają w obszarze szczególnego zainteresowania Ministerstwa Edukacji i Nauki. Na bieżąco prowadzone są prace nad zmianami i opracowywaniem rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych, w celu zapewnienia uczniom niepełnosprawnym odpowiednich do ich potrzeb – warunków kształcenia.

Organizacja kształcenia specjalnego została uregulowana m.in. w przepisach:

- 1) ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 900), zwanej dalej „ustawą – Prawo oświatowe”;
- 2) ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60, z późn. zm.);
- 3) ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230), zwanej dalej „ustawą o systemie oświaty”
- 4) oraz rozporządzeń wykonawczych.

Zgodnie z przepisem art. 1 ustawy – Prawo oświatowe system oświaty zapewnia w szczególności:

- 1) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;

- 2) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
- 3) opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwienie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych.

Prace legislacyjne

1. Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 24 sierpnia 2021 r.:

- zmieniające rozporządzenie w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. z 2021 r. poz. 1571),
- zmieniające rozporządzenie w sprawie indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. z 2021 r. poz. 1570).

W związku z trwającym od roku 2020 r. na terytorium RP stanem epidemii Minister Edukacji i Nauki wprowadził ułatwienia w funkcjonowaniu przedszkoli i szkół w zakresie m.in. organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania, którym obejmowani mogą być również dzieci i uczniowie z niepełnosprawnościami posiadający jednocześnie odpowiednio, orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania wydane ze względu na stan zdrowia uniemożliwiający albo znacznie utrudniający uczęszczanie do szkoły.

Znowelizowane przepisy prawa oświatowego umożliwiły również w roku szkolnym 2021/2022 (trwającym do 31 sierpnia 2022 r.) dyrektorom przedszkoli i szkół zorganizowanie dzieciom i uczniom posiadającym odpowiednio, orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, w sposób bezpieczny mimo pandemii, wszystkich zajęć edukacyjnych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość w wymiarze wskazanym w ww. przepisach prawa lub zorganizowanie tych zajęć w wersji mieszanej: częściowo w bezpośrednim kontakcie z nauczycielem i częściowo w inny sposób np. z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Dyrektorzy przedszkoli i szkół mogli wprowadzać taką organizację zajęć wyłącznie na wniosek rodziców dziecka lub ucznia. Jednocześnie, zajęcia indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania mogły być prowadzone również w dotychczasowy sposób, tj. w bezpośrednim i indywidualnym kontakcie dziecka/ucznia z nauczycielem.

2. Ustawa z dnia 12 maja 2022 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1116)

1 września 2022 r. weszły w życie nowe przepisy art. 127 ust. 16a i 17a oraz art. 128 ust. 4–8 ustawy – Prawo oświatowe umożliwiające odpowiednio:

- a) dzieciom i młodzieży realizującym indywidualne nauczanie i indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne realizację takich zajęć z wykorzystania metod i technik kształcenia na odległość,
- b) realizację zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość przez uczniów przebywających w podmiotach leczniczego, w których nie zorganizowano szkoły specjalnej, na wniosek rodziców ucznia, a w przypadku uczniów pełnoletnich – tych uczniów, oraz w porozumieniu z kierownikiem tego podmiotu i organem prowadzącym tę szkołę. Zajęcia organizuje się uczniowi odpowiednio do wskazań lekarza prowadzącego leczenie ucznia.

Nowe regulacje prawne dotyczą także dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami objętych kształceniem specjalnym, które ze względu na stan zdrowia uniemożliwiający lub znacznie utrudniający uczęszczanie do przedszkola lub szkoły realizują obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne i indywidualne nauczanie na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i

orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania lub są objęte hospitalizacją w podmiotach leczniczych, w których nie zorganizowano szkół specjalnych.

3. Ustawa o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin, która według stanu na 31 grudnia 2022 r. została wpisana do wykazu prac legislacyjnych Rady Ministrów (nr wpisu UD319).

W ustawie zaprojektowano rozwiązania na rzecz podniesienia jakości edukacji włączającej, w tym wczesnego wspomagania rozwoju dzieci i wsparcia rodzin (zastępujących obecne wczesne wspomaganie rozwoju dziecka). Zwiększenie uczestnictwa dzieci wynika z zaleceń Komitetu do spraw osób niepełnosprawnych, dotyczących zapewnienia przez państwa znaczącego udziału dzieci w wypracowywaniu i wdrażaniu polityki i programów na rzecz realizacji wszystkich 17 celów zrównoważonego rozwoju, w zakresie, w jakim dotyczą dzieci. Poprawa dostępu do wczesnego rozpoznawania potrzeb dzieci i uczniów oraz ich rodzin, a także systematycznie prowadzone działania związane z identyfikowaniem i znoszeniem barier w zakresie dostępności procesu nauczania-uczenia się, będą sprzyjały rozwojowi osobowemu wszystkich dzieci i uczniów, w tym rozwojowi ich uzdolnień i talentów. Pozwoli to na lepsze przygotowanie absolwentów wszystkich szkół do samodzielnego, niezależnego życia i włączenia w życie społeczne.

Rozwiązania zaplanowane w ustawie są ukierunkowane na:

- 1) urzeczywistnianie postanowień ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji ONZ: Konwencji o prawach dziecka (ratyfikowana w 1991 r.) i Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (ratyfikowana w 2012 r.) oraz wydanych w 2018 r. przez Komitet ds. Osób z Niepełnosprawnościami zaleceń dla Polski, dotyczących realizacji postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – <https://digitallibrary.un.org/record/1656309>;
- 2) realizację praw Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, w szczególności pierwszej zasady: „Każdy ma prawo do edukacji włączającej, charakteryzującej się dobrą jakością, szkoleń i uczenia się przez całe życie w celu utrzymania i nabywania umiejętności, które pozwolą mu w pełni uczestniczyć w życiu społeczeństwa i skutecznie radzić sobie ze zmianami na rynku pracy” – https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_pl;
- 3) realizację Europejskiej Gwarancji dla Dzieci i Europejskiej Agendy na rzecz praw dziecka, wskazujących na potrzebę podejmowania działań mających na celu ograniczenie dyskryminacji z jakichkolwiek przyczyn, a w szczególności poprawę sytuacji osób z niepełnosprawnościami w społeczeństwie – <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1428&langId=en> https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child_en;
- 4) realizację rządowych celów związanych z poprawą dostępności przestrzeni publicznej, rozwijaniem potencjału, wspieraniem rodzin oraz wzmacnianiem spójności społecznej, zawartych w dokumentach strategicznych Rządu:
  - a) Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju z perspektywą do roku 2030 (SOR) – <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju>,
  - b) programie rządowym „Dostępność Plus” – <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju>,
  - c) programie rządowym „Za życiem” – <http://zazyciem.mriips.gov.pl/program-za-zyciem>. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa) – <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/zintegrowana-strategia-umiejtnosci-2030-czesc-szczegolowa--dokument-przyjety-przez-rade-ministrow>
  - d) Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030 <https://niepelnosprawni.gov.pl/a,1180,strategia-na-rzecz-osob-z-niepelnosprawnosciami-2021-2030-ogloszona-w-dzienniku-urzedowym-rzeczypospolitej-polskiej-monitor-polski>,
  - e) projekcie Strategii Demograficznej 2040 <https://www.gov.pl/web/demografia/strategia>.

Najważniejsze zmiany planowane do wprowadzenia ustawą o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin:

- 1) Stworzenie krajowego systemu wsparcia dzieci, uczniów i rodzin. Przepisy określają zadania ministrów, jednostek i placówek, które wejdą w skład krajowego systemu, jego cele, zasady i warunki współpracy międzyresortowej w celu właściwej realizacji zadań w ramach krajowego systemu, jak również wartości, którymi należy kierować się, realizując zadania w ramach krajowego systemu.
- 2) Wprowadzenie nowego modelu wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci i wsparcia rodzin (WWR).
- 3) Zmiana sposobu oceny potrzeb dzieci i uczniów oraz planowania, udzielania i oceny efektywności udzielanego wsparcia na wykorzystanie oceny funkcjonalnej z wykorzystaniem Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF) oraz sposobu finansowania zadań w tym zakresie.
- 4) Uregulowanie możliwości pełnienia przez szkoły i placówki specjalne nowej roli i zadań w zakresie wspierania przedszkoli i szkół ogólnodostępnych i integracyjnych (Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą – SCWEW) oraz koordynowania kształcenia i doskonalenia zawodowego kadry zarządzającej i nauczycieli w zakresie edukacji włączającej.
- 5) Uzupelnienie obecnych możliwości doskonalenia oraz rozwoju zawodowego nauczycieli i specjalistów o superwizję.
- 6) Nadanie statusu ucznia osobom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim.

Realizacja zadań ustawowych, z wyszczególnieniem rodzaju i zakresu poszczególnych zadań oraz adresatów i środków wydatkowanych na ich realizację

W systemie oświaty, dzieckiem niepełnosprawnym jest dziecko posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, ze względu na jeden z rodzajów niepełnosprawności określony w przepisach § 1 pkt 1 rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej:

- z dnia z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2020 r. poz. 1309),
- z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1113, z późn. zm.).

Diagnozy potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka niepełnosprawnego dokonują specjaliści w poradni psychologiczno-pedagogicznej, zgodnie z przepisami § 15 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. poz. 199, z późn. zm.), którzy wskazując w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego zalecane formy kształcenia, wspierają rodziców w wyborze przedszkola, szkoły lub placówki najbardziej odpowiedniej dla ich dziecka.

Natomiast decyzję o wyborze formy i miejsca kształcenia, podejmują rodzice (prawni opiekunowie) dziecka, którzy zgodnie z art. 48 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. mają wyłączne prawo do decydowania o swoim dziecku, o ile prawo to nie zostanie im ograniczone lub nie zostaną go pozbawieni.

Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci

Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci organizuje się od chwili wykrycia niepełnosprawności do rozpoczęcia nauki w szkole, na podstawie opinii wydanej przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, zgodnie z art. 127 ust. 10 ww. ustawy – Prawo oświatowe.

Zespoły wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci mogą być tworzone w publicznych i niepublicznych: przedszkolach i szkołach podstawowych, w tym specjalnych, innych formach wychowania przedszkolnego, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych oraz poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych, zgodnie z art. 127 ust. 5 ww. ustawy – Prawo oświatowe, które dysponują środkami dydaktycznymi i sprzętem, niezbędnym do prowadzenia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka. Organizację pracy tych zespołów określają przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. poz. 1635).

Zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka organizowane są przez jeden zespół działający w jednostce systemu oświaty. Przepisy uwzględniają możliwość realizacji zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka w kilku zespołach na podstawie porozumienia, zgodnie z art. 127 ust. 8 i 9 ww. ustawy – Prawo oświatowe. Porozumienie określa m.in. podmiot zobowiązany do przekazywania do Systemu Informacji Oświatowej (dalej „SIO”) danych o zajęciach wczesnego wspomaganie organizowanych dla tego dziecka, zgodnie z przepisami o systemie informacji oświatowej.

Na realizację zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci przekazywane są środki finansowe z budżetu państwa w ramach części oświatowej subwencji ogólnej. W 2022 r. naliczono kwotę w wysokości 343 617 000 zł.

Zajęciami wczesnego wspomaganie rozwoju było objętych 74 039 dzieci – w stosunku do roku 2021 liczba dzieci objętych takimi zajęciami zwiększyła się o 7 629.

W największej liczbie zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju były prowadzone w poradniach psychologiczno-pedagogicznych – 24 606 (co stanowiło 33,2% ogółu), następnie w przedszkolach – 24 131 (32,6%), w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych – 8 372 (11,3%), w szkołach podstawowych – 6 288 (8,5%), w ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych – 4 269 (5,8%), w punkcie przedszkolnym – 3 338 (4,5%), w poradniach specjalistycznych – 2 942 (4%), w specjalnych ośrodkach wychowawczych – 91 (0,1%). W najmniejszej liczbie – tylko 2 dzieci (0,003%) objęto zajęciami wczesnego wspomaganie rozwoju w zespołach wychowania przedszkolnego.

Szczegółowe dane dotyczące wieku dzieci i typu jednostki organizacyjnej realizującej zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka zawarte zostały w tabeli nr 1 w załączniku nr 3.

Program „Za życiem”

W 2022 r. rozpoczęto realizację nowej edycji kompleksowego programu wsparcia dla rodzin „Za życiem” na lata 2022–2026, stanowiącym załącznik do uchwały nr 189 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2021 r. zmieniającej uchwałę w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” (M.P. z 2022 r. poz. 64) zwanego dalej „Programem”, w zakresie:

- działania 1.5. „Pomoc uczennicom w ciąży”,
- działania 2.4. „Wieloaspektowa i kompleksowa pomoc niepełnosprawnemu dziecku w okresie od 0. roku życia do rozpoczęcia nauki w szkole oraz jego rodzinie”,
- działania 5.4. „Tranzycja na rynek pracy”.

Działanie 5.4. związane jest z poprawą skuteczności procesów kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży (w tym z niepełnosprawnościami) w celu przygotowania do aktywnego uczestnictwa w rynku pracy we współpracy z podmiotami zewnętrznymi. Cel szczegółowy: zwiększenie udziału absolwentów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego na rynku pracy.

Zadanie 1.5. Priorytet I Programu

„Wsparcie dla kobiet w ciąży i ich rodzin – przygotowanie i utrzymanie miejsca w bursach lub internatach dla uczennic w ciąży, w formie odrębnego, jednoosobowego pokoju, w którym zapewnione zostaną maksymalnie komfortowe warunki pobytu uczennicy do czasu urodzenia dziecka”

Działanie 1.5. obejmuje przygotowanie na terenie kraju 250 miejsc dla uczennic w ciąży w bursach lub internatach. Koszt utworzenia 1 miejsca wynosi 5 000 zł w 2022 r. oraz po 400 zł, jako koszty utrzymania miejsca, w kolejnych latach realizacji zadania.

Zadanie jest realizowane na podstawie porozumień podpisanych w 2022 r.

Na realizację zadania w 2022 r. uruchomiono środki w wysokości – 945 000 zł, które przeznaczono na utworzenie 189 miejsc, na podstawie 92 porozumień.

Samorzady, wg. stanu na 21 marca 2022 r. wydatkowały kwotę 894 103,14 zł, natomiast kwota 50 896,86 zł została zwrócona.

Przekazane środki zostały wykorzystane na remonty lub uzupełnienie wyposażenia burs i internatów. W niektórych samorządach wydatkowana dotacja pokrywała część kosztów utrzymania pokoi w internacie czy bursie.

W 2022 r. wykazano 5 uczennic w ciąży, które skorzystały z możliwości przebywania w wyodrębnionych na ten cel pokojach.

Zadanie 2.4. Priorytet II Programu „Wieloaspektowa i kompleksowa pomoc niepełnosprawnemu dziecku w okresie od 0. roku życia do rozpoczęcia nauki w szkole oraz jego rodzinie”

Działanie 2.4. związane jest z zapewnieniem dziecku niepełnosprawnemu oraz zagrożonemu niepełnosprawnością dostępu do pomocy ze strony państwa (służby zdrowia, pomocy społecznej, oświaty), a jego rodzicom kompetentnej i miarodajnej informacji dotyczącej ich dziecka oraz jego problemów rozwojowych oraz specjalistycznej opieki i wsparcia w procesach rehabilitacji i rewalidacji a także pomocy w życiu codziennym – w formie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka i rodziny, jako interdyscyplinarnego podejścia, umożliwiającego objęcie specjalistyczną opieką dziecka oraz jego rodziny, od chwili rozpoznania pierwszych niepokojących symptomów zaburzeń.

Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami, w ramach ww. działania zaplanowano 1 mln godzin rocznie pracy z dzieckiem i jego rodziną – z założeniem, że liczba godzin pracy bezpośrednio z dzieckiem wynosić będzie min. 85% zaplanowanych godzin, zaś liczba godzin pracy z rodziną dziecka maksymalnie 15% zaplanowanych godzin.

Biorąc pod uwagę doświadczenia w realizacji Programu w latach 2017–2021, zwrócono się do samorządów o wskazanie liczby godzin planowanych do realizacji w ramach Programu w latach 2022–2026, z zachowaniem ww. wytycznych. Ze względu na sytuację, gdy samorząd nie może wskazać publicznego przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, szkoły podstawowej, w tym specjalnej, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego, o którym mowa w art. 2 pkt 7 ustawy – Prawo oświatowe, albo poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, spełniających warunki określone w przepisach wydanych na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 1 ustawy – Prawo oświatowe, dokonano nowelizacji przepisu art. 90v ust. 3 ustawy o systemie oświaty umożliwiającego wybór do realizacji zadania, szkół i placówek prowadzonych przez osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego oraz osoby fizyczne. Ministerstwo Edukacji i Nauki w 2022 r. podpisało 320 porozumień z samorządami, które zgłosiły się do realizacji programu, uwzględniając zgłoszone zapotrzebowanie na realizację programu oraz korygując je o realnie dostępne w programie środki finansowe.

W 2022 r. realizacja zadania 2.4 Programu prowadzona była przez 320 jednostek samorządu terytorialnego. Z informacji zawartych w sprawozdaniach merytorycznych z realizacji zadania (stan na 21 marca 2023 r.) wynika, że pomocą objęto:

- 1) 21 191,00 dzieci od narodzin do rozpoczęcia nauki w szkole, w tym 4 662,00 dzieci do 3 roku życia,
- 2) 17 741,00 rodziców.

W 2022 r. łącznie przeprowadzono 594 035 godzin różnych zajęć z dziećmi oraz 32 082 godziny zajęć przeznaczonych wyłącznie dla rodziców.

Ze środków przewidzianych na realizację zadania 2.4. Ministerstwo Edukacji i Nauki przekazało do samorządów kwotę: 90 710 631,00 zł. Zgodnie z przekazanymi sprawozdaniami finansowymi samorzady wydatkowały 59 304 749, 21 zł.

Zadanie 5.4 Priorytet V Programu „Tranzycja na rynek pracy”

W 2022 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki zleciło Instytutowi Badań Edukacyjnych realizację zadania pt. „Analiza organizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami, w zakresie przygotowania ich do wejścia na rynek pracy, analiza opisów kwalifikacji rynkowych pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz opracowanie koncepcji tworzenia funkcjonalnego profilu zawodowego (FPZ) opartego na klasyfikacji ICF”.

W wyniku realizacji zadania zostały opracowane następujące dokumenty:

- 1) Raport dotyczący kształcenia zawodowego osób z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami oraz narzędzi badawczych;
- 2) Ekspertyza pt. „Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania. Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF) w edukacji i na rynku pracy – ocena funkcjonalna w aktywizacji zawodowej osób z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi”;
- 3) Zestaw materiałów dydaktycznych dla wychowawców i doradców zawodowych wspierających tranzycję na rynek pracy, w tym: – poradnik – zestaw scenariuszy – ekspertyzę zawierającą weryfikację programów doradztwa.

Koszt realizacji zadania, to kwota 737 907,66 zł.

Wychowanie przedszkolne

Jednym z głównych zamierzeń Ministerstwa Edukacji i Nauki jest zwiększenie dostępności wysokiej jakości edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku od 3. roku życia do rozpoczęcia nauki w szkole.

Koncepcja upowszechnienia wychowania przedszkolnego ma charakter systemowy. Wdrażane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki rozwiązanie obejmuje:

- rozwój sieci placówek wychowania przedszkolnego i udostępnienie różnych form wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku przedszkolnym;
- wsparcie pedagogiczne oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów dla rodziców wychowujących małe dzieci;
- zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalistycznej mającej na celu wspieranie rozwoju i edukacji dzieci, wyrównywanie opóźnień i dysharmonii rozwojowych oraz terapię zaburzeń;
- wsparcie finansowe z budżetu państwa dla samorządów, w celu szybszego zaspokajania potrzeb w zakresie edukacji przedszkolnej;
- tworzenie ram prawnych gwarantujących dostęp do wysokiej jakości, przystępnej cenowo edukacji przedszkolnej;
- zapewnienie wszystkim dzieciom w wieku 3–5 lat możliwości korzystania z edukacji przedszkolnej.

Każde dziecko korzystające z edukacji przedszkolnej w publicznych placówkach wychowania przedszkolnego ma ustawowo zagwarantowane co najmniej 5 godzin bezpłatnej edukacji dziennie.

Wprowadzenie subwencionowania dzieci 6-letnich korzystających z wychowania przedszkolnego spowodowało, że rodzice dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego objętych subwencionowaniem z budżetu państwa nie ponoszą już żadnych opłat, poza opłatami za wyżywienie. W ten sposób dzieci objęte obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego mają zapewnioną bezpłatną edukację.

Upowszechnianiu wychowania przedszkolnego dla dzieci niepełnosprawnych służy finansowanie kształcenia specjalnego tych dzieci ze środków budżetu państwa, w ramach części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Gminy, jako organy prowadzące lub dotujące uzyskują środki finansowe pozwalające na zapewnienie dzieciom niepełnosprawnym wychowania przedszkolnego najbliżej ich miejsca zamieszkania, pozwalającego na przygotowanie ich, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz możliwościami psychofizycznymi, do rozpoczęcia nauki w szkole.

W 2022 r. wychowaniem przedszkolnym w 22 467 placówkach wychowania przedszkolnego objętych było ogólnie 1 530 059 dzieci w wieku od 2,5 roku do 7 lat i powyżej.

W zależności od miejsca realizacji wychowania przedszkolnego było to:

- 1) w przedszkolach – 1 245 406 dzieci (co stanowiło 81,4% ogółu);
- 2) w oddziałach przedszkolnych funkcjonujących w szkołach podstawowych – 259 862 dzieci (17%);
- 3) w punktach przedszkolnych – 24 127 dzieci (1,6%);
- 4) w zespołach wychowania przedszkolnego – 664 dzieci (0,04%).

Szczegółowy wykaz placówek wychowania przedszkolnego według wieku dzieci, z podziałem na wieś i miasto zostały zawarte w tabeli nr 2 w załączniku nr 3.

W placówkach wychowania przedszkolnego liczba dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność wynosiła – 56 691, co stanowiło 3,7% z ogólnej liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w jednostkach systemu oświaty.

Rozkład liczbowy dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego w placówkach wychowania przedszkolnego kształtował się następująco:

- 1) największą grupę stanowiły dzieci uczęszczające do przedszkoli – 44 870 (co stanowiło 79,1%);
- 2) następnie w oddziałach przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych – 6 903 (12,2%);
- 3) w punktach przedszkolnych – 4 902 (9%);
- 4) w zespołach wychowania przedszkolnego – 16 dzieci (0,03%).

Biorąc pod uwagę rodzaj niepełnosprawności, w wychowaniu przedszkolnym największą grupę stanowiły dzieci z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – 24 891 (co stanowiło 44%).

Następne grupy to dzieci:

- 1) z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – 15 437 (27,2%);
- 2) z niepełnosprawnościami sprzężonymi – 9 280 (16,4%);
- 3) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 3 093 (5,5%);
- 4) słabosłyszące – 1 466 (2,6%);
- 5) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym – 1 131 (2%);
- 6) słabowidzące – 946 (1,7%);
- 7) niesłyszące – 353 (0,6%);
- 8) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym – 63 (0,1%).

Najmniejszą grupę stanowiły dzieci niewidome – 31 (0,05%).

Szczegółowe informacje na temat liczby dzieci z niepełnosprawnością w poszczególnych rodzajach placówek wychowania przedszkolnego znajdują się w tabeli nr 3 w załączniku nr 3.

Realizacja procesu kształcenia osób niepełnosprawnych monitorowana w ramach Systemu Informacji Oświatowej

Kształcenie specjalne

Kwestie związane z organizacją kształcenia specjalnego regulują przepisy art. 127 ust. 1 ww. ustawy – Prawo oświatowe oraz rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy. Wynika z nich, że uczniowie niepełnosprawni, niezależnie od miejsca kształcenia, mają prawo do kształcenia specjalnego dostosowanego do ich indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych.

W zależności od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia niepełnosprawności intelektualnej, dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym, organizuje się kształcenie i wychowanie, które stosownie do potrzeb umożliwia naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnianie zaburzonych funkcji, rewalidację oraz zapewnia specjalistyczną pomoc i opiekę. Uczniowie niepełnosprawni mogą się uczyć w każdym typie i rodzaju szkoły. Wybór formy kształcenia należy do rodziców/opiekunów prawnych dziecka.

W 2022 r. w systemie oświaty funkcjonowało ogółem 20 970 szkół różnego typu i rodzaju, w tym:

- 17 217 (82,1%) szkół ogólnodostępnych, bez oddziałów integracyjnych i bez oddziałów specjalnych,
- 2 078 (9,9%) szkół specjalnych,
- 1 401 (6,7%) szkół ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi,
- 111 (0,5%) szkół integracyjnych,
- 97 (0,5%) szkół ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi,
- 66 (0,3%) szkół ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnym i oddziałami specjalnymi.

Szczegółowe dane dotyczące liczby szkół z podziałem na typy i rodzaje w roku szkolnym 2022/2023 zawarte są w tabeli nr 4 w załączniku nr 3.

Z danych zawartych w SIO wg stanu na dzień 30 września 2022 r. wynika, że w ww. szkołach naukę pobierało ogółem 4 800 664 uczniów. W największej liczbie 4 093 990 uczniów (co stanowiło 85,3% ogółu) w szkołach ogólnodostępnych bez oddziałów integracyjnych i bez oddziałów specjalnych.

Następnie:

- 559 718 uczniów (11,7%) w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi,
- 80 867 uczniów (1,7%) w szkołach specjalnych,
- 25 948 uczniów (0,5%) w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi,
- 25 881 uczniów (0,5%) w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi i z oddziałami specjalnymi.

W najmniejszej liczbie 14 260 uczniów (0,3%) pobierało naukę w szkołach integracyjnych.

Szczegółowe informacje na temat ogólnej liczby uczniów w szkołach, z podziałem na typy i rodzaje szkół w roku szkolnym 2022/2023 zostały wskazane w tabeli nr 5 w załączniku nr 3.

W 2022 r. we wszystkich typach i rodzajach szkół naukę pobierało 202 128 uczniów niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego (4,2% w stosunku do wszystkich uczniów bez ww. orzeczeń).

Największa liczba uczniów niepełnosprawnych uczęszczała do szkół ogólnodostępnych – 133 687 (co stanowiło 66,1% wszystkich uczniów niepełnosprawnych), w tym:

- 91 428 uczniów do szkół ogólnodostępnych bez oddziałów specjalnych i bez oddziałów integracyjnych,
- 33 101 uczniów do szkół ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi,
- 3 482 uczniów do szkół ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi i z oddziałami integracyjnymi,
- 2 011 uczniów do szkół ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi.

Do szkół integracyjnych uczęszczało 3 665 uczniów (1,8%), a do szkół specjalnych 68 441 uczniów (34%).

Biorąc pod uwagę rodzaje niepełnosprawności, dominującym rodzajem niepełnosprawności jest autyzm, w tym zespół Aspergera – dotyczy 56 409 uczniów (co stanowi 28% wszystkich uczniów niepełnosprawnych). W stosunku do ubiegłego roku zwiększyła się liczba uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi wynosząca aktualnie 44 568 (22%). Natomiast zmniejszyła się liczba uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim (dominowała przez wiele lat) – aktualnie wynosi 43 918 uczniów (21,7%), a następnie:

- 22 377 uczniów z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją (11%),
- 15 331 uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym (7%),
- 9 097 uczniów słabosłyszących (5%),
- 6 980 uczniów słabowidzących (3,4%),
- 1 697 uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym (1%),
- 1 560 uczniów niesłyszących (0,7%),
- 191 uczniów niewidomych (0,1%).

Szczegółowe dane dotyczące liczby uczniów niepełnosprawnych z podziałem na niepełnosprawności w poszczególnych typach i rodzajach szkół zostały przedstawione w tabelach nr 6–12 w załączniku nr 3.

Dla dzieci i młodzieży, które z powodu niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania prowadzone są specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, w których uczniowie mogą spełniać obowiązek szkolny i obowiązek nauki oraz mają zapewnioną całodobową opiekę, zgodnie z § 42 obowiązującego w 2022 r. rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (Dz. U. poz. 1606, z późn. zm.).

Z tej formy skorzystało 9 001 wychowanków.

Natomiast, specjalne ośrodki wychowawcze nie mają w swoim składzie szkół, ale zapewniają całodobową opiekę, zgodnie z § 35 i 42 ww. rozporządzenia w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania.

Z tej formy skorzystało 1 108 wychowanków. Łącznie z ww. form skorzystało 10 109 wychowanków.

Szczegółowe dane w tym zakresie zawarte są w tabeli nr 13 w załączniku nr 3.

Edukacja dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim

Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązek szkolny lub obowiązek nauki spełniają poprzez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, organizowanych na podstawie orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. Orzeczenie to wydawane jest przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym w publicznej poradni specjalistycznej, zgodnie z przepisami art. 127 ust. 10 ww. ustawy – Prawo oświatowe.

Zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze organizowane są w formie indywidualnej lub zespołowej, zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz. U. poz. 529), od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dzieci kończą 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym kończą 25 lat.

W 2022 r. zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi objętych było łącznie 7 892 osób, w tym 1 064 osoby realizowały te zajęcia w formie indywidualnej, a 6 828 osób w formie zespołowej.

Najwięcej osób uczestniczyło w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych zorganizowanych w szkołach podstawowych – 2 878, następnie w:

- ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych 2 823 osób,
- specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych 2 001 osób,
- przedszkolach 117 osób,
- szkołach specjalnych przysposabiających do pracy 50 osób,
- poradniach psychologiczno-pedagogicznych 12 osób,
- punktach przedszkolnych 8 osób.

Najmniej, bo tylko 3 osoby uczestniczyły w ww. zajęciach zorganizowanych w liceach ogólnokształcących.

Szczegółowe dane w tym zakresie zawarte są w tabeli nr 14 w załączniku nr 3.

Edukacja osób dorosłych

Osoby dorosłe, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności wydane przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności, uzupełniają wykształcenie lub kontynuują naukę w ramach prowadzonego w systemie oświaty kształcenia ustawicznego.

Przepisy prawa oświatowego dotyczące organizacji szkół dla dorosłych, branżowych szkół II stopnia i szkół policealnych, a także regulujące warunki, organizację i tryb prowadzenia kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, zobowiązują podmioty prowadzące kształcenie ustawiczne do organizowania go w taki sposób, aby mogły w nim brać udział osoby niepełnosprawne.

W 2022 r. z ww. form kształcenia skorzystało 215 osób. Najwięcej w szkołach muzycznych I stopnia – 109, a następnie w szkołach policealnych – 64 i branżowych szkołach II stopnia – 33, najmniej w szkołach muzycznych II stopnia i szkołach podstawowych – 4 oraz w liceach ogólnokształcących – 1.

Szczegółowe dane w tym zakresie zawarte są w tabeli nr 15 w załączniku nr 3.

Dostosowanie warunków i form przeprowadzania egzaminów zewnętrznych (egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego, egzaminu zawodowego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie)

Funkcjonujące rozwiązania umożliwiają wsparcie dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi podczas egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego, egzaminu zawodowego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie poprzez dostosowanie warunków i formy przeprowadzania tych egzaminów.

Regulacje w tym zakresie zawarte są w przepisach ustawy o systemie oświaty. Osoba posiadająca opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej o specyficznych trudnościach w uczeniu się może przystąpić do egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego, egzaminu zawodowego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w warunkach dostosowanych do jej potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych wynikających z rodzaju tych trudności.

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego (na podstawie art. 44zr ustawy o systemie oświaty), egzaminu zawodowego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie (na podstawie art. 44zzf ustawy o systemie oświaty, w związku z art. 130 ustawy z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw – Dz. U. poz. 2245, z późn. zm.) przysługuje:

- 1) uczniowi, słuchaczowi albo absolwentowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność lub niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym;

- 2) uczniowi, słuchaczowi albo absolwentowi, który w roku szkolnym, w którym przystępuje do egzaminu, posiadał orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania (w warunkach dostosowanych do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych wynikających z jego stanu zdrowia, na podstawie tego orzeczenia);
- 3) uczniowi, absolwentowi lub słuchaczowi choremu lub niesprawnemu czasowo (w warunkach odpowiednich ze względu na jego stan zdrowia, na podstawie zaświadczenia o stanie zdrowia wydanego przez lekarza);
- 4) uczniowi, absolwentowi lub słuchaczowi posiadającemu opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się, wydaną zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa;
- 5) uczniowi, absolwentowi lub słuchaczowi, który w roku szkolnym, w którym przystępuje do egzaminu, był objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole ze względu na trudności adaptacyjne związane z wcześniejszym kształceniem za granicą, zaburzenia komunikacji językowej lub sytuację kryzysową lub traumatyczną (na podstawie pozytywnej opinii rady pedagogicznej);
- 6) uczniowi albo absolwentowi niebędącemu obywatelem polskim, któremu ograniczona znajomość języka polskiego utrudnia zrozumienie czytanego tekstu (z wyjątkiem egzaminu maturalnego z języka polskiego oraz języka obcego nowożytnego – na podstawie pozytywnej opinii rady pedagogicznej).

Dostosowanie formy egzaminów przysługuje zdającemu posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność i polega na przygotowaniu odrębnych arkuszy egzaminacyjnych dostosowanych do rodzaju niepełnosprawności absolwenta, z tym że nie przygotowuje się odrębnych arkuszy egzaminacyjnych dla absolwentów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim.

W zależności od egzaminu, z arkuszy w formie dostosowanej do potrzeb zdających korzysta od kilkuset do kilkunastu tysięcy osób z następującymi niepełnosprawnościami:

- 1) niewidomi i słabowidzący;
- 2) niesłyszący i słabosłyszący;
- 3) z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera;
- 4) z niepełnosprawnością ruchową spowodowaną mózgowym porażeniem dziecięcym.

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego (na podstawie art. 44zrz ust. 10 ww. ustawy o systemie oświaty) polega na:

- zminimalizowaniu zdającemu ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym,
- zapewnieniu zdającemu miejsca pracy odpowiedniego do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych,
- wykorzystaniu odpowiedniego sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych,
- odpowiednim przedłużeniu czasu przewidzianego na przeprowadzenie egzaminu maturalnego,
- ustaleniu zasad oceniania rozwiązań zadań wykorzystywanych do przeprowadzania egzaminu maturalnego, uwzględniających potrzeby edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne zdającego,
- zapewnieniu obecności i pomocy w czasie egzaminu nauczyciela wspomagającego zdającego w czytaniu lub pisaniu lub specjalisty odpowiednio z zakresu danego rodzaju niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, jeżeli jest to niezbędne do uzyskania właściwego kontaktu ze zdającym lub pomocy w obsłudze sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych.

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu zawodowego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie (na podstawie art. 44zzzf ustawy o systemie oświaty, w związku z art. 130 ustawy z dnia 22 listopada

2018 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw) polega na:

- zminimalizowaniu ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym ucznia, słuchacza albo absolwenta,
- zapewnieniu uczniowi, słuchaczowi albo absolwentowi miejsca pracy odpowiedniego do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych,
- wykorzystaniu odpowiedniego sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych,
- odpowiednim przedłużeniu czasu przewidzianego na przeprowadzenie egzaminu,
- zapewnieniu obecności i pomocy w czasie specjalisty odpowiednio z zakresu danego rodzaju niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, jeżeli jest to niezbędne do uzyskania właściwego kontaktu z uczniem lub absolwentem lub pomocy w obsłudze sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych.

W przypadku ucznia, słuchacza lub absolwenta posiadającego opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej (o specyficznych trudnościach w uczeniu się), sposób lub sposoby dostosowania warunków lub formy przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego, egzaminu zawodowego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie do potrzeb i możliwości zdającego wskazuje rada pedagogiczna (na podstawie art. 44zrz ust. 12 oraz art. 44zzzf ust. 10 ustawy o systemie oświaty) spośród możliwych sposobów dostosowania przeprowadzania egzaminu, wymienionych w ogłoszonym każdego roku w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej komunikacie w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania tych egzaminów – <https://www.cke.gov.pl/>.

Komunikaty o dostosowaniach dotyczące egzaminów w 2022 r.:

- 1) Komunikat dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z dnia 20 sierpnia 2021 r. w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu maturalnego w roku szkolnym 2021/2022.
https://cke.gov.pl/images/_KOMUNIKATY/EM%20Komunikat%20o%20dostosowaniach%202022.pdf
- 2) Komunikat dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z dnia 20 sierpnia 2021 r. w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty w roku szkolnym 2021/2022.
<https://bip.cke.gov.pl/attachments/download/8866>
- 3) Komunikat dyrektora CKE z 20 sierpnia 2021 r. w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w roku szkolnym 2021/2022 oraz Komunikat dyrektora CKE z 20 sierpnia 2021 r. w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu zawodowego w roku szkolnym 2021/2022
<https://bip.cke.gov.pl/artikul/222/1649/komunikaty-dyrektora-centralnej-komisji-egzaminacyjnej-dot-egzaminow-zawodowych-z-dnia-20-sierpnia-2021-r>

Przystąpienie do egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego, egzaminu zawodowego lub egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w warunkach i formie dostosowanych do potrzeb i możliwości zdającego zapewnia przewodniczący zespołu egzaminacyjnego (dyrektor szkoły).

W ustawie z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, dla ucznia, który kształci się w zawodzie szkolnictwa branżowego, dla którego przewidziano zawód o charakterze pomocniczym, wprowadzono możliwość przystąpienia do egzaminu zawodowego w zawodzie, w którym się kształci albo w zawodzie o charakterze pomocniczym przewidzianym dla danego zawodu (art. 44zzzfa ustawy o systemie oświaty).

W roku szkolnym 2021/2022 (podobnie jak w roku szkolnym 2019/2020 i 2020/2021), ze względu na stan epidemii, miały miejsce zmiany dotyczące warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty i

egzaminu maturalnego oraz wymagań egzaminacyjnych. Wprowadzenie takiego rozwiązania było konieczne ze względu na fakt, że wszyscy uczniowie i absolwenci, którzy przystępowali wówczas do egzaminów mieli za sobą znaczny okres kształcenia, którego standardowy przebieg został zakłócony przez utrudnienia związane ze stanem epidemii (tj. kształcenie zdalne lub tzw. kształcenie hybrydowe, okresy izolacji i kwarantanny).

W roku szkolnym 2021/2022 egzamin maturalny dla absolwentów szkół ponadgimnazjalnych został przeprowadzony według przepisów określonych w ustawie o systemie oświaty oraz w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 2223, z późn. zm.), z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

Zgodnie z przepisami zawartymi w ww. rozporządzeniu z 20 marca 2020 r., w roku szkolnym 2021/2022 egzamin maturalny został przeprowadzony na podstawie wymagań egzaminacyjnych, stanowiących załącznik do tego rozporządzenia oraz tylko w części pisemnej.

Wymagania te stanowiły zawężony katalog w stosunku do wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

Sprawdzanie prac maturalnych osób z dyskalkulią

Dyskalkulia – podobnie jak dysleksja – została zaklasyfikowana do grupy specyficznych trudności w uczeniu się. Od roku szkolnego 2015/2016 prace maturalne z matematyki na poziomie podstawowym zdających posiadających opinię o dyskalkulii, którym dostosowanie takie zostało przyznane przez radę pedagogiczną, są sprawdzane przez zespół centralny, zlokalizowany przy jednej z okręgowych komisji egzaminacyjnych. Zespół taki składa się z egzaminatorów matematyki oraz terapeutów dyskalkulii i akalkulii.

W odniesieniu do uczniów, u których zdiagnozowano dyskalkulię, do oceny rozwiązań zadań zawartych w arkuszu maturalnym z matematyki stosuje się kryteria uwzględniające występowanie u tych uczniów specyficznych trudności w uczeniu się. W opracowaniu kryteriów oceniania tych zdających uczestniczą eksperci Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych oraz specjaliści zajmujący się diagnozą oraz terapią tego rodzaju dysfunkcji. Wspomniane kryteria oceny prac uwzględniają typowe błędy popełniane przez uczniów z omawianą dysfunkcją, np.: mylenie bądź gubienie liter i/lub cyfr, niewłaściwe stosowanie wielkich i małych liter, mylenie indeksów górnych i dolnych, problemy z zapisywaniem jednostek, uproszczonego zapisu równania i przekształcania go w pamięci, chaotycznego zapisu operacji matematycznych, błędy w zapisie działań pisemnych, błędy rachunkowe.

Środki na realizację zadań edukacyjnych przekazywane z budżetu państwa, w części oświatowej subwencji ogólnej

Środki przekazywane z budżetu państwa na kształcenie uczniów niepełnosprawnych

Podstawowym źródłem finansowania zadań samorządów z zakresu edukacji jest część oświatowa subwencji ogólnej. Podział środków pochodzących z tej subwencji następuje na podstawie algorytmu określanego w drodze rozporządzenia w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Obliczanie wielkości subwencji oświatowej należnej poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego odbywa się za pomocą algorytmu, dzielącego całkowitą kwotę przeznaczoną w budżecie państwa na zadania oświatowe między organy pełniące te zadania, na podstawie liczby uczniów uczęszczających do różnego rodzaju szkół i placówek oświatowych oraz z zastosowaniem jednolitych w skali kraju wskaźników.

W algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2022, zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2021 r. w sprawie

sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2022 (Dz. U. poz. 2453), uwzględnione zostały dodatkowe wagi obejmujące dzieci i młodzież niepełnosprawną:

- $P_5 = 1,4$ dla uczniów lub słuchaczy z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy oraz dla uczniów lub słuchaczy szkół podstawowych specjalnych, szkół ponadpodstawowych specjalnych i klas szkół ponadgimnazjalnych specjalnych prowadzonych w szkołach ponadpodstawowych specjalnych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, którzy nie posiadają orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego,
- $P_6 = 2,9$ dla uczniów lub słuchaczy niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- $P_7 = 3,6$ dla uczniów lub słuchaczy niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- $P_8 = 9,5$ dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim objętych zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi organizowanymi w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, innych formach wychowania przedszkolnego, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych, szkołach i poradniach psychologiczno-pedagogicznych, uczniów lub słuchaczy z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera (na podstawie odpowiednio orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego albo o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych) – wymagających stosowania specjalnej organizacji i metod pracy,
- $P_9 = 0,8$ dla uczniów lub słuchaczy niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych w szkołach podstawowych, szkołach ponadpodstawowych i klasach szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych w szkołach ponadpodstawowych (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- $P_{39} = 1,1$ dla uczniów lub słuchaczy oddziałów specjalnych, szkół podstawowych specjalnych, szkół ponadpodstawowych specjalnych i klas szkół ponadgimnazjalnych specjalnych prowadzonych w szkołach ponadpodstawowych specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych, których liczbę oblicza się jako sumę liczby uczniów lub słuchaczy w poszczególnych dniach w okresie od dnia 1 marca 2019 r. do dnia 29 lutego 2020 r. (z wyłączeniem dni określonych w ust. 28) podzieloną przez liczbę dni w tym okresie,
- $P_{40} = 1,94$ dla wychowanków specjalnych zespołów pozalekcyjnych zajęć wychowawczych lub grup wychowawczych prowadzonych w szkołach podstawowych specjalnych, szkołach ponadpodstawowych specjalnych i klasach szkół ponadgimnazjalnych specjalnych prowadzonych w szkołach ponadpodstawowych specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych, których liczbę oblicza się jako sumę liczby wychowanków w poszczególnych dniach w okresie od dnia 1 marca 2019 r. do dnia 29 lutego 2020 r. podzieloną przez liczbę dni w tym okresie,
- $P_{41} = 0,6$ dla uczniów lub słuchaczy klas terapeutycznych prowadzonych w szkołach ogólnodostępnych lub szkołach integracyjnych,
- $P_{57} = 3,04$ dla dzieci w przedszkolach specjalnych i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych, których liczbę oblicza się jako sumę liczby dzieci w poszczególnych dniach w okresie od dnia 1 marca 2019 r. do dnia 29 lutego 2020 r. (z wyłączeniem sobót i niedziel oraz dni ustawowo wolnych od pracy) podzieloną przez liczbę dni w tym okresie (z wyłączeniem sobót i niedziel oraz dni ustawowo wolnych od pracy),

P ₅₉ = 0,5	dodatkowo dla wychowanków internatów i burs, posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₆₂ = 6,5	dla wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego), oraz wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₆₃ = 7,8	dla wychowanków specjalnych ośrodków wychowawczych (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₆₄ = 5,0	dla wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych, skierowanych, lecz niedoprowadzonych do ośrodka – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₆₅ = 10,0	dla wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych, z wyłączeniem wychowanków skierowanych, lecz niedoprowadzonych do ośrodka – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₆₆ = 1,5	dla wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy nie korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₆₇ = 9,5	dla wychowanków ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi i z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, objętych odpowiednio wychowaniem i kształceniem specjalnym w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie odpowiednio orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego albo o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₆₉ = 0,84	dla dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach podstawowych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych oraz poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych,
P ₇₁ = 2,9	dla dzieci niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, objętych kształceniem specjalnym w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
P ₇₂ = 3,6	dla dzieci niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, objętych kształceniem specjalnym w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy.

W 2022 r. jednostkom samorządu terytorialnego na potrzeby kształcenia specjalnego naliczono środki finansowe w wysokości 10 670 832 tys. zł.

Szczegółowy podział środków na poszczególne wagi przedstawia tabela nr 16 w załączniku nr 3.

Algorytm podziału części oświatowej subwencji ogólnej przedstawia jedynie metodę podziału środków subwencyjnych pomiędzy jednostki samorządu terytorialnego, a o sposobie jej wydatkowania, zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 2267), zwanej dalej „ustawą o dochodach jednostek samorządu”, decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego. Decyzja o podziale kwoty subwencji oświatowej w jednostce samorządu

terytorialnego na poszczególne szkoły i placówki, w tym na organizację kształcenia specjalnego ucznia niepełnosprawnego, należy do jednostki samorządu terytorialnego.

W ustawie z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2082, z późn. zm.) został wprowadzony przepis (art. 8) nakładający na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek przeznaczenia na zadania związane ze stosowaniem specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży środków w wysokości nie niższej niż zostały na te zadania naliczone w części oświatowej subwencji ogólnej. Edukacja dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, w szczególności dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, wymaga odpowiednio wyższych nakładów finansowych, co jest uwzględniane w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej na dany rok poprzez system wag. Uzasadnione jest więc, aby jednostki samorządu terytorialnego na te zadania przeznaczały środki w wysokości nie niższej niż naliczone w subwencji.

Ponadto, w 2022 r. jednostkom samorządu terytorialnego prowadzącym m.in. szkoły specjalne zostały przekazane środki finansowe w ramach podziału rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej. Na ten cel wydatkowano kwotę w łącznej wysokości 460 592 407zł. Najwyższe środki przeznaczono na dofinansowanie z tytułu wzrostu zadań szkolnych i pozaszkolnych – 218 804 726 zł, zaś na wsparcie szkół w zakresie zorganizowania dodatkowych zajęć specjalistycznych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej – 179 985 750 zł.

Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawione są w tabeli nr 17 w załączniku nr 3.

Dofinansowanie w ramach powyższych kryteriów dotyczyło wyłącznie szkół publicznych prowadzonych, bądź dotowanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

Wskazane kwoty dofinansowania w ramach poszczególnych kryteriów są jedynie zaproponowanymi kwotami przez Ministra Edukacji i Nauki, po zasięgnięciu opinii strony samorządowej reprezentowanej przez Zespół ds. Edukacji, Kultury i Sportu Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego. Ostateczna decyzja dotycząca wysokości dofinansowania należy do kompetencji Ministra Finansów, będącego zgodnie z art. 28 ust. 3 ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, dysponentem rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej.

Dostęp do podręczników, materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych i książek pomocniczych dla uczniów niepełnosprawnych

Zgodnie z art. 67 ww. ustawy z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1400) podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe oraz książki pomocnicze, dostosowane do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów niepełnosprawnych, są dofinansowywane z budżetu państwa przez:

- udzielanie dotacji celowej na wyposażenie szkół podstawowych w podręczniki, materiały edukacyjne i ćwiczeniowe,
- możliwość zlecenia opracowania i wydania, w tym dystrybucji podręczników, materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych lub książek pomocniczych, lub ich części, przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, o którym mowa w art. 22c ww. ustawy o systemie oświaty.

Udzielanie zwiększonej dotacji celowej na wyposażenie szkół podstawowych i szkół artystycznych realizujących kształcenie ogólne w zakresie szkół podstawowych w podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe

Uczniowie szkół podstawowych i szkół artystycznych realizujących kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej mają prawo do bezpłatnego dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych. Wyposażenie szkół w podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe jest zadaniem zleconym z zakresu administracji rządowej wykonywanym przez jednostki samorządu terytorialnego. Na realizację tego zadania jednostki samorządu terytorialnego otrzymują dotację celową z budżetu państwa. Dotacja jest udzielana jednostkom samorządu terytorialnego przez wojewodę. Prawo do bezpłatnego dostępu do

podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych obejmuje te podręczniki i materiały, które przeznaczone są do obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego. Dotacja na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych jest udzielana raz na trzy lata, natomiast na zakup materiałów ćwiczeniowych na każdy rok szkolny.

W przypadku podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych dla uczniów niepełnosprawnych, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego kwoty dotacji są powiększane poprzez pomnożenie ich o wskaźniki, których wysokość została określona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2018 r. w sprawie wysokości wskaźników zwiększających kwoty dotacji celowej na wyposażenie szkół podstawowych w podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe dla uczniów niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 611).

Wysokość wskaźnika jest wyliczana w zależności od rodzaju niepełnosprawności (dotyczy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim/niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym/niesłyszących/słabosłyszących/z autyzmem w tym zespolem Aspergera/słabowidzących/niewidomych) oraz w przypadku uczniów niewidomych i słabowidzących rodzaju dostosowania podręcznika i ww. materiałów (np. wskaźnik dla podręcznika lub materiału edukacyjnego dla ucznia słabowidzącego wynosi 2,1 a dla ucznia słabowidzącego korzystającego z podręcznika materiału edukacyjnego w druku powiększonym 8, wskaźnik dla podręcznika lub materiału edukacyjnego dla ucznia niewidomego wynosi 2,6 a dla ucznia słabowidzącego korzystającego z podręcznika materiału edukacyjnego w systemie Braille'a 20).

Dotacja celowa może być wykorzystana na pokrycie kosztu drukowania i powielania podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych w celach dydaktycznych lub na zakup urządzeń umożliwiających drukowanie lub powielanie tych podręczników i materiałów, a w przypadku uczniów niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – także na zakup sprzętu lub oprogramowania umożliwiającego odczyt podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych w postaci elektronicznej.

Przyjęte regulacje prawne umożliwiły w ostatnich czterech latach szkolnych zwiększenie kwot dotacji celowej sfinansowanie podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych dostosowanych do potrzeb edukacyjnych i możliwości edukacyjnych uczniów niepełnosprawnych uczęszczających do szkół podstawowych. Z dofinansowania skorzystali i nadal korzystają szkoły podstawowe, do których uczęszczają uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, niesłyszący, słabosłyszący, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, niewidomi i słabowidzący, posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Możliwość zlecenia opracowania i wydania, w tym dystrybucji podręczników, materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych lub książek pomocniczych, lub ich części przez ministra do spraw oświaty i wychowania

Dzięki przyjętym regulacjom prawnym w latach 2017–2022 opracowano niżej wymienione podręczniki, materiały edukacyjne, materiały ćwiczeniowe i książki pomocnicze dostosowane do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów niepełnosprawnych.

- 1) adaptacje podręczników do edukacji wczesnoszkolnej (materiały edukacyjne w systemie Braille'a) dla uczniów niepełnosprawnych niewidomych uczęszczających do klas I–III szkół podstawowych;
- 2) adaptacje podręczników do edukacji wczesnoszkolnej (materiały edukacyjne w druku powiększonym) dla uczniów niepełnosprawnych słabowidzących uczęszczających do klas I–III szkół podstawowych;
- 3) do edukacji wczesnoszkolnej uczniów niepełnosprawnych mających trudności w uczeniu się i/lub komunikowaniu się, w tym niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i afazją uczęszczających do szkół podstawowych:

- a) podręczniki do kształcenia specjalnego,
  - b) materiały edukacyjne w postaci zeszytów piktogramów (symbole PCS),
  - c) materiały edukacyjne w wersji multimedialnej (adaptacje, piktogramy, PJM),
  - d) materiały ćwiczeniowe,
  - e) materiały ćwiczeniowe „Język polski na plus”,
- 4) do edukacji na drugim etapie edukacyjnym adaptacje podręczników do języka polskiego, matematyki, przyrody, biologii, historii, wiedzy o społeczeństwie, chemii, fizyki, geografii do klas IV–VIII (materiały edukacyjne w systemie Braille’a) dla uczniów niepełnosprawnych niewidomych uczęszczających do szkół podstawowych;
- 5) do edukacji na drugim etapie edukacyjnym adaptacje podręczników do języka polskiego, matematyki, przyrody, biologii, historii, wiedzy o społeczeństwie, chemii, fizyki, geografii do klas IV–VIII (materiały edukacyjne w druku powiększonym) dla uczniów niepełnosprawnych słabowidzących uczęszczających do szkół podstawowych;
- 6) do edukacji na drugim etapie edukacyjnym adaptacje podręczników szkolnych do języka polskiego, matematyki, przyrody, biologii, historii, wiedzy o społeczeństwie, chemii, fizyki, geografii do klas IV– VIII szkoły podstawowej udostępnione on-line w postaci: materiałów edukacyjnych dostosowanych do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów niepełnosprawnych mających trudności w uczeniu się i/lub komunikowaniu się, w tym niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i afazją uczęszczających do szkół podstawowych zawierających:
- a) odpowiednie dostosowania tekstowe i graficzne,
  - b) symbole PCS,
  - c) nagrania video w polskim języku migowym (PJM);
- 7) do edukacji w szkole podstawowej uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu umiarkowanym lub znacznym materiały ćwiczeniowe w postaci kart pracy, opowiadające współczesnym standardom międzynarodowym, wykorzystujące symbole PCS, czyli znaki graficzne obrazujące poszczególne pojęcia (system ten jest wsparciem dla osób z trudnościami w komunikowaniu się, w rozumieniu treści i uczestnictwie w procesie dydaktycznym), pozwalające na wykorzystywanie poszczególnych kart w zależności od potrzeb tematycznych;
- 8) multimedialny kurs polskiego języka migowego „Migaj razem z nami” czyli serię dziesięciu multimedialnych książek pomocniczych do nauki tego języka przeznaczonych dla uczniów szkół podstawowych. Kurs odpowiada poziomom biegłości językowej od A1 do B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego. Posiada modułową strukturę pozwalającą na rozpoczęcie nauki na dowolnym poziomie (dopasowanym od indywidualnych kompetencji komunikacyjnych konkretnego ucznia). Każda część przygotowana została w formie odrębnej publikacji multimedialnej, która umożliwia pracę na komputerze stacjonarnym – zarówno w domu, jak i w klasie (z wykorzystaniem tablicy multimedialnej). Wybór reprezentatywnego dla PJM zasobu leksyki i konstrukcji gramatycznych został dokonany na podstawie obszernego korpusu wypowiedzi osób głuchych (największego zbioru nagrań migowych na świecie) stworzonego przez Pracownię Lingwistyki Migowej Uniwersytetu Warszawskiego. W nagraniach uczestniczyli tylko głusi użytkownicy polskiego języka migowego;
- 9) „lektury dostępne” (60 pozycji) czyli serię lektur szkolnych składających się z multimedialnych książek pomocniczych do edukacji językowej i polonistycznej oraz odpowiadających im materiałów ćwiczeniowych służących utrwalaniu wiedzy i umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych; każda multimedialna lektura została wzbogacona o pakiet materiałów składający się z:
- a) nagrań video z tłumaczeniem tekstu na polski języki migowy,
  - b) tekstu łatwego do czytania (ETR),
  - c) opracowania graficznego w formie komiksu,
  - d) kart pracy,
  - e) kart pracy z symbolami PCS (czyli znakami graficznymi obrazującymi pojęcia),

- f) tablic komunikacyjnych z symbolami PCS;
- 10) do edukacji na III etapie edukacyjnym (liceum ogólnokształcące/technikum) adaptacje podręczników do języka polskiego, matematyki, biologii, historii, wiedzy o społeczeństwie, chemii, fizyki, geografii, podstaw przedsiębiorczości, edukacji dla bezpieczeństwa, filozofii do klas I–III szkół ponadpodstawowych (materiały edukacyjne w systemie Braille’a), język polski, matematyka do klasy IV szkoły ponadpodstawowej dla uczniów niepełnosprawnych niewidomych uczęszczających do szkół ponadpodstawowych;
- 11) do edukacji na III etapie edukacyjnym (liceum ogólnokształcące/technikum) adaptacje podręczników do języka polskiego, matematyki, biologii, historii, wiedzy o społeczeństwie, chemii, fizyki, geografii, podstaw przedsiębiorczości, edukacji dla bezpieczeństwa, filozofii do klas I–III szkół ponadpodstawowych (materiały edukacyjne w druku powiększonym), język polski do klasy IV szkoły ponadpodstawowej dla uczniów niepełnosprawnych słabowidzących uczęszczających do szkół ponadpodstawowych;
- 12) wydrukowano i dostarczono do szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych do których uczęszczają uczniowie niewidomi i słabowidzący opracowane w latach ubiegłych adaptacje podręczników w systemie Braille’a i w druku powiększonym zgodnie ze złożonym przez dyrektorów szkół zapotrzebowaniem.

Kontynuowane są prace nad adaptacją podręczników, materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych oraz książek pomocniczych dla III etapu edukacyjnego, dostosowanych do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

„Rządowy program pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych w latach 2020–2022”

Podstawą realizacji „Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych w latach 2020–2022” jest Uchwała nr 89/2020 Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 2020 r. w sprawie Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych w latach 2020–2022 oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 2020 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych w latach 2020–2022.

Celem programu jest wyrównywanie szans edukacyjnych i wspieranie rozwoju edukacyjnego uczniów przez dofinansowanie zakupu podręczników i materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych.

Wsparcie dotyczyło zakupu podręczników do kształcenia ogólnego, w tym podręczników do kształcenia specjalnego lub podręczników do kształcenia w zawodach, dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz materiałów edukacyjnych do kształcenia ogólnego i zawodowego jak również materiałów ćwiczeniowych. Na realizację Programu przeznaczono 15 mln zł.

Program skierowany jest do uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego:

- 1) słabowidzących;
  - 2) niesłyszących;
  - 3) słabosłyszących;
  - 4) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim;
  - 5) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym;
  - 6) z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją;
  - 7) z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera;
  - 8) z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku, gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona w pkt 1–7,
- uczęszczających w roku szkolnym 2022/2023 do:

- 1) branżowej szkoły I stopnia,
- 2) branżowej szkoły II stopnia,
- 3) klas I–III czteroletniego liceum ogólnokształcącego,
- 4) klasy III dotychczasowego trzyletniego liceum ogólnokształcącego prowadzonej w czteroletnim liceum ogólnokształcącym,
- 5) klas I–III pięcioletniego technikum, klas III i IV
- 6) dotychczasowego czteroletniego technikum prowadzonych w pięcioletnim technikum,
- 7) szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy,
- 8) klas III–VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia,
- 9) klas VI–IX ogólnokształcącej szkoły baletowej,
- 10) klas I–III liceum sztuk plastycznych,
- 11) klasy VI dotychczasowej ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych,
- 12) klas III i IV dotychczasowego liceum plastycznego prowadzonych w liceum sztuk plastycznych lub klasy VI dotychczasowej ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych prowadzonej w liceum sztuk plastycznych.

Wysokość zaplanowanego w programie dofinansowania

W 2022 r. dofinansowanie zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych dla poszczególnych grup udzielane było dla:

- 1) uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi (w przypadku gdy są to uczniowie z niepełnosprawnościami spośród następujących niepełnosprawności: słabowidzący, niesłyszący, słabosłyszący, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym), uczęszczających do szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy w roku szkolnym 2021/2022 – do kwoty 225 zł;
- 2) dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku, gdy są to niepełnosprawności spośród niepełnosprawności, o których mowa wyżej, uczęszczających w roku szkolnym 2021/2022 do branżowej szkoły I stopnia lub klasy I branżowej szkoły II stopnia – do kwoty 390 zł;
- 3) dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy są to niepełnosprawności spośród niepełnosprawności, o których mowa wyżej, uczęszczających w roku szkolnym 2021/2022 do: klas I i II czteroletniego liceum ogólnokształcącego, klas II i III dotychczasowego trzyletniego liceum ogólnokształcącego prowadzonych w czteroletnim liceum ogólnokształcącym, klas I i II pięcioletniego technikum, klas II–IV dotychczasowego czteroletniego technikum prowadzonych w pięcioletnim technikum, klas III–VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klas VI–IX ogólnokształcącej szkoły baletowej, klas I i II liceum sztuk plastycznych, klas V i VI dotychczasowej ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych, klas II–IV dotychczasowego liceum plastycznego prowadzonych w liceum sztuk plastycznych lub klas V i VI dotychczasowej ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych prowadzonych w liceum sztuk plastycznych – do kwoty 445 zł.

Wydatkowane środki

W 2022 r. na realizację „Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych na lata 2020–2022” wydatkowano

środki w wysokości 13 090 125,94 zł. Z nadesłanych do Ministerstwa Edukacji i Nauki przez wojewodów i właściwych ministrów sprawozdań wynika, że wydatki ponoszone na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych w 2022 r. były niższe niż kwoty przyjęte w Programie.

Szczegółowe dane dotyczące wydatkowanych środków z podziałem na województwa przedstawione są w tabeli nr 18 w załączniku nr 3.

W 2022 r. z Programu skorzystało 39 623 uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Liczbowy wykaz uczniów niepełnosprawnych, którzy otrzymali dofinansowanie do zakupu podręczników i materiałów edukacyjnych w ramach „Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych na lata 2020–2022” przedstawiono w tabelach nr 19–21 w załączniku nr 3.

Rządowy program rozwijania szkolnej infrastruktury oraz kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych na lata 2020–2024 – „Aktywna tablica”

Rządowy program rozwijania szkolnej infrastruktury oraz kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych na lata 2020–2024 – „Aktywna tablica” obejmuje: szkoły podstawowe, które nie otrzymały wsparcia finansowego w poprzedniej edycji programu na lata 2017–2019, szkoły ponadpodstawowe dla dzieci i młodzieży, szkoły podstawowe, w których uczą się uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami: uczniowie niewidomi oraz uczniowie posiadający różnorodne zaburzenia rozwojowe, utrudniające lub uniemożliwiające prawidłowy proces kształcenia.

W 2022 r. organy prowadzące szkoły podstawowe, w których kształcą się uczniowie posiadający różnorodne zaburzenia rozwojowe, utrudniające lub uniemożliwiające prawidłowy proces kształcenia, w ramach udzielonego wsparcia finansowego mogły zakupić sprzęt, pomoce dydaktyczne i narzędzia do terapii:

- a) pomoce dydaktyczne lub narzędzia do terapii:
  - psychoneurologicznej dla uczniów z zaburzeniami uwagi i koncentracji (Attention Deficit Hyperactivity Disorder – ADHD, Attention Deficit Disorder – ADD), z niepełnosprawnością intelektualną oraz dla uczniów z zaburzeniami procesów uczenia się (w tym z dysleksją, dyskalkulią),
  - procesów komunikacji, w tym zaburzeń przetwarzania słuchowego obejmujących m.in. uczniów z centralnymi zaburzeniami słuchu, słabosłyszących, z zaburzeniami koncentracji i uwagi (w tym z ADHD, ADD, autyzmem),
  - dla uczniów posługujących się wspomagającymi i alternatywnymi metodami komunikacji (Augmentative and Alternative Communications – ACC), w szczególności uczniów z uszkodzeniami neurologicznymi, porażeniami,
  - dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną (w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim),
  - dla uczniów mających problemy w edukacji szkolnej z zaburzeniami wymagającymi terapii logopedycznej lub psychologicznej,
- b) specjalistyczne oprogramowanie do pomocy dydaktycznych i narzędzi do terapii, komputer stacjonarny lub laptop, jeżeli jest on niezbędny do prawidłowego funkcjonowania pomocy dydaktycznych, narzędzi do terapii lub oprogramowania.

Organy prowadzące specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze dla uczniów niewidomych lub słabowidzących w ramach udzielonego wsparcia finansowego mogą zakupić:

- 1) drukarki brajlowskie;
- 2) drukarki druku wypukłego;
- 3) drukarki 3D.

Program rządowy „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa” Priorytet 3 realizowany w latach 2021–2025

Podstawą realizacji Rządowego programu jest Uchwała nr 69/2021 Rady Ministrów z dnia 21 maja 2021 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0. na 2021–2025” oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 2021 r. w sprawie szczegółowych warunków, form i trybu realizacji Priorytetu 3 „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0. na lata 2021–2025” (Dz. U. poz. 1675).

Zgodnie z zasadami realizacji programu, szkoły mają obowiązek uwzględnić potrzeby dzieci i uczniów niepełnosprawnych w realizacji programu w placówkach wychowania przedszkolnego, szkołach i bibliotekach pedagogicznych.

Beneficjenci Priorytetu 3 NPRCz 2.0. uwzględniali potrzeby osób niepełnosprawnych planując i realizując zakupy książek i elementów wyposażenia wnętrz biblioteki oraz prowadząc działania promujące czytelnictwo:

- dzięki zakupionym czytnikom ebooków i zakupieniu audio – i ebooków z książek mogą korzystać uczniowie słabowidzący i słabosłyszący,
- zakupione pozycje książkowe uwzględniają problem integracji, tolerancji, akceptacji,
- zakupiono książki terapeutyczne, z dużą czcionką, bajki psychoedukacyjne,
- utworzono półkę z wydzielonym księgozbiorem „terapeutycznym”, poruszającym m. in. problemy osób z autyzmem, pojawiły się pozycje wspierające działania logopedyczne, jak i koncentrację i uwagę.

Także elementy wyposażenia wnętrz były zakupywane z myślą o uczniach z niepełnosprawnościami:

- siedzisko-gruszka rehabilitacyjna dla uczniów z niepełnosprawnością,
- do biblioteki szkolnej zostało zakupione siedzisko służące młodszym czytelnikom jako kącik czytelniczy.

Projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej mogące mieć pozytywny wpływ na wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020 realizowane są projekty mające na celu podniesienie jakości edukacji włączającej, odpowiadającej na potrzeby wszystkich uczniów, w tym z niepełnosprawnościami, jak również wszystkie projekty i produkty powstałe w wyniku realizacji projektów ze środków europejskich powinny być dostępne dla osób z niepełnosprawnościami.

W 2022 r. realizowano projekty dofinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego, które będą miały pozytywny wpływ na sytuację osób z niepełnosprawnościami.

Projekt „Opracowanie instrumentów do prowadzenia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej” (wartość projektu: 3 705 470,34 zł okres realizacji kwiecień 2016 r.–czerwiec 2022 r.) realizowany w trybie pozakonkursowym

Jego celem było zidentyfikowanie, opracowanie i pilotażowe wdrożenie rozwiązań wpływających na podniesienie jakości pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz możliwości wykorzystania zindywidualizowanego podejścia do ucznia, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W ramach projektu zostały opracowane narzędzia diagnostyczne, służące do diagnozy m.in. trudności, zaburzeń, deficytów uczniów. Zostały również opracowane metody pracy z uczniem zmierzające do ograniczenia zidentyfikowanych deficytów. Efektem projektu jest również opracowanie instrumentów wsparcia psychologiczno-pedagogicznego stanowiących istotny element opracowywanego zestawu narzędzi diagnostycznych, tj. jednolitych standardów funkcjonowania poradni psychologiczno-pedagogicznych umożliwiających wdrażanie narzędzi diagnostycznych i procedur postępowania diagnostycznego i postdiagnostycznego. Standardy pracy poradni psychologiczno-pedagogicznych określają m.in. procedury postępowania w przypadku uczniów z różnymi trudnościami, dysfunkcjami – zarówno, jeśli chodzi o proces diagnostyczny, jak i o aspekty związane z czasem oczekiwania na badanie czy sposobem jego prowadzenia oraz postępowania postdiagnostycznego, czyli wsparcia dla ucznia po przeprowadzonej diagnozie.

Projekt „Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – opracowanie modelu szkolenia i doradztwa” (wartość projektu: 5 175 527,67 zł okres realizacji: czerwiec 2018 r. – czerwiec 2022 r.)

Celem projektu było opracowanie modelu działań szkoleniowo-doradczych dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych umożliwiających rozpoznawanie potrzeb dzieci i młodzieży oraz planowanie kompleksowego wsparcia zgodnie z rozpoznanymi indywidualnymi potrzebami. W ramach projektu opracowany został program szkoleń dla kadr poradni psychologiczno-pedagogicznych wspierający prowadzenie rozpoznania, diagnozy i wsparcia postdiagnostycznego. Obejmuje on założenia dotyczące diagnozy funkcjonalnej oraz zagadnienia związane ze stosowaniem narzędzi diagnostycznych do pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz umożliwia współpracę pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych ze szkołami, placówkami, rodzicami w zakresie rozpoznawania potrzeb dzieci i młodzieży, w tym planowania kompleksowego wsparcia zgodnie z rozpoznanymi potrzebami.

Projekt „Szkolenia i doradztwo dla kadr poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego” (wartość projektu: 6 680 581,15 zł okres realizacji: luty 2021 r. – wrzesień 2023 r.)

Celem projektu jest wsparcie pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych we wdrażaniu modelowych rozwiązań z zakresu prowadzenia oceny funkcjonalnej i wsparcia postdiagnostycznego dla dzieci i uczniów.

Projekt zakłada upowszechnienie narzędzi do oceny funkcjonalnej i specjalistycznych narzędzi do diagnozy psychologiczno-pedagogicznej oraz materiałów do prowadzenia działań postdiagnostycznych wraz z ofertą szkoleń dla osób, które będą z tych narzędzi korzystać. W ramach projektu stworzone zostaną rozwiązania w zakresie usprawnienia współpracy pomiędzy poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i przedszkolami/szkołami. Upowszechnione zostaną rozwiązania z zakresu edukacji włączającej opartej na biopsychospołecznym podejściu do potrzeb edukacyjnych i rozwojowych, w miejsce podejścia medycznego. Projekt zakłada wsparcie poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego nie tylko szkoleniami kadr, ale również rozwiązaniami w zakresie zmiany organizacji pracy i współpracy ze przedszkolami/szkołami oraz innymi instytucjami, ale również pomiędzy poradniami psychologiczno-pedagogicznymi w celu podnoszenia jakości poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego. W ramach projektu realizowane będzie monitorowanie jakości szkoleń i wspierania jakości działań wdrożeniowych m.in. poprzez prowadzenie superwizji dla poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Projekt pozakonkursowy: „Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy” (wartość projektu: 4 027 950,00 zł, okres realizacji: październik 2020 r. – marzec 2023 r.)

Celem projektu jest zwiększenie wykorzystania przez szkoły i placówki, pozytywnie ocenionych i zarekomendowanych 53 zestawów narzędzi edukacyjnych, wspomagających rozwój kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów, w procesie wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego, niezbędnych do poruszania się na rynku pracy.

Do kluczowych rezultatów projektu należy: zweryfikowanie i odebranie przykładowych zestawów narzędzi edukacyjnych opracowanych w ramach projektów konkursowych PO WER dla 23 przedmiotów/obszarów edukacyjnych.

Wsparcie w ramach projektu skierowane jest do szerokiej grupy docelowej: podmioty edukacyjne, tj. przedszkola, szkoły i placówki oświatowe, kuratoria oświaty i inne jednostki realizujące nadzór pedagogiczny oraz szerokie grono pracowników systemu oświaty i środowiska edukacyjnego, tj. dyrektorzy szkół i placówek,

nauczyciele i zespoły nauczycielskie zatrudnione w przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych, realizujących podstawę programową do kształcenia ogólnego, doradcy metodyczni, nauczyciele konsultanci, eksperci, nauczyciele akademicy i pracownicy naukowcy, edukatorzy oraz inne osoby fizyczne albo prawne związane z edukacją.

Odbiorcami Projektu zaś są dzieci/uczniowie, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i/lub niepełnosprawnościami oraz rodzice.

Opracowane zestawy narzędzi edukacyjnych zostaną udostępnione na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.

Podstawą prawną do korzystania przez szkoły i placówki systemu edukacji ze Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej (<https://zpe.gov.pl>) jest przepis art. 44a ww. ustawy – Prawo oświatowe. Zintegrowana Platforma Edukacyjna to nowoczesne rozwiązanie informatyczne zapewniające komplementarność działań realizowanych przez MEiN w ramach: Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), programu „Aktywna tablica”, Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej i projektów współfinansowanych w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Na platformie umieszczane są bezpłatne i dostępne on-line wysokiej jakości materiały cyfrowe (e-materiały). Ponadto platforma jest kompleksowym środowiskiem nauczania-uczenia się, które umożliwia m.in. dystrybucję i tworzenie przez użytkowników własnych, autorskich wersji e-materiałów dostosowanych do potrzeb konkretnych grup uczniów oraz komunikację uczeń-nauczyciel. Narzędzie skierowane jest do uczniów oraz nauczycieli, natomiast może z niego korzystać każdy zainteresowany. Pełna funkcjonalność narzędzia dostępna jest po zalogowaniu. Warunkiem korzystania z platformy jest dostęp do Internetu. Platforma oraz jej zasoby są zgodne z zasadami dostępności stron internetowych WCAG 2.0, a tym samym umożliwiają osobom z niepełnosprawnościami korzystanie ze zgromadzonych e-materiałów.

Projekt konkursowy: „Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – pilotaż”, realizowany przez Fundację Edukacyjną ODITK (wartość projektu: 24 462 907,92 zł okres realizacji: maj 2020–marzec 2023)

Celem projektu jest przeprowadzenie pilotażu usług asystenckich (ASPE) dla uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych i rozwojowych w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych. Ponadto celem projektu jest włączenie kwalifikacji „asystowanie uczniowi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, jak również przygotowanie 640 osób do świadczenia usług asystenckich w przedszkolach i szkołach.

Projekt przyczyni się do poprawy dostępności usług edukacyjnych dla uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych i rozwojowych (w tym z niepełnosprawnościami) dzięki wypracowaniu standardu świadczenia usług asystenckich.

Projekt stanowi odpowiedź na zdiagnozowany istotny problem społeczny, jakim są trudności w zapewnieniu adekwatnego wsparcia dla części uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ogólnodostępnych, sprzyjającego realnej inkluzji społecznej.

Projekt pozakonkursowy: „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)” (wartość projektu: 5 052 488,66 zł okres realizacji: styczeń 2019–czerwiec 2023 r.)

SCWEW to nowo tworzona instytucja, powstająca w szkołach i placówkach specjalnych poprzez rozszerzenie ich działalności. Celem SCWEW jest wspieranie pracy szkół ogólnodostępnych w podnoszeniu jakości edukacji włączającej, w tym zapewnianiu wsparcia odpowiedniego do potrzeb osób uczących się w danej placówce ogólnodostępnej. Opracowanie zasad funkcjonowania SCWEW umożliwi poprawę dostępności usług edukacyjnych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami oraz upowszechnianie edukacji włączającej.

Projekt pozakonkursowy: „Pilotażowe wdrożenie modelu Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)” (wartość projektu: 35 494 183,55 zł okres realizacji: styczeń 2020–czerwiec 2023 r.)

Pilotażowe wdrożenie Modelu SCWEW do praktyki edukacyjnej umożliwi weryfikację opracowanych zasad funkcjonowania, a ponadto przyczyni się do wzmocnienia kompetencji kadry pedagogicznej. Wykorzystanie środków finansowych zapewni szkołom dostęp do sprzętu specjalistycznego, niezbędny do wspierania wszechstronnego rozwoju dziecka, w rejonie objętym działaniami każdego z nowo powstałych minimum 16 SCWEW.

Projekty realizowane w ramach konkursu „Szkolenia i doradztwo dla kadry edukacji włączającej” (łącznie wartość 16 projektów wybranych do dofinansowania: 51 116 248,38 zł, okres realizacji: sierpień 2021–sierpień 2023 r.)

Celem realizowanych projektów jest zwiększenie wiedzy kadr edukacji na temat edukacji włączającej. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację w każdym województwie cyklu szkoleń i doradztwa z zakresu edukacji włączającej dla kadr systemu oświaty, w tym JST. Umożliwi to zapewnienie spójnego w całym kraju rozumienia założeń edukacji włączającej oraz wiedzy na temat sposobów jej realizacji, wdrażania i nadzoru.

Zakłada się, że docelowo wsparciem szkoleniowo-doradczym zostaną objęte min. 28 422 osoby.

Szkolenia są prowadzone i/lub merytorycznie koordynowane przez trenerów tj. osoby przygotowane w ramach projektu pozakonkursowego Ośrodka Rozwoju Edukacji „Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – opracowanie modelu szkolenia i doradztwa”. Szkolenia są realizowane zgodnie z programami szkoleń i materiałami szkoleniowymi opracowanymi w ramach ww. projektu pozakonkursowego ORE.

Podniesienie kompetencji przedstawicieli kadry JST i kadry systemu oświaty bezpośrednio wpłynie na poprawę dostępności usług edukacyjnych dla uczniów ze SPE, w tym z niepełnosprawnościami, w przedszkolach/szkołach.

Podjęte działania w ramach projektów przyczynią się do wypracowania strategicznych rozwiązań w JST, szkołach/placówkach, które po zakończeniu projektów zostaną wdrożone do praktyki samorządowej i szkolnej. Zmiany będą dotyczyły głównie sposobu pracy szkoły/placówki w obszarze edukacji włączającej.

Powyższe projekty stanowią przykłady realizacji zasady dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Ponadto należy podkreślić fakt, że wszystkie projekty realizowane ze środków europejskich powinny być zgodne z „Wytycznymi w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014–2020”. Wytyczne gwarantują zapewnienie dostępności projektów i dostępności produktów wytworzonych w projektach dofinansowanych z UE do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, tak aby mogły one w pełnym wymiarze korzystać z unijnej pomocy.

Dostępność ma kilka wymiarów m.in.

- dostępność cyfrowa (wszystkie zasoby cyfrowe muszą być zgodne ze standardem WCAG 2.0 co najmniej na poziomie AA),
- dostępność architektoniczna (spotkania otwarte, na które nie jest wymagana rejestracja oraz wszystkie działania realizowane w ramach projektów, w których na etapie rekrutacji zidentyfikowano możliwość udziału osób z niepełnosprawnościami, muszą być prowadzone w budynkach dostępnych architektonicznie),
- uniwersalne projektowanie oznacza tworzenie produktów, budynków, programów i usług w taki sposób, aby były użyteczne dla wszystkich w możliwie największym stopniu bez potrzeby dalszych dostosowań.

Z kolei mechanizm racjonalnych usprawnień pozwala projektodawcom na elastyczne reagowanie na potrzeby wszystkich uczestników. Dzięki temu mechanizmowi projektodawca może liczyć na dofinansowanie w wysokości

12 000 tys. zł na pokrycie kosztów związanych z dostosowaniem projektu lub produktu do potrzeb osoby z niepełnosprawnością, np. na zakup komputerów z odpowiednim oprogramowaniem dostosowanym do osób z niepełnosprawnością, zapewnienie specjalistycznego transportu na miejsce realizacji projektu.

Projekty realizowane w ramach konkursu „Opracowanie i upowszechnianie narzędzi diagnostycznych wspierających pomoc psychologiczno-pedagogiczną” (łączna wartość 3 projektów wybranych do dofinansowania: 35 049 962,79 zł okres realizacji: lipiec 2018–czerwiec 2023 r.)

Projekty zostały podzielone na trzy obszary:

- 1) obszar emocjonalno-społeczny;
- 2) obszar osobowościowy;
- 3) obszar poznawczy.

Celem projektów wyłonionych w konkursie jest wsparcie specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli i specjalistów w szkołach.

Działania zaplanowane w ramach konkursu mają doprowadzić do tego, aby specjaliści z poradni psychologiczno-pedagogicznych mieli możliwość m.in.

- rozpoznawania potrzeb i możliwości dzieci i młodzieży w obszarze poznawczym, osobowościowym i emocjonalno-społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem funkcjonowania potrzeb dzieci i młodzieży, w tym także dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, także z niepełnosprawnościami, szczególnie w zakresie rozpoznawania potencjałów, możliwości i sposobu funkcjonowania w środowisku, a także trudności wynikających z deficytów,
- prowadzenia zajęć wspierających (m.in. zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, warsztatowe, aktywizujące, psychoedukacyjne, porady bez badań), terapii dzieci i młodzieży, w zależności od rozpoznanych potrzeb, w tym dzieci i młodzieży z zaburzeniami rozwojowymi, z zachowaniami dysfunkcyjnymi, z niepełnosprawnością, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym oraz ich rodzin (m.in. prelekcje, psychoedukacja, zajęcia warsztatowe, grupy wsparcia, instruktaże, konsultacje i inne).

Projekty realizowane przez Ministerstwo Rozwoju i Technologii w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014–2020

Na każdym etapie realizacji Wykonawca respektował zasady równych szans, co oznacza, że szeroko rozumiane rezultaty działań, w tym możliwość uczestnictwa w projekcie poprzez udział w postępowaniu rekrutacyjnym dostępne były na równych zasadach dla wszystkich zainteresowanych. Są to projekty:

- 1) Projekt AI4Youth – Sztuczna inteligencja w Twojej szkole – pilotażowy projekt edukacyjny skierowany do liceów ogólnokształcących i techników zawodowych realizowany na rzecz Ministerstwa Rozwoju i Technologii na podstawie programu AI for Youth firmy Intel. <https://ai4youth.edu.pl/>. Projekt był realizowany od maja 2021 r. do listopada 2022 r.
- 2) Strefa Pomysłodawcy – Wsparcie 4.0 – pilotażowy projekt, którego celem jest wsparcie indywidualnych wynalazców i osób zainteresowanych wdrożeniem innowacyjnych rozwiązań poprzez przeprowadzenie procesu inkubacji wyselekcjonowanych innowacyjnych pomysłów biznesowych oraz utworzenie dostępnej, przyjaznej przestrzeni przeznaczonej do eksperymentowania, doświadczania, testowania, pracy nad innowacyjnymi rozwiązaniami, a także weryfikacji potencjału komercjalizacyjnego, technologicznego i biznesowego pomysłów. <https://strefapomyslodawcy.pl>. Projekt realizowany od maja 2021 r. do czerwca 2023 r.

Kontynuacja prac związanych z przygotowaniem zmian systemowych dotyczących organizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów niepełnosprawnych i wdrażania edukacji włączającej

W Ministerstwie Edukacji i Nauki trwają prace nad projektem ustawy o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin. Projekt został wpisany 30 listopada 2021 r. do Wykazu prac legislacyjnych Rady Ministrów pod numerem UD319 (dostępny pod linkiem <https://www.gov.pl/web/premier/wplip-rm>). Celem projektowanych zmian jest podnoszenie jakości edukacji, w tym edukacji włączającej.

Projekt ustawy stanowi odpowiedź na bariery w dostępie do wczesnej pomocy i edukacji włączającej o wysokiej jakości dla wszystkich dzieci i uczniów zidentyfikowane w toku prowadzonych przez resort konsultacji społecznych, debat oświatowych oraz prac zespołów eksperckich. Uwzględni również postulaty związane z poprawą sytuacji dzieci i młodzieży doświadczających problemów psychicznych i objętych opieką psychiatryczną.

W projekcie ustawy zaproponowane zostaną rozwiązania legislacyjno-organizacyjne, które mają służyć poprawie dostępu do wczesnej pomocy dzieciom w wieku od urodzenia, uczniom i rodzinom (już od okresu oczekiwania na narodziny lub adopcję dziecka), a także podnoszeniu jakości kształcenia uwzględniającego zróżnicowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych na kolejnych etapach edukacyjnych.

Główne rozwiązania

1. Krajowy system wsparcia dzieci, uczniów i rodzin

Stworzenie krajowego systemu wsparcia dzieci, uczniów i rodzin ma na celu określenie zadań realizowanych przez różne resorty i związane z nimi sektory, zidentyfikowanie lokalnych zasobów i synchronizację już obecnie realizowanych działań na rzecz konkretnego dziecka i ucznia oraz ich rodziny. Przepisy określą zadania ministrów, jednostek i podmiotów, które wejdą w skład krajowego systemu oraz zasady i warunki współpracy w ramach krajowego systemu. Na poziomie centralnym proponuje się utworzenie Komitetu Koordynacyjnego, składającego się z przedstawicieli poszczególnych ministrów, który będzie monitorował dostępność i jakość udzielanego wsparcia, przygotowywał wytyczne oraz podejmował działania służące stałemu rozwojowi systemu i podnoszeniu jakości udzielanego wsparcia. W ustawie określone zostaną również zadania powiatów, gmin oraz działających lokalnie instytucji i organizacji, które będą współpracować w celu realizacji wsparcia. Za koordynację lokalnej współpracy będą odpowiadać publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

2. Wprowadzenie nowego modelu wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci i wsparcia rodzin (WWR)

Prawidłowe i efektywne wspieranie rozwoju małych dzieci, odpowiednie do ich potrzeb i możliwości, stanowi fundament dla rozwoju szkolnictwa włączającego na kolejnych etapach kształcenia. Wprowadzone zmiany zapewnią integrację dotychczasowych rozwiązań oferowanych dzieciom w wieku od urodzenia do rozpoczęcia nauki w szkole, tj. wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, pomoc psychologiczno-pedagogiczną, odpowiednio kształcenie specjalne lub zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze i skoordynują je z pomocą udzielaną rodzinie. Planuje się udzielanie wsparcia w ramach WWR na trzech poziomach różniących się intensywnością wsparcia. Indywidualne plany wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci i wsparcia rodzin będą obejmowały działania realizowane przez różne sektory i finansowane z różnych źródeł, co zapobiegnie ich powielaniu się i pozwoli na zapewnienie wsparcia w tych zakresach, których nie obejmuje oświata.

3. Zmiana sposobu oceny potrzeb dzieci i uczniów oraz planowania, udzielania i oceny efektywności udzielanego wsparcia oraz sposobu finansowania zadań w tym zakresie.

Zmiana polega na upowszechnieniu modelu prowadzenia działań związanych z identyfikacją potrzeb oraz planowaniem na tej podstawie działań wspierających z wykorzystaniem modelu biopsychospołecznego, w którym uwzględnia się ocenę wpływu środowiska na funkcjonowanie dziecka/ucznia oraz podejmuje się działania ukierunkowane na likwidowanie barier w zakresie dostępności procesu kształcenia. Nowe rozwiązania oparte są na odejściu od obecnego katalogu niepełnosprawności/zaburzeń zdefiniowanych w

przepisach prawa oświatowego na rzecz przydzielania wsparcia w oparciu o wyniki oceny funkcjonalnej prowadzonej w szkole lub publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Informacja o występowaniu u dziecka niepełnosprawności (potwierdzonej posiadaniem orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności), rozpoznaniu zaburzeniu neurorozwojowego lub wpływu stanu zdrowia na funkcjonowanie będzie uwzględniana w planowaniu wsparcia. Zawsze jednak będzie dokonywana analiza funkcjonowania w rzeczywistych sytuacjach szkolnych, bowiem osoba z tym samym rozpoznaniem/rodzajem niepełnosprawności może w różny sposób funkcjonowania, a tym samym wymagać innego rodzaju i zakresu wsparcia.

W przepisach prawa określone zostaną standardy oceny funkcjonalnej oraz standardy prowadzenia działań terapeutycznych i psychoterapeutycznych w jednostkach systemu oświaty.

4. Uregulowanie możliwości pełnienia przez szkoły i placówki specjalne nowej roli i zadań w zakresie wspierania przedszkoli i szkół ogólnodostępnych i integracyjnych oraz koordynowania kształcenia i doskonalenia zawodowego kadry zarządzającej i nauczycieli w zakresie edukacji włączającej.

Tak jak dotychczas w systemie oświaty będą funkcjonowały przedszkola i szkoły ogólnodostępne, integracyjne i specjalne oraz szkoły ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi lub specjalnymi, a o wyborze rodzaju przedszkola czy szkoły nadal będą decydowali rodzice uczniów.

Projektowane zmiany umożliwią wdrożenie większego wsparcia dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych i integracyjnych przez ośrodki specjalne, w których będą mogły być tworzone Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW).

Do najważniejszych zadań SCWEW będą należały: wsparcie i doradztwo metodyczne dla nauczycieli oraz pozostałej kadry przedszkoli i szkół, wsparcie dla dzieci lub uczniów i rodziców, zapewnienie dostępu do sprzętu i wyposażenia specjalistycznego poprzez wypożyczanie sprzętu, a także działalność informacyjna i edukacyjna o edukacji włączającej. Doświadczenie i wiedza ekspercka kadry SCWEW zostaną dzięki temu wykorzystane do zwiększenia potencjału przedszkoli i szkół ogólnodostępnych i integracyjnych, by mogły one zapewnić wysokiej jakości wsparcie wszystkim osobom uczącym się jak najbliżej ich miejsca zamieszkania.

Kształcenie i doskonalenie zawodowe kadry zarządzającej i nauczycieli stanowi główny czynnik decydujący o praktyce włączania poprzez edukację. Zadania w tym zakresie będzie realizowało utworzone przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania centrum koordynujące.

5. Uzupełnienie obecnych możliwości doskonalenia oraz rozwoju zawodowego nauczycieli, w tym nauczycieli specjalistów o superwizję.

Superwizja (w tym koleżeńska) ma służyć utrzymaniu wysokiego poziomu świadczonej pracy, wzmocnieniu kompetencji zawodowych, udzielaniu wsparcia, poszukiwaniu źródeł trudności w pracy i możliwości ich pokonywania. Z superwizji będą korzystać specjaliści zatrudnieni w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych a także nauczyciele z publicznych placówek wychowania przedszkolnego, szkół lub placówek. Organizowanie superwizji, przy współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, szkołami i placówkami, będzie zadaniem SCWEW. Zostanie przygotowana kadra superwizorów w edukacji. Takie uprawnienia będzie mogła uzyskać osoba posiadająca stopień awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego i co najmniej pięcioletni staż pracy na stanowisku nauczyciela.

6. Nadanie statusu ucznia osobom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim.

Zmiana ta jest od lat postulowana przez środowisko rodziców i opiekunów osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz Rzecznika Praw Obywatelskich. W aktualnym stanie prawnym dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim realizują wychowanie przedszkolne, roczne przygotowanie przedszkolne, obowiązek szkolny i obowiązek nauki w formie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych (ZRW). W przepisach prawa oświatowego nie określono podstawy programowej kształcenia dla tej grupy dzieci i młodzieży. Nie jest również prowadzone ocenianie, a jedynie obserwacja uczestnika ZRW.

Projektowane zmiany zakładają, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim będą realizowały kształcenie w szkole podstawowej lub szkole specjalnej przysposabiającej do pracy – po

weryfikacji i dostosowaniu podstawy programowej oraz wdrożeniem instrumentów wsparcia edukacyjno-specjalistycznego odpowiedniego do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych tej grupy uczniów. Ww. osoby będą otrzymywać świadectwa.

W zakresie wprowadzanych zmian Ministerstwo Edukacji i Nauki współpracuje z Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej oraz Ministerstwem Zdrowia, by zapewnić odpowiednią koordynację i synergię zmian wprowadzanych przez ww. resorty.

Z dodatkowych działań należy zaznaczyć również wkład Ministerstwa Edukacji i Nauki w przygotowanie:

- Strategii na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami na lata 2021–2030;
- „Modelu Dostępnej Szkoły” – dokumentu, zawierającego założenia projektu „Przestrzeń Dostępnej Szkoły” realizowanego przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 – jako dokument w randze polityki publicznej wyznaczający ramy strategiczne polityki na rzecz rozwoju umiejętności – akcentuje także kwestie dotyczące inkluzji społecznej i zawodowej osób w każdym wieku poprzez rozwój ich umiejętności na wszystkich etapach edukacji formalnej, pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Dokument strategiczny składa się z dwóch części:

- 1) ogólnej (przyjętej uchwałą nr 12/2019 Rady Ministrów z dnia 25 stycznia 2019 r.), oraz
- 2) szczegółowej (przyjętej uchwałą nr 195/2020 rady Ministrów z 28 grudnia 2020 r.).

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część ogólna)

Zarówno w ramach diagnozy umiejętności, jak i w części określającej priorytety i główne kierunki działań, kładzie się akcent m.in. na zapewnienie dostępu do usług umożliwiających pełne uczestnictwo osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym.

Powyższe znalazło odzwierciedlenie w zapisach zawartych w Priorytecie 6. „Wyrównywanie szans w dostępie do rozwoju i możliwości wykorzystania umiejętności”, w szczególności w następujących kierunkach działań:

- 1) diagnozowanie i niwelowanie barier, w tym środowiskowych, ekonomicznych, geograficznych, zdrowotnych w dostępie do pełnej oferty wysokiej jakości usług edukacyjnych i szkoleniowych w ramach kształcenia formalnego, nieformalnego i pozaformalnego.
- 2) podnoszenie jakości i promocja edukacji włączającej, ze szczególnym uwzględnieniem przygotowania dzieci, młodzieży i dorosłych z niepełnosprawnościami do wejścia na rynek pracy.

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część szczegółowa)

Każdy z ośmiu Obszarów oddziaływania części szczegółowej Strategii kładzie nacisk na zapewnienie sprzyjających warunków uczenia się wszystkim osobom uczącym się, z uwzględnieniem różnorodności wynikającej z potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, niezależnie od różnicowania osobistego i społecznego.

W odniesieniu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, powyższy dokument obejmuje następujące kierunki działań:

- 1) rozwój umiejętności osób w każdym wieku na wszystkich etapach edukacji formalnej, pozaformalnej i uczenia się nieformalnego, w tym: [...] opracowanie i upowszechnienie działań cyfrowych, w tym kursów online, w formatach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami (kierunek działania 2.2) – w ramach Tematu działania 2. Upowszechnianie istniejących oraz opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań na rzecz rozwoju umiejętności podstawowych i przekrojowych oraz zawodowych dzieci, młodzieży i osób dorosłych;
- 2) modernizacja/doposażenie/wyposażenie szkół i innych jednostek systemu oświaty (w tym pracowni i warsztatów kształcenia zawodowego) oraz uczelni a także placówek edukacji pozaformalnej, w tym

- niwelowanie barier architektonicznych, komunikacyjnych i dydaktycznych w celu zwiększenia dostępności do oferty edukacyjnej dla osób doświadczających ograniczeń w funkcjonowaniu, w szczególności uwarunkowanych niepełnosprawnością (kierunek działania 4.5) – w ramach Tematu działania 4. Wspieranie kadr zarządzających w edukacji formalnej w tworzeniu warunków dla rozwoju umiejętności;
- 3) doposażenie/wyposażenie placówek edukacji pozaformalnej, w tym niwelowanie barier architektonicznych, komunikacyjnych i dydaktycznych w celu zwiększenia dostępności do oferty edukacyjnej dla osób doświadczających ograniczeń w funkcjonowaniu, w szczególności uwarunkowanych niepełnosprawnością (kierunek działania 12.16) – w ramach tematu działania 12. Wspieranie kadr zarządzających i uczących w edukacji pozaformalnej i wspierających uczenie się nieformalne;
  - 4) rozwijanie umiejętności pracy/współpracy, w tym: [...] z osobami z niepełnosprawnościami i ich rodzinami (kierunek działania 13.2) – w ramach Tematu działania 13. Wspieranie kadr instytucji spoza systemu edukacji formalnej i pozaformalnej (realizujących zadania z zakresu opieki, wychowania i edukacji) w zakresie rozwoju umiejętności;
  - 5) doposażenie/wyposażenie, we współpracy między innymi z pracodawcami, pracowni i warsztatów kształcenia zawodowego dla:
    - szkolnictwa branżowego,
    - szkolnictwa wyższego,

w tym: niwelowanie barier architektonicznych, komunikacyjnych i dydaktycznych w celu zwiększenia dostępności do oferty edukacyjnej dla osób doświadczających ograniczeń w funkcjonowaniu, w szczególności uwarunkowanych niepełnosprawnością (kierunek działania 23.2) – w ramach Tematu działania 23. Rozwijanie zaplecza technicznego, dydaktycznego i instytucjonalnego kształcenia zawodowego uwzględniającego rzeczywiste warunki pracy.

Program pilotażowy Rady Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Aktywny samorząd”

Celem głównym programu jest m.in. wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w dostępie do edukacji, poprawa szans na rywalizację o zatrudnienie na otwartym rynku pracy poprzez podwyższenie kwalifikacji.

Moduł II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym poprzez dofinansowanie lub refundację kosztów edukacji, w tym:

- opłaty za naukę w szkole wyższej lub szkole policealnej lub kolegium (czesne)
- kosztów przewodu doktorskiego, otwartego poza studiami doktoranckimi,
- dodatek na pokrycie innych kosztów kształcenia;

PFRON na realizację Modułu II przekazał samorządom powiatom środki finansowe w kwocie 59 184 067,63 zł. Z przekazanych środków finansowych wsparcie zostało udzielone na rzecz 10 617 osób z niepełnosprawnością.

Egzaminy wstępne na aplikacje

Ministerstwo Sprawiedliwości w zakresie swojej właściwości zajmuje się organizacją egzaminów wstępnych na aplikacje prawnicze (adwokacką, radcowską, notarialną i komorniczą) oraz egzaminów zawodowych (adwokackiego, radcowskiego i notarialnego), stosując właściwe regulacje prawne oraz dobre praktyki pozwalające na zwiększenie dostępności do tych egzaminów dla osób z niepełnosprawnością.

W zakresie organizacji egzaminu wstępnego na aplikacje prawnicze (adwokacką, radcowską, notarialną i komorniczą) osoby z niepełnosprawnością miały możliwość skorzystania z udogodnień przewidzianych przepisami prawa, tj. z możliwości przedłużenia czasu rozwiązywania zestawu pytań testowych o połowę oraz

szczególnego sposobu rozwiązywania zestawu pytań testowych, nienaruszającego zasad przeprowadzania egzaminu wstępnego, uwzględniającego rodzaj niepełnosprawności oraz możliwości techniczne.

W szczególności, podczas egzaminów wstępnych na aplikacje prawnicze 22 kandydatów z niepełnosprawnościami uzyskało zgodę na przedłużenie o połowę czasu na rozwiązywanie zestawu pytań testowych, dla jednego kandydata przygotowany i wydrukowany został test i karta odpowiedzi o wielkości czcionki „16”, a jeden kandydat miał zapewnioną asystę przy wypełnianiu karty odpowiedzi.

Ponadto, informacje o udogodnieniach dla kandydatów z niepełnosprawnościami zostały w 2022 r. zawarte w ogłoszeniach o egzaminie wstępnym na aplikacje prawnicze, tak aby osoby ze szczególnymi potrzebami miały świadomość możliwości skorzystania z udogodnień oraz mogły na czas przygotować wymaganą przepisami dokumentację medyczną (w ogłoszeniu zamieszczany jest wykaz załączników koniecznych do złożenia wraz z wnioskiem).

W zakresie organizacji egzaminów zawodowych (adwokackiego, radcowskiego i notarialnego) zasady dotyczące trybu i sposobu ich przeprowadzania uregulowane zostały odpowiednio w ustawie z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2022 r. poz. 1184, z późn. zm.), ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1166) oraz w ustawie z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1799), a nadto w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości: z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie przeprowadzania egzaminu adwokackiego i radcowskiego (Dz. U. z 2016 r. poz. 112, późn. zm.) oraz z dnia 19 września 2013 r. w sprawie komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji notarialnej oraz przeprowadzania egzaminu wstępnego i notarialnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1621). W pierwotnym brzmieniu przepisy powołanych rozporządzeń ustanawiały jednolite zasady przeprowadzania ww. egzaminów w stosunku do wszystkich osób zdających, bez względu na stan ich zdrowia. Praktyka wskazywała jednak, że osoby z niepełnosprawnościami doznają utrudnień podczas zdawania egzaminów prawniczych, związanych z wykonywaniem w toku egzaminu czynności o charakterze technicznym, w szczególności takich jak odczytywanie zadań i zapisywanie ich rozwiązań.

Nowelizacja przepisów wykonawczych dokonana rozporządzeniami z dnia 12 grudnia 2012 r. wprowadziła istotną modyfikację zasad przeprowadzania prawniczych egzaminów zawodowych w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami. W przypadku zdającego będącego osobą niepełnosprawną w rozumieniu ustawy o rehabilitacji, czas trwania każdej części egzaminu podlega wydłużeniu o połowę. Warunkiem wydłużenia czasu trwania egzaminu jest złożenie przez zdającego, wraz z wnioskiem o dopuszczenie do egzaminu zawodowego, kopii aktualnego orzeczenia potwierdzającego niepełnosprawność oraz zaświadczenia wystawionego przez lekarza – specjalistę właściwego ze względu na charakter niepełnosprawności, stwierdzające wynikające z niej trudności w dokonywaniu w toku egzaminu czynności technicznych, w szczególności takich jak odczytywanie tekstu, zapisywanie rozwiązań zadań w formie odręcznej lub przy użyciu sprzętu komputerowego lub obsługę sprzętu komputerowego.

Rozwiązania te są kontynuowane i obowiązywały także podczas egzaminów przeprowadzonych w 2022 r. W ubiegłym roku do zawodowych egzaminów prawniczych: adwokackiego, notarialnego i radcowskiego przystąpiło łącznie 21 osób z niepełnosprawnościami, które skorzystały z wydłużonego o połowę czasu na rozwiązywanie zadań. Informacje o udogodnieniach dla kandydatów z niepełnosprawnościami zostały zawarte w ogłoszeniach o egzaminie adwokackim, radcowskim i notarialnym, by osoby ze szczególnymi potrzebami miały świadomość możliwości skorzystania z udogodnień oraz mogły na czas przygotować wymaganą przepisami dokumentację medyczną.

Nadto na etapie przygotowań do zawodowych egzaminów prawniczych Minister Sprawiedliwości zwraca uwagę przewodniczącym komisji egzaminacyjnych na konieczność zapewnienia odpowiednich warunków zdawania egzaminu przez osoby z niepełnosprawnościami. Osoby te otrzymują w zależności od indywidualnych uwarunkowań wsparcie dostosowane do rodzaju niepełnosprawności danego zdającego i regulowane poprzez wydawanie przez przewodniczących komisji egzaminacyjnych zarządzeń o charakterze porządkowym lub

organizacyjnym. Tytułem przykładu wskazać należy, że dla tych zdających przygotowywane były egzemplarze zadań egzaminacyjnych wydrukowane powiększoną czcionką, bądź w wersji elektronicznej na płytach CD.

Działania Służby Więziennej

Osoby z niepełnosprawnościami, przebywające w jednostkach penitencjarnych, mają zagwarantowany taki sam dostęp do kształcenia, informacji dotyczących prowadzonych przez szkoły naborów oraz możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych, jak pozostali osadzeni w ramach obowiązujących przepisów. Ograniczeniem mogą być tylko przeciwwskazania lekarskie do podejmowania nauki w zakresie kursów zawodowych.

Na dzień 31 grudnia 2022 r. 16 skazanych z niepełnosprawnościami uczyło się w Centrach Kształcenia Ustawicznego usytuowanych na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych, natomiast w całym 2022 r. 28 skorzystało z oferty kursowej.

Działania Urzędu Ochrony Danych Osobowych

W ramach działań edukacyjno-informacyjnych podejmowanych przez Urząd Ochrony Danych Osobowych w 2022 r. kontynuował realizację XII edycji oraz rozpoczął XIII edycję ogólnopolskiego programu edukacyjnego „Twoje dane – twoja sprawa”, w których udział wzięły 583 placówki (w XII edycji – 307 placówek, w XIII edycji – 276 placówek). Każda edycja programu realizowana jest zgodnie z harmonogramem roku szkolnego. Uczestnikami programu są szkoły z oddziałami integracyjnymi, ale także placówki specjalne dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami

5. POMOCY PSYCHOLOGICZNEJ, PEDAGOGICZNEJ I INNEJ POMOCY SPECJALISTYCZNEJ UMOŻLIWIAJĄCEJ ROZWÓJ, ZDOBYCIE LUB PODNIESIENIE KWALIFIKACJI OGÓLNYCH I ZAWODOWYCH

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne

Przepisy ustawy – Prawo oświatowe zagwarantowały wszystkim dzieciom i uczniom możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, świadczonej przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne, a także przez nauczycieli i specjalistów (np. psychologów, pedagogów, pedagogów specjalni, logopedów, terapeutów pedagogicznych, doradców zawodowi) prowadzących zajęcia z uczniami w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach i placówkach.

Ministerstwo Edukacji i Nauki zwiększyło dostępność pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach, umożliwiając od marca 2022 r. do końca grudnia 2022 r. realizację zajęć specjalistycznych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w dodatkowym wymiarze godzin, zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 lutego 2022 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz. U. z 2022 r. poz. 339). W roku szkolnym 2021/2022 na pomoc psychologiczno-pedagogiczną przeznaczono dodatkowe 180 mln zł.

Wsparciu uczniów z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach służy także rozpoczęte od 1 września 2022 r. wdrażanie pierwszego etapu standaryzacji zatrudniania specjalistów, w tym utworzenie nowego stanowiska pedagoga specjalnego, wprowadzone przepisami ustawy z dnia 12 maja 2022 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1116). Rozwiązanie to dotyczy publicznych i niepublicznych:

- a) przedszkoli niebędących przedszkolami specjalnymi,
- b) szkół podstawowych, liceów ogólnokształcących, techników oraz branżowych szkół I stopnia, które nie są szkołami specjalnymi,
- c) szkół artystycznych realizujących kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej lub liceum ogólnokształcącego,
- d) zespołów, w skład których wchodzi wymienione wyżej przedszkola lub szkoły.

Standardy określają minimalny wymiar zatrudniania nauczycieli specjalistów w ww. przedszkolach i szkołach, w zależności od liczby dzieci i uczniów w tych jednostkach.

Standardy są wprowadzane w dwóch etapach: 1 etap od 1 września 2022 r. (liczba specjalistów wzrośnie z obecnych 21 tys. – w roku szkolnym 2021/2022 do 38 tys. – w roku szkolnym 2022/2023) i 2 etap od 1 września 2024 r. (liczba specjalistów wzrośnie do 51 tys.). Docelowy wzrost o 143%. Na ten cel w 2022 roku zabezpieczono 520 mln zł.

Zadania i czynności realizowane przez pedagogów specjalnych zostały określone w znowelizowanych przepisach:

- rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 1593),
- rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 1594),

oraz rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-

pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz. U. poz. 1610).

Powyższe zmiany mają na celu poprawę funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolach, szkołach i placówkach, w szczególności przez zapewnienie wsparcia nauczycielom prowadzącym obowiązkowe zajęcia edukacyjne z tymi uczniami.

Nauczyciele i specjaliści zatrudnieni w każdej jednostce systemu oświaty zobligowani są do rozpoznania i zaspokajania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dziecka i ucznia oraz rozpoznawania indywidualnych możliwości psychofizycznych dziecka i ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego dziecka i ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym. Szczegółowe regulacje w tym zakresie zostały określone w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2020 r. poz. 1280).

Dyrektor w porozumieniu z organem prowadzącym podejmuje decyzje m. in. dotyczące zatrudnienia nauczycieli i specjalistów wykonujących zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w szczególności psychologów, pedagogów, pedagogów specjalnych, logopedów i doradców zawodowych, odpowiednio do rozpoznanych wcześniej potrzeb w tym zakresie.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach i placówkach jest udzielana w trakcie bieżącej pracy z dzieckiem i uczniem oraz w formie m.in. zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, innych zajęć o charakterze terapeutycznym, zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu (w przypadku uczniów szkół podstawowych oraz uczniów szkół ponadpodstawowych), porad i konsultacji, warsztatów.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest także rodzicom dzieci oraz nauczycielom w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń.

Dyrektor szkoły organizując pomoc psychologiczno-pedagogiczną współpracuje w tym zakresie z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, rodzicami dzieci, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami i placówkami, a także organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży. Dzieci i uczniowie niepełnosprawni, tak jak pozostałe dzieci i uczniowie, obejmowani są pomocą psychologiczno-pedagogiczną.

Szczegółowe dane w tym zakresie zawarte są w tabeli nr 22 w załączniku nr 3.

W 2022 r. na terenie Polski funkcjonowało 1 278 poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym 601 publicznych i 677 niepublicznych.

Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawione są w tabeli nr 23 w załączniku nr 3.

Kadra poradnictwa to specjaliści przygotowani do realizacji zadań związanych z działalnością diagnostyczną, terapeutyczną, profilaktyczną i doradcą poradni, określonych w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz. U. poz. 1610).

Są to w szczególności psycholodzy (4 134 etatów), pedagogi (3 174,4 etatów), logopedzi (1 458,4 etatów), nauczyciele rehabilitanci (110,2 etatów), doradcy zawodowi (91,4 etatów), terapeuci pedagogiczni (31,5 etatów) i pedagodzy specjaliści (25,7).

Szczegółowe dane dotyczące struktury zatrudnienia przedstawione są w tabeli nr 24 w załączniku nr 3.

Nauczyciele zatrudnieni w poradniach psychologiczno-pedagogicznych przeprowadzili 982 349 diagnoz, w tym 416 309 diagnoz psychologicznych i 346 607 diagnoz pedagogicznych.

Szczegółowe dane dotyczące przeprowadzonych diagnoz zawarte są w tabeli nr 25 w załączniku nr 3.

W 2022 zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradniach specjalistycznych, wydały ogółem 114 686 orzeczeń, w tym:

- 112 072 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, w tym 102 716 dla uczniów z niepełnosprawnościami, 7 371 dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym i 1 985 dla uczniów niedostosowanych społecznie,
- 2 286 orzeczeń o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych,
- 328 orzeczeń o braku:
  - potrzeby kształcenia specjalnego 225,
  - potrzeby zajęć rewalidacyjno-wychowawczych 7,
  - potrzeby indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego 9,
  - potrzeby indywidualnego nauczania 87.

Szczegółowe dane zostały wskazane w tabelach nr 26 i 26a w załączniku nr 3.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały łącznie 363 499 opinii. Najwięcej opinii wydano w sprawie objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu, szkole lub placówce – 128 597, w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia – 68 680 oraz w sprawie specyficznych trudności w uczeniu się – 56 946. Ponadto, wydano 39 201 opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka.

W tabeli nr 27 znajdują się szczegółowe dane dotyczące opinii wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne (bez wyodrębnienia liczby opinii wydanych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością – takiego wyodrębnienia nie stosuje się w SIO).

Pomoc dzieciom i młodzieży, w tym niepełnosprawnym, a także rodzicom i nauczycielom w sposób bezpośredni, świadczona była przez poradnie poprzez prowadzenie różnego rodzaju zajęć i terapii. Bezpośrednią pomocą psychologiczno-pedagogiczną w poradniach psychologiczno-pedagogicznych objęto 536 690 dzieci i młodzieży oraz innych osób, natomiast 313 496 osób skorzystało z różnego rodzaju zajęć oferowanych przez poradnie, np. terapii logopedycznej, psychologicznej, zajęć grupowych aktywizujących do wyboru kierunku kształcenia i zawodu.

Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawione są w tabelach nr 28 i 28a w załączniku nr 3.

Działania Służby Więziennej

Osadzeni niepełnosprawni mają pełną możliwość korzystania z pomocy psychologicznej, psychiatrycznej i pedagogicznej w każdej jednostce penitencjarnej. W każdym zakładzie karnym i areszcie śledczym zatrudnieni są wychowawcy i psycholodzy oraz lekarze psychiatrzy. Ponadto w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności skazani biorą udział w różnorodnych programach resocjalizacyjnych ukierunkowanych na zdiagnozowane u nich deficyty celem uzyskania szeroko rozumianej readaptacji społecznej.

W związku z powyższym zrealizowano 22 programy readaptacji skierowane wprost do osób z niepełnosprawnościami, natomiast 488 osoby legitymujące się orzeczeniami uczestniczyły w różnych formach ww. programów resocjalizacyjnych.

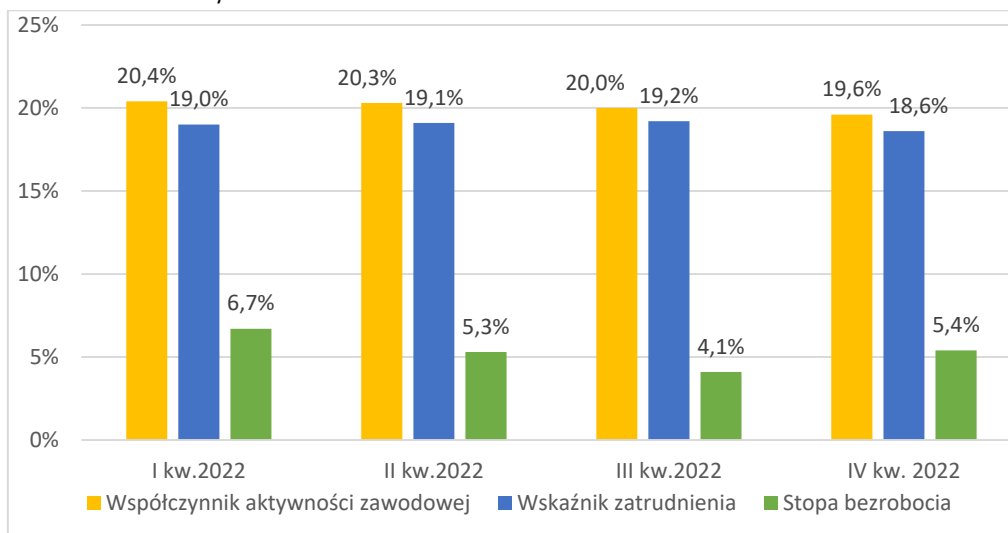
**6. PRACY NA OTWARTYM RYNKU PRACY ZGODNIE Z KWALIFIKACJAMI,
WYKSZTAŁCENIEM I MOŻLIWOŚCIAMI
ORAZ KORZYSTANIA Z DORADZTWA ZAWODOWEGO I POŚREDNICTWA,
A GDY NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ I STAN ZDROWIA TEGO WYMAGA –
PRAWO DO PRACY W WARUNKACH DOSTOSOWANYCH
DO POTRZEB NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Według wyników BAEL w IV kw. 2022 r. liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16–89 lat wynosiła ogółem 2 754 tys., w tym: 541 tys. aktywnych zawodowo (512 tys. pracujących i 29 tys. bezrobotnych) oraz 2 213 tys. biernych zawodowo.

Biorąc pod uwagę sezonowość zmian na rynku pracy w ciągu roku, współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych prawnie osiągnął najwyższe wartości w pierwszym kwartale 2022r. (20,4%) a najniższe wartości miał na koniec roku, w czwartym kwartale i wyniósł 19,6%. Wskaźnik zatrudnienia najwyższy był w trzecim kwartale (19,2%) a na koniec 2022 r. miał najniższą wartość – wyniósł 18,6%. Zmiany w wartościach stopy bezrobocia potwierdzają cykliczność zmian: od początku roku spada (w pierwszym kwartale wyniosła 6,7%, w trzecim kwartale osiąga najniższą wartość 4,1%) aby wzrosnąć na koniec roku do 5,4%.

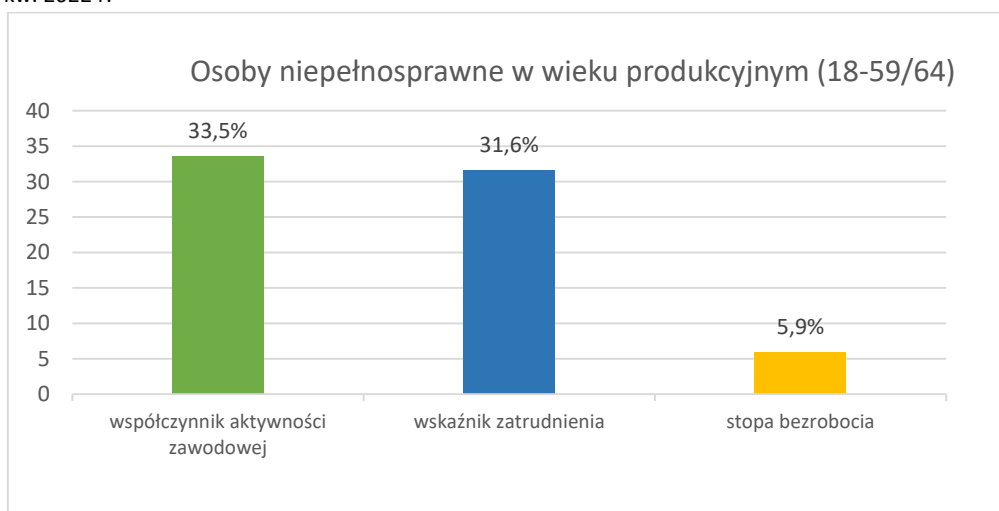
Według wyników BAEL za IV kw. 2022r. liczba osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym według tzw. ekonomicznych grup wieku (18–59 dla kobiet i 18–64 dla mężczyzn) wynosiła 1 416 tys., co stanowiło 6,9% ludności Polski w tym wieku. W wieku produkcyjnym było 474 tys. aktywnych zawodowo (447 tys. pracujących i 28 tys. bezrobotnych). Biernych zawodowo było 942 tys. osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym. Współczynnik aktywności zawodowej w tej grupie wyniósł 33,5%, wskaźnik zatrudnienia 31,6%, a stopa bezrobocia 5,9%.

Wykres: Podstawowe wskaźniki w zakresie sytuacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16–89 lat w 2022 r. w zestawieniu kwartalnym

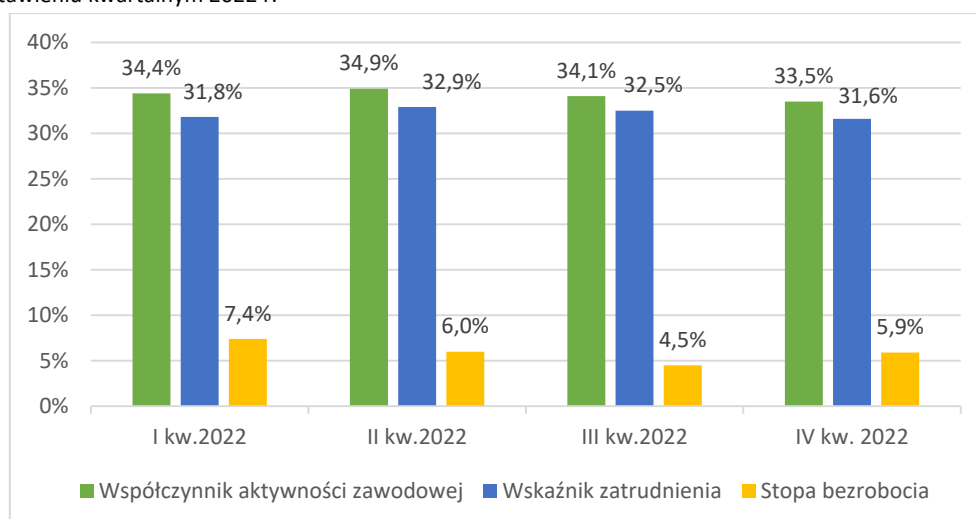
Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS, na podstawie danych BAEL GUS

Wykres: Wskaźniki w zakresie sytuacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) w IV kw. 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS na podstawie danych BAEL GUS

Wykres: Wskaźniki w zakresie sytuacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) w zestawieniu kwartalnym 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych MRiPS na podstawie danych BAEL GUS

W ciągu roku, współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18–59/64 lata) osiągnął najwyższe wartości w drugim kwartale 2022 r. (34,9%) a najniższe wartości miał na koniec roku, w czwartym kwartale i wyniósł 33,5%. Wskaźnik zatrudnienia najwyższy był w drugim kwartale (32,9%) a na koniec 2022 r. miał najniższą wartość – wyniósł 31,6%. Zmiany w wartościach stopy bezrobocia potwierdzają cykliczność zmian: od początku roku spada (w pierwszym kwartale wyniosła 7,4%, w trzecim kwartale osiąga najniższą wartość 4,5%), aby wzrosnąć na koniec roku do 5,9%.

Osoby niepełnosprawne na rynku pracy – wsparcie ogólne

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2023 r. poz. 735), zwana dalej „ustawą o promocji zatrudnienia”, przewiduje regulacje dotyczące osób niepełnosprawnych.

Aktywizacja zawodowa bezrobotnych z niepełnosprawnością

Bezrobotni z niepełnosprawnością mogą korzystać na zasadach ogólnych z szerokiego zakresu wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej, określonego w ustawie o promocji zatrudnienia obejmującego m.in.: pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, szkolenia, pomoc w podjęciu zatrudnienia subsydiowanego, staże, prace społecznie użyteczne, skierowanie do udziału w programie specjalnym (bezrobotni z niepełnosprawnością są zaliczani do bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy i w związku z powyższym przysługuje im pierwszeństwo w skierowaniu do udziału w programach specjalnych).

Niemniej jednak istnieje potrzeba dalszego podejmowania działań na rzecz wsparcia na rynku pracy bezrobotnych niepełnosprawnych. Dlatego też w obecnie procedowanym przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej projekcie ustawy o aktywności zawodowej, na mocy którego podobnie jak w ustawie o promocji zatrudnienia bezrobotni z niepełnosprawnością będą mogli korzystać z instrumentów wspierających zatrudnienie. Dodatkowo bezrobotnym z niepełnosprawnością będzie przysługiwało m.in.: pierwszeństwo w skierowaniu do udziału w formach pomocy określonych w ustawie.

Projekt ww. ustawy przewiduje także, że osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu może również korzystać na zasadach takich jak bezrobotni z następujących form pomocy określonych w ustawie o aktywności zawodowej:

- szkoleń, a także sfinansowania potwierdzenia nabycia wiedzy i umiejętności oraz uzyskania dokumentów potwierdzających nabycie wiedzy i umiejętności,
- bonu na kształcenie ustawiczne,
- stażu,
- prac interwencyjnych,
- badań lekarskich lub psychologicznych,
- zwrotu kosztów przejazdu,
- zwrotu kosztów zakwaterowania,
- bonu na zasiedlenie.

Należy także podkreślić, że mając na uwadze szczególne potrzeby osób z niepełnosprawnością na rynku pracy, a w szczególności potrzebę kompleksowego wsparcia tej grupy w aktywizacji zawodowej, w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej planuje realizację dwóch projektów:

1. Wypracowanie oraz wdrożenie jednolitych standardów jakości funkcjonowania instytucji rynku pracy (publicznych służb zatrudnienia i OHP) oraz systemu ich monitorowania.

W ramach tego działania zostaną wypracowane jednolite standardy jakości obsługi klientów PSZ oraz system monitorowania ich efektywności, tak aby każdy ich klient otrzymał wysokiej jakości usługi, które będą odpowiadały na jego potrzeby w zakresie aktywizacji zawodowej. W wyniku tych działań zostaną wypracowane standardy obsługi klientów PSZ z wyszczególnionym modułem dotyczącym obsługi osób z niepełnosprawnością.

Działanie to będzie miało bezpośredni wpływ na zwiększenie skuteczności i efektywności działania PSZ, a tym samym przyczyni się do ich postrzegania jako instytucji świadczących wysokiej jakości usługi skoncentrowane na klientach PSZ (w tym na osobach niepełnosprawnych).

2. Rozwój kwalifikacji i kompetencji pracowników instytucji rynku pracy w zakresie profesjonalizacji wsparcia świadczonego na rzecz osób będących w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

Ze względu na potrzebę zapewnienia większego dostępu do zatrudnienia dla osób pozostających bez pracy, w szczególności skoncentrowania działań na rzecz osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy (w tym osób z niepełnosprawnością), konieczne staje się wyposażenie pracowników IRP w odpowiednie kwalifikacje i kompetencje dotyczące pracy z tą grupą klientów. W ramach projektu pracownicy IRP odpowiedzialni za

tworzenie polityki zatrudnieniowej dla osób będących w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy oraz bezpośrednio udzielający wsparcia osobom z tych grup docelowych zostaną objęci studiami podyplomowymi, w ramach, których zostaną wyposażeni w wiedzę oraz w praktyczne umiejętności (metody i narzędzia) dotyczące pracy z osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Tematyka studiów podyplomowych to: warsztat profesjonalnego pracownika IRP w pracy z osobami w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym m.in. z osobami niepełnosprawnymi, długotrwale bezrobotnymi, cudzoziemcami, osobami powyżej 50 r. ż., osobami poniżej 30 r. ż. oraz z osobami zagrożonymi dyskryminacją ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Studia podyplomowe będą obejmowały również tematykę związaną z wyzwaniem współczesnego rynku pracy z uwzględnieniem zielonej i cyfrowej transformacji. Planowane jest, aby studia podyplomowe ukończyło 2500 pracowników IRP.

Powyższe działania w ramach ww. projektów będą miały bezpośredni wpływ na zwiększenie skuteczności i efektywności działania instytucji rynku pracy, a tym samym przyczynią się do ich postrzegania jako instytucji świadczących wysokiej jakości usługi skoncentrowane na klientach, w tym osobach z niepełnosprawnością.

W 2022 r. różne formy wsparcia ukończyło ok. 10,3 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnościami (w porównaniu do 2021 roku liczba ta wzrosła o ok. 1,4 tys., tj. 15,9%), w tym:

- 1,4 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnościami ukończyło szkolenie (wzrost r/r o 0,5 tys., tj. 50,3%);
- 3,4 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnościami ukończyło staż (wzrost r/r o 0,6 tys., tj. 19,8%);
- 1,5 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnościami ukończyło roboty publiczne (wzrost r/r o 0,1 tys., tj. 7,6%);
- 1,4 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnościami ukończyło prace interwencyjne (wzrost r/r o 0,4 tys., tj. 38,4%);
- 1,4 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnościami ukończyło prace społecznie użyteczne (spadek r/r o 0,1 tys., tj. o 3,8%).

Liczba poszukujących pracy osób z niepełnosprawnościami objętych formami wsparcia w 2022 r. wyniosła 740 osób, w porównaniu z 2021 r. liczba ta wzrosła o 37 osób.

Osoby z niepełnosprawnościami stanowiły 4% bezrobotnych, którzy ukończyli aktywne programy rynku pracy w 2022 r. i niemal 55% poszukujących pracy. Najwyższy był odsetek osób z niepełnosprawnością wśród bezrobotnych, którzy ukończyli prace społecznie użyteczne – 11,2% (w przypadku prac społecznie użytecznych w ramach PAI nawet 19,0%), dofinansowanie wynagrodzenia (8,3%) oraz roboty publiczne (6,7%).

W 2022 r. osoby bezrobotne niepełnosprawne korzystały w publicznych służbach zatrudnienia z różnych form usług poradnictwa zawodowego w następujący sposób:

- ponad 1,2 tys. osób bezrobotnych z niepełnosprawnością skorzystało z poradnictwa grupowego (5,2% ogółu bezrobotnych z niepełnosprawnością korzystających z tej formy aktywizacji), czyli o 0,7 tys. więcej niż w roku poprzednim;
- ponad 1,9 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnością skorzystało z informacji grupowych (7,84% ogółu bezrobotnych z niepełnosprawnością), czyli o 1,3 tys. więcej niż w roku poprzednim;
- z porad indywidualnych skorzystało prawie 10,7 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnością (43,38% ogółu bezrobotnych z niepełnosprawnością), czyli o 2,8 tys. więcej niż w roku poprzednim;
- ponad 0,5 tys. bezrobotnych z niepełnosprawnością skorzystało w ramach poradnictwa zawodowego z badań testowych, o 0,1 tys. więcej niż w 2021 r.

Krajowy Fundusz Szkoleniowy

Jedną z form wsparcia pracodawców i ich pracowników w podnoszeniu kompetencji jest Krajowy Fundusz Szkoleniowy, zwany dalej „KFS”, wprowadzony w 2014 r. nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia. Głównym celem KFS jest zapobieganie utracie zatrudnienia przez osoby pracujące z powodu kompetencji nieadekwatnych do wymagań nieustannie zmieniającej się gospodarki.

Na finansowanie zadań w ramach KFS w 2022 r. przeznaczone zostały środki stanowiące 2% przychodów Funduszu Pracy uzyskanych z obowiązkowej składki na Fundusz Pracy, to jest kwota ponad 224,08 mln zł. W ramach tych środków wydatkowano:

- 3,85 mln zł na wsparcie kształcenia ustawicznego pracowników Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej, Warsztatów Terapii Zajęciowej, Zakładów Aktywności Zawodowej, członków lub pracowników spółdzielni socjalnych oraz pracowników zatrudnionych w podmiotach posiadających status przedsiębiorstwa społecznego wskazanych na liście/rejestrze przedsiębiorstw społecznych prowadzonym przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,
- 2 mln zł na wsparcie kształcenia ustawicznego osób z orzeczoną stopniem niepełnosprawności.

W 2022 r. przygotowano także priorytety wydatkowania środków na rok 2023. Budżet KFS na ten rok wynosi 277,46 mln zł. Do priorytetów wydatkowania KFS na 2023 r. należą m.in.:

- wsparcie kształcenia ustawicznego pracowników Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej, Warsztatów Terapii Zajęciowej, Zakładów Aktywności Zawodowej, członków lub pracowników spółdzielni socjalnych oraz pracowników zatrudnionych w podmiotach posiadających status przedsiębiorstwa społecznego wskazanych na liście/rejestrze przedsiębiorstw społecznych prowadzonym przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,
- wsparcie kształcenia ustawicznego osób z orzeczoną stopniem niepełnosprawności.

Zwolnienia ze składek na Fundusz Pracy oraz monitoring zwolnień pracowników niepełnosprawnych

Zgodnie z art. 105 ustawy o promocji zatrudnienia przedsiębiorcy Polskiego Związku Głuchych i Polskiego Związku Niewidomych oraz Związku Ociemniałych Żołnierzy Rzeczypospolitej Polskiej, Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, Zakład Opieki dla Niewidomych w Laskach oraz zakłady aktywności zawodowej nie opłacają składek na Fundusz Pracy za zatrudnionych pracowników o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

Zgodnie z art. 70 ustawy o promocji zatrudnienia pracodawca zamierzający zwolnić co najmniej 50 pracowników w okresie 3 miesięcy jest zobowiązany uzgodnić z powiatowym urzędem pracy właściwym dla siedziby tego pracodawcy lub właściwym ze względu na miejsce wykonywania pracy zakres i formy pomocy dla zwalnianych pracowników, w tym pracowników niepełnosprawnych, dotyczące w szczególności: pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, szkoleń.

Działania samorządów powiatowych i samorządów województw w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych²⁷⁾

Szczególne wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy zostało zawarte w ustawie o rehabilitacji, w której m.in. określono zadania i działania jednostek samorządu terytorialnego (województw i powiatów) w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym powiatowych urzędów pracy, a także określono zadania i działania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Samorządy powiatowe i samorządy województw realizowały w 2022 r. zadania w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych wynikające z ustawy o rehabilitacji.

Samorządy powiatowe

---

²⁷⁾ Podział środków przypadających samorządom wojewódzkim i powiatowym został dokonany na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym.

Na realizację zadań ustawowych przez samorządy powiatowe zaplanowano środki w wysokości 1 319 236 000 zł, a na koszty obsługi w wysokości 32 981 000 zł.

Na podstawie wniosków starostów Fundusz przekazał na realizację zadań kwotę 1 317 438 169,10 zł. Środki te zostały wykorzystane w kwocie łącznej 1 313 333 788 zł, (99,55% środków określonych według algorytmu), a na koszty obsługi wykorzystano 32 384 787 zł. Na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej wykorzystano kwotę 57 684 805 zł (4,39%), a na zadania dotyczące rehabilitacji społecznej kwotę 1 255 648 983 zł (95,61%).

Zwrot pracodawcom kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej²⁸⁾.

Samorządy 132 powiatów wykorzystały 27 547 571 zł na wyposażenie łącznie 467 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, z tego kwotę 2 442 327 zł tytułem zwrotu kosztów wyposażenia 47 stanowisk otrzymali pracodawcy sektora finansów publicznych, natomiast pozostali pracodawcy uzyskali dofinansowanie w kwocie 25 105 244 zł dotyczące 420 stanowisk. Średnie dofinansowanie kosztu wyposażenia stanowiska wyniosło 58 988 zł.

Na wyposażonych stanowiskach pracy zatrudniono 470 osób niepełnosprawnych, w tym 38 w zakłady pracy chronionej.

Zwrot kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy²⁹⁾.

Starostowie 25 powiatów wypłacili dofinansowanie z tytułu zwrotu kosztów zatrudnienia 178 pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym w kwocie 694 672 zł.

Spośród 178 pracowników pomagających osobom niepełnosprawnym w pracy 39 pracowników zatrudnionych było w jednostkach sektora finansów publicznych oraz 139 w jednostkach spoza sektora finansów publicznych (25 – w zakładach pracy chronionej).

W wyniku wypłaconych dofinansowań udzielono pomocy w zakładach pracy 235 osobom niepełnosprawnym, z czego 39 pracowników było zatrudnionych w jednostce sektora finansów publicznych a 196 pracowników w jednostkach spoza tego sektora, w tym 58 osób było pracownikami zakładów pracy chronionej.

Zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu³⁰⁾.

O dofinansowanie ubiegało się 945 osób niepełnosprawnych. W ramach podpisanych umów przez 211 powiatów oraz zobowiązań z tytułu umów zawartych w roku poprzednim urzędy pracy wykorzystały kwotę 6 355 827 zł z przeznaczeniem dla 797 osób niepełnosprawnych. Średnia kwota dofinansowania wyniosła 7 975 zł.

Finansowanie szkoleń organizowanych przez powiatowy urząd pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu³¹⁾.

---

²⁸⁾ Art. 26e ustawy o rehabilitacji.

²⁹⁾ Art. 26d ustawy o rehabilitacji.

³⁰⁾ Art. 11 ustawy o rehabilitacji.

³¹⁾ Art. 40 ustawy o rehabilitacji.

103 osoby niepełnosprawne z 45 samorządów powiatowych skierowano na szkolenia organizowane przez powiatowy urząd pracy. Samorzady wypłaciły kwotę 419 573 zł. za ukończone szkolenie dla 102 osób. Spośród 102 przeszkolonych osób niepełnosprawnych zatrudnienie uzyskało 15 osób.

Refundacja kosztów szkoleń organizowanych przez pracodawców³²⁾.

Starostowie 4 powiatów dokonali zwrotu kosztów za ukończone szkolenia dla 25 osób w wysokości 30 178 zł. Średni koszt szkolenia wyniósł 1 207 zł

Przyznawanie środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej³³⁾.

Starostowie 180 powiatów podpisali 464 umowy na kwotę 22 491 987 zł. Wydatki zrealizowano w kwocie 22 357 435 zł w ramach 463 umów/beneficjentów. Średnie dofinansowanie wyniosło 48 288 zł.

Dofinansowanie do 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego przez osobę niepełnosprawną prowadzącą działalność gospodarczą albo własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne na kontynuowanie tej działalności³⁴⁾.

Zawartych zostało przez 11 starostów zawarto 14 umów na kwotę 106 439 zł. Dofinansowanie otrzymało 14 osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 99 577 zł.

Samorzady województw

Na zadania samorządów wojewódzkich zaplanowano w planie finansowym PFRON na 2022 r. kwotę 264 272 000 zł.

Samorzady wykorzystały środki w łącznej kwocie 251 451 349 zł (95,15%) środków wyliczonych według algorytmu, z czego na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej wykorzystano kwotę 185 579 291 zł (73,80%), a na zadania dotyczące rehabilitacji społecznej kwotę 65 872 058 zł (26,20%). Wraz z kosztami obsługi w kwocie 6 060 722 zł wykorzystały łącznie 257 512 071 zł.

Dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej³⁵⁾.

W 2022 r. utworzono 3 nowe zakłady aktywności zawodowej, w tym działalność 1 finansowana była ze środków PFRON.

W ubiegłym roku funkcjonowało 135 zakładów aktywności zawodowej, w których zatrudnionych było 6 328 osób niepełnosprawnych (dane odnoszą się do ZAZ, które są dofinansowane ze środków PFRON).

Na dofinansowanie kosztów działania zakładów aktywności zawodowej samorzady wojewódzkie wykorzystały środki w wysokości 182 089 451 zł.

---

³²⁾ Art. 41 ustawy o rehabilitacji.

³³⁾ Art. 12a ustawy o rehabilitacji.

³⁴⁾ Art. 13 ustawy o rehabilitacji.

³⁵⁾ Art. 35 ust. 1 pkt 6 ustawy o rehabilitacji.

Z ogólnej liczby 681 osób niepełnosprawnych, które w 2022 r. opuściły zakłady aktywności zawodowej 156 osób podjęło zatrudnienie, co stanowi ok 23%, w tym:

- 28 osób w ramach pracy chronionej,
- 4 osoby w spółdzielniach socjalnych,
- 12 osób w przedsiębiorstwach społecznych,
- 16 osób w organizacjach pozarządowych.

Wsparcie osób na rynku pracy i utrzymanie w zatrudnieniu przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne dla osób niepełnosprawnych osób niepełnosprawnych wykonujących działalność gospodarczą³⁶⁾

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych refunduje osobie niepełnosprawnej wykonującej działalność gospodarczą obowiązkowe składki emerytalne i rentowe opłacone w całości terminowo lub z uchybieniem terminu nie przekraczającym 14 dni. Wysokość refundacji uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności i wynosi:

- 100% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności;
- 60% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 30% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności.

Na realizację ww. zadania w 2022 r. zaplanowano środki w kwocie 117 055 000 zł, a do końca 2022 r. PFRON wydał 111 659 646,28 zł, co stanowi 95,39% kwoty przewidzianej w planie finansowym.

Największą grupę osób niepełnosprawnych wykonujących działalność gospodarczą ubiegających się o refundację składek stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, zaś najniższą osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Wyplata refundacji składek była najwyższa dla beneficjentów z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (64,66% wszystkich wypłat), zaś najniższa dla osób z lekkim stopniem niepełnosprawności, która stanowiła 16,74% wszystkich wypłat.

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne dla niepełnosprawnych rolników lub rolników zobowiązanych do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika³⁷⁾

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych refunduje niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika, składki na ubezpieczenia społeczne rolników – wypadkowe, chorobowe, macierzyńskie oraz emerytalno-rentowe, pod warunkiem opłacenia tych składek w całości terminowo lub z uchybieniem terminu nie przekraczającym 14 dni.

Na realizację ww. zadania w 2022 r. zaplanowano środki w kwocie 5 842 000 zł, a do końca 2022 r. PFRON wypłacił 5 407 310,65 zł, co stanowi 92,56% planu finansowego.

---

³⁶⁾ Art. 25a ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji.

³⁷⁾ Art. 25a ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji.

Dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych³⁸⁾

Pracodawca zatrudniający niepełnosprawnych pracowników na umowę o pracę, po spełnieniu wszystkich warunków wynikających z ustawy o rehabilitacji może ubiegać się o dofinansowanie do kosztów płacy tych pracowników.

Wysokość kwot dofinansowania, która wyliczana jest na podstawie art. 26a ust. 1 i 1b ustawy o rehabilitacji wynosi:

- 1950 zł – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- 1200 zł – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności,
- 450 zł – w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności.

Ponadto w przypadku osób niepełnosprawnych, w odniesieniu do których orzeczono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe, całościowe zaburzenia rozwojowe lub epilepsje oraz niewidomych, kwoty dofinansowania zwiększa się o:

- 1 200 zł w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- 900 zł w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności,
- 600 zł w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności.

Kwota miesięcznego dofinansowania nie może przekroczyć kwoty 90% faktycznie poniesionych miesięcznych kosztów płacy, a w przypadku pracodawcy wykonującego działalność gospodarczą, w rozumieniu przepisów o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej, 75% tych kosztów. Przez koszty płacy należy rozumieć wynagrodzenie brutto oraz finansowane przez pracodawcę obowiązkowe składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe naliczone od tego wynagrodzenia i obowiązkowe składki na Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i Fundusz Solidarnościowy.

Wypłaty miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych w 2022 r. wyniosły 3 274 852 799,14 zł na rzecz 270 378 pracowników, w tym:

- 1 930 505 694,22 zł przekazano zakładom innym niż zakłady pracy chronionej (tzw. rynek otwarty) na rzecz 177 382 pracowników,
- 1 344 345 754,92 zł przekazano zakładom pracy chronionej (tzw. rynek chroniony) na rzecz 107 809 pracowników,
- 1 350 zł przekazano zakładom mieszanym na rzecz 2 pracowników.

W roku 2022 spada ogólna liczba podmiotów wnioskujących o dofinansowanie do wynagrodzeń. Spadek zaobserwowano zarówno liczby pracodawców na rynku otwartym oraz liczby pracodawców posiadających status Zakładu Pracy Chronionej.

Zwrot kosztów budowy i rozbudowy obiektów i pomieszczeń zakładu, transportowych i administracyjnych³⁹⁾

Zwrot kosztów dotyczył wyłącznie dodatkowych kosztów pracodawcy wynikających z zatrudnienia osób niepełnosprawnych i mógł być przyznany pracodawcy prowadzącemu zakład pracy chronionej, u którego wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%.

---

³⁸⁾ Art. 26a ustawy o rehabilitacji. Informacja na podstawie „Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2018 r.”.

³⁹⁾ Art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji.

Na realizację zadania w 2022 r. zaplanowano środki w kwocie 14 500 000 zł. Natomiast wydatkowano środki wysokości 6 738 738,36 zł (46,47% planu) obejmując wsparciem 15 353 pracowników niepełnosprawnych.

Przyczyny niższej efektywności zrealizowanych działań:

- 1) opóźnienie w wejściu w życie zmian wprowadzonych ustawą o ekonomii społecznej w zakresie poszerzenia adresatów zadania o przedsiębiorstwa ekonomii społecznej. W ramach zadania zabezpieczono środki finansowe na udzielanie wsparcia dla nowej grupy wnioskodawców. Z uwagi na brak nowych przepisów wykonawczych, zabezpieczone środki na ten cel nie zostały wykorzystane,
- 2) kwoty zawartych umów były wyluczane na podstawie wstępnej kalkulacji kosztów dokonywanej przez wnioskodawców, natomiast środki były wypłacane w formie refundacji i odzwierciedlają realną wysokość kosztów poniesionych przez zakłady pracy chronionej,
- 3) w przypadkach niespełnienia warunków umowy w trakcie jej realizacji, umowa była rozwiązywana a koszty poniesione w następnych kwartałach nie podlegały refundacji.

Dofinansowanie oprocentowania kredytów bankowych⁴⁰⁾

W 2022 r. udzielono wsparcia dla 28 zakładów pracy chronionej w postaci dofinansowania w wysokości do 50% do oprocentowania zaciągniętych kredytów bankowych na cele związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych.

Na tę formę wsparcia zaplanowano środki w wysokości 1 400 000 zł, wydatkowano 607 143,73 zł, w tym kwota wypłacona w ramach zobowiązań z 2021 r. wyniosła 95 885,54 zł. W tych zakładach było zatrudnionych 2 947 osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na pełne etaty.

Niewydatkowanie wszystkich środków zaplanowanych na zadanie wynika:

- 1) z niewywiązywania się przez pracodawców z warunków zawartych w umowach o dofinansowanie, co skutkowało brakiem wypłaty środków z tego tytułu, tj.: zmniejszeniem średniego kwartalnego stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych o więcej niż 10% w okresie korzystania z dofinansowania, nieterminową spłatą przez pracodawców rat kapitału i odsetek określonych w umowie kredytu objętej dofinansowaniem lub z utratą uprawnień do występowania o dofinansowanie, tj. utratą statusu zakładu pracy chronionej,
- 2) z wyluczania wysokości dofinansowania do odsetek przy założeniu pełnego wykorzystania kredytu (szczególnie duże różnice pomiędzy wysokością odsetek planowanych do zapłaty wyluczonych na podstawie ww. założeń a wysokością odsetek faktycznie zapłaconych występują w przypadku kredytów w rachunku bieżącym i w linii kredytowej, w których zadłużenie może ulegać ciągłym zmianom),
- 3) ze spłaty kredytów przez pracodawców przed terminem określonym w umowie kredytu,
- 4) z występowania przez pracodawców z wnioskiem o dofinansowanie w IV kwartale 2022 r., co skutkuje wypłatą środków finansowych w następnym roku.

Zlecenie przez PFRON zadań na podstawie art. 36 ustawy o rehabilitacji

Zgodnie z przepisami art. 36 ustawy o rehabilitacji zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych mogą być realizowane na zlecenie Funduszu przez fundacje oraz organizacje pozarządowe a także kościelne osoby prawne, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, spółdzielnie socjalne oraz spełniające szczególne warunki spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, kluby sportowe będące spółkami.

---

⁴⁰⁾ Art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji.

Rodzaje zadań, które mogą być zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym wskazane zostały w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zlecanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym.

Zlecane przez PFRON w 2021 r. do realizacji zadania (w formie projektów) dotyczyły między innymi wejścia osób niepełnosprawnych na rynek pracy (kierunku pomocy 1).

Na realizację projektów w kierunku pomocy 1 w 2022 r. PFRON przeznaczył kwotę 75 224 563,48 zł. Wsparciem objęto 16 986 osób niepełnosprawnych.

Projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej

Projekt: „Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy”.

Projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Działanie 2.6: Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.

Podstawą realizacji była umowa o dofinansowanie z dnia 28 grudnia 2017 r. zawarta pomiędzy Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej a Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Głównym celem projektu jest opracowanie i przetestowanie efektywnego, optymalnego pod względem społecznym i finansowym, modelu kompleksowej rehabilitacji. Kompleksowa rehabilitacja to nowe na gruncie polskim rozwiązanie, mające na celu ułatwienie podjęcia lub powrotu do pracy osobom, które wskutek doznanego urazu lub choroby w różnych okresach życia utraciły zdolność do pracy. To również oferta dla tych osób, które ze względów zdrowotnych nigdy nie pracowały, lecz chciałyby zmienić tę sytuację – zdobyć zawód i podjąć satysfakcjonującą pracę odpowiednią do ich możliwości zdrowotnych. Celem projektu jest także uzyskanie zatrudnienia przez jego uczestników na otwartym rynku pracy lub uruchomienie przez nich działalności gospodarczej.

Zrealizowano następujące działania:

- 1) przygotowanie lekarzy orzekających i psychologów do kwalifikowania uczestników do kompleksowej rehabilitacji – zostało przeszkolonych w sumie 84 lekarzy i 33 psychologów,
- 2) kwalifikacja uczestników do kompleksowej rehabilitacji – w sumie wydano 648 orzeczeń o potrzebie kompleksowej rehabilitacji (pozytywna kwalifikacja) oraz 401 orzeczeń o braku potrzeby kompleksowej rehabilitacji (negatywna kwalifikacja),
- 3) kontynuacja pilotażowego wdrożenia modelu rehabilitacji kompleksowej – według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r., do 4 ORK skierowano w sumie 554 uczestników, natomiast kontynuowało ją na koniec tego okresu 100 uczestników. Ponadto 333 osoby w sumie ukończyły pobyt w ośrodku.

W podziale na makroregiony struktura uczestników wyglądała następująco:

- Makroregion 1: ORK Wągrowiec – 180 osób rozpoczęło rehabilitację kompleksową, zaś 51 osób kontynuowało ją według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r., 80 osób zakończyło pobyt w ośrodku,
- Makroregion 1: ORKZP Puszczykowo – 14 osób rozpoczęło rehabilitację kompleksową oraz kontynuowało ją, 0 osób zakończyło pobyt w ośrodku,
- Makroregion 2: ORK Ustroń – 95 osób rozpoczęło rehabilitację kompleksową, zaś 62 osoby zakończyły pobyt w ośrodku według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r.,
- Makroregion 3: ORK Grębiszew – 149 osób rozpoczęło rehabilitację kompleksową, zaś 19 osób kontynuowało ją według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r., 107 osób zakończyło pobyt w ośrodku,
- Makroregion 4: ORK Nałęczów – 116 osób rozpoczęło rehabilitację kompleksową, zaś 16 osób kontynuowało ją według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r., 84 osoby zakończyły pobyt w ośrodku.

Realizację projektu zaplanowano na 72 miesiące – od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2023 r.

Projekt jest realizowany przez PFRON we współpracy z następującymi partnerami:

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy.

Łączna kwota wydatków kwalifikowanych projektu wynosi: 85 285 146,57 zł, w tym:

- środki UE: 71 878 321,52 zł,
- środki z budżetu państwa: 13 406 825,05 zł.

W 2022 r. Fundusz wypłacił środki w łącznej wysokości: 19 166 891,06 zł., w tym:

- środki UE: 16 153 572,37 zł,
- środki z budżetu państwa: 3 013 318,69 zł.

Projekt „Włączenie wyłączonej – aktywne instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy”.

W 2022 r. kontynuowano prace nad realizacją projektu „Włączenie wyłączonej – aktywne instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Projekt realizowany jest w ramach Działania 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych. Oś Priorytetowa II: Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020.

Projekt realizowany w partnerstwie przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Polski Związek Głuchych, Polską Organizację Pracodawców Osób Niepełnosprawnych oraz Stowarzyszenie Czas, Przestrzeń, Tożsamość.

Projekt polega na przygotowaniu kompleksowej propozycji wdrożenia do systemu rehabilitacji zawodowej nowych lub zmodyfikowanych instrumentów wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Celem tych instrumentów jest zapewnienie możliwie samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie oraz środowisku pracy.

W ramach projektu wypracowane zostaną rozwiązania wspierające pracodawców w zakresie dostosowania do zatrudnienia osoby niepełnosprawnej, pozyskania niepełnosprawnego pracownika i utrzymania w zatrudnieniu przez ograniczenie skutków niepełnosprawności, a także wspierające osoby niepełnosprawne w zakresie pozyskania przez nie zatrudnienia, w tym przechodzenia pomiędzy rehabilitacją społeczną a zawodową oraz w zakresie podejmowania przez nie działalności gospodarczej. Realizowane działania umożliwią stworzenie spójnego systemu rehabilitacji zawodowej, uwzględniającego konieczność kompleksowej pomocy osobom niepełnosprawnym w przejściu ze stanu bierności zawodowej do aktywnego uczestnictwa w rynku pracy.

Rezultatem projektu będzie także wypracowanie mechanizmów wspierania zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, gwarantujących im nie tylko wejście na rynek pracy, ale również stabilne na nim pozostanie.

W projekcie zaplanowano następujące działania:

- 1) Diagnoza potrzeb osób niepełnosprawnych wraz z analizą rozwiązań prawnych z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych,
- 2) Modyfikacja istniejących i propozycja nowych instrumentów systemu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych,
- 3) Konsultacje środowiskowe wypracowanych modyfikacji,
- 4) Pilotaż zmodyfikowanych i nowych instrumentów,
- 5) Modyfikacja pierwotnej propozycji w zakresie zmiany funkcjonujących i nowych instrumentów systemu rehabilitacji zawodowej w oparciu o wyniki pilotażu,

- 6) Opracowanie propozycji zmian prawnych w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, które obejmą wprowadzenie nowych instrumentów wsparcia i modyfikacje istniejących, a następnie przeprowadzenie konsultacji proponowanych zmian,
- 7) Przygotowanie ostatecznej propozycji zmian prawnych w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

W 2022 r. realizowane były działania 3 i 4. W oparciu o wyniki konsultacji środowiskowych przygotowano zostały ostateczne propozycje 12 instrumentów wsparcia, które zostały przedstawione Komitetowi Sterującemu do zatwierdzenia. Po zatwierdzeniu instrumentów rozpoczęto przygotowania do pilotażu. Opracowane zostały szczegółowe procedury testowania, przeprowadzono rekrutację pierwszych uczestników i udzielono im wsparcia. Testowanie jest kontynuowane w 2023 r.

Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych

Pilotażowy program „ABSOLWENT”

Celem pilotażowego programu „ABSOLWENT” jest umożliwienie wejścia na rynek pracy osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, które na dzień przystąpienia do projektu pozostają bez zatrudnienia oraz są absolwentami szkoły wyższej lub realizują ostatni lub przedostatni semestr nauki w szkole wyższej. Cel programu jest realizowany poprzez kompleksowe i indywidualnie wsparcie beneficjentów ostatecznych programu w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych.

W 2022 r. realizowane były umowy zawarte w konkursie ogłoszonym w 2019 r. (drugi okres finansowania) oraz w konkursie ogłoszonym w 2022 r. (pierwszy okres finansowania).

PFRON wypłacił środki w wysokości 9 982 859,38 zł.

W ramach programu wsparciem zostało objętych 920 osób niepełnosprawnych.

Program „STABILNE ZATRUDNIENIE – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej”

Celem programu „STABILNE ZATRUDNIENIE – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej” jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej. Program przyczyni się do zainicjowania lub wsparcia działań prowadzonych na rzecz osób niepełnosprawnych przez instytucje wykonujące zadania z zakresu administracji publicznej oraz pozwoli na zatrudnienie osób niepełnosprawnych, dając tym osobom gwarancję stabilnego zatrudnienia.

Program realizowany jest w ramach dwóch modułów:

- moduł I „Instytucje” – adresowany do organów i instytucji wykonujących zadania z zakresu administracji publicznej, jednostek samorządu terytorialnego oraz państwowych i samorządowych instytucji kultury, które w ramach programu zatrudnią osoby niepełnosprawne,
- moduł II „Staże zawodowe” – adresowany do organizacji pozarządowych, które w ramach programu przygotowują i skierują osoby niepełnosprawne na staż zawodowy w administracji rządowej.

Beneficjentami ostatecznymi są osoby w wieku aktywności zawodowej (tj. osoby, które nie osiągnęły wieku emerytalnego) z orzeczonym znacznym, umiarkowanym lub lekkim stopniem niepełnosprawności (lub orzeczeniem równoważnym) pozostające bez zatrudnienia – na rzecz których prowadzone są działania aktywizacyjne w ramach modułu I „Instytucje” lub w ramach modułu II „Staże zawodowe”. Ten sam beneficjent ostateczny może zostać objęty wsparciem ramach modułu II „Staże zawodowe”, a następnie w ramach modułu I „Instytucje”.

Adresatami programu są:

1) w ramach modułu I „Instytucje”:

- organy i instytucje, wykonujące zadania z zakresu administracji publicznej, które nie są przedsiębiorstwami państwowymi lub spółkami Skarbu Państwa,
- samorząd gminny, samorząd powiatowy, samorząd województwa;
- państwowe oraz samorządowe instytucje kultury.

2) w ramach modułu II „Staże zawodowe” – są organizacje pozarządowe posiadające statutowy zapis o prowadzeniu działań na rzecz osób niepełnosprawnych oraz prowadzące działalność na rzecz osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 2 lat (licząc wstecz od daty ogłoszenia konkursu).

W 2022 r. PFRON wypłacił środki w wysokości 815 580,77 zł na realizację modułu I. W ramach programu wsparciem objęto 31 osoby niepełnosprawne.

W 2022 r. w ramach modułu II programu skierowano do dyrektorów generalnych 62 urzędów administracji rządowej zaproszenia do udziału w programie wraz z prośbą o zadeklarowanie liczby stanowisk, na których beneficjenci ostateczni będą odbywali staże zawodowe. Wskazane pisma uzyskały poparcie Szefa Służby Cywilnej. Deklaracje urzędów będą stanowiły podstawę do przeprowadzenia w 2023 r. otwartego konkursu adresowanego do organizacji pozarządowych, które w ramach programu przygotowują i skierują osoby niepełnosprawne na staż zawodowy w administracji rządowej.

Program „WYRÓWNYWANIA RÓŻNIC MIĘDZY REGIONAMI” III obszar C i G”

Celem programu jest wyrównanie szans oraz zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do rehabilitacji zawodowej i społecznej ze szczególnym uwzględnieniem osób zamieszkujących regiony słabiej rozwinięte gospodarczo i społecznie.

Obszary wsparcia:

- obszar C – tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych,
- obszar G – finansowanie zadań ustawowych powiatu dotyczących rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

W ramach wskazanych obszarów wsparcia celem programu jest zatrudnienie osób niepełnosprawnych w nowotworzonych spółdzielniach socjalnych osób prawnych oraz zwiększenie aktywności samorządów powiatowych w działaniach dotyczących aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

W ramach obszaru C w 2022 r. PFRON wypłacił kwotę 174 250 zł na realizację 1 projektu.

W ramach obszaru G PFRON wypłacił powiatom kwotę 6 486 162,65 zł, na realizację zadań dotyczących rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w ramach których wsparciem objęto 132 osoby niepełnosprawne.

Rozwój ekonomii społecznej i solidarnej

Ustawa o ekonomii społecznej

W dniu 30 października 2022 r. weszła w życie ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz. U. poz. 1812, z późn. zm.), zwana dalej „ustawą o ekonomii społecznej”, która jest pierwszą kompleksową regulacją dotyczącą sfery ekonomii społecznej w Polsce. W akcie tym zawarto szereg kluczowych definicji, w tym definicję samej ekonomii społecznej, przez którą należy rozumieć działalność podmiotów ekonomii społecznej na rzecz społeczności lokalnej w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej, tworzenia miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz świadczenia usług społecznych, realizowaną w formie działalności gospodarczej, działalności pożytku publicznego i innej działalności o charakterze odpłatnym.

Obok definicji ekonomii społecznej zdefiniowała także katalog osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, do których zalicza się m.in. osoby niepełnosprawne. Wprowadzenie definicji ustawowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ma ścisły związek z określonym w ustawie statusem przedsiębiorstwa społecznego, dalej „PS”, który należy uznać za jedną z ważniejszych kwestii uregulowanych w ustawie o ekonomii społecznej.

Działalność przedsiębiorstw społecznych służy rozwojowi lokalnemu i ma na celu: reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub realizację usług społecznych. PS, które prowadzić będzie działalność reintegracyjną zobowiązane jest zatrudniać co najmniej 30% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a podstawową funkcją przedsiębiorstw reintegracyjnych jest tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ekonomia społeczna jest więc szansą dla rynku pracy, gdyż umożliwiała powrót do aktywności zawodowej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym osobom niepełnosprawnym. Ustawa o ekonomii społecznej wprowadziła także instrumenty, które wspierać będą tworzenie w przedsiębiorstwach społecznych miejsc pracy dla tych osób.

Wsparcie dedykowane osobom niepełnosprawnym obejmuje przyznanie jednorazowych środków na utworzenie stanowiska pracy oraz przyznanie środków na finansowanie kosztów płacy zatrudnionej osoby niepełnosprawnej, które finansowane będą z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Tak więc ekonomia społeczna stała się jednym z istotnych elementów aktywnej polityki społecznej. Najbardziej wyraźnie zalety ekonomii społecznej widać w przedsiębiorstwach społecznych, które nie tylko dają szansę na stabilną pracę, ale również wspierają reintegrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także włączają je w procesy decyzyjne wzmacniając poczucie podmiotowości.

W przypadku tworzenia miejsc pracy ze środków publicznych w przedsiębiorstwach społecznych dla pracowników zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym dla osób niepełnosprawnych, przewidziano opracowanie i realizację indywidualnego planu reintegracyjnego. Plan opracowywany jest przy aktywnym uczestnictwie osoby zagrożonej wykluczeniem społecznym oraz ma celu podniesienie kwalifikacji zawodowych i kompetencji społecznych tej osoby.

Nowe rozwiązania prawne w obszarze ekonomii społecznej przewidują również świadczenie usług wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej, które mogą być realizowane przez podmioty posiadające akredytację i status ośrodka wsparcia ekonomii społecznej, dalej „OWES”, przyznany przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Podmioty posiadające status OWES zobligowane są do spełnienia warunków określonych w „Standardach działania Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej”, w tym m.in. do tworzenia i wspierania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych poprzez takie działania jak np.: wsparcie w powstawaniu miejsc pracy, wsparcie działań reintegracyjnych i ich finansowanie, wsparcie przedsiębiorstwa ekonomii społecznej, dalej „PES” i PS w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego czy wzmacnianie potencjału przedsiębiorstw społecznych oraz udzielania im wsparcia biznesowego. OWES posiada podstawową wiedzę o stanie sektora ekonomii społecznej na terenie swojego funkcjonowania i prowadzi działania umożliwiające nabycie oraz rozwijanie kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w PES i PS, organizując np. szkolenia czy oferując profesjonalne wsparcie doradcze. Klientami OWES są osoby zagrożone wykluczeniem społeczno-zawodowym, w tym osoby niepełnosprawne w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji. OWES przestrzega zasad równego traktowania klientów. Miejsce świadczenia usług przez OWES jest dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami lub OWES zapewnia tym osobom dostępność usług poza siedzibą.

Centra i kluby integracji społecznej

Prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze specjalistycznej pomocy oraz do zdobywania i podnoszenia kwalifikacji ogólnych i zawodowych, jak również prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, są realizowane m.in. przez podmioty zatrudnienia socjalnego, czyli centra integracji społecznej, dalej „CIS” i kluby integracji społecznej, dalej „KIS”, a także przez przedsiębiorstwa społeczne i spółdzielnie

socjalne. Głównym zadaniem podmiotów zatrudnienia socjalnego jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dzięki kompleksowemu wsparciu dostarczanemu przez CIS i KIS, uczestnicy tych instytucji odbudowują lub zdobywają umiejętności uczestniczenia w życiu lokalnej społeczności i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania i pobytu, a także nabywają zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. Natomiast przedsiębiorstwa społeczne oraz spółdzielnie socjalne często stają się pracodawcami dla osób zagrożonych wykluczeniem, w tym m.in. dla osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z najbardziej aktualnymi danymi, w Polsce funkcjonuje ponad 200 CIS i ponad 200 KIS. Jak wynika z informacji zawartych w opracowaniu GUS pn. „Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2021 r.”, w Polsce aktywnie działało 201 centrów integracji społecznej i 202 kluby integracji społecznej.

W 2021 r. w prowadzonych przez centra integracji społecznej zajęciach uczestniczyło 11,6 tys. osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Osoby niepełnosprawne stanowiły 12,6% uczestników zajęć tych instytucji. Nie dysponujemy jeszcze danymi ze sprawozdań rocznych centrów i klubów integracji społecznej za poprzedni rok, w związku z czym nie ma możliwości podania dokładnych danych na temat uczestników CIS w 2022 r. Należy jednak zakładać, że dane za 2022 r. nie będą znacząco różne od tych przedstawionych za 2021 r.

Programy dotacyjne Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej

„Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo na lata 2020–2022”.

Jest to program, dzięki któremu podmioty zatrudnienia socjalnego, czyli centra i kluby integracji społecznej, mogły podnosić jakość swojej oferty na rzecz osób w trudnej sytuacji życiowej m.in. osób niepełnosprawnych. Założenia programu ukierunkowane są na problemy jednostek lub grup osób, w tym rodzin, wykluczonych społecznie, co pozwala na promowanie włączenia społecznego, walki z ubóstwem oraz dyskryminacją, zarówno społeczną, jak i zawodową. Program stworzył możliwości spotęgowania efektów świadczenia usług reintegracji społecznej i zawodowej dla osób zagrożonych wykluczeniem. Ma on charakter uzupełniający wobec ustawowych obowiązków samorządów gmin w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, a także charakter wspomagający działalność uprawnionych podmiotów funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2023 r. poz. 901, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o pomocy społecznej”. Równie istotny jest fakt, że Program stanowi także instrument motywujący do wdrażania nowych metod pracy z osobami wykluczonymi oraz programów aktywizacji społecznej i zawodowej tych osób. Głównym celem Programu było: wzmacnianie uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przez rozwijanie oferty podmiotów zatrudnienia socjalnego oraz wspieranie włączenia społecznego na poziomie lokalnym. Na podstawie Programu co roku ogłaszane były otwarte konkursy ofert.

W 2022 r. dofinansowanych zostało 31 ofert na łączną kwotę 2 999 932,60 zł.

„Program na rzecz zatrudnienia socjalnego na lata 2022–2025”.

Na kolejne lata przewidziana została kontynuacja wspierania podmiotów zatrudnienia socjalnego w formie konkursów dotacyjnych, w związku z czym opracowany został kolejny program dla centrów i klubów integracji społecznej, czyli „Program na rzecz zatrudnienia socjalnego na lata 2022–2025”.

Realizacja programu pozwoli na rozwijanie oferty reintegracyjnej podmiotów zatrudnienia socjalnego, profesjonalizację, wymianę dobrych praktyk oraz pogłębianie współpracy z innymi podmiotami działającymi w sferze ekonomii społecznej.

Na realizację programu zaplanowano 3 000 000 zł rocznie. W pierwszym naborze złożone zostały 102 oferty, z których 28 przewidziano do dofinansowania.

Znak Jakości Ekonomii Społecznej

Wspieranie rozwoju ekonomii społecznej wymaga nie tylko bezpośredniego i kompleksowego wsparcia podmiotów ekonomii społecznej, ale także działań przyczyniających się do zwiększania rozpoznawalności podmiotów ekonomii społecznej oraz promowania dobrych praktyk wspierających rozwój tego sektora. W tym celu Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej realizuje konkurs o przyznanie certyfikatu Znak Jakości Ekonomii Społecznej.

Działania te realizowane są w ramach projektu pn. „System certyfikacji znakami jakości dla podmiotów ekonomii społecznej i jednostek samorządu terytorialnego”, finansowanego ze środków EFS w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Celem projektu jest wdrażanie i upowszechnianie znaków jakości i innych programów promujących odpowiedzialne zachowania konsumentów, zmierzających do budowania pozytywnego wizerunku przedsiębiorczości społecznej. Poprzez certyfikację wskazywane są korzyści wynikające z zakupów w tym sektorze. W ramach konkursu nagradzane są najbardziej wyróżniające się podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych – przyczyniające się do rozwoju społeczno-gospodarczego środowisk lokalnych oraz jednostek samorządu terytorialnego angażujące się w rozwój sektora ekonomii społecznej.

Konkurs organizowany jest od 2018 r. i co roku cieszy się coraz większym zainteresowaniem. W konkursie, w okresie 2018–2022 przyznano 534 certyfikaty dla podmiotów ekonomii społecznej i jednostek samorządu terytorialnego. Podmioty wyróżniane w konkursie z jednej strony tworzą komfortowe warunki pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym dla osób niepełnosprawnych, z drugiej zaś świadczą wysokiej jakości usługi na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

Działanie 1.5 PO WER – Rozwój potencjału zawodowego osób z niepełnosprawnościami

Konkurs nr POWR.01.05.01-IP.03-00-001/20 ogłoszony w ramach Osi Priorytetowej I Rynek pracy otwarty dla wszystkich Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój

W Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej w sierpniu 2020 r. ogłoszony został, w ramach Osi Priorytetowej I Rynek pracy otwarty dla wszystkich Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, konkurs dotyczący aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

Przedmiotem konkursu są projekty dotyczące zwiększenia poziomu i jakości zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami oraz osób biernych zawodowo z powodu choroby. Realizowane wsparcie bezpośrednie dla tych osób przyczynić się ma do ich aktywizacji zawodowej oraz poprawy sytuacji na otwartym rynku pracy.

Uczestnikami projektu są niepracujące lub pracujące osoby z niepełnosprawnościami powyżej 18 roku życia. Docelowo planowane jest dotarcie do ponad 10 000 osób. Wszystkim oferowane jest tzw. szyte na miarę wsparcie aktywizacyjne nakierowane są na silną indywidualizację. Każdy uczestnik projektu ma opracowaną swoją własną, niepowtarzalną ścieżkę rozwoju zawodowego, odpowiadającą jego potrzebom oraz preferencjom i dostosowaną do możliwości każdej zgłaszającej się do projektu osoby. Najważniejszym celem jest doprowadzenie osób z niepełnosprawnościami do zatrudnienia lub poprawy ich sytuacji na rynku pracy.

Nabór projektów prowadzony był w 2020 r. Finalnie w wyniku oceny i przeprowadzonych negocjacji, w 2021 i 2022 r. skierowano do dofinansowania 54 projekty. Ich realizatorami są organizacje pozarządowe i agencje zatrudnienia. Projekty w konkursie realizowane będą do końca czerwca 2023 r.

Kontrole przeprowadzone przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

W 2022 r. działalność kontrolna prowadzona była w oparciu o „Plan działań kontrolnych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na 2022 rok”, który zakładał przeprowadzenie łącznie 121 kontroli.

W ramach realizacji Planu działań kontrolnych w 2022 r.:

1. Przeprowadzono łącznie 120 kontroli, tj. 99,17% kontroli zaplanowanych do realizacji na 2022 r. W trakcie roku sprawozdawczego w wyniku analizy danych zidentyfikowano potrzebę przeprowadzenia większej od planowanej liczby kontroli w obszarach art. 22 (jedna kontrola więcej) oraz programów zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą PFRON (jedna kontrola więcej), co spowodowało redukcję kontroli w obszarach SODiR (dwie kontrole mniej) oraz środków przekazanych samorządom terytorialnym według algorytmu (jedna kontrola mniej).

Wykonanie kontroli SODiR wynosiło – 97,75%, kontroli art. 22 – 116,67%, w kontrolach prowadzonych w pozostałych obszarach ustawowych wykonanie wynosiło odpowiednio: w obszarze „środki przekazane samorządom terytorialnym według algorytmu” – 92,86%, „zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych realizowane na zlecenie Funduszu przez fundacje i organizacje pozarządowe” – 100%, „programy zatwierdzane przez Radę Nadzorczą PFRON” – 125%.

2. Kwota podlegająca kontroli wynosiła 232.788.335,79 zł, w tym:
  - kwota 220.059.703,97 zł dotyczyła środków finansowych przekazanych beneficjentom Funduszu,
  - kwota 12.728.631,82 zł to kwota, na jaką sprzedający usługi lub produkcję wystawili informacje umożliwiające obniżenie wpłat na PFRON.
3. W przypadku 15 kontroli ujętych w sprawozdaniu podmioty kontrolowane, przed podpisaniem protokołu kontroli, zgłosiły zamiar skorzystania z przysługującego im prawa wniesienia w terminie 7 dni umotywowanych zastrzeżeń do treści protokołu kontroli. Zastrzeżenia zostały złożone w ramach realizacji 9 kontroli SODiR i w ramach 1 kontroli art. 22 ustawy o rehabilitacji.
4. W przypadku 3 kontroli SODiR realizowanych w grudniu 2022 r., podmioty kontrolowane po przedstawieniu protokołu złożyły oświadczenia o zamiarze złożenia zastrzeżeń do jego treści. Zgodnie z przyjętą zasadą klasyfikacji kontroli do danego okresu sprawozdawczego na podstawie daty podpisania protokołu, ich wyniki zostaną ujęte w sprawozdaniu za 2023 r.
5. Odstąpiono od realizacji 3 kontroli SODiR z uwagi na brak możliwości przeprowadzenia kontroli w podmiocie (przyczyny: brak możliwości uzyskania kontaktu z kierownikiem podmiotu kontrolowanego, zakończenie działalności podmiotu w związku z brakiem porozumienia wspólników i zgłoszeniem upadłości podmiotu, zgon pracodawcy).
6. Wyłoniono do objęcia postępowaniem sprawdzającym 2979 pracodawców zarejestrowanych w Systemie Obsługi Dofinansowań i Refundacji oraz zlecono i koordynowano ich realizację, w tym: 2703 postępowań sprawdzających zlecono do realizacji 15 Oddziałom PFRON (bez Oddziału Mazowieckiego PFRON) i 276 postępowań z terenu województwa mazowieckiego przekazano do realizacji w biurze Funduszu.
7. Przeprowadzono łącznie 3038 postępowań sprawdzających pracodawców zarejestrowanych w Systemie Obsługi Dofinansowań i Refundacji, tj. 132,09% szacowanej do realizacji w 2022 roku liczby postępowań sprawdzających, w tym:
  - 278 postępowań zostało zrealizowanych przez pracowników Departamentu ds. Kontroli,
  - 2760 postępowań sprawdzających zostało zrealizowanych przez pracowników Oddziałów.Należy zaznaczyć, iż część postępowań sprawdzających zrealizowana w roku sprawozdawczym, została wytypowana do realizacji w roku 2021 (stąd wynika różnica między liczbą postępowań wyłonionych do przeprowadzenia a postępowaniami zrealizowanymi).
8. Oprócz działań kontrolnych opisanych powyżej, na wniosek organu ścigania przeprowadzono w siedzibie tego organu przegląd dokumentacji zabezpieczonej w ramach postępowania przygotowawczego w zakresie środków przekazanych według algorytmu samorządowi powiatowemu.

W ramach realizacji Planu działań kontrolnych w 2022 r.:

- 1) nieprawidłowości stwierdzono w 100 kontrolach, tj. w 83,33% kontroli,
- 2) nieprawidłowości skutkujące zwrotem środków stwierdzono w 85 kontrolach – na 113 kontroli (liczba ta nie uwzględnia 7 kontroli art. 22), tj. w 75,22% kontroli,
- 3) kwota zakwestionowanych środków ogółem wynosiła 4 332 924,03 zł,
- 4) nieprawidłowości skutkujące zwrotem środków stwierdzono w:
  - 91,95% kontroli realizowanych w obszarze „dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych”,
  - 30,77% kontroli realizowanych w obszarze „środki przekazane samorządom terytorialnym według algorytmu”,
    - 12,5% kontroli realizowanych w obszarze „zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych realizowane na zlecenie Funduszu przez fundacje i organizacje pozarządowe”,
    - żadnej z kontroli realizowanych w obszarze „programy zatwierdzone przez Radę Nadzorczą PFRON”,
- 5) kwota zakwestionowanych środków w kontrolach SODiR stanowiła 99,39% kwoty zakwestionowanych środków ogółem,
- 6) w 100% kontroli art. 22 przeprowadzonych u sprzedającego stwierdzono nieprawidłowości. W 87,71% kontroli na sprzedającego na podstawie art. 22b ustawy o rehabilitacji nałożono sankcje. Suma nałożonych sankcji wynosiła: 7.063.300.04 zł,
- 7) kwota na jaką sprzedający usługi lub produkcję zawyżyli lub zaniżyli wystawione informacje umożliwiające obniżenie wpłat na PFRON wynosiła 9 582 121,35 zł. 98,49% tej kwoty wyliczono w dwóch z siedmiu zrealizowanych kontroli.

Kontrole Państwowej Inspekcji Pracy w zakresie przestrzegania przepisów

W 2022 r. Państwowa Inspekcja Pracy przeprowadziła 1 065 kontroli w 831 podmiotach zatrudniających osoby niepełnosprawne.

Kontrolami objęto pracodawców zapewniających warunki chronione oraz przedsiębiorców tzw. otwartego rynku pracy. W zakresie ustawowego obowiązku oceny spełniania wymogów określonych w art. 28 ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji, przeprowadzonych zostało 283 planowych kontroli w 222 zakładach pracy chronionej oraz 40 planowych kontroli w 39 zakładach aktywności zawodowej. Ponadto na tzw. otwartym rynku pracy inspektorzy pracy przeprowadzili u 132 pracodawców, 140 kontrole warunków pracy pracowników niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Pozostałe kontrole, przeprowadzone na wniosek pracodawców/ organizatorów lub starostów, wiązały się z zamiarem uzyskania statusu prowadzącego zakład pracy chronionej lub statusu prowadzącego zakład aktywności zawodowej, albo refundacji dodatkowych kosztów przystosowania lub kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej. Najwięcej kontroli – łącznie 466 kontroli u 393 pracodawców – przeprowadzono w zakładach otwartego rynku pracy organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych, w trybie art. 26 ust. 6 i art. 26e ust. 5 ustawy o rehabilitacji.

Ogółem, w skontrolowanych zakładach świadczyło pracę 113 700 osób. Zatrudnionych na podstawie stosunku pracy było w nich 85 700 pracowników, w tym 39 300 osób niepełnosprawnych.

Zakłady zapewniające warunki chronione – kontrole zaplanowane w zakładach pracy chronionej i zakładach aktywności zawodowej

Kontrole w grupie przedsiębiorców posiadających status zakładu pracy chronionej lub zakładu aktywności zawodowej prowadzone były wg harmonogramów sporządzonych przez poszczególne okręgowe inspektoraty pracy (harmonogramy kontroli zakładów pracy chronionej i zakładów aktywności zawodowej sporządzane są corocznie w celu zapewnienia realizacji dyspozycji ustawowej nakładającej obowiązek kontrolowania ww. zakładów pracy nie rzadziej niż co 3 lata.) Zakresem kontroli w tych zakładach objęto zarówno zagadnienia z zakresu prawnej ochrony pracy, jak i technicznego bezpieczeństwa pracy, w tym spełniania okoliczności, o których mowa w art. 28 ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji.

W zakładach zapewniających warunki chronione łącznie świadczyło pracę 51 000 osób, w tym w ramach stosunku pracy 37 400 pracowników, z których 28 000 to osoby niepełnosprawne.

Najwięcej zakładów pracy chronionej to firmy zajmujące się (wg Polskiej Klasyfikacji Działalności) usługami administrowania (ok. 39% kontrolowanych) oraz przetwórstwem przemysłowym (ok. 36% kontrolowanych). Większość skontrolowanych zakładów pracy chronionej (ponad połowa) to zakłady zatrudniające od 50 do 249 pracowników.

Zakłady aktywności zawodowej wg PKD prowadziły najczęściej działalność usługową w ramach sekcji zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, opieka zdrowotna i pomoc społeczna lub pozostała działalność usługowa. Były to zakłady małe lub średnie.

W 2022 r. jedna kontrola prowadzona przez PIP zakończyła się uchynieniem decyzji warunkującej przyznanie pracodawcy statusu prowadzącego zakład pracy chronionej. Żadna z kontroli nie zakończyła się uchynieniem decyzji warunkującej przyznanie pracodawcy statusu prowadzącego zakład aktywności zawodowej.

Nieprawidłowości dotyczące zatrudniania osób niepełnosprawnych, skutkujące zastosowaniem środków prawnych, stwierdzono podczas:

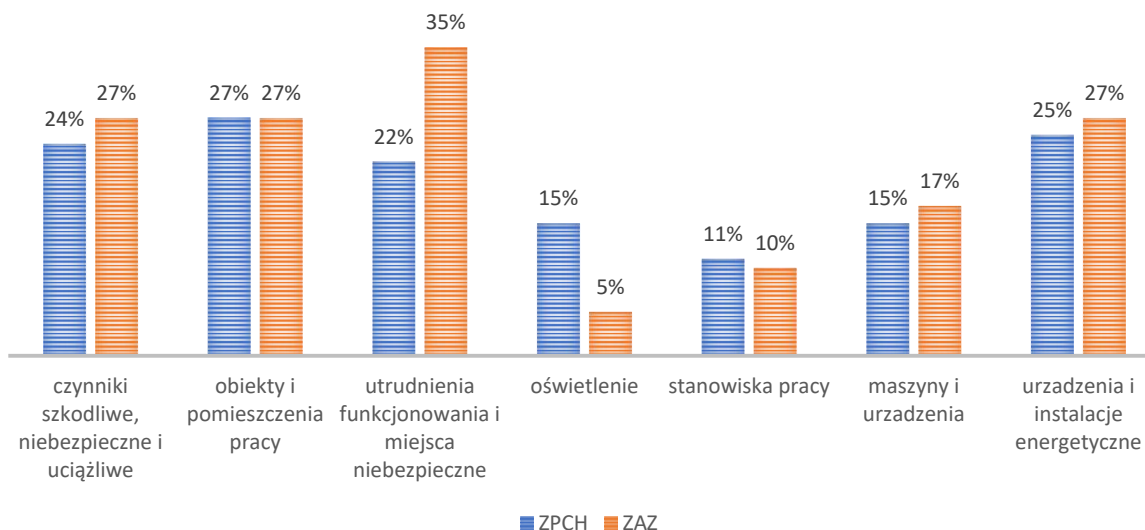
- 77% kontroli u pracodawców posiadających status zakładu pracy chronionej,
- 87% kontroli u pracodawców posiadających status zakładu aktywności zawodowej.

W 2022 r., prawie we wszystkich grupach zagadnień kontrolowanych w zakładach chronionego rynku pracy, większy odsetek kontroli, w których wystąpiły nieprawidłowości był obserwowany w zakładach aktywności zawodowej.

Nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli zakładów pracy chronionej i zakładów aktywności zawodowej w podziale na grupy zagadnień*

Techniczne bezpieczeństwo pracy.

Wykres: *% kontroli, w których stwierdzono nieprawidłowości

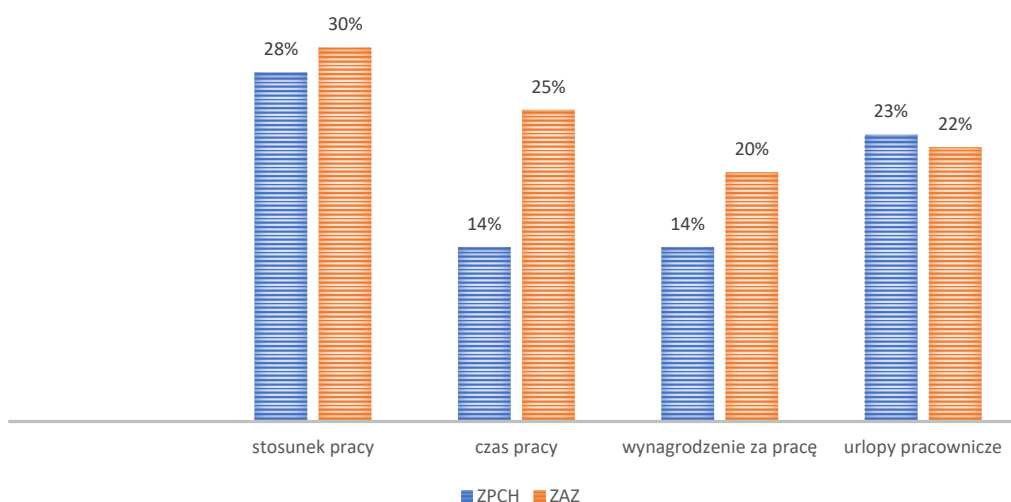

Źródło: Opracowanie własne Państwowej Inspekcji Pracy

Najczęściej występujące nieprawidłowości z zakresu technicznego bezpieczeństwa pracy związane były z naruszeniem przepisów dotyczących: czynników szkodliwych, niebezpiecznych i uciążliwych, obiektów i pomieszczeń pracy (głównie wynikających z niewłaściwego stanu technicznego obiektów i pomieszczeń, w tym pomieszczeń higienicznosanitarnych, spowodowanego ich bieżącym zużyciem i brakiem konserwacji), utrudnień architektonicznych oraz braku rozwiązań poprawiających bezpieczeństwo funkcjonowania osób niepełnosprawnym (zwykle był to brak zabezpieczenia lub oznakowania miejsc niebezpiecznych grożących potknięciem się, upadkiem lub uderzeniem się pracownika, występowanie różnicy poziomów, progów, niedostateczne wyposażenie pomieszczeń higienicznosanitarnych m.in. w elementy pomocnicze), urządzeń i instalacji energetycznych (głównie brak pomiarów skuteczności ochrony przeciwporażeniowej, brak znakowania urządzeń w sposób umożliwiający ich identyfikację, brak zabezpieczenia przed dostępem osób nieupoważnionych, niesprawne źródła światła). Niepokojący jest również odsetek nieprawidłowości dotyczących stanu technicznego maszyn i urządzeń technicznych, w tym użytkowania maszyn niewyposażonych z odpowiednie urządzenia ochronne i sterownicze, co ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo obsługi.

Prawna ochrona pracy

Wykres: *% kontroli, w których stwierdzono nieprawidłowości

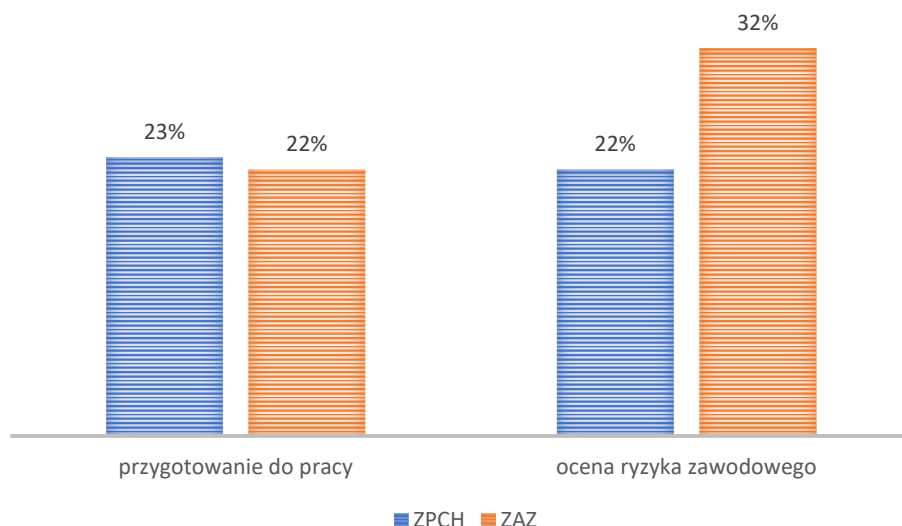

Źródło: Opracowanie własne Państwowej Inspekcji Pracy

Najniższy poziom dostosowania do wymogów przepisów z zakresu prawnej ochrony pracy dotyczył zagadnień: stosunek pracy (uchybienia polegały głównie na przekazywaniu pracownikom błędnej informacji o warunkach zatrudnienia), czas pracy (niewłaściwe ewidencjonowanie czasu pracy, nieregistrowanie godzin rozpoczęcia i zakończenia pracy oraz urlopy (najczęściej nie udzielano pracownikowi urlopu wypoczynkowego w roku kalendarzowym, w którym nabył do niego prawo).

Zarządzanie bezpieczeństwem i zdrowiem

Wykres: *% kontroli, w których stwierdzono nieprawidłowości

Źródło: Opracowanie własne Państwowej Inspekcji Pracy

W wyniku działań kontrolnych na chronionym rynku pracy inspektorzy pracy skierowali do pracodawców środki prawne dotyczące pracy osób niepełnosprawnych:

- 1) 1511 decyzji dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (w tej liczbie 790 decyzji ustnych zrealizowanych w trakcie kontroli lub niezwłocznie po jej zakończeniu), w tym:
  - 179 decyzji z rygorem natychmiastowej wykonalności (art. 108 Kpa),
  - 31 decyzji wstrzymania eksploatacji maszyn,
  - 5 decyzji wstrzymania prac,
  - 1 decyzję skierowania pracowników do innych prac,
  - 25 decyzji wykonania badań i pomiarów czynników szkodliwych i uciążliwych,
- 2) 665 wniosków w wystąpieniach,
- 3) 75 poleceń ustnych.

W związku z popełnieniem 112 wykroczeń przeciwko prawom pracownika zastosowano:

- 1) 10 mandatów karnych w związku na łączną kwotę 11,3 tys. zł,
- 2) 33 środków oddziaływania wychowawczego.

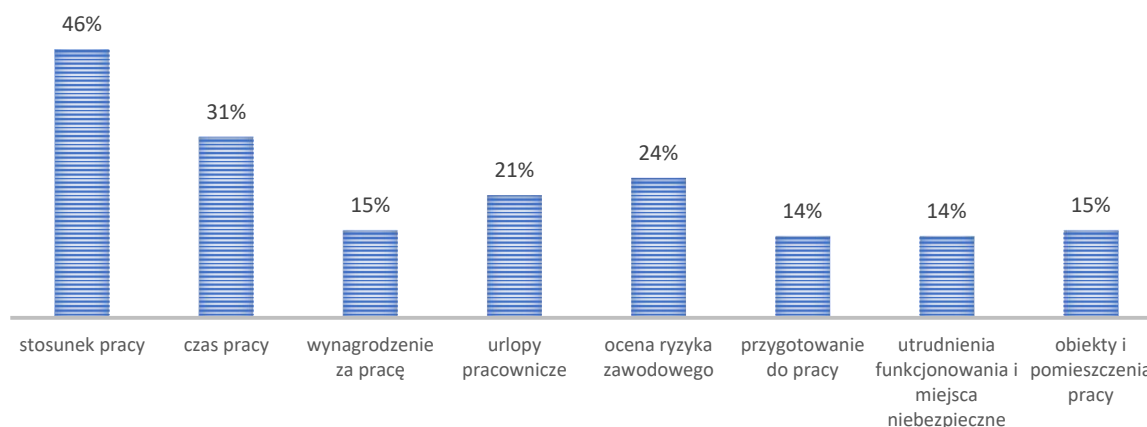
Zakłady otwartego rynku pracy – kontrole rutynowe

- 1) w 2022 r. inspektorzy pracy przeprowadzili 140 kontrole warunków pracy osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności w 132 zakładach pracy. W zakładach otwartego rynku pracy zatrudnionych było ponad 2,6 tys. pracowników niepełnosprawnych. Skontrolowano 271 stanowiska, na których zatrudnionych było 314 pracowników z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności.

- 2) kontrolowane zakłady otwartego rynku pracy były to w większości podmioty małe zatrudniające do 49 pracowników (63%) i średnie – od 50 do 249 pracowników (27%). Przedsiębiorstwa prowadziły najczęściej działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego (25%), handlu i napraw (17%) oraz usług administrowania (17%).
- 3) nieprawidłowości dotyczące zatrudniania osób niepełnosprawnych, skutkujące zastosowaniem odpowiednich środków prawnych, stwierdzono w ok. 78% kontroli.

Nieprawidłowości stwierdzone podczas rutynowych kontroli zakładów otwartego rynku pracy w podziale na grupy zagadnień*

Wykres: *% kontroli, w których stwierdzono nieprawidłowości

Źródło: Opracowanie własne Państwowej Inspekcji Pracy

W zakładach otwartego rynku pracy najczęściej stwierdzano nieprawidłowości z obszaru prawnej ochrony pracy, w szczególności dotyczące stosunku pracy (np. nieprawidłowa informacja o warunkach zatrudnienia, w kwestiach dotyczących obowiązującej pracownika dobowej i tygodniowej normy czasu pracy, wymiaru przysługującego pracownikowi urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego). W znacznej liczbie zakładów wystąpiły nieprawidłowości w zakresie przeprowadzania oceny ryzyka związanego z pracą wykonywaną przez osoby z niepełnosprawnością (przede wszystkim brak aktualizacji ocen ryzyka zawodowego oraz nieuwzględnianie szczególnych uwarunkowań wynikających z niepełnosprawności pracowników).

Brak przystosowania stanowisk do potrzeb osób z niepełnosprawnością inspektorzy stwierdzili w przypadku 5% skontrolowanych stanowisk.

Kontrole przeprowadzane na wniosek pracodawcy, organizatora, starosty

Kontrole prowadzone zostały na wniosek pracodawcy/organizatora lub starosty w celu wydania odpowiedniej opinii i związane były z realizacją obowiązków nałożonych na organy Państwowej Inspekcji Pracy przez ustawę o rehabilitacji.

Inspektorzy pracy przeprowadzili łącznie 624 kontrole, u 498 pracodawców:

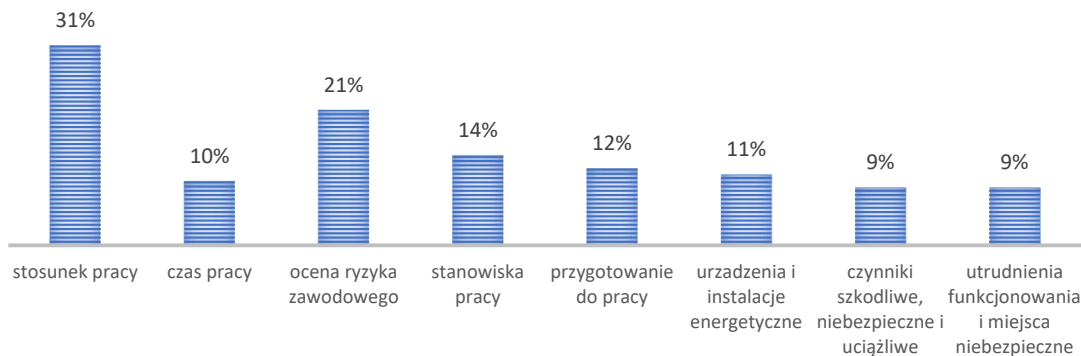
- ubiegających się o nadanie statusu zakładu pracy chronionej – przeprowadzono 17 kontroli, w 16 podmiotach. Wnioski składane były zarówno przez pracodawców ubiegających się po raz pierwszy o status, jak i pracodawców ubiegających się ponownie o status,
- posiadających status zakładu pracy chronionej, tworzących nowe oddziały lub inne jednostki organizacyjne („rozszerzenie” statusu) – przeprowadzono 76 kontroli, w 40 podmiotach,
- posiadających status zakładu pracy chronionej i organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych, w ramach dofinansowania z PFRON – przeprowadzono 41 kontroli, w 29 podmiotach,

- ubiegających się o nadanie statusu zakładu aktywności zawodowej – przeprowadzono 5 kontroli w 5 podmiotach,
- posiadających status zakładu aktywności zawodowej tworzących nowe oddziały lub inne jednostki organizacyjne („rozszerzenie” statusu) – przeprowadzono 17 kontroli, w 13 podmiotach,
- posiadających status zakładu aktywności zawodowej i organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych – przeprowadzono 2 kontroli, w 2 podmiotach,
- nieposiadających statusu zakładu pracy chronionej i nieubiegających się o jego nadanie, a organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych – przeprowadzono 466 kontroli, w 393 podmiotach.

Najwięcej kontroli przeprowadzono u pracodawców otwartego rynku pracy organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych. O zwrot kosztów najczęściej ubiegali się pracodawcy prowadzący małe przedsiębiorstwa – do 49 zatrudnionych (76%), z których prawie połowa prowadziła przedsiębiorstwa mikro – do 9 zatrudnionych. Pracodawcy najczęściej wykonywali działalność sklasyfikowaną wg Polskiej Klasyfikacji Działalności jako handel i naprawy (19%) oraz przetwórstwo przemysłowe (19%), w następnej kolejności były: opieka zdrowotna i pomoc społeczna (11%) oraz zakwaterowanie i usługi gastronomiczne (9%).

Nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli zakładów otwartego rynku pracy organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych *

Wykres: % kontroli, w których stwierdzono nieprawidłowości

Źródło: Opracowanie własne Państwowej Inspekcji Pracy

Środki prawne wydane w kontrolowanych podmiotach zatrudniających osoby niepełnosprawne (ogółem)

W wyniku kontroli pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne inspektorzy pracy zastosowali następujące środki prawne regulujące nieprawidłowości związane z pracą pracowników niepełnosprawnych:

- 1) 2779 decyzje dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (w tej liczbie 1486 decyzji ustnych zrealizowanych w trakcie kontroli lub niezwłocznie po jej zakończeniu), w tym:
  - 354 decyzji z rygorem natychmiastowej wykonalności (art. 108 Kpa),
  - 37 decyzji wstrzymania eksploatacji maszyn,
  - 7 decyzji wstrzymania prac,
  - 1 decyzję ustalenia okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy,
  - 1 decyzję skierowania pracowników do innych prac,
  - 33 decyzji wykonania badań i pomiarów czynników szkodliwych i uciążliwych,
  - 5 decyzje zakazania wykonywania pracy lub prowadzenia działalności w miejscach, w których stan warunków pracy stanowi bezpośrednie zagrożenie,
- 2) 55 decyzji dotyczących wypłaty wynagrodzeń i innych świadczeń na łączną kwotę 60,1tys. zł,
- 3) 1295 wniosków w wystąpieniach,
- 4) 212 polecenia ustne.

W związku z popełnieniem 152 wykroczeń przeciwko prawom pracownika zastosowano:

- 1) 32 mandatów karnych w związku na łączną kwotę 38,1 tys. zł,

- 2) 49 środków oddziaływania wychowawczego,
- 3) 1 wniosek do sądu o ukaranie.

Kontrole związane z badaniem skarg osób niepełnosprawnych

W 2022 r. osoby niepełnosprawne zgłosiły 284 skarg na pracodawców, wskazując 674 przedmiotów skargowych. Za zasadne uznano 277 przedmiotów skargowych, zaś 311 okazało się niezasadnych. Zasadności pozostałych przedmiotów skarg nie udało się ustalić lub nie wchodziły w zakres działania inspekcji pracy. Największa liczba skarg składanych przez osoby niepełnosprawne odnosiła się do pracodawców wykonujących działalność wyszczególnioną wg PKD jako usługi administrowania (50% podmiotów). Były to głównie zakłady duże (o zatrudnieniu 250 osób i powyżej) lub zakłady średnie (o zatrudnieniu 50–249 osób).

Najczęściej pracownicy niepełnosprawni zgłaszali do Państwowej Inspekcji Pracy nieprawidłowości z obszaru prawnej ochrony pracy dotyczące:

- 1) wynagrodzenia za pracę (niewypłacenie wynagrodzenia, niewypłacenie wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych i/lub dodatku do wynagrodzenia z tytułu pracy w nadgodzinach, nieterminowe wypłacenie wynagrodzenia, wypłacanie wynagrodzenia w wysokości niższej niż to wynika z umowy o pracę, niewypłacenie lub obniżenie ekwiwalentu pieniężnego za niewykorzystany urlop wypoczynkowy, niewypłacenia wynagrodzenia za prace w porze nocnej, obniżenie wynagrodzenia za pracę),
- 2) stosunku pracy (niewydanie świadectwa pracy, nieterminowe wydanie świadectwa pracy),
- 3) czasu pracy (zatrudnianie pracowników niepełnosprawnych w czasie pracy przekraczającym obowiązujący wymiar oraz w godzinach nadliczbowych i w porze nocnej bez zgody lekarza, nieprawidłowe tworzenie rozkładów czasu pracy),
- 4) urlopu wypoczynkowego i dodatkowego,

W 149 podmiotach przeprowadzono 182 kontrole związane z badaniem skarg osób niepełnosprawnych. Naruszenia przepisów ustawy o rehabilitacji w zakresie szczególnych uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym stwierdzono w 55 kontrolach.

W wyniku kontroli związanych ze skargami pracowników niepełnosprawnych inspektorzy pracy wydali środki prawne regulujące stwierdzone nieprawidłowości:

- 1) 70 decyzji w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (w tym 16 decyzji ustnych zrealizowane w trakcie kontroli lub niezwłocznie po jej zakończeniu), w tym 6 decyzji z rygiorem natychmiastowej wykonalności;
- 2) 27 decyzji nakazujących wypłatę świadczeń 545 pracownikom w kwocie 1 054 tys. zł.;
- 3) 197 wniosków w wystąpieniach,
- 4) 26 poleceń ustnych.

W związku z popełnieniem 66 wykroczeń przeciwko prawom pracownika inspektorzy pracy ukarali pracodawców poprzez nałożenie 30 mandatów karnych na kwotę 37,6 tys. zł, zastosowanie 7 środków wychowawczych.

Działalność prewencyjna na rzecz poprawy warunków pracy osób z niepełnosprawnością

Poza sprawowaniem działalności nadzorczo-kontrolnej nad warunkami pracy osób z niepełnosprawnościami w 2022 r. inspektorzy pracy czynnie angażowali się także w działalność prewencyjną związaną z zatrudnianiem tych osób.

Okręgowe inspektoraty pracy wspólnie z lokalnymi oddziałami PFRON organizowały szkolenia i webinaria na temat zatrudniania osób niepełnosprawnych, w tym obowiązków pracodawców oraz uprawnień pracowników dla uczniów ośrodków szkolno-wychowawczych i szkół średnich, opiekunów osób z niepełnosprawnościami oraz dla pracodawców zainteresowanych zatrudnianiem osób z niepełnosprawnościami.

Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w administracji publicznej w tym w służbie cywilnej⁴¹⁾

Podobnie jak w latach ubiegłych Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych zwrócił się do ministrów i kierowników urzędów centralnych oraz innych instytucji z prośbą o nadesłanie informacji na temat stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w 2022 r. w podległych resortach i urzędach.

Urzędy, w których funkcjonuje służba cywilna oraz urzędy administracji samorządowej zostały ustawowo zobowiązane od dnia 26 listopada 2011 r. – w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1183) – do zamieszczania w ogłoszeniach o naborze informacji dotyczącej wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w urzędzie i konieczności złożenia przez kandydata z niepełnosprawnością dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność, jeśli chce on skorzystać z pierwszeństwa w zatrudnieniu.

Natomiast osoby niepełnosprawne otrzymały ustawowe prawo pierwszeństwa w zatrudnieniu w służbie cywilnej w tych urzędach, w których wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%, pod warunkiem, że osoba niepełnosprawna uczestnicząca w naborze znajdzie się w gronie nie więcej niż pięciu najlepszych wyłonionych kandydatów.

Z nadesłanych informacji wynika, że resorty i urzędy centralne są zainteresowane zwiększeniem zatrudnienia osób niepełnosprawnych starając się dotrzeć do jak największej liczby osób niepełnosprawnych, podejmując współpracę z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych oraz z powiatowymi urzędami pracy, zamieszczając w treści ogłoszeń o naborach na wolne stanowiska informacji zachęcającej osoby niepełnosprawne do składania ofert, a także podejmując szereg działań w zakresie warunków i organizacji pracy, sprzyjających zatrudnianiu takich osób⁴²⁾. Jednak, jak wynika z przesłanych informacji, ministerstwa i urzędy centralne nie osiągnęły jeszcze (poza nielicznymi) ustawowego 6 procentowego wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Instytucjami, które osiągnęły 6 procentowy wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych i nie były w 2021 r. zobowiązane do dokonywania wpłat na PFRON są:

- Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,
- Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego,
- Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- Ochotnicze Hufce Pracy,
- Państwowa Inspekcja Pracy,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych,
- Urząd Transportu Kolejowego.

Działania KPRM na rzecz promocji zatrudnienia osób niepełnosprawnych w KPRM

W 2022 r. Szef Służby Cywilnej przedstawił Radzie Ministrów projekt przepisów w zakresie uelastycznienia i uproszczenia naboru do służby cywilnej oraz wprowadzenia e-rekrutacji. Projekt przewiduje zmianę przepisów ustawy o służbie cywilnej m.in. w ten sposób, że dokumenty elektroniczne będą podstawową formą aplikowania o stanowisko pracy w służbie cywilnej. Rada Ministrów przyjęła projekt 2 listopada 2022 r. Wejście w życie

---

⁴¹⁾ Szczegółowy wykaz zatrudnienia w 2021 r. osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej został zamieszczony w załączniku nr 4.

⁴²⁾ W załączniku nr 5 zamieszczono informację o osobach niepełnosprawnych, które uczestniczyły w 2021 r. w naborze na wolne stanowiska pracy w służbie cywilnej.

przepisów w zakresie uelastycznienia i uproszczenia naboru do służby cywilnej i wprowadzenia e-rekrutacji planowane jest na 2023 r.

Jednocześnie trwały zaawansowane prace nad testowaniem, rozwijaniem i uruchomieniem prototypu serwisu rekrutacje.gov.pl, który będzie umożliwiał szybkie, intuicyjne i bezpieczne aplikowanie do służby cywilnej. Planuje się dopracowanie i jak najszybsze oddanie serwisu do użytkowania.

Oba rozwiązania, choć są skierowane do wszystkich osób potencjalnie zainteresowanych pracą w służbie cywilnej, będą sprzyjać włączeniu do tego grona większej liczby osób z niepełnosprawnościami, głównie za sprawą tego, że nie będą już wymagać stawienia się w urzędzie, aby złożyć swoją ofertę.

Działania KPRM na rzecz promocji zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami:

- zwrócono szczególną uwagę na potrzeby pracowników w zakresie szkolenia z tematyki związanej ze współpracą z osobami z niepełnosprawnościami,
- zapewniano dostępność szkoleń realizowanych przez KPRM na wniosek osoby z niepełnosprawnościami oraz dostosowywanie odpowiednich zapisów w umowach szkoleniowych z wykonawcami zewnętrznymi,
- zorganizowano szkolenie z zakresu dostępności cyfrowej, szkolenie pn. „Podnoszenie poziomu świadomości w zakresie funkcjonowania osób ze szczególnymi potrzebami”,
- skierowano pracowników do udziału w szkoleniu „Procedury bez barier” z zatrudnienia osób ze szczególnymi potrzebami,
- skierowano pracowników do udziału w szkoleniu „Dostępna administracja publiczna”,
- zorganizowano szkolenie pn. „Jak zapewnić dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami w umowach”,
- prowadzono szkolenie z zakresu dostępności w ramach służby przygotowawczej w służbie cywilnej,
- zgodnie z Regulaminem gospodarowania środkami zakładowego funduszu świadczeń socjalnych w KPRM pracownicy z orzeczonym stopniem niepełnosprawności otrzymywali wyższe dofinansowanie do wypoczynku. W 2022 r. dofinansowanie dla tych osób było wyższe o 150 zł.

W ramach projektu „Procedury bez barier” w 2022 r. zrealizowano 68 szkoleń z zakresu dostępności zatrudnienia dla osób ze szczególnymi potrzebami. W szkoleniach wzięło udział 907 członków korpusu służby cywilnej. Ponadto przeprowadzono przeglądy w 30 urzędach, dzięki czemu zidentyfikowano główne obszary wymagające poprawy lub optymalizacji oraz opracowano rekomendacje dotyczące różnych obszarów zatrudnienia osób ze szczególnymi potrzebami. W ramach tego projektu dla 90 urzędów zapewniono również 7216 godzin bezpośredniego wsparcia doradczego pod kątem dostępności obsługi klienta ze szczególnymi potrzebami, dzięki czemu poprawiono dostępność procedur, komunikacji z klientem oraz wypracowano rekomendacje na rzecz zwiększania dostępności.

Opracowano również:

- Raport systemowy z przeglądów procedur pod kątem zatrudniania osób ze szczególnymi potrzebami,
- Raport podsumowujący przeglądy procedur obsługi klienta pod kątem osób ze szczególnymi potrzebami wraz z planem zarządzania procesami i infografikami,
- Podręcznik – kompendium wiedzy na temat zatrudnienia osób ze szczególnymi potrzebami,
- Pakiet monitoringowy procedur obsługi klienta w zakresie dostępności.

Działania Ministerstw i Urzędów na rzecz aktywizacji zawodowej i zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych

Ministerstwo Finansów

- 1) podpisano rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 kwietnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego na biegłych rewidentów (Dz. U. poz. 991) – wprowadzające równe

szanse dla kandydatów na biegłego rewidenta będących osobami niepełnosprawnymi przy zdawaniu egzaminów w trakcie postępowania kwalifikacyjnego, poprzez m.in. możliwość wydłużenia czasu trwania egzaminów z wiedzy, egzaminu dyplomowego oraz egzaminu z prawa gospodarczego;

- 2) przygotowano i przeprowadzono konsultacje projektu rozporządzenia Ministra Finansów zmieniającego rozporządzenie z dnia 2 listopada 2010 r. w sprawie Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do Spraw Doradztwa Podatkowego i przeprowadzania egzaminu na doradcę podatkowego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1972), przewidującego m.in. uregulowanie kwestii dostosowywania warunków przeprowadzania egzaminu na doradcę podatkowego do potrzeb kandydatów będących osobami niepełnosprawnymi w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji. Proces legislacyjny dotyczący ww. projektu rozporządzenia jest w toku;
- 3) opracowano poradnik dla osób z niepełnosprawnością dotyczący organizacji stanowiska pracy, a także zbiór dobrych praktyk podczas kontaktów z osobami z niepełnosprawnością ruchową, dysfunkcją wzrokową i z osobami niesłyszącymi lub niedosłyszącymi i udostępniono w Intranecie Ministerstw w nowej zakładce „Dostępny MF”;
- 4) w obszarze naboru zgodnie z przyjętymi zasadami przeprowadzania naboru kandydatów do korpusu służby cywilnej w Ministerstwie ogłoszenia o naborze przekazuje się do współpracujących z Ministerstwem instytucji wspierających zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami. Kontynuowana jest współpraca z Urzędem Pracy m.st. Warszawy, Fundacją Aktywizacja Oddział w Warszawie oraz z Fundacją Integracja w Warszawie. W ramach tej współpracy przekazywane są bezpośrednio ogłoszenia o wolnych stanowiskach pracy, celem umożliwienia szerszego dostępu do ofert osobom z niepełnosprawnościami;
- 5) Ministerstwo uczestniczyło w programie realizowanym przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „STABILNE ZATRUDNIENIE”, Moduł II „Staże zawodowe”, którego celem jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w administracji publicznej. Beneficjentami programu są osoby w wieku aktywności zawodowej z orzeczoną stopniem niepełnosprawności (lub orzeczeniem równoważnym) pozostające bez zatrudnienia. Adresatami modułu II „Staże zawodowe” były organizacje pozarządowe posiadające statutowy zapis o prowadzeniu działań na rzecz osób niepełnosprawnych oraz prowadzące działalność na rzecz osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 2 lat. Organizacje te przygotowywały i kierowały osoby z niepełnosprawnościami na staż zawodowy w administracji rządowej do instytucji deklaruujących miejsca stażowe dla osób z niepełnosprawnościami. W projekcie „Stażysta Plus w administracji publicznej (pakiet 1)” uczestniczył 1 stażysta.

Ministerstwo Aktywów Państwowych

W Ministerstwie obowiązują regulacje w zakresie organizowania i przeprowadzania naboru na wolne stanowiska pracy, które umożliwiają upowszechnianie ogłoszeń o naborze również w mediach, urzędach pracy oraz podczas targów pracy. Ogłoszenie może zostać przekazane także do organizacji reprezentujących osoby niepełnosprawne lub działających na ich rzecz, w celu zamieszczenia na portalach adresowanych zwłaszcza do osób niepełnosprawnych.

Ministerstwo Edukacji i Nauki

W Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Edukacji i Nauki dostępna jest zakładka związana z tematyką osób z niepełnosprawnościami. Zamieszczone zostały istotne informacje dotyczące naboru do korpusu służby cywilnej oraz uprawnień osób z niepełnosprawnościami wynikających z zatrudnienia, które mogą ułatwić osobom z niepełnosprawnościami przystąpienie do procesu naboru. BIP zawiera również dostęp do systemu przeznaczony dla osób niesłyszących.

Na początku 2022 r., w celu kontynuacji współpracy rozpoczętej w 2019 r., Ministerstwo wystosowało do organizacji zrzeszających osoby z niepełnosprawnościami (PFON, Integracja, PZSN Start, Aktywizacja), wiadomość e-mailową, przypominając o otwartości Ministerstwa na współpracę oraz wsparcie na etapie aplikowania do zatrudnienia beneficjentów tych organizacji.

W 2022 r. Ministerstwo zachęcało pracowników z niepełnosprawnością, którzy nie złożyli stosownego orzeczenia (zatem nie posiadających statusu osoby niepełnosprawnej) do rozważenia okazania pracodawcy dokumentu umożliwiającego skorzystanie z uprawnień, przysługującym osobom ze szczególnymi potrzebami.

W Ministerstwie zakres służby przygotowawczej obejmuje zagadnienia dotyczące zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Pracownikom skierowanym do odbycia służby przygotowawczej, w ramach samokształcenia rekomendowane są kursy dostępne na platformie e-learningowej KPRM: „Obsługa klienta z niepełnosprawnością” i „Projektowanie usług publicznych dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami”.

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Ministerstwo podejmuje szereg działań ukierunkowanych na zwiększenie wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami poprzez promowanie ofert pracy w służbie cywilnej w środowiskach osób z niepełnosprawnościami. Ministerstwo stosuje jasne i przejrzyste zasady naboru. Na etapie rekrutacji umożliwia osobom ze szczególnymi potrzebami korzystanie z własnych urzędzeń i rozwiązań wspomagających pracę (np. pomoc asystenta lub trenera pracy). Dostosowuje też materiały używane podczas naboru do potrzeb osób z niepełnosprawnością (np. większa czcionka w materiałach drukowanych). W procesie naboru wykorzystywane są również testy wiedzy do wypełnienia online, a także zapewniona możliwość prowadzenia rozmów kwalifikacyjnych w sposób zdalny. Na stronie internetowej Ministerstwa kandydaci z niepełnosprawnościami mogą też znaleźć krótki film przybliżający procedury zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w służbie cywilnej <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/jak-do-nas-aplikowac>

Ministerstwo organizuje i realizuje projekty staży dla osób z niepełnosprawnościami. W programie płatnych praktyk realizowanym już po raz szósty, przewidziano również oferty dedykowane dla studentów z niepełnosprawnością.

Ministerstwo Infrastruktury

W 2022 r. Ministerstwo podjęło następujące działania:

- ogłoszenia o pracę były publikowane w serwisach dedykowanym osobom z niepełnosprawnością,
- w celu zwiększenia dostępności rozmowy kwalifikacyjne i wszystkie etapy prowadzonych naborów odbywały się on-line. W przypadku otrzymania aplikacji kandydata z niepełnosprawnością – elementy rekrutacji (test wiedzy, rozmowa kwalifikacyjna) były dostosowywane do potrzeb i w uzgodnieniu z kandydatem,
- pracownicy Ministerstwa mieli możliwość uczestniczenia w szkoleniach z zakresu obsługi osób z niepełnosprawnościami,
- w Intranecie dostępna jest zakładka poświęcona osobom z niepełnosprawnością oraz innym pracownikom, którzy chcą uzyskać informacje z obszaru różnego rodzaju ograniczeń.

Ministerstwo Klimatu i Środowiska

W 2022 r. Ministerstwo kontynuowało projekt rozpoczęty w 2021 r. „WORK-ON. Program kompleksowej aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami”, który był realizowany na podstawie umowy nr ZZO/000337/06/D o zlecenie realizacji zadań w ramach art. 36 ustawy o rehabilitacji zawartej w dniu 20 kwietnia

2021 r. pomiędzy Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych a Fundacją Sustinae. W ramach powyższego projektu odbył się 1 staż, który zakończył się w marcu 2022 r.

Następnie w kwietniu 2022 r. Ministerstwo podpisało umowę z Fundacją Sustinae na organizację 1 stażu w ramach projektu „Tytani kariery – program aktywizacji zawodowo-edukacyjnej dla osób z niepełnosprawnością. II edycja”. Projekt ten był realizowany na podstawie umowy nr ZZO/000303/06/D o zlecenie realizacji zadań w ramach art. 36 ustawy o rehabilitacji zawartej w dniu 15 stycznia 2020 r. pomiędzy Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych a Fundacją Sustinae. Staż zakończył się w lipcu 2022 r.

W Ministerstwie wdrożono szereg udogodnień, aby dostosować miejsce pracy do szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami, m.in.:

- korzystanie z własnych urządzeń i rozwiązań wspomagających pracę,
- pomoc w organizacji transportu do/z pracy osób z niepełnosprawnością ruchową z wykorzystaniem MTOM,
- dostęp do urządzeń wspomagających pracę: pętla indukcyjna, wideotłumacz,
- możliwość świadczenia pracy w postaci pracy zdalnej,
- wyposażenie pokoi w meble dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- monitory ekranowe o zwiększonej powierzchni ekranu i matowej matrycy,
- fotele o podwyższonych walorach ergonomicznych,
- elastyczny czas pracy.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ministerstwie jest również możliwość realizacji staży/praktyk zawodowych dla osób z orzeczeniem niepełnosprawności, na podstawie umów stażowych zawartych pomiędzy ministerstwem a instytucjami kierującymi osoby niepełnosprawne na staż.

Ministerstwo Rozwoju i Technologii

W celu zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych i ich aktywizacji Ministerstwo kontynuowało współpracę z organizacjami pozarządowymi, w ramach której udostępniało drogą elektroniczną informacje na temat aktualnych naborów na wolne stanowiska w urzędzie.

Kontynuowano również współpracę w zakresie organizacji staży i praktyk dla osób z niepełnosprawnościami w wyniku której:

- 1 osoba z fundacji Sustaine odbyła staż w ramach projektu pn. „Tytani kariery – program aktywizacji zawodowo-edukacyjnej dla osób z niepełnosprawnością”,
- 1 osoba z fundacji SPOZA odbyła staż w ramach projektu pn. „Laboratorium Zatrudnienia”,
- 1 osoba z orzeczoną niepełnosprawnością odbyła praktykę studencką.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Informacje o naborach na wolne stanowiska w korpusie służby cywilnej prowadzonych w Ministerstwie w 2022 r. były przekazywane do organizacji zajmujących się wspieraniem rozwoju zawodowego osób z niepełnosprawnością, tj.: Fundacja Aktywizacja, Polski Związek Głuchych.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

W 2022 r. Ministerstwo kontynuowało współpracę z organizacjami pozarządowymi zrzeszającymi osoby niepełnosprawne intelektualnie w zakresie rozpowszechniania informacji o prowadzonych naborach na wolne stanowiska pracy. Ogłoszenia o naborze publikowane są w formacie zgodnym z wytycznymi o dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ministerstwo Zdrowia

Ważnym udogodnieniem, dającym szansę na zatrudnienie w Ministerstwie osób z niepełnosprawnością ruchową, pomimo ograniczeń architektonicznych, wynikających z funkcjonowania Ministerstwa w budynkach wpisanych do rejestru zabytków, jest możliwość wyboru formy zdalnej jako podstawowej formy zatrudnienia. Taka forma wybierana jest przez wielu pracowników Ministerstwa, a dzięki wdrożonym narzędziom daje pewność efektywnej realizacji zadań przez wszystkich pracowników, bez względu na miejsce wykonywania pracy.

Należy także wskazać, że Ministerstwo Zdrowia zostało zaproszone przez PFRON do udziału w programie „STABILNE ZATRUDNIENIE – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej”. Mając świadomość, jak ważne jest włączanie się podmiotów publicznych w proces aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, Ministerstwo Zdrowia planuje włączyć się w ten projekt, dając szansę na odbycie stażu osobom posiadającym orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.

Główny Urząd Statystyczny

W 2022 r. kontynuowano wewnętrzny Projekt działań w celu zwiększenia zatrudnienia w GUS osób niepełnosprawnych. W ramach projektu w 2022 r. zaktualizowano ulotkę „Prawa i przywileje osób z niepełnosprawnościami w GUS”, opracowaną w tekście łatwym do czytania i zrozumienia (ETR), która zawiera informacje skierowane do pracowników Urzędu oraz osób zainteresowanych podjęciem pracy w GUS posiadających orzeczenie o niepełnosprawności. Ulotka informacyjna dostępna jest w Biuletynie Informacji Publicznej GUS oraz na Portalu Korporacyjnym Urzędu. Link do ulotki w BIP <https://bip.stat.gov.pl/kontakt/informacje-dla-osob-z-niepelnosprawnościami/>.

Komenda Główna Policji

W 2022 r. 6 osób z niepełnosprawnościami brało udział w stażach rehabilitacyjnych w jednostkach Policji.

W 2022 r. Komendant Główny Policji w piśmie okólnym polecił kierownikom jednostek organizacyjnych Policji podjęcie wzmożonych działań na rzecz promocji zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.

Urząd Komunikacji Elektronicznej

- udział w szkoleniach związanych z obsługą osób z niepełnosprawnością, dostępnością cyfrową oraz dostępnością zamówień publicznych;
- w ogłoszeniach o pracę na stanowiska w służbie w służbie cywilnej zastosowano zapis dotyczący zachęcania osób z niepełnosprawnością w 88 naborach, co stanowi 73,3% wszystkich ogłoszeń, nie zastosowano zapisu w 32 naborach, co stanowi 26,7% wszystkich naborów;
- w przypadku otrzymania aplikacji kandydata z niepełnosprawnością – wszystkie elementy rekrutacji są dostosowywane do potrzeb i w uzgodnieniu z kandydatem;
- na stronie internetowej urzędu zamieszczone są wzory oświadczeń niezbędnych w procesie rekrutacji oraz wszystkie najważniejsze informacje dotyczące procesu rekrutacji oraz pracy w UKE;

Służba Więzienna

Zatrudnienie osób pozbawionych wolności w jednostkach podstawowych organizowane jest w sposób umożliwiający zatrudnianie osób z orzeczoną niepełnosprawnością. Skazani niepełnosprawni angażowani są również do prac nieodpłatnych na rzecz jednostek celem kształtowania bądź umacniania nawyku pracy i nabywania kompetencji zawodowych.

W 2022 r. do zatrudnienia skierowano 493 osadzonych z niepełnosprawnościami, w tym do zatrudnienia odpłatnego 161, a nieodpłatnego 332 osadzonych.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Zakład Ubezpieczeń Społecznych zrealizował, kontynuował oraz podjął w 2022 r. szereg działań na rzecz poprawy warunków pracy i dalszego wzrostu zatrudnienia osób niepełnosprawnych. W 2022 r.:

- 1) Zorganizowano szkolenia dla pracowników (dla ponad 300 osób):
  - „Otwarty pracodawca – jak zarządzać niepełnosprawnością w miejscu pracy” – w formule zdalnej, cykl dwudniowych szkoleń dla kadry zarządzającej;
  - „Współpraca w różnorodnym zespole – współpracownicy niepełnosprawni lub ze szczególnymi potrzebami”;
- 2) Realizowany był program PFRON „Stabilne zatrudnienie – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej” – wyposażenie stanowiska pracy dla beneficjentów ostatecznych, odpowiednio do potrzeb wynikających z niepełnosprawności oraz charakteru zatrudnienia;
- 3) Uczestniczono w konferencjach, targach i giełdach pracy – zachęcano osoby z niepełnosprawnościami do odbywania staży i praktyk w ZUS oraz przedstawiano aktualne oferty pracy;
- 4) Zamieszczano w ogłoszeniach o naborze na wolne stanowiska pracy w ZUS zapisu zachęcającego osoby z niepełnosprawnościami do składania dokumentów aplikacyjnych;
- 5) Organizowano spotkania w szkołach średnich propagujące wiedzę o ubezpieczeniach społecznych i otwartość na zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami.
- 6) Współpracowano z uczelniami wyższymi, z lokalnymi służbami zatrudnienia oraz organizacjami pozarządowymi;
- 7) W ramach prowadzonych staży dla osób bezrobotnych, praktyk uczniowskich i studenckich oraz absolwenckich, przyjmowano osoby z niepełnosprawnościami w celu zdobycia doświadczenia zawodowego;
- 8) Prowadzono działania informacyjne wśród pracowników o uprawnieniach przysługujących osobom z niepełnosprawnościami;
- 9) Organizowano spotkania opiekunów osób z niepełnosprawnością z pracownikami zainteresowanymi problematyką niepełnosprawności;
- 10) Zostały zrealizowane wszystkie zalecenia i rekomendacje przekazane oddziałom w związku z zatrudnianiem osób z niepełnosprawnościami.

Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego

Ogłoszenia o wolnych stanowiskach pracy zamieszczane są na stronie sprawniowpracy.pl oraz niepełnosprawni.pl (portale prowadzone przez Fundację Integracja), a także przekazywane do Fundacji Aktywizacja. Poza standardową formą zbierania aplikacji w postaci papierowej zainteresowane osoby mogą składać aplikację przez ePUAP oraz pocztą elektroniczną.

W 2022 r. Urząd przyjął 8 osób niepełnosprawnych na staże zawodowe, w tym 2 osoby w ramach projektu "Nowy Start", współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Osi Priorytetowej IX "Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem", Działania 9.1 "Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu" Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020 oraz 6 osób w ramach projektu „Włączam ON!”, współfinansowanego ze

środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach Konkursu 1/2021 pn. „Sięgamy po sukces”.

Należy również podkreślić, że wszystkie Ministerstwa i znaczna część Urzędów w ogłoszeniach o naborach na wolne stanowiska pracy zamieszcza informacje zachęcające osoby niepełnosprawne do składania ofert pracy.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

W Agencji, w ramach rozwijania polityki kadrowej otwartej na pracowników będących osobami posiadającymi orzeczony stopień niepełnosprawności, począwszy od 2015 r. przeprowadzana była kampania informacyjno-doradcza na rzecz osób niepełnosprawnych. W ramach kampanii przeprowadzono szkolenia zarówno dla kadry kierowniczej jak i pracowników Agencji. Realizując politykę informacyjną, utworzono i rozpowszechniono podręcznik dla pracowników – „Uprawnienia i korzyści dla osób niepełnosprawnych” oraz podręcznik dla kadry zarządzającej – „Zatrudnianie osób niepełnosprawnych – korzyści i uprawnienia”. Efekty ww. działania obserwowane są rokrocznie. W porównaniu do końca 2021 r. liczba zatrudnionych niepełnosprawnych wzrosła o blisko 4%. Ponadto, przy zawieraniu umów z kontrahentami, Agencja zwraca uwagę na fakt możliwości udzielenia przez kontrahenta ulg we wpłatach na PFRON z tytułu zakupu usługi lub produkcji.

W 2022 r. ARiMR kontynuowała działania zachęcające osoby z niepełnosprawnością do udziału w procesach rekrutacyjnych na wolne stanowiska pracy.

Państwowa Inspekcja Pracy

Konferencje i webinaria dotyczące zatrudnienia osób niepełnosprawnych organizowane w 2022 r.:

1. „Niepełnosprawni w środowisku pracy wyzwania, czy szansa”,
2. „Osoby niepełnosprawne w zatrudnieniu”,
3. „Praca bez barier”,
4. „Jak skutecznie wspierać aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami”,
5. „Osoba z niepełnosprawnością w zatrudnieniu”,
6. „Niepełnosprawni dzięki nam aktywni”.

Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy – realizacja projektów

1. “Opracowanie aplikacji wsparcia diagnostycznego i informacyjnego w procesie podejmowania pracy dla osób z niepełnosprawnościami” – okres realizacji 2020–2022.

Celem zadania było stworzenie aplikacji wsparcia informacyjnego i praktycznego dla osób z niepełnosprawnościami w procesie podejmowania pracy.

W ramach 3 etapu przeprowadzono ocenę jakości użytkowej aplikacji w grupie 40 osób z niepełnosprawnościami. Opracowano podręcznik zawierający opis obsługi i zasady stosowania aplikacji oraz opracowano publikację.

Aplikacja składa się z 3 modułów:

- informacyjnego – zawierającego informacje dla użytkownika (dane teleadresowe z hiperłączami do stron organizacji pozarządowych, centrów informacyjno-doradczych oraz kontakt telefoniczny w sytuacjach trudnych; dla specjalistów oraz doradców zawodowych i pracodawców (Profil zdolności do pracy w oparciu o klasyfikację ICF, informacje o wykształceniu, doświadczeniach, zainteresowaniach i preferencjach zawodowych),

- monitorującego – zawierającego okresową ocenę wskaźników gotowości do podejmowania pracy, motywacji i aktywności praktycznej ukierunkowanej na zdobycie zatrudnienia – Skala samopoczucia oraz dzienniczek emocji,
- aktywizującego – zawierającego zadania i ćwiczenia o różnym stopniu trudności określające cele bliskie i dalekie użytkownika, mocne i słabe strony, zadania przygotowujące w procesie zdobywania pracy oraz zasady prowadzenia samodzielnego treningu uważności. Poziom trudności zadań jest wybierany przez użytkownika.

Aplikacja wsparcia informacyjnego i praktycznego w procesie podejmowania pracy jest dedykowana dla wszystkich grup osób z niepełnosprawnościami oraz dla osób, które mają trudności w zdobyciu pracy ze względów zdrowotnych.

Ocena jakości użytkowej w grupie 40 użytkowników została przeprowadzona przy wykorzystaniu trzech kwestionariuszy: Kwestionariusza Oceny Aplikacji (KOA), Skali użyteczności – System Usability Scale – (SUS), Kwestionariusza akceptacji technologii – Technology Acceptance Model (TAM). Ocena potwierdziła zadowalający poziom użyteczności zarówno w ocenie ogólnej (Wynik SUS powyżej 67) oraz w ocenie zamiaru używania, postrzeganej użyteczności oraz postrzeganej łatwości w obsłudze.

W ramach zadania 3 opracowano podręcznik zawierający opis obsługi i zasady stosowania aplikacji z częścią dla użytkowników i dla specjalistów oraz materiały informacyjne o aplikacji.

Na podstawie informacji zebranych w ramach realizacji zadania opublikowano artykuł p.t. „Informacja i wsparcie – założenia aplikacji wspierającej osoby z niepełnosprawnościami w procesie poszukiwania i podejmowania pracy” – Bezpieczeństwo pracy. Nauka i praktyka. Wygłoszono referat na konferencji „Problemy zdrowotne i niepełnosprawność a praca” pt. „Opracowanie aplikacji wsparcia diagnostycznego i informacyjnego w procesie podejmowania pracy dla osób z niepełnosprawnościami”. Warszawa, 27 października 2022 r. oraz przedstawiano i popularyzowano aplikację „Aktywizator+” na Targach Dostępności, Opole, 07–08 listopada 2022 r. Aplikacja była prezentowana na warsztatach dla osób z niepełnosprawnościami prowadzonych w ramach projektu „Droga do aktywności” przez Fundację Avalon. Warsztaty odbyły się w dniu 22 października 2022 r. w siedzibie Fundacji Avalon.

2. “Opracowanie wirtualnego asystenta pracy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną” – okres realizacji 2020–2022.

Celem głównym zadania było opracowanie aplikacji mobilnej pn. „Wirtualny asystent” dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Do celów szczegółowych zalicza się określenie postaw wobec zatrudnienia osób z niepełnosprawnością intelektualną wśród pracodawców oraz pracowników pełnosprawnych.

Celem trzeciego etapu zadania było testowanie opracowanej aplikacji mobilnej w warunkach rzeczywistych (zakładach pracy), zebranie uwag osób stosujących aplikację i na ich podstawie opracowanie jej końcowej wersji, opracowanie materiałów informacyjnych na temat pracy i zatrudnienia osób z niepełnosprawnością intelektualną skierowanych do pracowników pełnosprawnych oraz pracodawców, opracowanie materiałów informacyjnych o aplikacji mobilnej oraz opracowanie publikacji.

Testowanie aplikacji Wirtualny asystent odbyło się na rzeczywistych stanowiskach pracy w 7 zakładach pracy (w grupie tej znalazły się również fundacje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną, które to poza wspieraniem takich osób w codziennym funkcjonowaniu również je zatrudniają) działających na terenie Gdańska oraz Gdyni. W testach wzięło udział 31 osób z niepełnosprawnością intelektualną. Zarówno grupa pracodawców jak i osób z niepełnosprawnością intelektualną przed przystąpieniem do testów podpisywała zgodę na udział w testowaniu aplikacji. Podczas testowania osoby z niepełnosprawnością intelektualną wykonywały codzienne czynności zawodowe przy wsparciu aplikacji.

Podczas testowania zwracano głównie uwagę na reakcję osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz możliwości ich współpracy z opracowaną aplikacją.

Wszystkie testujące osoby wskazały, że aplikacja jest łatwa w użyciu i dzięki niej wiedzą co po kolei mają wykonywać. Podczas testowania przełożeni zwrócili uwagę na konieczność doprecyzowania niektórych opisów lub zmian w opisach. Również na podstawie zgłaszanych uwag uzupełniono zadania zawodowe o dwa nowe zadania – odkurzanie oraz obieranie i krojenie warzyw i owoców.

Na podstawie prowadzonych obserwacji oraz rozmów opracowano końcową wersję aplikacji Wirtualny asystent, która składa się z 6 grup czynności zawierających w sobie 42 zadania zawodowe.

W 3 etapie zadania opracowano również materiały informacyjne o aplikacji, w których zawarto podstawowe informacje na temat opracowanej aplikacji oraz materiały informacyjne na temat pracy oraz zatrudnienia osób z niepełnosprawnością intelektualną skierowane do pracowników pełnosprawnych i pracodawców. W ostatecznej formie materiały zawierają informacje o charakterystyce niepełnosprawności intelektualnej, spostrzeganiu osób z niepełnosprawnością intelektualną jako pracowników, możliwości i trudności tej grupy oraz wskazań jak wspierać tą grupę w podejmowaniu i utrzymywaniu aktywności zawodowej.

W ramach 3 etapu zadania opracowano dwie publikacje oraz przedstawiono wyniki zadania na czterech wydarzeniach.

3. „Określenie potencjału osób niepełnosprawnych oraz możliwości wykorzystania go w przedsiębiorstwie” – okres realizacji 2020–2022.

Celem zadania była ocena wykorzystania potencjału pracowników niepełnosprawnych w przedsiębiorstwie oraz określenie determinujących je czynników, a na tej podstawie opracowanie rozwiązań organizacyjnych (m.in. rozwiązań z zakresu psychospołecznych warunków pracy, organizacji pracy, rozwoju kapitału intelektualnego) w formie wytycznych oraz zaleceń.

Celem trzeciego etapu zadania były: analiza statystyczna wyników badań przeprowadzonych wśród pracodawców, opracowanie wytycznych i zaleceń dot. rozwiązań organizacyjnych wspierających wykorzystanie potencjału osób niepełnosprawnych w przedsiębiorstwie w formie aplikacji mobilnej, opracowanie materiałów informacyjnych dotyczących możliwości wykorzystania potencjału osób niepełnosprawnych w przedsiębiorstwie, przeprowadzenie seminarium weryfikującego opracowane produkty oraz opracowanie publikacji.

Z przeprowadzonych badań wśród pracodawców wynika, że wg nich, kluczowe elementy potencjału pracownika niepełnosprawnego to wiedza, umiejętności i chęć nauki. Respondenci w większości deklaruwali, że potencjał pracowników niepełnosprawnych nie ustępuje w niczym potencjałowi pozostałych pracowników. Jednak ci którzy uważali inaczej, w większości jako przyczynę niższego potencjału, wskazali słabsze zdrowie pracowników z niepełnosprawnościami. Preferowany sposób wykorzystania potencjału osób niepełnosprawnych to zatrudnianie na stanowiskach zgodnych z ich kwalifikacjami, niezależnie od rodzaju niepełnosprawności. Kluczowym czynnikiem wpływającym na wykorzystanie potencjału okazała się dobra atmosfera w firmie. Wszyscy respondenci uważali, że osoby niepełnosprawne czują się dobrze w ich firmie. Powodem dobrego samopoczucia było ich zdaniem przede wszystkim dostosowanie stanowisk pracy do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Osoby niepełnosprawne wyróżniają się, wg pracodawców, przede wszystkim sumiennością i pracowitością.

W wyniku realizacji zadania, na podstawie badań przeprowadzonych wśród osób z niepełnosprawnościami i pracodawców, opracowano wytyczne i zalecenia dotyczące tego jak wspierać i lepiej wykorzystywać potencjał osób z niepełnosprawnościami, w formie aplikacji mobilnej udostępnionej w serwisie tematycznym CIOP-PIB oraz w sklepach Google Play i App Store (do bezpłatnego pobrania). Wspieranie potencjału pracownika z niepełnosprawnością to działania wielokierunkowe, w tym dbanie o samego pracownika z niepełnosprawnością, ale również o cały zespół pracowniczy. Osoby z niepełnosprawnościami powinny być traktowane tak samo jak pozostali pracownicy. Zarówno brak pomocy/wsparcia, jak i przesadna troska mogą być źle odebrane i sprawić przykrość. Osoby z niepełnosprawnościami powinny stanowić ważne ogniwo całego zespołu pracowniczego, przygotowanego do współpracy z taką osobą, niezależnie od rodzaju niepełnosprawności.

W 3 etapie zadania opracowano także materiały informacyjne dotyczące możliwości wykorzystania potencjału osób niepełnosprawnych w przedsiębiorstwie, które udostępniono w serwisie tematycznym CIOP-PIB.

W ramach 3 etapu, wyniki zadania upowszechniono podczas dwóch konferencji krajowych, jednej międzynarodowej, w panelu dyskusyjnym podczas międzynarodowego seminarium, Targach dostępności oraz w dwóch publikacjach.

4. "Rozwój i badania właściwości ultradźwiękowej technologii haptycznej ze szczególnym uwzględnieniem możliwości jej zastosowania na potrzeby osób z niepełnosprawnościami" – okres realizacji 2021–2022.

Celem projektu był rozwój oraz badania właściwości ultradźwiękowej techniki haptycznej pod kątem oceny powodowanych przez nią zagrożeń akustycznych oraz możliwości jej zastosowania w środowisku pracy ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych.

W 2022 r. kontynuowano 1. etap realizacji projektu, w którym przeprowadzono badania wrażeń dotykowych powstających podczas korzystania z ultradźwiękowej techniki haptycznej pod kątem oceny możliwości zastosowania tej techniki w środowisku pracy. Przeprowadzono również badania hałasu ultradźwiękowego emitowanego przez przetwornik haptyczny oraz ocenę narażenia na ten hałas użytkowników przetwornika.

W 2. etapie (ostatnim) realizacji projektu przeprowadzono dodatkowe badania hałasu ultradźwiękowego emitowanego przez przetworniki haptyczne. Wykonano konstrukcje osłon częściowych, ograniczających narażenia na hałas ultradźwiękowy: prostej, skośnej i sześcienną a następnie przeprowadzono badania hałasu ultradźwiękowego a jednocześnie badania skuteczności osłon z wykorzystaniem manekina pomiarowego. Wyniki badań dotyczące narażenia na hałas ultradźwiękowy były zbliżone z badaniami uzyskanymi w pierwszym etapie projektu. Wykazano również, że jedynie osłona skośna przy odpowiednim umieszczeniu umożliwia znaczące zredukowanie hałasu ultradźwiękowego docierającego do użytkownika przetwornika haptycznego.

Badania służące ocenie możliwości zastosowania ultradźwiękowych przetworników haptycznych (w szczególności w środowisku pracy) na potrzeby osób niepełnosprawnych przeprowadzono z udziałem 17 osób z niepełnosprawnością wzroku oraz 3 osób z niepełnosprawnością kończyn górnych. W badaniach tych sprawdzano możliwości wyczuwania i rozpoznawania obiektów dotykowych o wybranych parametrach, możliwość manipulowania obiektami dotykowymi a także zbierano opinie osób badanych na temat samej techniki haptycznej jak i możliwości zastosowania jej w środowisku życia i pracy.

Z przekazanych opinii wynika, że przy obecnym stanie ultradźwiękowej techniki haptycznej, może ona znaleźć zastosowanie w środowisku pracy do tworzenia układów informacyjnych (np. informujących o rodzaju/przeznaczeniu pomieszczenia, obecności jakiegoś elementu środowiska pracy itp.) lub prostych, pojedynczych elementów sterujących w postaci przycisków lub suwaków, służących np. do przywołania windy. Zastosowania wskazywane przez osoby niepełnosprawne obejmowały przede wszystkim edukację, terapię i rehabilitację (osoby niepełnosprawne ruchowo), elementy ostrzegające i ograniczające, rozrywkę i rekreację.

W oparciu o wyniki realizacji projektu opracowano materiały informacyjne na temat ultradźwiękowej techniki haptycznej jak również zalecenia dotyczące możliwości zastosowania ultradźwiękowych przetworników haptycznych i unikania związanych z nimi zagrożeń, które przekazano do udostępnienia na stronach portalu internetowego CIOP-PIB. Wyniki realizacji projektu zaprezentowano w postaci 4 referatów na konferencjach krajowych oraz 3 referatów na seminariach tematycznych i szkoleniach specjalistycznych. Informacje o wynikach projektu zaprezentowano także gronu międzynarodowemu w ramach referatu p.t. „Ultrasonic haptic devices – Exploration of possibilities and threats while applied in workspace environments” na międzynarodowej konferencji 28th International Congress on Sound and Vibration, ICSV28, 24-28 July 2022, Singapore. Referat z tej konferencji opublikowany został w materiałach konferencyjnych. Opracowano również publikację pt. „Ultrasonic haptic devices: Ultrasonic noise assessment” złożoną do opublikowania w czasopiśmie Archives of Acoustics.

5. „Opracowanie filtrów ułatwiających rozpoznawanie barw w środowisku pracy dla osób z dysfunkcją widzenia barw” – okres realizacji 2020–2022.

Celem głównym projektu była ocena możliwości zastosowania specjalnych filtrów optycznych przez osoby z rozpoznaną dysfunkcją rozpoznawania barw podczas wykonywania zawodów, w których wymagany jest określony poziom zdolności widzenia barwnego. Celem szczegółowym było opracowanie filtrów ułatwiających rozpoznawanie barw na wybranych stanowiskach pracy przez osoby z dysfunkcją widzenia.

W 2022 r. kontynuowano realizację 2. etapu projektu, w którym opracowano prototypy barwnych filtrów optycznych przeznaczonych dla osób z zaburzeniami rozpoznawania barwy czerwonej (protanopia), zielonej (deuteranopia) lub niebieskiej (tritanopia) oraz prototyp okularów dla osób z upośledzeniem rozpoznawania barw wyposażony w opracowane filtry barwne oraz dodatkowy układ podświetlania. Przeprowadzono również wstępną ocenę możliwości zastosowania okularów z dodatkowym układem podświetlenia do wspomaganie rozpoznawanie barw w eksperymencie polegającym na odróżnianiu barwy zielonej i niebieskiej. Opracowane produkty zweryfikowano podczas seminarium dla producentów filtrów i użytkowników (osoby z dysfunkcją rozpoznawania barw) oraz lekarzy.

W ramach realizacji 3. etapu projektu przeprowadzono badania laboratoryjne filtrów pod kątem zdefiniowania nowych współczynników służących do oceny filtrów przeznaczonych dla osób z dysfunkcją rozpoznawania barw oraz opracowano dokumentację techniczną dla trzech grup filtrów przeznaczonych dla osób z upośledzeniem widzenia barwy czerwonej, zielonej i niebieskiej. Przeprowadzono także badania z udziałem uczestników z wykorzystaniem opracowanych filtrów oraz układów podświetlania. Do urzędu patentowego RP zgłoszono wynalazek pn.: „Okulary do wspomaganie widzenia barw” (nr. zgłoszenia: P.442731).

W ramach działań upowszechniających wyniki projektu opracowano 2 publikacje o charakterze naukowym, wygłoszono referat na konferencji międzynarodowej, umieszczono materiały informacyjne na stronie internetowej CIOP-PIB. Informacje na temat zastosowania filtrów do wspomaganie widzenia barw upowszechniane są również na szkoleniach organizowanych przez Centrum Edukacyjne CIOP-PIB.

6. „Poprawa komfortu pracy osób niepełnosprawnych motorycznie poprzez funkcjonalizację odzieży roboczej” – okres realizacji 2020–2022

Celem projektu było opracowanie i funkcjonalizacja, poprzez zmiany konstrukcyjno-materiałowe, ubioru roboczego dla osób niepełnosprawnych motorycznie ukierunkowana na poprawę jakości życia oraz ergoterapię w środowisku pracy.

W ramach realizacji 3. etapu przygotowano zweryfikowane konstrukcje opracowanych w 2. etapie projektów modeli odzieży roboczej dla pracowników z niepełnosprawnościami motorycznymi poruszających się na wózkach oraz wykonano odszycia próbnej partii modeli odzieży z przeznaczeniem do oceny testowej w środowiskowych badaniach weryfikacyjnych. Ocena testowa odzieży przeprowadzona została w Zakładach Aktywności Zawodowej zlokalizowanych w województwie wielkopolskim (ZAZ w Słupcy, ZAZ w Żerkowie, ZAZ w Posadzie). Celem badań weryfikacyjnych z udziałem pracowników z niepełnosprawnością motoryczną była ocena modeli odzieży roboczej na podstawie badań w warunkach środowiskowych panujących na stanowiskach pracy przy udziale użytkowników końcowych.

Na podstawie rozmów z użytkownikami, przeprowadzonych po okresie pilotażowych badań użytkowych, jak również wypełnionych ankiet stwierdzono, że badania użytkowe wytypowanych modeli odzieży przeprowadzone wśród 16 użytkowników wskazały na prawidłowość zaprojektowanych modeli odzieży, jak również ich akceptację i przychylność podczas testowania. Użytkownicy podkreślali, iż odzież jest wygodna, w większości nie sprawia trudności przy zakładaniu i zdejmowaniu, nie krępuje ruchów podczas użytkowania i poprzez ukształtowanie w okolicy kolan i łokci jest dobrze dopasowana do pozycji siedzącej. Szczególnie wysoko oceniony został fartuch roboczy oraz nakładki na spodnie w których podkreślono łatwość zakładania, dostępność kieszonek i ogólną przydatność w środowisku pracy. Zaprojektowana kolekcja odzieży roboczej, dedykowana dla osób z niepełnosprawnością motoryczną została zweryfikowana pod względem użytkowym i uzyskała pozytywną opinię

wśród pracowników. Po zakończeniu projektu kolekcja będzie nieodpłatnie przekazywana do zakładów pracy zatrudniających osoby poruszające się na wózkach w celu propagowania tych rozwiązań i zachęcania pracodawców do wyposażania pracowników z niepełnosprawnością motoryczną w dedykowaną i przetestowaną odzież roboczą.

7. "Zwiększanie zasobów poznawczych pracowników starszych oraz osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym poprzez stymulację w środowisku wirtualnym ze szczególnym uwzględnieniem wymagań kompetencyjnych do realizacji zadań w przedsiębiorstwach" – okres realizacji 2020–2022

Podstawowym celem projektu było opracowanie rozwiązań wspomagających funkcjonowanie poznawcze pracowników, zwłaszcza pracowników starszych i tych realizujących zadania powiązane z koncepcjami Przemysłu 4.0.

Prace realizowane w ramach 3. etapu były skoncentrowane na przeprowadzeniu badań z udziałem 24 ochotników. Badania miały charakter badań podłużnych trwających 6 tygodni. Każda z osób biorących udział w badaniu mogła ćwiczyć każdego dnia (od poniedziałku do piątku) po ok. 20 minut w daną grę. Przed rozpoczęciem i po zakończeniu badań przeprowadzone zostały testy w celu oceny zmian w zakresie funkcjonowania poznawczego.

Z punktu widzenia praktycznego wdrożenia opracowanych gier wspomagających funkcjonowanie poznawcze istotne znaczenie ma subiektywna ocena użyteczności. Uzyskana wartość średnia dla wszystkich gier 80.51 (81% wartości maksymalnej) pokazuje, że system VR został uznany przez użytkowników za użyteczny. Najwyższy wynik odnotowano dla gry z kategorii fizjoprofilaktyka (83% wartości maksymalnej). Na możliwości praktycznego wdrożenia wpływa też poziom akceptacji technologii, której średnia wartość dla wszystkich gier jest wysoka (75% wartości maksymalnej). Najwyższe wartości uzyskano dla składowych najbardziej istotnych z punktu widzenia wdrożenia i przyjęcia produktu przez końcowych użytkowników: postrzegana użyteczność (85%), zamiar używania (83%) oraz łatwość w obsłudze (78%). Poziom zasobów poznawczych mierzono za pomocą testu MoCA. W przypadku wszystkich gier interwencja doprowadziła do wzrostu średniej wartości poziomu zasobów poznawczych. Zgodnie z oczekiwaniami największy wzrost, bo aż o 8,2% zaobserwowano dla gry skoncentrowanej na funkcjonowanie poznawcze ($p\text{-value} = 0,006$). Dla wszystkich typów gier zaobserwowano wzrost wyników w teście pamięci krótkotrwałej. Zgodnie z oczekiwaniem największy wzrost, o ponad 20%, dla gry zorientowanej na zasoby poznawcze – pozytywny efekt interwencji jest przypadkowy z prawdopodobieństwem zaledwie 0,5%.

Badania wykazały, że opracowane gry są użyteczne, charakteryzują się wysokim poziomem akceptacji technologii i zamiaru używania przez potencjalnych końcowych użytkowników, a co najważniejsze przeprowadzona interwencja doprowadziła do statystycznie istotnej poprawy w zakresie zasobów poznawczych.

Wstępne wyniki projektu prezentowano na konferencji naukowej „XXVI Międzynarodowa Szkoła Komputerowego Wspomagania Projektowania, Wytwarzania i Eksploatacji” oraz w artykule pt. „Wstępne wyniki badań użyteczności rzeczywistości wirtualnej do stymulacji funkcji poznawczych w kontekście wymagań Przemysłu 4.0”, który został zaakceptowany do publikacji w czasopiśmie naukowym Problemy Mechatroniki: Uzbrojenie, Lotnictwo, Inżynieria Bezpieczeństwa.

7. ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO UWZGLĘDNIAJĄCEGO KONIECZNOŚĆ PONOSZENIA ZWIĘKSZONYCH KOSZTÓW WYNIKAJĄCYCH Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, JAK RÓWNIEŻ UWZGLĘDNIENIA TYCH KOSZTÓW W SYSTEMIE PODATKOWYM

Świadczenia z pomocy społecznej

Pomoc i integracja społeczna jest elementem systemu zabezpieczenia społecznego, który działa na rzecz zapewnienia, także osobom z niepełnosprawnościami, odpowiedniego wsparcia umożliwiającego podniesienie poziomu bezpieczeństwa socjalnego i samodzielności życiowej. Celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Politykę w zakresie pomocy i integracji społecznej prowadzą gminne, powiatowe i regionalne jednostki samorządu terytorialnego. Działania podejmowane w ramach pomocy społecznej zmierzają do wsparcia osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwiając im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Pomoc społeczna podejmuje także działania zmierzające do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Świadczenia z pomocy społecznej przyznawane są na podstawie ustawy o pomocy społecznej, w tym pieniężne – w oparciu o obowiązujące kryteria dochodowe. W 2022 r. obowiązywały następujące kryteria dochodowe:

- dla osoby samotnie gospodarującej – 776 zł,
- dla osoby w rodzinie – 600 zł⁴³⁾.

Ze wstępnych danych przekazanych przez urzędy wojewódzkie⁴⁴⁾ wynika, że w 2022 r. świadczenia z pomocy społecznej (bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę) przyznano 910 tys. osób. Z powodu niepełnosprawności wsparcia z pomocy społecznej udzielono 275 tys. rodzin.

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej, przysługującymi osobom niepełnosprawnym, są przede wszystkim: zasiłek stały i zasiłek okresowy.

Zasiłek stały przysługuje osobom pełnoletnim niezdolnym do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnym do pracy. Zasiłek stały przyznano w 2022 r. w drodze decyzji ok. 167 tys. osób, na kwotę ok. 1,016 mln zł.

Zasiłek okresowy jest świadczeniem przysługującym w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłek okresowy przyznano w drodze decyzji ok. 228 tys. osób, na kwotę ok. 527 028 tys. zł, w tym z powodu niepełnosprawności ok. 37 tys. osób, na kwotę ok. 42 616 tys. zł.

Świadczeniami z pomocy społecznej, których celem jest m. in. umożliwienie osobom z niepełnosprawnościami dostępu do informacji, są świadczenia niepieniężne, przyznawane w ramach zadań własnych gminy, w formie poradnictwa specjalistycznego, które jest świadczone osobom i rodzinom mającym trudności lub wykazującym potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych. W ramach poradnictwa prawnego udziela się informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne w pomocy społecznej to proces diagnozowania, profilaktyki i terapii. Natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy funkcjonowania

---

⁴³⁾ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2021r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 1296).

⁴⁴⁾ Źródło: sprawozdanie MRiPS-03 za rok 2022.

rodziny, w tym problemy związane z opieką nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną. Z poradnictwa w tych placówkach w 2022 r. skorzystało 41 007 osób⁴⁵⁾.

Osobom z niepełnosprawnościami wymagającym pomocy w czynnościach dnia codziennego przysługuje pomoc w postaci usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. W 2022 r. pomoc w formie usług opiekuńczych przyznano ogółem ok. 108 tys. osób, w tym w formie specjalistycznych usług opiekuńczych ponad 5 tys. osób.

W 2022 r. w ramach zadań z zakresu administracji rządowej zleczanych gminom, realizowano specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ich miejscu zamieszkania. Pomoc w tej formie przyznano decyzją ok. 14 tys. osób.

Usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być świadczone także w ośrodkach wsparcia. Takie jednostki mogą być tworzone i prowadzone w ramach zadań własnych gminy lub powiatu albo w ramach zadań z zakresu administracji rządowej zleczonych do realizacji gminie lub powiatowi (ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi). Gminy i powiaty mogą zlecać prowadzenie takich ośrodków podmiotom niepublicznym⁴⁶⁾.

W 2022 r. działały 2 181 ośrodki wsparcia prowadzone przez gminy lub przez inne podmioty na zlecenie gmin na łącznie 73 769 miejsc oraz 329 ośrodków wsparcia prowadzonych przez powiaty lub przez inne podmioty na zlecenie powiatów łącznie na 12 286 miejsc. Ośrodkami wsparcia są m. in. ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym środowiskowe domy samopomocy. Według wstępnych danych na koniec 2022 r. funkcjonowało 859 środowiskowych domów samopomocy na ogólną liczbę 32 987 miejsc⁴⁷⁾.

Osoby z niepełnosprawnością wymagające całodobowej pomocy mogą ubiegać się o miejsce w domu pomocy społecznej. Na koniec 2022 r.⁴⁸⁾ w całej Polsce funkcjonowały 823 domy pomocy społecznej, w tym:

- dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 118 jednostek,
- dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 37 jednostek,
- dla osób niepełnosprawnych fizycznie – 7 jednostek,
- dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób niepełnosprawnych fizycznie – 14 jednostek,
- dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie – 20 jednostek,
- dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 63 jednostki.

Liczba miejsc ogółem w domach pomocy społecznej wynosiła 80 315, w tym miejsc w ww. typach DPS-ów było łącznie 22 465.

Uchwałą nr 135 z dnia 15 czerwca 2022 r. Rada Ministrów przyjęła opracowany w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej dokument pn.: „Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)”.

Głównym założeniem Strategii jest przygotowanie systemu realizacji usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym w szczególności m.in. z uwagi na niepełnosprawność, jak również z uwagi na starszy wiek, problemy z zakresu zdrowia psychicznego, bezdomność w taki sposób, aby mogły bezpiecznie i niezależnie funkcjonować w swoim miejscu zamieszkania tak długo jak tego chcą, a dzieciom

---

⁴⁵⁾ Źródło: sprawozdanie MRiPS-06 za rok 2022.

⁴⁶⁾ Źródło: sprawozdanie MRiPS-03 za rok 2022.

⁴⁷⁾ Źródło: sprawozdanie MRiPS-06 za rok 2022.

⁴⁸⁾ Źródło: sprawozdanie MRiPS-05 za rok 2022

i młodzieży pozbawionej opieki rodzicielskiej zapewnienie opieki w warunkach rodzinnych lub zbliżonych do rodzinnych.

Określone w Dokumencie kierunki działań służące realizacji założeń Strategii to m.in.:

- priorytet usług społecznych realizowanych w społeczności lokalnej przed usługami stacjonarnymi,
- rozwój zindywidualizowanych usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w tym usług o charakterze profilaktycznym, które wpłyną na ograniczenie konieczności opieki instytucjonalnej,
- wykorzystanie zasobów i potencjału instytucjonalnej opieki długoterminowej (w tym domów pomocy społecznej) dla rozwoju nowych usług środowiskowych w społeczności lokalnej,
- rozwój różnych form mieszkalnictwa z koszykiem usług społecznych,
- wsparcie opiekunów nieformalnych.

Działania zaplanowane w Strategii skupiają się na pięciu obszarach/grupach społecznych:

- 1) Rodzina – dzieci, w tym dzieci z niepełnosprawnościami,
- 2) Osoby starsze,
- 3) Osoby z niepełnosprawnościami,
- 4) Osoby z zaburzeniami psychicznymi i w kryzysie psychicznym,
- 5) Osoby w kryzysie bezdomności.

W każdym z tych obszarów zaproponowano konkretne kierunki działań, cele oraz preferowane formy wsparcia.

W ramach trzeciego celu strategicznego tj. włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami dające możliwość życia w społeczności lokalnej niezależnie od stopnia niepełnosprawności zakłada się m.in.:

- 1) stworzenie kompleksowego systemu wsparcia osób i rodzin z niepełnosprawnościami,
- 2) działania zapobiegające umieszczaniu osób z niepełnosprawnościami w instytucjach opieki całodobowej,
- 3) wdrożenie idei niezależnego życia, wspartej mieszkalnictwem wspomagającym;
- 4) dążenie do usamodzielniania mieszkańców instytucji całodobowej opieki stacjonarnej.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej realizuje również projekt pn.: „Opracowanie i pilotażowe wdrożenie mechanizmów i planów deinstytucjonalizacji usług społecznych”, którego celem jest opracowanie i wdrożenie lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych w jednostkach samorządu terytorialnego wyłonionych w konkursie grantowym. W dniu 12 października 2022 r. Minister Rodziny i Polityki Społecznej podpisał z przedstawicielami samorządów umowy o powierzenie grantów i rozpoczęła się realizacja pilotaży.

Wsparcie, jakie będzie realizowane w ramach grantów, dotyczy m.in. rozwoju usług asystenckich, usług sąsiedzkich, opieki wytchnieniowej, zwiększenia dostępności usług transportowych, tworzenia mieszkań wspomaganych i treningowych. Ale nie tylko – to też np. utworzenie i prowadzenie strefy kreatywności osób niesamodzielnich, w szczególności z niepełnosprawnością intelektualną.

Ponadto w ramach działań projektu dokonano przeglądu obowiązujących aktów prawnych pod kątem możliwości prawnych i merytorycznych realizacji usług społecznych (ustawy i akty wykonawcze regulujące usługi społeczne) oraz opracowano wstępne rekomendacje do zmian. Zostały również opracowane Ogólnopolskie ramowe wytyczne tworzenia lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych wraz z dobrymi praktykami oraz odbyło się szesnaście konferencji regionalnych pod hasłem „Deinstytucjonalizacja usług społecznych – dobre praktyki”.

Zgodnie z art. 23 ust. 1 pkt 7a ustawy o pomocy społecznej minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego podejmuje także działania, które służą wsparciu osób niepełnosprawnych. Takim działaniem jest finansowe wspieranie projektów służących realizacji zadań określonych w programie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej „Od zależności ku samodzielności.”

Celem ww. Programu jest umożliwienie osobom z zaburzeniami psychicznymi przezwyciężenie trudnej sytuacji życiowej, w jakiej się znalazły, której własnym staraniem, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości

nie są w stanie samodzielnie pokonać. Ważne jest, aby osoba z zaburzeniami psychicznymi była partnerem instytucji i organizacji, które działają na rzecz osób wymagających wsparcia. W związku z tym istotne jest wzmocnienie i poszerzenie ofert sieci oparcia społecznego w zakresie poprawy sytuacji życiowej i społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi oraz ich rodzin i opiekunów poprzez wsparcie samorządów gmin oraz podmiotów funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Model Programu jest nastawiony na podniesienie poziomu świadomości osób z zaburzeniami psychicznymi o tkwiących w nich możliwościach oraz przysługujących im prawach co, jak się zakłada, zwiększy pewność siebie oraz umocni ich pozycję, jak również pomoże w lepszym wykorzystaniu potencjalnych możliwości.

W ramach celu głównego wyznaczone są następujące Moduły:

Moduł I – Wsparcie rodzin z osobą z zaburzeniami psychicznymi.

Moduł II – Samopomoc.

Moduł III – Umożliwianie osobom z zaburzeniami psychicznymi zdobywania wiedzy i kompetencji niezbędnych do samodzielnego życia.

Moduł IV – Integracja i innowacyjność.

Realizacja Programu powinna być oparta na włączeniu wszystkich podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej na rzecz inicjowania przedsięwzięć mających na celu pokonywanie przez osoby z zaburzeniami psychicznymi barier uniemożliwiających im uczestniczenie w życiu społecznym.

W 2022 r. na wsparcie projektów w ramach Programu „Od zależności ku samodzielności” dofinansowanie otrzymało 41 podmiotów, wyłonionych w drodze otwartego konkursu ofert, spośród 71 podmiotów aplikujących. Łącznie przeznaczono 3 000 000,00 zł na dofinansowanie zadań w tym zakresie, z czego wykorzystana została kwota 2 957 133 zł. Wsparciem objęto:

– 28 organizacji pozarządowych i kościelnych osób prawnych na łączną kwotę 2 173 522,00 zł.

– 13 jednostek samorządu terytorialnego na łączną kwotę 783 611,00 zł.

Do zakresu merytorycznego Uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych wpisuje się uchwała Nr 140 Rady Ministrów z dnia 15 października 2018 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019–2023 (M.P. z 2018 r. poz. 1007).

Program „Posiłek w szkole i w domu” zapewnia pomoc zarówno osobom starszym, niepełnosprawnym, o niskich dochodach, jak i dzieciom, które wychowują się w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji.

Istotnym elementem Programu jest zapewnienie młodzieży w wieku szkolnym zjedzenia gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej. Takie rozwiązanie daje bowiem większą kontrolę nad jakością kupowanych produktów, z których przygotowywane są posiłki oraz nad procesem ich przygotowywania.

Celem Programu jest również zapewnienie wsparcia finansowego organom prowadzącym publiczne szkoły podstawowe, w tym szkoły artystyczne realizujące kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej, w organizacji stołówek oraz miejsc spożywania posiłków w szkołach. Program „Posiłek w szkole i w domu” jest Programem wspierania finansowego gmin w zakresie realizacji zadań własnych o charakterze obowiązkowym określonych w art. 17 ust. 1 pkt 3 i 14 ustawy o pomocy społecznej oraz organów prowadzących publiczne szkoły podstawowe w zakresie realizacji zadań, o których mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy – Prawo oświatowe.

Program realizowany jest w postaci trzech modułów:

- 1) 1 Moduł dla dzieci i młodzieży (za realizację zadań wynikających z modułu 1 Programu odpowiada minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego),

- 2) 2 Moduł dla osób dorosłych (za realizację zadań wynikających z modułów 1 i 2 Programu odpowiada minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego),
- 3) 3 Moduł organizacji stołówek oraz miejsc spożywania posiłków w szkołach (za realizację zadań wynikających z modułu 3 Programu odpowiada minister właściwy do spraw oświaty i wychowania).

Ze środków przekazywanych w ramach Programu gminy udzielają wsparcia osobom spełniającym warunki otrzymania pomocy wskazane w ustawie o pomocy społecznej oraz spełniającym kryterium dochodowe w wysokości 150% kryterium, o którym mowa w art. 8 ww. ustawy:

- 1) dzieciom do czasu podjęcia nauki w szkole podstawowej,
- 2) uczniom do czasu ukończenia szkoły ponadpodstawowej lub szkoły ponadgimnazjalnej,
- 3) osobom i rodzinom znajdującym się w sytuacjach wymienionych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, w szczególności osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym – w formie posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

W dniu 28 grudnia 2022 r. Rada Ministrów przyjęła uchwałę zmieniającą uchwałę w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019–2023, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2023 r. Celem zmiany Programu było podwyższenie kryterium dochodowego ze 150% do 200%, o którym mowa w art. 8 ustawy o pomocy społecznej.

W 2022 r.⁴⁹⁾ pomocą w ramach Programu „Posiłek w szkole i w domu” zostało objętych 766 546 osób, w tym: 351 223 dzieci i 415 323 osoby dorosłe.

Wysokość kryterium dochodowego uprawniającego do skorzystania z Programu wynosiła:

- dla osoby samotnie gospodarującej – 1164 zł,
- na osobę w rodzinie – 900 zł.

Program dofinansowuje posiłki dowożone osobom dorosłym (np. niewychodzącym z domu ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), które same nie są w stanie ich przygotować. Program zapewnia ponadto pozyskanie:

- dodatkowych środków na dowóz posiłków – w ramach modułu 2 wójt (burmistrz, prezydent miasta) może pozyskać zwiększenie dotacji do 5% środków finansowych z przeznaczeniem na dowóz posiłków w gminie, w szczególności dla osób starszych, niepełnosprawnych,
- dodatkowych środków dla gmin, które prowadzą samodzielnie stołówki szkolne – wójt (burmistrz, prezydent miasta) może pozyskać zwiększenie dotacji do 5% dla gminy realizującej posiłek w stołówkach przez siebie prowadzonych bezpośrednio.

Program realizowany jest przez gminy przy zaangażowaniu środków z budżetu państwa oraz środków własnych jednostek samorządu terytorialnego. W 2022 r. w realizacji Programu wzięły udział 2 473 gminy (99,83% ogółu gmin w Polsce).

Ogólna kwota środków z budżetu państwa przewidziana w całym okresie realizacji Programu to 2 750 000 tys. zł, rocznie 550 mln zł, w tym:

- na realizację modułów 1 i 2 Programu w latach 2019–2023 przewidziano 2 550 000 tys. zł z budżetu państwa;
- na realizację modułu 3 Programu w latach 2019–2023 przewidziano 200 000 000 zł z budżetu państwa.

Dodatkowym instrumentem wsparcia dla osób w trudnej sytuacji życiowej jest pomoc żywnościowa w formie paczek lub posiłków udostępniana w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014–2020 (PO PŻ) współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD). Pomoc

---

⁴⁹⁾ Źródło: Sprawozdanie z realizacji programu „Posiłek w szkole i w domu” za 2022 r.

jest udzielana osobom, których dochód nie przekracza 220% kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń z pomocy społecznej, tj. w przypadku osób samotnie gospodarujących – 1 707,20 zł oraz w przypadku osób w rodzinie – 1 320 zł⁵⁰⁾, a które jednocześnie spełniają przynajmniej jedną z przesłanek wymienionych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, w tym m.in. niepełnosprawność.

Średniorocznie pomoc trafia do ok. 1,3 mln odbiorców, przy czym osoby niepełnosprawne stanowią ok. 14% wszystkich korzystających z Programu. W 2022 r. pomoc w ramach PO PŻ otrzymało ponad 180 tys. osób niepełnosprawnych.

W ramach PO PŻ odbiorcy żywności mogą również uczestniczyć w tzw. działaniach towarzyszących, tj. warsztatach na rzecz włączenia społecznego, w takich obszarach jak: przygotowywanie posiłków, zdrowe odżywianie, przeciwdziałanie marnowaniu żywności czy zarządzanie budżetem domowym. W działaniach towarzyszących uczestniczy rokrocznie ok. 10% odbiorców pomocy żywnościowej. W 2022 r. uczestnikami warsztatów było ponad 16,5 tys. osób niepełnosprawnych.

W 2022 r. kontynuowana była realizacja, wdrożonego w 2018 r., programu „Opieka 75+”. Program ten jest elementem polityki społecznej państwa w zakresie zapewnienia osobom starszym, tj. w wieku 75 lat i więcej wsparcia oraz pomocy adekwatnej do potrzeb wynikających z wieku i stanu zdrowia w ramach usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych.

Program „Opieka 75+” ma na celu poprawę dostępności do usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych zarówno samotnych, jak i pozostających w rodzinach, będących w wieku 75 lat i więcej, mieszkających na terenie gmin do 60 tys. mieszkańców.

W 2022 r., gminy przystępujące do realizacji programu mogły uzyskać finansowe wsparcie do 50% przewidywanych kosztów realizacji zadania w zakresie realizacji usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób spełniających kryteria w nim określone, jeżeli:

- 1) dane świadczenie realizowały samodzielnie tj. przez pracowników ośrodka pomocy społecznej, urzędu gminy lub innych gminnych jednostek organizacyjnych (zatrudnionych na umowę o pracę), lub
- 2) zlecały realizację przedmiotowego zadania organizacjom pozarządowym, lub
- 3) kupowały usługi opiekuńcze od podmiotów sektora prywatnego.

Środki finansowe z programu w 2022 r. mogły być przeznaczone na:

- 1) dofinansowanie do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, którym przedmiotowe usługi były świadczone w ramach programu i były kontynuowane w 2022 r.;
- 2) dofinansowanie do usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, którym w 2021 r. te usługi nie były świadczone (osoby nowe);
- 3) dofinansowanie do zwiększenia liczby godzin usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej.

Z analizy przekazanych przez wojewodów sprawozdań z realizacji programu wynika, że w roku 2022 program „Opieka 75+” realizowało 592 gminy. Wsparciem w formie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych objęto 11 223 osoby. Oszacowana przez wojewodów wysokość faktycznie wydatkowanych przez gminy środków na realizację przedmiotowego zadania w 2022 r. wyniosła prawie 29,4 mln zł łącznie dla wszystkich 16 województw.

Natomiast w zakresie zmian legislacyjnych dotyczących osób niepełnosprawnych w 2022 r. rozpoczęto procedowanie następujących projektów aktów normatywnych:

---

⁵⁰⁾ Kryteria dochodowe obowiązujące od 13.12.2021 r. do 11.05.2023 r. Z dniem 12.05.2023 r. kryteria zostały podwyższone do 235% kryterium ustawowego i wynoszą odpowiednio 1823,60 zł dla osoby samotnie gospodarującej oraz 1410 zł dla osoby w rodzinie.

- 1) Projekt ustawy o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o działalności leczniczej⁵¹⁾ – proponowane zmiany:
- projektowane przepisy przewidują możliwość wykonywania przez dom pomocy społecznej (niezależnie od formy organizacyjnej, w jakiej działa) działalności leczniczej na zasadach określonych w ustawie z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2023 r. poz. 991, z późn. zm.). DPS będący podmiotem leczniczym będzie udzielał ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych. Świadczenia te byłyby wykonywane w ambulatorium będącym zakładem leczniczym DPS.
  - po wprowadzeniu omawianych zmian dom pomocy społecznej będzie mógł być świadczeniodawcą w rozumieniu przepisów ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej, zawierać umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia, na podstawie których będzie udzielał świadczeń opieki zdrowotnej dla swoich mieszkańców.
- 2) Projekt ustawy o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw – proponowane zmiany dotyczą:
- mieszkań chronionych – projektowanych mieszkań treningowych i wspomaganych. Wprowadzenie formy mieszkań wspomaganych zgodne jest z kierunkami Strategii rozwoju usług społecznych, polityki publicznej do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) przyjętej Uchwałą nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. Uznano także, że różnice pomiędzy dwoma typami mieszkań chronionych są na tyle istotne, że warto podkreślić ich odrębność dokonując wyraźnego podziału na dwie formy wsparcia. Ponadto zmiana ma na celu odejście od obecnego nazewnictwa. Sformułowanie „mieszkania chronione” było odbierane w sposób negatywny przez środowisko osób z niepełnosprawnościami oraz osoby związane z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz tej grupy osób. Celem jest także podkreślenie podmiotowości osób z niepełnosprawnościami. Założono, że poszerzenie kręgu podmiotów uprawnionych do prowadzenia mieszkań treningowych i wspomaganych będzie miało pozytywny wpływ na rozwój tej formy wsparcia tj. wzrośnie liczba mieszkań, co umożliwi szerszej grupie osób, zwłaszcza z niepełnosprawnościami korzystanie z zinstytucjonalizowanych usług świadczonych w społeczności lokalnej.
  - usług opiekuńczych – świadczonych w formie usług sąsiedzkich. Wprowadzenie usług sąsiedzkich przyczyni się do rozwoju usług społecznych, głównie dla osób starszych, które wymagają np. pomocy przy zrobieniu zakupów, sprzątnięciu mieszkania, a jeszcze nie wymagają pomocy w formie usług opiekuńczych świadczonych przez opiekunki.
  - usług świadczonych przez domy pomocy społecznej – usług wsparcia krótkoterminowego. Opieka krótkoterminowa ma za zadanie odciążenie członków rodzin lub opiekunów osób zależnych poprzez wsparcie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa. Usługi te mogą służyć również okresowemu zabezpieczeniu potrzeb osób niesamodzielnych w sytuacji, gdy opiekunowie z różnych powodów nie będą mogli czasowo wykonywać swoich obowiązków (np. z powodu choroby). Obecne rozwiązania prawne umożliwiają, w sytuacji kiedy osoby zaangażowane na co dzień w sprawowanie opieki nie mogą czasowo tej opieki świadczyć, przyznanie pomocy np. w formie usług opiekuńczych. Niemniej jednak w takich sytuacjach możliwy do przyznania zakres i wymiar usług są zwykle niewystarczające w stosunku do potrzeb osób, które na co dzień wymagają stałej obecności opiekuna.
  - rejestru zgłoszeń o zdarzeniach nadzwyczajnych – wprowadzenie regulacji obligujących kierowników lub dyrektorów domów pomocy społecznej oraz podmioty prowadzące placówki zapewniające

---

⁵¹⁾ Projekt ustawy o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw został uchwalony przez Sejm RP w dniu 16 czerwca 2023 r. Ustawa jest obecnie przedmiotem prac legislacyjnych w Senacie. Do projektu ustawy poprawką poselską wprowadzono zmianę polegającą na podniesieniu kwoty zasiłku stałego poprzez zwiększenie ze 100 do 130% kryterium dochodowego w pomocy społecznej kwoty, od której nalicza się zasiłek, a także podniesienie kwot maksymalnego i minimalnego zasiłku stałego

całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku do prowadzenia rejestru zgłoszeń o zdarzeniach nadzwyczajnych dotyczących mieszkańców domu lub osób przebywających w placówce związanych z zagrożeniem ich życia lub zdrowia, podejmowania działań następczych oraz przekazywania informacji właściwym organom. Projektowane zmiany mają na celu ograniczenie skali nieprawidłowości w domach pomocy społecznej oraz placówkach zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, a tym samym zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób starszych i niepełnosprawnych przebywających w takich podmiotach. Organy nadzorujące ww. podmioty zyskają dodatkowe źródło informacji o sytuacji w domach i placówkach, co pozwoli na podejmowanie na bieżąco działań naprawczych oraz kontrolnych.

- uregulowania kwestii dotyczącej czasu, na jaki wydawane jest zezwolenie na prowadzenie domu pomocy społecznej lub placówki zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku po uprzednim cofnięciu zezwolenia. Uzasadnieniem powyższej zmiany jest wzmocnienie nadzoru nad domami pomocy społecznej i placówkami zapewniającymi całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, którym cofnięto wcześniej uzyskane zezwolenie wojewody.

Świadczenia rodzinne

Działania na rzecz wsparcia osób niepełnosprawnych i ich rodzin zrealizowane/ kontynuowane w 2022 r. w ramach systemu świadczeń na rzecz rodzin z dziećmi:

- w 2022 r., na mocy art. 17 ust. 3a–3d ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 390, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o świadczeniach rodzinnych”, w ramach corocznej waloryzacji wysokości świadczenia pielęgnacyjnego o procentowy wskaźnik wzrostu minimalnego wynagrodzenia za pracę, została podwyższona kwota świadczenia pielęgnacyjnego adresowanego do opiekunów osób niepełnosprawnych z kwoty 1971 zł do kwoty 2119 zł,
- w 2022 r., na mocy ustawy z dnia 17 listopada 2021 r. o rodzinnym kapitale opiekuńczym wprowadzono nowe instrumenty finansowe wsparcia rodzin, z których mogą korzystać również rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi na utrzymaniu, w postaci nowego świadczenia – rodzinnego kapitału opiekuńczego oraz dofinansowania do pobytu dziecka w instytucji opieki dla dzieci do lat 3.

Rodzinny kapitał opiekuńczy jest świadczeniem wypłacanym rodzicom na pokrycie kosztów opieki nad drugim i kolejnym dzieckiem w wieku od 12. do 35. miesiąca życia dziecka. Przysługuje w łącznej maksymalnej wysokości 12 tys. zł na dziecko, a rodzice sami mogą wybrać, czy chcą otrzymywać po 1000 zł miesięcznie przez rok, czy po 500 zł miesięcznie przez dwa lata. Powyższe wsparcie jest niezależne od dochodów rodziny. Realizacja rodzinnego kapitału opiekuńczego rozpoczęła się 1 stycznia 2022 r.

Uzupełnieniem rodzinnego kapitału opiekuńczego jest dofinansowanie obniżenia opłaty za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna. Dofinansowanie jest świadczeniem przeznaczonym dla rodziców, których dzieci są objęte opieką instytucjonalną w wyżej wymienionych instytucjach opieki. Dofinansowanie przysługuje na dziecko, które uczęszcza do instytucji opieki i nie korzysta z rodzinnego kapitału opiekuńczego. Wynosi 400 zł miesięcznie, ale nie więcej niż wysokość opłaty ponoszonej przez rodzica za pobyt dziecka w instytucji. Dofinansowanie jest przekazywane bezpośrednio podmiotowi prowadzącemu instytucję opieki. Rozwiązanie weszło w życie 1 kwietnia 2022 r.

- kontynuowane są kluczowe programy wsparcia rodzin z dziećmi, w tym z dziećmi niepełnosprawnymi, tj.:
  - program „Rodzina 500 plus” – podstawowa forma wsparcia rodzin, przyznawana w postaci świadczenia wychowawczego w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia. Świadczenie to przysługuje niezależnie od dochodu rodziny,

- program „Dobry start” – realizowany w formie jednorazowego świadczenia w wysokości 300 zł na uczące się w szkole dziecko. Świadczenie dobry start przysługuje niezależnie od dochodu rodziny, na rozpoczynające rok szkolny dzieci w wieku do ukończenia 20. roku życia, a w przypadku dzieci niepełnosprawnych uczących się w szkole – do ukończenia 24. roku życia.
- realizowane jest wsparcie rodzin z dziećmi, w tym z dziećmi niepełnosprawnymi oraz wsparcie osób niepełnosprawnych i ich opiekunów, poprzez funkcjonujące od lat:
  - świadczenia rodzinne na podstawie ustawy o świadczeniach rodzinnych (zasiłek rodzinny z dodatkami, jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka, świadczenie rodzicielskie oraz świadczenia opiekuńcze tj. zasiłek pielęgnacyjny przeznaczony dla osób niepełnosprawnych, świadczenie pielęgnacyjne oraz specjalny zasiłek opiekuńczy przeznaczone dla opiekunów osób niepełnosprawnych,)
  - zasiłek dla opiekuna na podstawie ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów,
  - świadczenia z funduszu alimentacyjnego na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2023 r. poz. 1300, z późn. zm.),
  - jednorazowe świadczenie w wysokości 4 tys. zł na podstawie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz. U. z 2020 r. poz. 1329, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

Dane statystyczne za 2022 r. dotyczące świadczeń rodzinnych związanych z niepełnosprawnością

W 2022 r. na wypłaty świadczeń związanych z niepełnosprawnością przeznaczono łącznie ponad 9 mld zł (9 365093 tys. zł):

1. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego:
  - wydatki: 123 230 tys. zł
  - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 100 tys.
2. Zasiłek pielęgnacyjny
  - wydatki: 2 391 322 tys. zł
  - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 924 tys.
3. Świadczenie pielęgnacyjne
  - wydatki: 5 462 260 tys. zł
  - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 217 tys.
4. Specjalny zasiłek opiekuńczy
  - wydatki: 98 534 tys. zł
  - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 13 tys.
5. Zasiłek dla opiekuna
  - wydatki : 38 675 tys. zł
  - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 5 tys.
6. Składki:
  - wydatki: 1 235 367 tys. zł, w tym:
    - a) na ubezpieczenie emerytalne i rentowe opłacane za osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne
      - wydatki: 990 931 tys. zł
      - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 153 tys.
    - b) na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne
      - wydatki: 208 404 tys. zł
      - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 95 tys.
    - c) na ubezpieczenia emerytalne i rentowe opłacane za osoby pobierające specjalny zasiłek opiekuńczy

- wydatki: 22 447 tys. zł
  - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 12 tys.
  - d) na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające specjalny zasiłek opiekuńczy
    - wydatki: 6 066 tys. zł
    - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 9 tys.
  - e) na ubezpieczenia emerytalne i rentowe opłacane za osoby pobierające zasiłek dla opiekuna
    - wydatki: 5 865 tys. zł
    - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 3 tys.
  - f) na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające zasiłek dla opiekuna
    - wydatki: 1 652 tys. zł
    - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 2,5 tys.
7. Jednorazowe świadczenie w wysokości 4 000 zł:
- wydatki : 15 702 tys. zł
  - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 0,33 tys.

Nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw

W dniu 7 października 2022 r. uchwalono ustawę nowelizującą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, którą 13 października 2022 r. podpisał Prezydenta RP. Ustawa weszła w życie z dniem 1 lutego 2023 r. (z wyjątkiem niektórych pojedynczych przepisów).

Wprowadzone zmiany dotyczyły m.in. wsparcia pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej z niepełnosprawnością. Pełnoletni wychowankowie pieczy zastępczej legitymujący się znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności otrzymali możliwość pozostania w dotychczasowej formie pieczy zastępczej bez konieczności jednoczesnego spełnienia wymogu uczenia się.

Program asystent rodziny na rok 2022

W ramach działania 5.1 Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, dotyczącego wzmocnienia profilaktycznego aspektu zadań asystenta rodziny, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej realizowało „Program asystent rodziny na rok 2022”, którego celem było wzmocnienie asystentów rodziny w systemie wspierania rodziny, w tym realizacji przez asystenta rodziny wsparcia, o którym mowa w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Źródłem finansowania ww. Programu były środki Funduszu Pracy ujęte w planie finansowym Funduszu Pracy na podstawie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

W 2022 r. na realizację "Programu asystent rodziny na rok 2022" zabezpieczono kwotę do 10 mln złotych. Minister Rodziny i Polityki Społecznej rozstrzygnął na podstawie zapotrzebowań przekazanych przez gminy (za pośrednictwem służb wojewodów) ww. Program poprzez przyznanie kwoty 8 846 820,00 zł.

Waloryzacja świadczeń

W 2022 r. wprowadzono korzystne zmiany w zasadach waloryzacji świadczeń. Wynikający bowiem z wyliczeń wskaźnik waloryzacji emerytur i rent, oparty na opublikowanych przez Prezesa GUS wskaźnikach wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych (105,1%) oraz 20% udziale realnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (103%), kształtujący się na poziomie 105,7%, nie zapewniał odczuwalnej podwyżki, adekwatnej do wzrostu cen podstawowych dóbr i usług. Realizując politykę wsparcia seniorów, chcąc w większym stopniu zabezpieczyć ich sytuację finansową w związku z rosnącymi cenami towarów i usług konsumpcyjnych, zwiększony został udział realnego wzrostu wynagrodzeń we wskaźniku waloryzacji z 20% do 63,33%.

Tym samym, wskaźnik waloryzacji emerytur i rent w 2022 r. wyniósł 107,0%. Wskaźnikiem tym, od dnia 1 marca, zostały podwyższone wszystkie świadczenia emerytalno-rentowe.

Kwoty najniższej renty z tytułu niezdolności do pracy wzrosły:

- z 1250,88 zł do 1338,44 zł – dla osób całkowicie niezdolnych do pracy,
- z 938,16 zł do 1003,83 zł – dla osób częściowo niezdolnych do pracy.

Jednocześnie od 1 marca 2022 r. podwyższony został próg dochodowy uprawniający do świadczenia uzupełniającego dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji (tzw. 500+ dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji) – do kwoty 1896,13 zł. Po podwyższeniu kwoty miesięcznego progu, maksymalna kwota świadczenia uzupełniającego, nadal wynosiła 500 zł. Żadna z osób uprawnionych do tego świadczenia nie musiała obawiać się jego obniżenia lub utraty ze względu na podwyżkę emerytury bądź renty z tytułu waloryzacji.

Wypłata dodatkowych rocznych świadczeń pieniężnych

Celem dodatkowych świadczeń pieniężnych (13 i 14 emerytury) jest poprawa sytuacji rencistów i emerytów, przede wszystkim tych znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji. Dedykowane formy pomocy wychodzą naprzeciw oczekiwaniom większości świadczeniobiorców, stanowiąc wsparcie finansowe dla seniorów pobierających niższe świadczenia emerytalno-rentowe oraz osób pobierających m.in. świadczenia przedemerytalne, renty socjalne czy rodzicielskie świadczenia uzupełniające.

Od 2020 r. wypłata 13. emerytury dla wszystkich świadczeniobiorców, w wysokości najniższej emerytury, została zagwarantowana ustawowo.

W kwietniu 2022 r. do świadczeniobiorców, w postaci 13 emerytury, zostało skierowane 13,1 mld zł. 13 emerytura została wypłacona dla ok. 9,8 mln osób – w wysokości 1338,44 zł.

W 2022 r. kwoty 13 emerytur zostały zwolnione z podatku dochodowego od osób fizycznych (osoby uprawnione do tego świadczenia otrzymały kwotę netto wynoszącą 1217,98 zł – po potrąceniu składki na ubezpieczenie zdrowotne).

Również w 2022 r. została wypłacona 14 emerytura, jako świadczenie jednorazowe. 14 emeryturę w całości bądź w części otrzymały osoby, których wysokość świadczenia nie przekraczała kwoty 4188,44 zł. Koszt wypłaty tzw. 14 emerytury w 2022 r. to ok. 11,4 mld zł.

W 2022 r. kwoty 14 emerytur (tak jak 13 emerytur) zostały zwolnione z podatku dochodowego od osób fizycznych.

Podkreślić należy, że kwota 13 i 14 emerytury nie podlega potrąceniom i egzekucjom, nie jest też wliczana do dochodu. Nie ma zatem wpływu na uprawnienia osób ubiegających się o świadczenia, dodatki, zasiłki, pomoc lub inne wsparcie (np. ulga rehabilitacyjna, dodatek osłonowy).

Uprzejmie informuję, że dla polityki społecznej państwa istotne jest, w jakim zakresie system emerytalny chroni świadczeniobiorców, legitymujących się często stopniem niepełnosprawności, przed ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Cykliczne podnoszenie najniższych świadczeń emerytalno-rentowych oraz dodatkowe wsparcie pieniężne silnie wpisuje się działania wsparcia osób znajdujących się w trudnym położeniu materialnym, w tym osób niepełnosprawnych. Wszelkie dodatkowe świadczenia pieniężne są przejawem troski o sytuację materialną polskich emerytów i rencistów, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Fundusz Solidarnościowy

Fundusz Solidarnościowy (zwany wcześniej Solidarnościowym Funduszem Wsparcia Osób Niepełnosprawnych) został utworzony w dniu 1 stycznia 2019 r. Ma on służyć wsparciu społecznemu, zawodowemu, zdrowotnemu oraz finansowemu osób niepełnosprawnych.

Ze środków Solidarnościowego Funduszu realizowane są programy rządowe i resortowe, w tym obejmujące realizację zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych, zadań związanych z promowaniem i wspieraniem systemu wsparcia dla osób niepełnosprawnych, zadań z zakresu innowacyjnych rozwiązań w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych. Realizacja programów rządowych i resortowych jest główną przesłanką do powołania Solidarnościowego Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych.

Ponadto Fundusz ma na celu wsparcie finansowe emerytów i rencistów, o których mowa w odrębnych przepisach oraz Fundusz może wspierać działania w zakresie zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami lub jej poprawy, osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie o zapewnianiu dostępności.

W dniu 1 stycznia 2019 r. weszła w życie ustawa z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym (Dz. U. z 2023 r. poz. 647), zwana dalej „ustawą o Funduszu Solidarnościowym”. Dysponentem Funduszu jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, który opracowuje na dany rok kalendarzowy roczny plan działania na rzecz wsparcia osób niepełnosprawnych.

W dniu 30 listopada 2021 r. ogłoszono Roczny Plan Działania na Rzecz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych na 2022 rok, o którym mowa w art. 11 ustawy o Funduszu Solidarnościowym.

Zgodnie z Rocznym Planem Działania na Rzecz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych na 2022 rok zrealizowano programy resortowe Ministra Rodziny i Polityki Społecznej, na podstawie art. 7 ust. 5 ustawy o Funduszu Solidarnościowym, mające na celu wsparcie społeczne lub zawodowe osób niepełnosprawnych, tj.:

- 1) Program pn. „Opieka wytchnieniowa” – edycja 2022 (realizatorem gminy/powiaty),
- 2) Program pn. „Opieka wytchnieniowa dla członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami” – edycja 2022 (realizatorem organizacje pozarządowe),
- 3) Program pn. „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” – edycja 2022, (realizatorem gminy/powiaty),
- 4) Program pn. „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnościami” – edycja 2022 (realizatorem organizacje pozarządowe),
- 5) Program pn. „Centra opiekuńczo-mieszkalne” I edycja (realizatorem gminy/powiaty),
- 6) Program pn. „Centra opiekuńczo-mieszkalne” II edycja (realizatorem gminy/powiaty).

Ponadto w 2022 r. środki Funduszu przeznaczone na finansowanie świadczenia uzupełniającego, kosztów obsługi wypłaty świadczenia uzupełniającego, kosztów obsługi wniosku o świadczenie uzupełniające oraz kosztów świadczeń zdrowotnych związanych z wydawaniem orzeczeń dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, o których mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 31 lipca 2019 r. o świadczeniu uzupełniającym dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji.

W 2022 r. środki Funduszu przeznaczone również na wsparcie udzielane w ramach Funduszu Dostępności, o którym mowa w rozdziale 5 ustawy o zapewnianiu dostępności.

Na realizację Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” – edycja 2022 oraz Programu „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnościami” – edycja 2022 przeznaczono łącznie 600 mln zł.

Głównym celem Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” – edycja 2022 oraz Programu „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnościami” – edycja 2022 było wprowadzenie usług asystencji osobistej jako formy ogólnodostępnego wsparcia w wykonywaniu codziennych czynności oraz funkcjonowaniu w życiu społecznym, których adresatami są dzieci do 16. roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji oraz osoby niepełnosprawne posiadające orzeczenie: o znacznym

stopniu niepełnosprawności albo o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo traktowane na równi z orzeczeniami wymienionymi w lit. a i b, zgodnie z art. 5 i art. 62 ustawy o rehabilitacji.

Celem obydwu ww. programów było zapewnienie usługi asystencji osobistej polegającej w szczególności na pomocy asystenta: w wykonywaniu przez uczestnika Programu czynności dnia codziennego; wyjściu, powrocie lub dojazdach z uczestnikiem w wybrane przez uczestnika miejsca; załatwianiu przez uczestnika spraw urzędowych; korzystaniu przez uczestnika z dóbr kultury (np. muzeum, teatr, kino, galeria sztuki, wystawa); zaprowadzaniu i odebraniu dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności do placówki oświatowej.

Zgodnie z założeniami Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne” przeznaczone są dla dorosłych osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, o których mowa w ustawie o rehabilitacji oraz orzeczeniem traktowanym na równi z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ww. ustawy.

Centra stanowią formę ośrodka wsparcia zgodnie z art. 51 ustawy o pomocy społecznej. Infrastruktura Centrum oraz organizacja i rodzaj świadczonych usług w sposób szczególny odpowiadać ma potrzebom uczestników wynikającym z różnego spektrum niepełnosprawności, zapewnić warunki do nawiązywania i utrzymywania relacji z innymi, a także nabywania oraz rozwijania umiejętności i kompetencji decydujących o indywidualnej samodzielności i możliwości podejmowania ról społecznych.

Wspólny pobyt uczestników w Centrum ma za zadanie wpłynąć pozytywnie na procesy uspołecznienia i nawiązywania relacji interpersonalnych oraz pozwolić na podejmowanie przez osoby niepełnosprawne aktywności na miarę posiadanego potencjału i zasobów. Stworzenie warunków w formie pobytu całodobowego lub dziennego jest szczególnie ważne dla osób z niepełnosprawnościami, które nie mogą korzystać z usług w innych ośrodkach wsparcia, a takiego wsparcia wymagają. Wdrożenie takich rozwiązań poprawi sytuację osób niepełnosprawnych dając im szansę na samodzielne i niezależne życie.

Powstające Centra tworzą otoczenie cechami nawiązującymi do środowiska i miru domowego, w którym kluczowymi wartościami są podmiotowość i włączenie społeczne uczestników, troska o ich dobrostan, gdzie zachowana zostanie równowaga między zabezpieczeniem potrzeb uczestników związanych z niepełnosprawnością i zdrowiem, nabywaniem umiejętności i kompetencji oraz rekreacją i spędzaniem wolnego czasu.

Ponadto informuję, że na dzień 17 marca 2023 r. liczba rekomendowanych projektowanych i istniejących Centrów opiekuńczo-mieszkalnych, uwzględniająca złożone i pozytywnie ocenione wnioski, wynosi 102.

Pierwszą edycję Programu ogłoszono w 2019 r., a następnie drugą w 2021 r. Od ogłoszenia pierwszej edycji Programu w roku 2019 do 10 kwietnia 2023 rekomendowano wnioski w łącznej kwocie 322 mln zł (w ramach Modułu I utworzenie COM oraz Modułu II funkcjonowanie COM).

Dopłaty do wypoczynku/turnusów rehabilitacyjnych dla pracowników

W ramach obowiązującego w Ministerstwie Klimatu i Środowiska Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych, pracownicy posiadający aktualne orzeczenie o niepełnosprawności przy wypłacie świadczenia socjalnego dopłata do wypoczynku, otrzymują dodatkowe świadczenie pieniężne.

W Ministerstwie Finansów umożliwiono korzystanie z dopłaty do turnusu rehabilitacyjnego lub sanatorium dla pracownika lub dziecka pracownika w przypadku posiadania orzeczenia o niepełnosprawności w stopniu znacznym lub umiarkowanym. Ponadto umożliwiono pracownikom, wnioskowanie o dofinansowanie do wypoczynku dziecka posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu znacznym lub umiarkowanym bez limitu wieku.

Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa

- a) w ramach funkcjonowania w Centrum Weterana punktu informacyjno-konsultacyjnego kontynuowano pomoc psychologiczną dla weteranów poszkodowanych w misjach lub będących wynikiem udziału w misjach lub działaniach wojennych;
- b) kontynuowano pierwszeństwo w dostępie do zatrudnienia weteranów poszkodowanych – osób niepełnosprawnych, na stanowiskach odpowiadających wykształceniu, wiedzy i sprawności psychofizycznej, zgodnie z zapisami ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa (Dz. U. z 2023 r. poz. 2205, z późn. zm.) (art. 33) – na dzień 31 grudnia 2022 r., w Centrum Weterana zatrudniony był jeden pracownik RON z orzeczeniem o niepełnosprawności, dla którego zostało dostosowane stanowisko pracy, a także służbę pełniło dwóch żołnierzy na stanowiskach „zdolny z ograniczeniami”;
- c) Centrum Weterana w 2022 r. podejmowało lub kontynuowało przedsięwzięcia skierowane do weteranów poszkodowanych/osób niepełnosprawnych, mające na celu uczestnictwo w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym i sportowym, w zależności od zainteresowań, w tym m.in.:
  - zawody sportowe „Wyzwanie Weterana” skierowane do weteranów i weteranów poszkodowanych,
  - „Projekt Wojownik” jako forma aktywności fizycznej, skierowana również do weteranów poszkodowanych, mająca na celu integrację i pokonywanie własnych barier poprzez sport,
  - udział polskiej reprezentacji sportowej składającej się z weteranów poszkodowanych w międzynarodowych zawodach o charakterze sportowo-rehabilitacyjnym Invictus Games w Hadze,
  - zgrupowania kondycyjne realizowane w 2022 r. dla weteranów poszkodowanych w ramach przygotowań do międzynarodowych zawodów o charakterze sportowo-rehabilitacyjnym Invictus Games w Düsseldorf (zawody odbędą się w 2023 r.);
- d) w ramach kontynuacji działań mających na celu przystosowania budynku Centrum Weterana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, w 2022 r. przeprowadzano niezbędną konserwację, przeglądy i serwis eksploatowanych urządzeń i sprzętów (windy, sygnalizacja optyczna i dźwiękowa, sanitariaty) dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W Wojskowych Biurach Emerytalnych oraz Domu Emeryta Wojskowego wszystkie budynki są dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Fundusz Sprawiedliwości/ Sieć Pomocy Osobom Pokrzywdzonym

W 2022 r. działania podjęte przez Ministerstwo Sprawiedliwości w obszarze pomocy osobom pokrzywdzonym, świadkom oraz osobom im najbliższym na rzecz osób z niepełnosprawnościami polegały na kontynuowaniu działań z poprzedniej Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem (2019–2021). Obecnie pomoc świadczona jest przez 305 placówek tworzących ogólnopolską Sieć Pomocy Osobom Pokrzywdzonym, rozlokowanych na terenie całego kraju. Okręgowe Ośrodki Pomocy Pokrzywdzonym Przystępstwem zlokalizowane są na parterze lub posiadają windę, co stanowi ułatwienie dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Każde miejsce świadczenia pomocy jest oznaczone stosowną tablicą oraz zapewnia beneficjentom dogodny dojazd. Aby otrzymać pomoc należy złożyć wniosek o udzielenie pomocy. Do zadań osoby pierwszego kontaktu należy m.in. przyjmowanie zgłoszeń, wstępna ocena uprawnień do uzyskania pomocy oraz pomoc beneficjentom w prawidłowym uzupełnieniu wniosku. Należy wskazać, że pomoc z Funduszu Sprawiedliwości można uzyskać również za pośrednictwem środków komunikacji na odległość. Potwierdzenie otrzymania pomocy udzielonej przez specjalistę za pomocą środków komunikacji na odległość może nastąpić:

- a) przy wykorzystaniu Elektronicznej Platformy Usług Administracji pozwalającej na złożenie wniosku o pomoc oraz potwierdzenie otrzymania pomocy przez beneficjenta pomocy;
- b) poprzez późniejsze pisemne potwierdzenie przez beneficjenta otrzymania pomocy w części B wniosku.

Ponadto, w szczególnie uzasadnionym przypadku, specjaliści mogą udzielić pomocy w miejscu przebywania pokrzywdzonego przestępstwem. Informacja o udzieleniu pomocy poza stałym miejscem jej świadczenia, wraz ze wskazaniem przyczyny, powinna zostać zamieszczona we wniosku o udzielenie pomocy.

Rodzaj udzielanej pomocy wynika z indywidualnej sytuacji osoby zgłaszającej się po pomoc. Ze środków Funduszu Sprawiedliwości finansowany jest szeroki katalog działań służących niesieniu realnej pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, świadkom i osobom im najbliższym, obejmujących w szczególności pomoc prawną i psychologiczną. Duże znaczenie dla wsparcia osób, które doświadczyły pokrzywdzenia przestępstwem, ma również pomoc materialna obejmująca między innymi pokrywanie kosztów:

- zakupu leków nierefundowanych, wyrobów medycznych, usług medycznych i pomocy rehabilitacyjnej,
- szkoleń i kursów zawodowych,
- dostosowania lokalu mieszkalnego do potrzeb osoby, która utraciła sprawność w wyniku przestępstwa,
- czasowego zakwaterowania,
- zakupu żywności, odzieży, obuwia, środków czystości i higieny osobistej.

W 2022 r. pomoc materialną w postaci dostosowania lokalu mieszkalnego do potrzeb osoby, która utraciła sprawność w wyniku przestępstwa osiągnęła wartość ponad 150 tys. zł.

W 2022 r. udzielono w placówkach finansowanych ze środków Funduszu Sprawiedliwości pomocy osobom z niepełnosprawnościami w wymiarze ponad 5 250 godzin pomocy psychologa i psychiatry, niemal 5 tys. godzin pomocy prawnej oraz pomocy materialnej w kwocie wynoszącej ok. 1,2 mln zł.

każda z organizacji, która realizuje zadania finansowane ze środków Funduszu Sprawiedliwości w zakresie pomocy osobom pokrzywdzonym zobowiązana została do zapewnienia pomocy ze strony tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika w celu uzyskania pomocy prawnej. Takiej pomocy udzielono w 2022 roku w wysokości niemal 40 godzin.

Ponadto w 2022 roku mając na uwadze, że osoby z niepełnosprawnościami stanowią ponad 5% wszystkich osób korzystających z miejsc świadczenia pomocy, podjęto decyzję o doprecyzowaniu informacji na temat ich lokalizacji. Na stronie Funduszu Sprawiedliwości: <https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/pl/znajdz-osrodek-pomocy/> znajduje się wyszukiwarka, w której można znaleźć placówkę zlokalizowaną najbliżej miejsca zamieszkania osoby pokrzywdzonej. W wyszukiwarce znajdują się także informacje dotyczące ułatwień dostępu dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

W ramach Funduszu Sprawiedliwości funkcjonuje także Linia Pomocy Pokrzywdzonym. Przez całą dobę można dzięki niej anonimowo uzyskać informacje o możliwości pomocy, szybką poradę psychologiczną i prawną, a także umówić się na spotkanie ze specjalistami w dowolnie wybranej placówce, działającej w ramach Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym. Kontakt z infolinią możliwy jest za pośrednictwem numeru telefonu +48 222 309 900 oraz adresu e-mail: info@numerosos.pl. Infolinia oferuje poradnictwo realizowane drogą mailową, telefoniczną w języku polskim, angielskim, ukraińskim i rosyjskim oraz poradnictwo (w tym w języku migowym) z wykorzystaniem komunikatora internetowego umożliwiającego wideo-rozмовę w zależności od ograniczeń komunikacyjnych pokrzywdzonego.

Z Funduszu Sprawiedliwości przeznaczono także środki na wydatki w obszarze działań związanych z pomocą postpenitencjarną, w którym część beneficjentów realizowanych projektów stanowiły osoby z niepełnosprawnościami. W 2022 r. takim osobom udzielano pomocy prawnej, zawodowej, psychologicznej, terapeutycznej oraz pomocy socjalnej (w tym rzeczowej). Dodatkowo organizowano transporty do przychodni zdrowia, udzielano pomocy w utrzymaniu rehabilitacji. Z uwagi na to, że organizacje nie są zobowiązane do odnotowywania w statystykach ilości osób z niepełnosprawnościami korzystających z pomocy, Ministerstwo Sprawiedliwości nie posiada danych dot. dokładnej liczby beneficjentów z tej grupy, którzy skorzystali z oferowanej pomocy w zakresie pomocy postpenitencjarnej.

Readaptacja osadzonych

W 2022 r. kontynuowano realizację zadań z zakresu przygotowania osadzonych (w tym również tych z niepełnosprawnościami) do readaptacji społecznej wynikających z Kodeksu karnego wykonawczego oraz przepisów wykonawczych. Przedsięwzięcia te dotyczyły m.in. udzielania pomocy w zapewnieniu miejsca zamieszkania lub zakwaterowania, interwencji w sprawie utrzymania dotychczasowego mieszkania lub uzyskania lokalu z zasobów gminy, umieszczenia w schroniskach dla bezdomnych czy skierowania do domów pomocy społecznej. W 2022 r. 234 osadzonych uzyskało orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, 74 o niezdolności do zatrudniania (rentę chorobową) i 31 rentę socjalną. W przypadku 11 osób wszczęto ww. działania, a orzeczenia wpłynęły w 2023 r. Ponadto 72 osadzonych zostało umieszczonych w Domach Pomocy Społecznej po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania.

Konferencje, wydarzenia

Pod honorowym patronatem Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych prof. Gertrudy Uścińskiej odbyła się konferencja zorganizowana przez Fundację „Chodzę i biegam” na temat „Leczenie i terapia w mózgowym porażeniu dziecięcym”. Podczas konferencji pracownicy departamentu przybliżyli uczestnikom zagadnienia związane z warunkami, jakie należy spełnić, aby otrzymać świadczenia z ZUS. Tematami, które cieszyły się szczególnym zainteresowaniem wśród uczestników konferencji były:

- świadczenie uzupełniające dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji SU,
- renta socjalna,
- świadczenie mama 4+,
- świadczenie wyrównawcze dla osób uprawnionych do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dziećmi wymagającymi stałej opieki.

Pracownicy Zakładu wzięli udział w spotkaniu z rodzicami dzieci z niepełnosprawnościami w Zespole Szkół Specjalnych nr 89 w Warszawie. Podczas spotkania pracownicy udzielali informacji:

- jakie świadczenia mogą uzyskać osoby z niepełnosprawnościami po zakończeniu edukacji,
- jakie warunki należy spełnić, aby uzyskać prawo do świadczenia, oraz
- jakie należy przedłożyć dokumenty starając się o dane świadczenie.

Badania Głównego Urzędu Statystycznego

Prezes GUS wprowadził do Programu badań statystycznych statystyki publicznej (Pbssp) na rok 2023, badanie 1.29.21 (103) „Osoby niepełnosprawne prawnie”. Celem badania jest dostarczenie informacji o sytuacji społeczno-demograficznej osób niepełnosprawnych prawnie. W dniu 7 października 2022 r. Rada Ministrów wydała rozporządzenie w sprawie Programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2023 (Dz. U. poz. 2453) zatwierdzające wspomniany Pbssp.

Od 2018 r. działa powołany przez Prezesa GUS, międzyresortowy Zespół do spraw statystyki niepełnosprawności. Celem działania Zespołu jest wsparcie rozwoju statystyki z zakresu niepełnosprawności.

8. ŻYCIA W ŚRODOWISKU WOLNYM OD BARIER FUNKcjONALNYCH, W TYM: DOSTĘPU DO URZĘDÓW, PUNKTÓW WYBORCZYCH I OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Dostosowanie ogólnodostępnych części budynków Ministerstw i urzędów centralnych oraz innych instytucji do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych

Znaczna część ogólnodostępnych budynków w każdym urzędzie, resorcie i w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów – jak wynika z informacji nadesłanej przez szefów urzędów, Ministrów i Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów – jest już dostępna dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich, osób niewidomych i niesłyszących. Otoczenie budynków w przeważającej większości również jest już dostępne dla osób niepełnosprawnych (m.in. miejsca parkowania). Prace w tym zakresie – jak wynika z nadesłanej informacji – będą kontynuowane w latach następnych.

Szczegółowa informacja na temat dostosowania ww. budynków zamieszczona jest w załączniku nr 6 do niniejszego opracowania.

Dostęp do punktów wyborczych

Szczegółowe kwestie dotyczące uprawnień osób z niepełnosprawnościami w wyborach są uregulowane ustawą z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2022 r. poz. 1277, z późn. zm.), zwanej dalej „Kodeksem wyborczym”, oraz w aktach wykonawczych wydanych na jego podstawie.

Każdy wyborca, w tym wyborca niepełnosprawny, może głosować osobiście w lokalu wyborczym w obwodzie głosowania właściwym dla jego miejsca zamieszkania. Głosować można również w wybranym przez siebie lokalu wyborczym, w tym także w lokalu dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych. W tym celu wyborca powinien złożyć wniosek o dopisanie do spisu wyborców w wybranym przez siebie obwodzie głosowania. Podczas głosowania w lokalu wyborczym wyborcy niepełnosprawni mogą skorzystać z nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a.

Ponadto zgodnie z art. 37c § 2 Kodeksu wyborczego członek obwodowej komisji wyborczej jest obowiązany, na prośbę wyborcy niepełnosprawnego, do przekazania ustnie treści obwieszczeń wyborczych w zakresie informacji o komitetach wyborczych biorących udział w wyborach oraz zarejestrowanych kandydatach.

Z przepisów Kodeksu wyborczego wynika także, iż wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, może pomagać w głosowaniu w lokalu wyborczym inna osoba, w tym także niepełnoletnia. Pomoc ta może mieć tylko techniczny charakter; nie może ona polegać na sugerowaniu wyborcy sposobu głosowania lub na głosowaniu w jego zastępstwie. Dopuszczalne jest, aby na życzenie wyborcy niepełnosprawnego w pomieszczeniu za zasłoną przebywała osoba udzielająca pomocy. Osobą tą nie może być członek komisji, mąż zaufania, obserwator społeczny, ani obserwator międzynarodowy. Państwowa Komisja Wyborcza nie posiada informacji na temat liczby osób, które skorzystały z tego rodzaju pomocy w wyborach przeprowadzanych w 2022 r., gdyż informacje w tym zakresie nie są gromadzone przez obwodowe komisje wyborcze przeprowadzające głosowanie.

Zgodnie z art. 186 § 1 Kodeksu wyborczego w każdej gminie co najmniej ½ lokali obwodowych komisji wyborczych powinna być dostosowana do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. Zapewnienie lokali obwodowych komisji wyborczych, w tym dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych należy do obowiązków wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Ponadto pomieszczenia przeznaczone na siedziby organów wyborczych powinny być łatwo dostępne dla osób niepełnosprawnych (art. 156 § 3).

Przepisy Kodeksu wyborczego (art. 53a § 1) przewidują także dla wyborców niepełnosprawnych o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności między innymi możliwość głosowania korespondencyjnego w kraju.

Wyborca niepełnosprawny głosujący korespondencyjnie może zażądać dołączenia do pakietu wyborczego nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille'a.

Wyborcy niepełnosprawni o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, zgodnie z art. 54 § 1 Kodeksu wyborczego, mają również prawo do głosowania w kraju za pośrednictwem pełnomocnika.

Państwowa Komisja Wyborcza w ramach swoich ustawowych kompetencji, sprawowała nadzór nad przeprowadzonymi w 2022 r. wyborami organów jednostek samorządu terytorialnego w toku kadencji oraz referendum lokalnymi w sprawie odwołania organu jednostki samorządu terytorialnego.

W 2022 r. przeprowadzonych zostało 328 akcji wyborczych, z tego wybory uzupełniające do rad gmin (311), oraz przedterminowe wybory wójtów (17). W 2022 r. odbyło się również 18 referendów lokalnych w sprawie odwołania organu jednostki samorządu terytorialnego. Nadzór Komisji dotyczył m.in. realizacji uprawnień dla wyborców niepełnosprawnych określonych w przepisach prawa wyborczego, w tym w szczególności sporządzenia pełnomocnictw do głosowania dla wyborców niepełnosprawnych oraz zapewnienia głosowania przy użyciu nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a, a także zapewnienia w gminach informacji dla wyborców niepełnosprawnych.

Dostępność cyfrowa, koordynatorzy dostępności

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (KPRM)

W 2022 r. kontynuowano projekty „Przyjazny urząd – szkolenia z zakresu dostępności cyfrowej” i „Współpraca na rzecz dostępności – szkolenia dla koordynatorów”, w ramach których w 2023 r. będą realizowane kolejne szkolenia. Realizacja ww. projektów ujęta jest w Programie Dostępność Plus.

W 2022 r. realizowany był projekt „Dostępność cyfrowa stron jednostek samorządu terytorialnego – zasoby, szkolenia, walidatory” dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020, Osi Priorytetowej II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działania 2.18 Wysokiej jakości usługi administracyjne.

W 2022 r. zostały zrealizowane dwa zadania, tj. zostały utworzone moduły szkoleniowe do e-learningu oraz został opublikowany internetowy poradnik dla JST dotyczący dostępności cyfrowej.

Materiały szkoleniowe będą podstawą do przeprowadzenia szkoleń e-learningowych dla 3360 pracowników administracji publicznej i zostały podzielone na 12 modułów tematycznych:

- Dostępne cyfrowo multimedia.
- Dostępne cyfrowo prezentacje.
- Dostępność cyfrowa w mediach społecznościowych.
- Alternatywne metody komunikowania się.
- Dostępność wydarzeń publicznych.
- Redagowanie tekstów alternatywnych.
- Dostępność cyfrowa – wprowadzenie.
- Sprawdzanie dostępności cyfrowej strony internetowej.
- Dostępne cyfrowo dokumenty tekstowe.
- Redagowanie dostępnych treści na stronie internetowej.
- Przygotowanie i publikowanie deklaracji dostępności.
- Zarządzanie dostępnością cyfrową.

Internetowy poradnik dla JST dotyczący dostępności cyfrowej został opublikowany na stronie (<https://www.gov.pl/web/dostepnosc-cyfrowa/kompleksowo-o-dostepnosci-cyfrowej>) i zawiera komplet

informacji dotyczących dostępności cyfrowej oraz zarządzania wdrażaniem dostępności cyfrowej wraz z przykładami i omówieniem problemów dotyczących podmioty publiczne.

W 2022 r. został rozpoczęty projekt „Szkolenia z zakresu zarządzania i koordynowania dostępności cyfrowej w projektach dla pracowników administracji publicznej” dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, Osi Priorytetowej II E-administracja i otwarty rząd, Działania 2.2 Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej. Głównym celem projektu jest podniesienie kompetencji pracowników administracji publicznej z zarządzania i koordynowania działań związanych z dostępnością cyfrową.

Głównymi zadaniami w projekcie są:

- przygotowanie materiałów szkoleniowych i przeszkolenie co najmniej 600 pracowników podmiotów publicznych,
- wsparcie instytucji koordynujących projekty z zakresu cyfryzacji – Centrum Projektów Polska Cyfrowa oraz Centralny Ośrodek Informatyki.

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów w 2022 r. kontynuowała prace na nowelizacją ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1440), zwanej dalej „ustawą o dostępności cyfrowej”. Projekt nowelizacji upraszcza przepisy dotyczące dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych. Jednocześnie umożliwia korzystanie przez podmioty publiczne z mechanizmu związanego z nadmiernymi kosztami zapewniania dostępności.

Wszystkie zmiany ukierunkowują działania podmiotów objętych przepisami ustawy, na doskonalenie dostępności cyfrowej tych stron internetowych i aplikacji mobilnych.

W 2022 r. KPRM procedowała projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie ustanowienia programu rządowego pod nazwą „Program Rozwoju Kompetencji Cyfrowych”. Rada Ministrów przyjęła uchwałę na posiedzeniu w dniu 21 lutego 2023 r.

Program Rozwoju Kompetencji Cyfrowych jest kompleksowym dokumentem diagnozującym stan kompetencji cyfrowych w Polsce oraz zawierającym planowane działania w tym obszarze, skierowane do konkretnych grup.

PRKC określa działania w ramach pięciu priorytetów na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych:

- rozwój edukacji cyfrowej;
- zapewnienie każdemu możliwości rozwoju kompetencji cyfrowych;
- wsparcie kompetencji cyfrowych osób pracujących;
- rozwój zaawansowanych kompetencji cyfrowych;
- wzmocnienie zarządzania i koordynacji działań w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych.

Osoby z niepełnosprawnościami będą mogły wziąć udział w różnych formach podnoszenia kompetencji cyfrowych. Skierowane jest dla nich działanie II.2.1. „Rozwój kompetencji cyfrowych osób wykluczonych, z niepełnosprawnościami lub z niskim poziomem kompetencji cyfrowych”, przede wszystkim do osób o niskim poziomie kompetencji. Osoby z niepełnosprawnościami będą mogły brać udział także w innych szkoleniach, np. dla specjalistów ICT, pracowników sektora publicznego czy dla kadry menadżerskiej, w zależności od tego, do której grupy zawodowej należą.

Szacunkowy koszt realizacji wszystkich działań i projektów przewidzianych w PRKC w latach 2022–2030, wynosi 2 789 mln zł i został określony na podstawie informacji dostarczonych przez podmioty wiodące w poszczególnych inicjatywach.

Zadania ustawowe ministra właściwego ds. informatyzacji związane z dostępnością cyfrową realizował zespół specjalistów pracujących w Centrum Rozwoju Kompetencji Cyfrowych KPRM. Zespół ten w 29% stanowią osoby z niepełnosprawnościami.

Monitoring.

Jednym z głównym zadań ministra właściwego ds. informatyzacji wynikających z ustawy o dostępności cyfrowej jest stały monitoring dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych działających w Polsce, w tym prowadzenie wykazu stron internetowych i aplikacji mobilnych tych podmiotów.

W 2022 r. monitoringiem szczegółowym objętych było 100 stron internetowych, a także, po raz pierwszy, 45 aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Wyniki monitoringu zostaną opublikowane na stronie internetowej (<https://www.gov.pl/web/dostepnosc-cyfrowa/monitoring-2022-r>) do końca marca 2023 r.

Szkolenia.

W 2022 r. realizowane były otwarte comiesięczne szkolenia związane z dostępnością cyfrową oraz szkolenia dedykowane dla konkretnych podmiotów publicznych. Szkolenia te przeznaczone były dla pracowników jednostek sektora publicznego oraz organizacji pozarządowych podlegających przepisom ustawy o dostępności cyfrowej. Szkolenia prowadzili eksperci pracujący w KPRM i współpracujący z nią.

Tematyka szkoleń dotyczyła zarówno przepisów prawnych jak i konkretnych elementów wdrażania dostępności cyfrowej. Przeprowadzono szkolenia z następujących zakresów:

- Tworzenie dokumentów dostępnych cyfrowo,
- Tworzenie stron www dostępnych cyfrowo,
- Redagowanie dostępnych cyfrowo treści,
- Tworzenie deklaracji dostępności,
- Tworzenie treści www dostępnych cyfrowo,
- Planowanie i wdrażanie dostępności cyfrowej,
- Samodzielne badanie stanu dostępności cyfrowej strony internetowej,
- Tworzenie napisów rozszerzonych i audiodeskrypcji w materiałach multimedialnych,
- Prosty język i teksty w formacie łatwym do czytania (easy to read).

W 2022 r. zorganizowanych zostało 10 szkoleń, w których udział wzięły łącznie 5783 osoby.

Działania informacyjne.

Eksperti ds. dostępności cyfrowej pracujący w KPRM odpowiadali na bieżąco na pytania zadawane przez podmioty publicznej, związane z ustawą o dostępności cyfrowej.

Kontynuowano uruchomiony w 2021 r. kanał komunikacji on-line - tzw. Dostępne środy. Raz w miesiącu, poprzez aplikację MS Teams odbywały się otwarte konsultacje poświęcone dostępności cyfrowej z zainteresowanymi osobami i podmiotami. Podczas tych konsultacji eksperci na bieżąco odpowiadali na zadawane pytania oraz prezentowali propozycje nowych rozwiązań np. prawnych, średnio w spotkaniu biorą udział przedstawiciele ok. 50 podmiotów.

Prowadzona jest także strona internetowa „Dostępność cyfrowa” na portalu rządowym gov.pl (<https://www.gov.pl/web/dostepnosc-cyfrowa>). Na stronie tej w formie poradników i artykułów wyjaśniane są kwestie dotyczące prawnych, technicznych i strategicznych aspektów dostępności cyfrowej.

12 kwietnia 2022 r. została zorganizowana konferencja „10 lat dostępności cyfrowej w Polsce”, na której wystąpiło 9 prelegentów oraz przeprowadzono dwa panele dyskusyjne. W konferencji uczestniczyło 459 osób.

KPRM dba o dostępność cyfrową stron, np. Departament Służby Cywilnej KPRM od 2020 r. prowadzi na portalu Gov.pl Serwis Służby Cywilnej. Treści tam zamieszczane są zgodne z obowiązującym standardem WCAG. Pisma i dokumenty są dostępne cyfrowe lub – w przypadkach gdy nie jest to możliwe – posiadają swoje odwzorowanie cyfrowe.

W 2022 r. kontynuowano działania związane z zapewnieniem dostępności cyfrowej i komunikacyjno-językowej treści i materiałów publikowanych na portalu KPRM. Systematycznie przeglądano witryny tematyczne pod kątem

dostępności cyfrowej i komunikacyjno-językowej; wszystkie komunikaty i załączniki, które publikowano na portalu KPRM, sprawdzane były pod kątem prostego języka i dostępności cyfrowej.

W przypadku skanów dokumentów zapewniano odwzorowanie cyfrowe tekstu, a obiekty graficzne/zdjęcia, które publikowano w komunikatach lub umieszczano w instrukcjach, uzupełniano o opisy alternatywne. Kontynuowano również wspieranie redaktorów zakładki tematycznych na portalu w zakresie tworzenia treści, które są dostępne cyfrowo i pod względem komunikacyjno-językowym.

W 2022 r. KPRM realizowała szereg działań informacyjno-promocyjnych związanych ze 100-leciem służby cywilnej w Polsce. W ramach tych działań m.in. przygotowano filmy promocyjne, które następnie były emitowane w telewizji. Udostępniono je również w Internecie na kanale YouTube KPRM. Filmy te posiadały napisy dla osób głuchych. KPRM zorganizowała również konferencję z okazji 100-lecia służby cywilnej w Polsce. Konferencja była transmitowana on-line i dla uczestników z zewnątrz zapewniony został tłumacz migowy.

KPRM zrealizowała:

- kampanię informacyjno-promocyjną w Internecie zachęcającą do korzystania z danych z portalu dane.gov.pl – „Przygarnij API z dane.gov.pl”, dostępną dla osób z niepełnosprawnościami oraz zorganizował Datathon otwartych danych zgodnie z zasadami dostępności (zgłaszanie specjalnych potrzeb w formularzu rejestracyjnym, dostosowanie przestrzeni, prezentacja dot. potrzeb osób z niepełnosprawnościami, dostępne działania promujące wydarzenie w Internecie).

Zadania realizowane były w ramach projektu "Otwarte dane plus" Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, poddziałanie 2.3.1 „Cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki”;

- rozwijała portal kronika.gov.pl z uwzględnieniem zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w zakresie spełnienia standardów WCAG 2.1 na poziomie AA. Dane publikowane w portalu kronika.gov.pl pochodzą od podmiotów zewnętrznych, dlatego też zapewnienie dostępności tychże dokumentów nie leży w gestii podmiotu publicznego administrującego portalem kronika.gov.pl. Na stronie internetowej można korzystać ze standardowych skrótów klawiaturowych,
- zorganizowała konferencję podsumowującą projekt „KRONIK@- Krajowe Repozytorium Obiektów Nauki i Kultury” zgodnie z wymogami dostępności (m.in. z transmisją w wersjach z napisami na żywo oraz z tłumaczem polskiego języka migowego).

Zadania realizowane było w ramach projektu „KRONIK@- Krajowe Repozytorium Obiektów Nauki i Kultury” Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, poddziałanie 2.3.1 „Cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki”.

Portal Rzeczypospolitej Polskiej.

Portal RP, to sztandarowy produkt KPRM. Jest on przykładem wzorcowej realizacji postanowień Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych ratyfikowanej przez Polskę w 2011 r.

Portal RP, na który składa się serwis gov.pl oraz samorząd.gov.pl, nie dyskryminuje ani nie

wyklucza żadnej grupy obywateli – nie tylko osób z niepełnosprawnościami, ale także osób starszych lub obcokrajowców. Portal RP dba o wszystkie grupy obywateli z uwzględnieniem szerokiego wachlarza osób ze szczególnymi potrzebami.

Portal RP został przygotowany w taki sposób, aby spełniał wszystkie wytyczne WCAG 2.1 na poziomie AA zapewniając pełną zgodność z ustawą o dostępności cyfrowej. Specjalista od dostępności na bieżąco monitoruje dostępność serwisu, nowych komponentów, elementów nawigacyjnych. Zgłaszane uwagi zostają natychmiast wdrażane a dostępność serwisu jest utrzymywana na najwyższym poziomie przez cały czas.

W lipcu 2022 r. zakończył się projekt „Portal RP – rozwój”. Z końcem 2022 r., w wyniku audytu zewnętrznego przeprowadzonego przez CPPC celem odbioru raportu końcowego nie stwierdzono uchybień dostępności cyfrowej Portalu RP. Na koniec 2022 r. na portalu RP zmigrowano prawie 1800 witryn informacyjnych przeszło 900 instytucji administracji publicznej oraz prawie 140 jednostek samorządu terytorialnego.

Przez cały 2022 r., oprócz serwisów informacyjnych jednostek administracyjnych

funkcjonowały również strony poświęcone „koronawirusowi” oraz „tarczy antykryzysowej”. Najistotniejsze informacje w dobie sytuacji kryzysowej były w pełni dostępne dla osób z niepełnosprawnościami.

W Portalu RP, w szeregu serwisów zastosowano dodatkowo funkcjonalność możliwości połączenia się z tłumaczem języka migowego on-line w tym na stronie „koronawirusa”.

KPRM bazując na zasięgu Portalu RP oraz mając świadomość znaczenia systemu Gov.pl w podnoszeniu jakości pracy administracji publicznej oraz komfortu komunikacji urzędników z obywatelami realizował działania zmierzające do opracowania innowacyjnych systemów informatycznych poprzez realizowanie opracowanych jeszcze w 2020 r. takich koncepcji projektów, jak:

- SAGA – innowacyjny system automatycznego tłumacza polskiego języka pisanego na język migowy za pomocą zaawansowanej mechaniki animowanych avatarów. System będzie umożliwił dokonanie tłumaczenia treści pisanych na język migowy bez znajomości zasad gramatyki. Planowane wdrożenie projektu przewidziano na sierpień 2023 r.
- SZPoN – system Zdalnej Pracy oraz Nauki umożliwiający powszechną standaryzację dostępu do mechanizmów pracy zdalnej w urzędach administracji publicznej z wykorzystaniem systemu komunikacji tekstowej, głosowej i wideo pomiędzy urzędnikami oraz obywatelami, zarządzania zadaniami, zgłoszeniami, kontaktami z klientami oraz projektami czy też przeprowadzania certyfikowanych szkoleń o zasięgu lokalnym (urzędniczym) oraz powszechnym (społecznym).

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA)

W zakresie dostępności cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej w 2022 r. osobom z niepełnosprawnościami zostały zapewnione następujące udogodnienia:

- kontynuowanie stosowania poprawnego formatowania tekstu (m.in. leadów, wypunktowań, podlinkowań) na rządowym Portalu GOV.pl, by czytniki używane przez osoby niewidome lub słabowidzące mogły przeczytać go poprawnie;
- kontynuowanie redagowania tekstów alternatywnych (tzw. ALT-ów) do opisywania zdjęć i grafik opublikowanych na stronie internetowej i na oficjalnych kanałach mediów społecznościowych MSWiA – teksty alternatywne czyta czytnik, dzięki któremu osoby niewidome lub słabowidzące mogą dowiedzieć się, co znajduje się na wybranym zdjęciu/grafice;
- kontynuowanie kontroli publikowanych plików na rządowym Portalu GOV.pl, by były to pliki dostępne cyfrowo;
- kontynuowanie zapewniania napisów do wszystkich filmów wideo zamieszczanych na oficjalnym kanale YouTube MSWiA, jak również do tych, które są linkowane na stronę internetową MSWiA – napisy służą dostępności dla osób niesłyszących lub słabosłyszących;
- finalizowanie procesu przenoszenia treści stron internetowych prowadzonych przez departamenty MSWiA do rządowego Portalu GOV.pl, który zapewnia pełną dostępność cyfrową pod względem architektonicznym strony, a także dostarcza funkcjonalności wykorzystywane przez redaktorów do tworzenia treści dostępnych – 7 stron funkcjonuje już na GOV.pl, pozostały do przeniesienia 2 strony – jedna z nich została już zgłoszona do publikacji w domenie;
- bieżąca aktualizacja Wykazu stron internetowych podmiotów publicznych;

- koordynatorzy do spraw dostępności w MSWiA opracowali „Procedurę obsługi osób ze szczególnymi potrzebami”, która została zamieszczona w intranecie i rozesłana do komórek organizacyjnych MSWiA. Opracowanie Procedury było jednym z zadań koordynatorów (zadanie V.A.4) wynikającym z uchwały nr 113 Rady Ministrów z dnia 24 maja 2022 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030 (M.P. poz. 640). Do 15 listopada 2022 r. departamenty/biura – zobligowane przez koordynatorów (co wynika z Procedury) – wyznaczyły po dwie osoby do wsparcia osób ze szczególnymi potrzebami na wypadek konieczności obsługi czy współpracy z takimi osobami.

Z dniem 13 listopada 2022 r. weszła w życie ustawa z dnia 27 stycznia 2022 r. o dokumentach paszportowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 410), która wprowadziła m.in.:

- odejście od papierowego wniosku o wydanie dokumentu paszportowego, wypełnianego odręcznie przez aplikującego, na rzecz elektronicznego wniosku, wypełnianego przez organ paszportowy (na podstawie danych podanych przez wnioskodawcę i danych zawartych w Rejestrze Dokumentów Paszportowych lub w rejestrze PESEL), a następnie podpisywanego przez obywatela za pomocą specjalnego urządzenia umożliwiającego elektroniczne złożenie podpisu, co znacznie może ułatwić załatwienie sprawy przez osoby z niepełnosprawnością. W przypadku niemożności podpisania przez wnioskodawcę wniosku we wskazany powyżej sposób, wniosek opatruje się adnotacją o przyczynie braku tego podpisu;
- poszerzenie zakresu spraw, które obywatele mogą zrealizować drogą elektroniczną, tj.: – wprowadzenie możliwości zgłoszenia utraty lub uszkodzenia paszportu lub paszportu tymczasowego zdalnie na formularzu utrwalonym w postaci elektronicznej, opatrzonym kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym lub przy użyciu usługi elektronicznej; – wprowadzenie usług elektronicznych, pozwalających m.in. na weryfikację ważności paszportu czy też sprawdzenie swoich danych w Rejestrze Dokumentów Paszportowych.

W 2022 r. wdrożono rozwiązania mające na celu zapewnienie możliwości pomocy masowo napływającym do Polski uchodźcom z Ukrainy, które zostały uregulowane w przepisach ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy. Przepisy ww. ustawy przewidują możliwość realizacji zadania, o którym mowa w art. 4, tj. nadawania numeru PESEL poza siedzibą urzędu gminy (art. 6 ust. 8). Zmianą ustawy z dnia 8 kwietnia 2022 r. (Dz. U. poz. 830) zostały doprecyzowane kwestie dotyczące mobilnej obsługi wniosków o nadanie numeru PESEL uchodźcom z Ukrainy w przypadku braku możliwości stawienia się w urzędzie, spowodowanego niepełnosprawnością lub stanem zdrowia. W takim przypadku organ gminy zapewnia możliwość złożenia wniosku o nadanie numeru PESEL w miejscu pobytu osoby.

W 2022 r. MSWiA współpracowało z Kancelarią Prezesa Rady Ministrów w pracach mających na celu wprowadzenie nowych e-usług m.in. z zakresu ewidencji ludności i dowodów osobistych. Uchwalona w dniu 14 października 2021 r. ustawa o zmianie ustawy o dowodach osobistych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1978, z późn. zm.) wprowadziła pakiet usług elektronicznych w obszarze spraw obywatelskich, których wspólnym mianownikiem jest transakcyjność, zautomatyzowanie procesów i usług dla obywateli z wykorzystaniem rejestrów administrowanych przez Ministra Cyfryzacji bez udziału urzędnika oraz wykorzystanie pieczęci elektronicznej opartej na kwalifikowanym certyfikacie pieczęci elektronicznej.

W 2022 r. zostały wdrożone następujące usługi elektroniczne:

- zgłoszenie wymeldowania z pobytu stałego lub czasowego,
- zgłoszenie wyjazdu, powrotu za granicę na pobyt stały lub czasowy.

W zakresie kontynuacji wdrażania nowych e-usług pozostały do wdrożenia m.in. usługa zameldowania transakcyjnego.

Ministerstwo Finansów

Podjęto działania związane z zapewnieniem dostępu do usług elektronicznych poprzez Platformę Usług Elektronicznych Skarbowo-Celnych (PUESC), przy budowaniu której uwzględniano wytyczne ustawy o dostępności cyfrowej;

W ramach PUESC, finansowanej ze środków UE na podstawie porozumienia o dofinansowanie nr POPC.02.01.00-00-0074/17-05, udostępniono ponad 160 usług skarbowo-celnych, dla których podejmuje się ciągłe działania zapewniające zgodność z WCAG 2.1 na poziomie AA. Usługi te są dostępne, jeśli chodzi o spełnienie krytycznych kryteriów dostępności zgodnie z WCAG 2.1.

Ponadto:

- 1) zaktualizowano w Intranecie MF zakładkę „Strefa redakcyjna”, adresowaną do redaktorów stron, o wytyczne dotyczące dostępności publikowanych treści;
- 2) propagowano, wśród redaktorów strony Internetowej MF i Intranetu MF, wiedzę na temat efektywnego wykorzystywania technik edycji artykułów, które są przyjazne dla odbiorców narażonych na wykluczenie cyfrowe;
- 3) dokonano dwukrotnego przeglądu zgodności Intranetu MF i serwisu internetowego BIP MF z wymogami ustawowymi w zakresie o dostępności cyfrowej stron internetowych;
- 4) zaktualizowano deklaracje dostępności Intranetu MF i serwisu internetowego BIP MF;
- 5) dostosowywano materiały multimedialne o charakterze informacyjno-promocyjnym, zgodnie z wytycznymi WCAG 2.1, do publikacji w serwisach społecznościowych, stronach internetowych, w Intranecie MF i na totemach reklamowych ustawionych na terenie MF;
- 6) zapewniono wiedzę ekspercką w obszarze dostępności cyfrowej i prostego języka w trakcie prac nad projektem e-Urząd Skarbowy;
- 7) wzbogacano wiedzę o dostępności dokumentów cyfrowych podczas warsztatów adresowanych do redaktorów tworzących Platformę Usług Elektronicznych Skarbowo-Celnych;
- 8) umożliwiono pracownikom MF i resortu uczestnictwo w bezpłatnych szkoleniach z dostępności cyfrowej organizowanych przez KPRM;
- 9) przeprowadzono prace związane z zapewnieniem dostępności cyfrowej strony internetowej etoll.gov.pl;
- 10) przeprowadzono badania zgodności z wytycznymi WCAG 2.1 e-Urzędu Skarbowego, co pozwoliło na zidentyfikowanie i wyeliminowanie rozwiązań, które nie były dostępne. Prowadzone były konsultacje dotyczące dostępności treści internetowych. Do badań zlecane były również pojedyncze komponenty e-usługi. W efekcie zapewniony został odpowiedni poziom dostępności cyfrowej usługi e-Urząd Skarbowy. W ramach prac projektowych przeprowadzone zostały przez niezależnych ekspertów 3 audyty usługi.

Ministerstwo Infrastruktury (MI)

MI prowadzi stronę internetową pod adresem: <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/>.

Komunikaty i dokumenty publikowane na tej stronie, w tym oznaczone jako BIP, są dostępne cyfrowo, zgodnie ze standardami WCAG 2.1. Na stronie MI zamieszczona została informacja o działalności urzędu w języku migowym.

Ministerstwo posiada także corocznie aktualizowaną Deklarację dostępności, zgodnie z którą Minister Infrastruktury zobowiązuje się zapewnić dostępność swojej strony internetowej zgodnie z przepisami ustawy o dostępności cyfrowej (<https://www.gov.pl/web/infrastruktura/deklaracja-dostepnosci-serwisu-ministerstwa-infrastruktury>).

Ministerstwo Klimatu i Środowiska

pracownicy Ministerstwa wzięli udział w szkoleniach mających na celu poszerzenie wiedzy pozwalającej na wdrażanie rozwiązań przyjaznych dla osób z niepełnosprawnościami:

- „Redagowanie treści dostępnej strony internetowej” organizowane Fundacją Widzialni, którego celem było przekazanie uczestnikom niezbędnej wiedzy dotyczącej publikacji dostępnych treści na stronie internetowej dla każdej grupy odbiorców narażonej na wykluczenie cyfrowe.
- „Przyjazny język urzędowy i kultura komunikacji elektronicznej”, którego celem było praktyczne nabycie umiejętności tworzenia jasnych, przejrzystych tekstów z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami np. upraszczanie wypowiedzi – 3 osoby.

Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT)

Zgodnie z art. 56 ust. 6 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz. U. z 2023 r. poz. 622, z późn. zm.), oraz w związku z wyznaczeniem w dniu 2 sierpnia 2018 r. na podstawie z art. 56 ust. 6 ww. ustawy Przemysłowego Instytutu Motoryzacji, na podstawie art. 150 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych minister właściwy ds. gospodarki udziela Instytutowi dotacji celowej na finansowanie projektu pt. „Prowadzenie i aktualizowanie internetowej bazy informacji o pojazdach dostępnych dla potrzeb egzaminów państwowych na prawo jazdy dostosowanych dla osób niepełnosprawnych”, realizującego usługi informatyczno-informacyjne w zakresie prowadzenia i aktualizowania internetowej bazy informacji o pojazdach dostępnych dla potrzeb egzaminów państwowych na prawo jazdy, dostosowanych dla osób niepełnosprawnych.

Rok 2022 był kolejnym, w którym kontynuowano dotacje do ww. przedsięwzięcia rozpoczętego w 2018 r. Kwota dotacji udzielonej w 2022 r. wyniosła 114 840 zł (słownie: sto czternaście tysięcy osiemset czterdzieści złotych).

Do dnia 31 grudnia 2022 r. w bazie zarejestrowanych zostało 44 Ośrodków Szkolenia Kierowców (OSK), co praktycznie umożliwia utrzymanie dostępności szkolenia i możliwości egzaminowania osób z niepełnosprawnościami we wszystkich województwach.

Gromadzone na bieżąco, usystematyzowane informacje o dysponowanych przez OSK pojazdach i ich podstawowym wyposażeniu dedykowanym dla osób z niepełnosprawnościami zawarte są w bazie udostępnionej na stronie internetowej Łukasiewicz-PIMOT pod adresem <http://www.baza.pimot.eu>. W 2022 r. odnotowano jej 1389 odsłon.

Ponadto MRiT prowadziło w sposób dostępny cyfrowo stronę internetową gov.pl/rozwoj-technologie, zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o dostępności cyfrowej.

Ponadto:

- na stronie MRiT zaktualizowano informacje o Ministerstwie w tekście łatwym do czytania i rozumienia,
- wykorzystywano PJM podczas transmisji pn. „Wyzwania współczesnego budownictwa” (sesja Q&A), „V Krajowego Forum Interesariuszy Agendy 2030”, „Międzynarodowej Konferencji ESA”,
- wykorzystywano podpisy (audiodeskrypcje) we wszystkich filmach z projektów: #MojeMiejsce [Panato], Centrum SOLVIT Polska [Remarkable Ones], ESA [Panato], Polityka zakupowa państwa [Panato],
- realizowano prace mające na celu uproszczenie języka urzędowego,
- promowano działania MRiT związane z dostępnością na profilach w mediach społecznościowych,
- promowano konkurs pn. „Lider dostępności priorytetowych branż” w ramach programu pn. „Dostępność Plus”,
- redagowano treści postów w oparciu o zasady prostego języka,
- przeszkolono 30 osób w zakresie stosowania prostego języka,
- przeszkolono ponad 70 redaktorów strony internetowej w zakresie dostępności cyfrowej.

Podczas konferencji prasowych członków kierownictwa nadawanych na żywo jest zapewniany udział tłumacza języka migowego.

MRiT zapewnia również zgodność serwisu Biznes.gov.pl z wymaganiami dostępności cyfrowej dla podmiotów publicznych WCAG 2.1 z kilkoma wyłączeniami, o których użytkownik znajdzie informacje w Deklaracji dostępności. W ramach portalu Biznes.gov.pl funkcjonuje Centrum Pomocy Przedsiębiorcy obsługujące osoby niepełnosprawne. Serwis umożliwia także korzystanie z usług tłumacza PJM.”

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Informacje o usługach pozwalających na komunikowanie się z osobą doświadczającą trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się zamieszczone są na stronie internetowej w zakładce Kontakt: <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacja-dla-osob-z-niepelnosprawnosciami>

Dostęp do usługi video tłumacza jest zapewniony bezpośrednio ze strony głównej (ikonka znajduje się prawym górnym rogu).

Ponadto, na stronie ministerstwa zgodnie z wymaganiami ustawy o zapewnianiu dostępności oraz ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych umieszczone są:

- deklaracja dostępności,
- Informacja o działalności ministerstwa w formie nagrania w PJM, tekstu ETR oraz tekstu pozwalającego na odczytanie maszynowe,
- dane kontaktowe do wyznaczonego koordynatora dostępności.

Ministerstwo Zdrowia

Zarządzeniem z dnia 23 marca 2021 r. w Ministerstwie Zdrowia wyznaczony został koordynator ds. dostępności. Do jego głównych zadań należy wsparcie osób ze szczególnymi potrzebami w dostępie do usług świadczonych przez Ministerstwo, przygotowanie i koordynacja wdrożenia planu działania na rzecz poprawy zapewnienia dostępności, jak i monitorowanie działalności Ministerstwa w zakresie zapewniania dostępności oraz inicjowanie zmian przepisów i procedur obowiązujących w Ministerstwie w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

Działalność koordynatora ds. dostępności w MZ w 2022 r. obejmowała monitoring realizacji planu działania na rzecz poprawy zapewniania dostępności.

Od 1 kwietnia 2022 r. koordynator ds. dostępności jest jednocześnie kierownikiem projektu „Dostępność Plus dla zdrowia”, którego podstawowym celem jest wsparcie placówek podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) i szpitali w działaniach służących zwiększaniu dostępności tych placówek dla osób ze szczególnymi potrzebami.

W dniu 5 maja 2022 r. koordynator dostępności Ministerstwa Zdrowia odebrał z rąk Wiceminister Funduszy i Polityki Regionalnej, Pani Małgorzaty Jarosińskiej-Jedynak, akt powołania do Rady Dostępności działającej przy Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej, w której reprezentuje Ministerstwo Zdrowia. Ponadto pod koniec 2022 r. został wybrany przez pozostałych członków Rady Dostępności na stałego zastępcę członka Komitetu Monitorującego Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego.

Koordynator ds. dostępności przygotował także projekt Rekomendacji dla Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ) dotyczących uwzględniania dostępności w kontraktach NFZ, a następnie koordynował proces ich przyjęcia oraz zmiany ustawy o zapewnianiu dostępności (proces opisano poniżej).

W celu przyjęcia ww. Rekomendacji organizowane były spotkania z przedstawicielami NFZ oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej (MFiPR) w sprawie wyjaśnienia wątpliwości odnośnie uwzględniania w zawieranych kontraktach zapisów dotyczących obowiązku zapewniania dostępności przez podmioty realizujące świadczenia zdrowotne. Temat ten był również poruszany podczas posiedzenia Komitetu Dostępność Plus w ochronie zdrowia (KDP). W dniu 31 marca 2022 r. zaprezentowano Rekomendacje podczas posiedzenia KDP. W wyniku uwag zgłoszonych przez przedstawicieli KDP z ramienia NFZ rozpoczęto prace związane

z przygotowaniem wniosku o nowelizację ustawy o dostępności – następnie wniosek wysłano do MFiPR. W okresie od sierpnia do września 2022 r. – na prośbę Departamentu Prawnego MZ – przeprowadzono konsultacje wewnętrzne mające na celu uzgodnienie wspólnego stanowiska w sprawie zakresu nowelizacji ustawy o dostępności. Z końcem września zakończone zostały wewnętrzne konsultacje oraz uzyskano akceptację samorządu aptekarskiego – Naczelnej Izby Aptekarskiej, dotyczące wpisania do nowelizacji ustawy o dostępności aptek, jako podmiotów zobligowanych do zapewniania dostępności na takich samych zasadach jak podmioty publiczne. W dniu 12 października 2022 r. Ministerstwo Zdrowia przekazało do MFiPR projekt ustawy o zmianie ustawy o dostępności z prośbą o dalsze procedowanie, zaś 25 października 2022 r. podjęta została uchwała KDP w sprawie przyjęcia dokumentu pn. Procedura oceny i wyboru wniosków o powierzenie grantu dla szpitali w ramach projektu Dostępność Plus dla zdrowia (nabór nr 2/SZP/2022) (zmiana wrzesień 2022 r.) oraz dokumentu pn. Protokół z prac zrealizowanych w ramach zadania nr 4 pn. „Opracowanie rekomendacji związanych z kontraktowaniem świadczeń opieki zdrowotnej NFZ, określonego we wniosku o dofinansowanie nr WND-POWR.05.02.00-00-0044/18 pn. „Dostępność Plus dla Zdrowia”.

W celu zapewnienia możliwości zapoznania się z działaniami MZ w obszarze dostępności na głównej stronie MZ powstała zakładka pt. „Dostępność”. Zakładka dostępna jest pod adresem: <https://www.gov.pl/web/zdrowie/dostepnosc>.

Koordinator ds. dostępności był także zaangażowany w 2022 r. w opiniowanie projektów aktów prawnych z obszaru niepełnosprawności i dostępności, przygotowywanie materiałów na komisje sejmowe, odpowiedzi na interpelacje w sprawie dostępności w obszarze ochrony zdrowia. Dodatkowo jego zadaniem było opiniowanie dokumentów związanych z dostępnością, przesyłanych przez Radę Dostępności, a także Kancelarię Prezesa Rady Ministrów.

Należy wskazać, że efektywne wdrażanie dostępności w organizacji nie jest możliwe bez działań edukacyjnych i przekazywania wiedzy na temat praktycznych aspektów dostępności. W tym celu, na prośbę koordynatora ds. dostępności, w Intranecie Ministerstwa Zdrowia utworzona została zakładka „Dostępność”. Celem zakładki jest promocja dostępności wewnątrz urzędu i udostępnianie pracownikom MZ publikacji z zakresu różnych obszarów dostępności. Zakładka ta jest również aktywna w nowym Intranecie MZ.

Koordinator ds. dostępności angażuje się także w działania służące zapewnianiu dostępności cyfrowej stron internetowych MZ – m.in. Platformy Obsługi Projektów Inwestycyjnych, jak i platformy DOM.

Ponadto w celu promocji działań podejmowanych przez MZ, mających na celu zwiększanie poziomu dostępności podmiotów ochrony zdrowia dla osób ze szczególnymi potrzebami, koordinator ds. dostępności podejmował aktywność na forach internetowych poświęconych dostępności. Jego aktywność koncentrowała się na wyjaśnianiu zagadnień związanych z dostępnością w placówkach ochrony zdrowia, a także promocji projektu „Dostępność Plus dla zdrowia” oraz Teleplatformy Pierwszego Kontakt (TPK – opis działań poniżej). Koordynator ds. dostępności uczestniczył też w wydarzeniach organizowanych przez podmioty zewnętrzne, w tym m.in. "Warszawskiej Akademii Dostępności". Dzięki aktywności koordynatora udało się uwzględnić wymogi związane z zapewnieniem dostępności w kampaniach informacyjnych MZ realizowanych w 2022 r. Aktywność koordynatora ds. dostępności to także wsparcie merytoryczne we wdrażaniu dostępności, w tym przygotowywaniu raportów dostępności, planów działań, jak także uwzględniania dostępności w zawieranych umowach i zamówieniach. W tym celu koordynator służy merytorycznym wsparciem podmiotom podległym i nadzorowanym przez MZ.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN)

Centrum Informacyjne MKiDN zapewnienia wszystkim obywatelom dostęp do informacji za pośrednictwem strony internetowej MKiDN. Forma komunikatów publikowanych na stronie ministerstwa jest zgodna z wymogami WCAG 2.0. Strona internetowa została wyposażona przez KPRM w tłumaczenie PJM online. Ponadto informacje o działalności MKiDN publikowane są w Biuletynie Informacji Publicznej.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (MRiPS)

Na stronie <https://www.gov.pl/web/rodzina/biuletyn-informacji-publicznej> oraz w Rządowym Procesie Legislacyjnym na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji zamieszczane są projekty aktów normatywnych MRiPS w wersji spełniającej wymogi dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Dla zapewnienia tej dostępności dokumenty są skanowane w formacie .pdf w sposób umożliwiający wyszukiwanie tekstu (tzw. OCR) lub też publikowane w formacie .doc.

Zasady te obowiązują również przy publikacji dokumentów na stronie <https://www.gov.pl/web/rodzina>.

MRiPS dba o zapewnienie dostępności cyfrowej dla osób z niepełnosprawnościami między innymi poprzez zapewnienie tłumaczeń materiałów filmowych na język migowy i/lub uzupełnianie ich o napisy, a także uzupełnienie opisów materiałów wizualnych o teksty alternatywne na potrzeby czytników zawartości ekranów stosowane przez osoby słabowidzące lub niewidome.

Na stronach internetowych <https://www.gov.pl/web/rodzina> oraz w mediach społecznościowych: Facebook, Twitter, YouTube, Instagram MRiPS zamieszczane i aktualizowane są materiały informacyjne (a także dokumentacja fotograficzna), dotyczące systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin oraz działań podejmowanych przez MRiPS na rzecz środowiska osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów.

MRiPS na bieżąco współpracuje z przedstawicielami mediów ogólnopolskich oraz regionalnych w zakresie informowania zainteresowanych środowisk niepełnosprawnych obywateli o istotnych zmianach legislacyjnych.

Zgodnie z art. 6 pkt 2 ustawy o zapewnianiu dostępności, w zakresie dostępności cyfrowej ma zastosowanie ustawa o dostępności cyfrowej.

Art. 5 ustawy o dostępności cyfrowej wskazuje, że dostępność cyfrowa strony internetowej i aplikacji mobilnej podmiotów publicznych polega na zapewnieniu ich funkcjonalności, kompatybilności, postrzegalności i zrozumiałości.

Standard dostępności opisany jest w dokumencie WCAG 2.0. Aby zachować ww. standard MRiPS dokłada starań aby dochować zasady zapisu publikowanego tekstu tak, aby składał się on z: krótkiego tytułu, leadu, śródtytułów, oddzielających paragrafy tematyczne, które stanowią nagłówki niższego rzędu (H2, H3, itd.).

W przypadku grafik, infografik, zdjęć MRiPS dokłada starań aby stosować tekst alternatywny <alt>, dzięki któremu osoby z niepełnosprawnościami mogą zapoznać się z ich treścią.

W przypadku filmów MRiPS dokłada starań aby dodawać napisy, które pomogą zrozumieć treść osobom z dysfunkcjami słuchu oraz osobom wysłuchującym materiał z wyciszonym dźwiękiem. Nagrania on-line z konferencji, briefingów z udziałem tłumacza języka migowego.

Zgodnie z art. 6 pkt 3 ustawy o zapewnianiu dostępności określona została również dostępność informacyjno-komunikacyjna, która oznacza m.in. obsługę z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się, o których mowa w art. 3 pkt 5 ustawy o języku migowym.

Na stronie <https://www.gov.pl/web/rodzina/dzialania-ministerstwa>, publikowane są treści o zakresie działalności MRiPS w postaci pliku wideo w naturalnym wizualno-przestrzennym języku komunikowania się osób uprawnionych, tj.: w polskim języku migowym (PJM).

Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEiN)

Informacje o usługach pozwalających na komunikowanie się z osobą doświadczającą trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się są upowszechnione w Biuletynie Informacji Publicznej, na podmiotowej stronie internetowej MEiN oraz wywieszane na tablicach w holach głównych obu budynków Ministerstwa.

Informacja o działalności MEiN w tekście łatwym do czytania (ETR) oraz sporządzona w języku migowym (PJM) także jest dostępna na stronie internetowej MEiN.

Od stycznia 2021 r. można na niej skorzystać z usługi Tłumacz Migam, która umożliwia połączenia wideo z tłumaczem języka migowego z poziomu przeglądarki internetowej, aplikacji mobilnej oraz dowolnego urządzenia z kamerą (dostępna w dni robocze w godzinach pracy urzędu).

Mając na uwadze obowiązki wynikające z ustawy o dostępności cyfrowej, MEiN kładło nacisk na dostępność treści publikowanych na wszystkich stronach i aplikacjach administrowanych przez MEiN.

Ministerstwo Sprawiedliwości

Ministerstwo Sprawiedliwości przez cały 2022 r. realizowało także obowiązek wynikający z ustawy o dostępności cyfrowej poprzez zamieszczanie wszelkich publikacji w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Sprawiedliwości w wersji tradycyjnej, jak również dostępnej cyfrowo dla osób z niepełnosprawnościami.

W 2022 r. Ministerstwo Sprawiedliwości kontynuowało także realizację projektu pn. „Budowa systemu informatycznego Krajowego Rejestru Karnego wraz ze zmianami organizacyjnymi i legislacyjnymi – KRK 2.0.” W ramach II Etapu projektu wdrożone zostały uproszczone i częściowo zautomatyzowane procesy wysyłania informacji z urzędu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) i Krajowego Rejestru Sądowego (KRS) oraz udzielania odpowiedzi z KRK na wnioski CEIDG i żądania KRS. Do obsługi integracji z CEIDG i KRS wytworzone i uruchomione zostały dedykowane moduły w Aplikacji Pracownika KRK 2.0 spełniające wymogi WCAG 2.1. Ponadto, ramach projektu przewidziane jest uruchomienie nowej e-usługi KRK 2.0 uzyskiwania informacji z Krajowego Rejestru Karnego, zbudowanej zgodnie z wymaganymi na podstawie obowiązujących przepisów prawa standardami Web Content Accessibility Guideline. Przewidywany termin zakończenia prac projektowych planowany na II/III kwartał 2023 r.

Ministerstwo Sprawiedliwości usprawniło także stronę Internetową, dostosowując ją do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, m.in. poprzez dodanie usługi tłumacza on-line języka migowego, nadto na stronie internetowej można korzystać ze standardowych skrótów klawiaturowych. Został także udostępniony kontakt – adres mailowy oraz numer telefonu dedykowany dla dostępności cyfrowej.

W 2022 r. kontynuowano prace w systemie Portal Rejestrów Sądowych i Krajowy Rejestr Zadłużonych, które spełniają wymogi dot. zgodności z WCAG 2.0.

Dostosowano do wymogów ustawy o dostępności cyfrowej podmiotów publicznych serwis internetowy Elektroniczne Księgi Wieczyste (EKW) dostępny pod adresem <https://ekw.ms.gov.pl>. Umieszczono w serwisie deklarację dostępności cyfrowej.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ)

MSZ dokłada starań, by materiały filmowe publikowane na stronie internetowej oraz w mediach społecznościowych były opatrzone napisami, a publikowane zdjęcia opatrzone podpisem alternatywnym. Na stronie głównej MSZ znajduje się przekierowanie na podstronę z deklaracją dostępności. Stosowany jest prosty język w komunikatach i w codziennej komunikacji. Zapewniono tłumacza języka migowego na stronie głównej resortu.

W związku z wejściem w życie ustawy o dostępności cyfrowej MSZ kontynuowało w 2022 r. dostosowanie części klienckiej systemu e-konsulatu do wymaganego standardu WCAG 2.1. Modyfikacje te, oprócz istotnych zmian w warstwie technologicznej, zawierały szereg nowych funkcjonalności i ułatwień dla osób niepełnosprawnych (m.in. wersja tekstowa, ułatwienia percepcji, możliwość audio deskrypcji, odpowiedni schemat treści), a także pociągały za sobą zmianę wyglądu serwisu, czyniąc go podobnym do stron internetowych w domenie gov.pl.

Dużym ułatwieniem dla odbiorców było również dostosowanie e-konsultacji do różnych wielkości monitorów (okien przeglądarki), jak również możliwość korzystania z serwisu w wersji mobilnej (smartfony, tablety).

Główny Urząd Statystyczny

W 2022 r. Koordynator ds. dostępności w Głównym Urzędzie Statystycznym przy udziale zespołu wspierającego przeprowadził monitoring realizacji „Planu działania na rzecz poprawy zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w Głównym Urzędzie Statystycznym na lata 2021–2025”. Plan działania zawiera czynności i planowane do podjęcia kroki niezbędne do zapewnienia dostępności architektonicznej, komunikacyjno-informacyjnej i cyfrowej oraz z zakresu dostępności publikacji. Plan zamieszczony jest na stronie <https://bip.stat.gov.pl/e-urzed/dostepnosc>

Przeprowadzony Monitoring obejmował uzyskanie i aktualizacje informacji dotyczących: stanu realizacji zadań, dotychczasowego zakresu realizacji zadań, przyczyn nie wykonania zadania w części lub w całości, oraz terminów realizacji zadań.

15 listopada 2022 r. GUS przystąpił do Deklaracji Prostego Języka. Głównym celem inicjatywy jest upraszczanie komunikatów skierowanych do obywateli. Deklaracja jest także próbą uwrażliwienia pracowników administracji publicznej na potrzeby innych osób, bez względu na wiek, poziom niepełnosprawności lub wykształcenia.

25 listopada 2022 r. Główny Urząd Statystyczny został sygnatariuszem Partnerstwa na rzecz poprawy dostępności. Głównym celem Partnerstwa jest dążenie do niwelowania barier, budowania efektywnej komunikacji z osobami ze szczególnymi potrzebami.

Osiem urzędów statystycznych wzięło udział w projekcie Szefa Służby Cywilnej „Procedury bez Barier”.

Główny Urząd Statystyczny zapewnia obsługę w wyznaczonym przez interesanta terminie, a jeżeli nie jest to możliwe – wyznacza inny dogodny termin. Komunikacja z zainteresowanymi odbywa się za pośrednictwem poczty elektronicznej z wykorzystaniem przesyłania wiadomości tekstowych, w tym z wykorzystaniem wiadomości SMS, MMS lub komunikatorów internetowych.

Interesanci mogą skontaktować się z Urzędem, poprzez dostępne na jego Portalu Informacyjnym Pytanie do GUS i Formularz Zamawiania danych. Korespondencję można również kierować przy wykorzystaniu e-puap i tradycyjnej poczty.

W roku 2022 pracownicy Urzędu wzięli udział w cyklu szkoleń:

- „Program Dostępność Plus: obowiązki wynikające z ustawy o zapewnianiu dostępności oraz ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych – aspekty praktyczne”,
- „Dostępna administracja publiczna – szkolenia dla kadry”,
- „Obsługa osób ze szczególnymi potrzebami”,
- „Dostępność cyfrowa materiałów Internetowych” (WCAG 2.1),
- „Dostępność cyfrowa” (Cyfryzacja KPRM),
- „Udział w cyfrowych środowiskach organizowanych” (Cyfryzacja KPRM),

dzięki którym podnieśli swoją wiedzę i kompetencje, by lepiej zrozumieć potrzeby interesariuszy ze szczególnymi potrzebami, zapewnić odpowiedni poziom obsługi i standard pracy.

Na stronie <https://stat.gov.pl/> w bazach danych Strateg, Bank Danych Makroekonomicznych, Bank Danych Polska oraz Bazy Identyfikacji Wyrobów poprawiono ułożenie nagłówek i obsługę z poziomu klawiatury, usunięto justowanie tekstu oraz dodano wersje kontrastowe.

Opracowano zmiany Polityki Publikacyjnej statystyki publicznej, uwzględniające możliwe i zasadne do wdrożenia elementy w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami – opublikowano wytyczne dotyczące tworzenia dostępnych cyfrowo dokumentów.

W ramach projektu Wrota Statystyki w 2022 r. kontynuowano prace zmierzające do modernizacji istniejącego Portalu Informacyjnego GUS i dostosowania go do pełnej zgodności z wymogami WCAG 2.1. Zapewnienie dostępności serwisów jest pracą ciągłą, wymagającą zarówno dużej świadomości administratorów/redaktorów stron internetowych, jak i osób przygotowujących materiały przeznaczone do zamieszczenia w Portalu Informacyjnym GUS i BIP GUS.

Działania w celu urzeczywistnienia Karty Praw osób Niepełnosprawnych polegały na także uwzględnieniu – w miarę możliwości – zapisów ustawy o dostępności cyfrowej podczas realizacji projektu „Przestrzenie Dane Statystyczne w Systemie Informacyjnym Państwa” (PDS)”, którego wynikowym produktem jest Portal Geostatystyczny. Strona informacyjna Portalu Geostatystycznego jest w pełni dostosowana do wymogów WCAG 2.1. Ze strony informacyjnej użytkownik wchodzi do poszczególnych modułów Portalu Geostatystycznego, które są modułami mapowymi. Dlatego też poszczególne moduły, które zawierają mapy są wyłączone z obowiązku spełnienia standardów dostępności określonych w specyfikacji WCAG 2.1. Zgodnie z zapisami ustawy o dostępności cyfrowej ustawy nie stosuje się do elementów stron internetowych i aplikacji mobilnych zawierających: mapy oraz mapy interaktywne, w tym geoportali, pod warunkiem, że w przypadku map interaktywnych i geoportali przeznaczonych do zastosowań nawigacyjnych, dane teleadresowe i położenie geograficzne prezentowane są w sposób dostępny cyfrowo. Główny Urząd Statystyczny dokonał wszelkich starań, aby podnieść komfort pracy osobom z niepełnosprawnościami. Deklaracja dostępności znajduje się na stronie Portalu Geostatystycznego geo.stat.gov.pl.

Institut Pracy i Spraw Socjalnych

Strona internetowa: ipiss.com.pl pozwala na zmianę wielkości tekstu, skalę szarości, negatywu, zmiany na jasne tło, ustawienie wysokiego kontrastu, podkreślenia linków oraz zamianę na font ułatwiający czytanie. Posiada także wsparcie dla czytników tekstowych. Strona ipiss.com.pl posiada deklarację dostępności cyfrowej i spełnia wymagania WCAG 2.1 na poziomie AA. Strony: zsl.ipiss.com.pl polityka-społeczna. pozwalają na zmianę wielkości tekstu, posiadają wsparcie dla czytników tekstowych jak i są wyposażone w alternatywne teksty dla publikowanych treści multimedialnych, spełniają wymogi dostępności cyfrowej na poziomie AA. Strona nir.ipiss.com.pl posiada alternatywne teksty dla obrazków, posiadają wsparcie dla czytników tekstowych jak i są wyposażone w alternatywne teksty dla publikowanych treści multimedialnych. W swoich działania IPiSS odnosi się do postanowień zapisów ustawy o języku migowym. Przykładowo, strona internetowa debaty.ipiss.com.pl spełnia wymagania WCAG na poziomie AA, zapewnia informacje przetłumaczone na polski język migowy, treści typu transkrypcja i audio deskrypcja dostępne są w wersjach cyfrowych.

Krajowe Biuro Wyborcze

Krajowe Biuro Wyborcze udostępniło i prowadziło stronę internetową Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego (pkw.gov.pl) oraz, w ramach tej strony, strony internetowe komisarzy wyborczych i delegatur Krajowego Biura Wyborczego. Na stronach tych zamieszczane były na bieżąco informacje o zarządzonych i przeprowadzonych w toku kadencji wyborach i referendach. Zamieszczano na nich również obowiązujące teksty przepisów prawa wyborczego, rozporządzenia i uchwały wydane na podstawie Kodeksu wyborczego. Ponadto były tam prezentowane informacje, wyjaśnienia i komunikaty, dotyczące również wyborców niepełnosprawnych. Każdy wyborca mógł też uzyskać w Krajowym Biurze Wyborczym (w tym jego delegaturach) m.in. telefonicznie lub za pośrednictwem poczty elektronicznej, a także elektronicznej platformy usług administracji publicznej (ePUAP) oraz serwisów społecznościowych Facebook i Twitter, niezbędne informacje dotyczące wyborów i uprawnień wyborców, w tym wyborców niepełnosprawnych.

W zakresie zapewnienia osobom niepełnosprawnym odpowiedniego poziomu możliwości komunikowania się, osobom doświadczającym takich trudności zapewniono możliwość kontaktu z Państwową Komisją Wyborczą za pośrednictwem poczty elektronicznej (e-mail), a także za pośrednictwem serwisów społecznościowych

Facebook i Twitter. Istnieje także możliwość komunikowania się z Komisją za pomocą platformy ePUAP. Informacja o tych usługach, tj.: adres e-mail, adres skrytki ePUAP, link do serwisów Facebook, Twitter dostępne są w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej pkw.gov.pl. Strona internetowa Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego jest dostępna w wersji o podwyższonym kontraście. Udostępniono także na niej usługę tłumacza języka migowego – „Migam”, polegającą na natychmiastowym połączeniu wideo z tłumaczem języka migowego.

Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ)

Działania NFZ zapewniające dostępność:

- stworzono nowe odsłony prowadzonych portali – Akademia NFZ i Diety NFZ – z uwzględnieniem wymogów dostępności cyfrowej. W nowym projekcie NFZ – BTA NFZ, czyli Baza Teleadresowa Narodowego Funduszu Zdrowia – zadbano o przestrzeganie standardów dostępności,
- w oddziałach wojewódzkich NFZ i Centrali powołano koordynatorów dostępności,
- aktualizowano informacje o dostępności architektonicznej i informacyjno-komunikacyjnej sal obsługi klientów we wszystkich oddziałach wojewódzkich NFZ – zarówno na stronie głównej NFZ jak i na portalu Pacjent.gov.pl,
- monitorowano wprowadzanie planów dostępności.
- monitorowano strony internetowe i aplikacje NFZ pod względem dostosowania do standardów WCAG 2.1.,
- na stronie internetowej NFZ zaktualizowano „Wniosek o zapewnienie dostępności” dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- przeprowadzono cykliczne szkolenia kwartalne na temat dostępności dla nowych pracowników NFZ,
- zrealizowano i opublikowano programy edukacyjno-treningowe „8 tygodni do zdrowia po COVID-19” w wersji z napisami, tłumaczeniem na Polski Język Migowy (PJM).
- opublikowano podcasty „Lepiej wiedzieć profilaktycznie” w wersji z napisami, tłumaczeniem na Polski Język Migowy (PJM).
- Ponadto na stronie internetowej Narodowego Funduszu Zdrowia jest dostępny specjalny film adresowany do osób ze szczególnymi potrzebami, który informuje o działalności NFZ w sposób zrozumiały dla tej grupy osób.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON)

Kluczowe działania PFRON zrealizowane w zakresie poprawy dostępu do informacji i komunikacji:

- zakup 20 tabletów do elektronicznej obsługi tłumacza PJM w lokalizacjach PFRON,
- zaopatrywanie realizowanych materiałów video w napisy i tłumaczenia na PJM, a w uzasadnionych przypadkach – w audiodeskrypcję
- wyposażenie placówek PFRON w pętle indukcyjne;
- aktualizacja na bieżąco na stronie internetowej Funduszu informacji o zakresie jego działalności;
- zapewnienie kontaktu z PFRON za pomocą różnych kanałów komunikacji (m.in. SMS, tłumacz online PJM, tłumacz-przewodnik SKOBN dla osób głuchoniewidomych, e-mail, komunikator internetowy Messenger, kontakt osobisty) – na bieżąco w zależności od potrzeb;
- bieżący monitoring oraz reagowanie na zgłoszone potrzeby w zakresie dostępności we współpracy ze wszystkimi JO Funduszu, poprzez obsługę skrzynki: dostepnosc@pfron.org.pl oraz infolinii nr 4 na temat dostępności;

- udzielanie doradztwa pracownikom Funduszu w zakresie stosowania zasad prostego języka oraz korekt językowych dokumentów i treści przeznaczonych do publikacji na stronach internetowych – na bieżąco, w zależności od potrzeb;
- realizacja cyklicznych szkoleń wewnętrznych;
- realizacja szkoleń wewnętrznych w zakresie dostępności cyfrowej;
- realizacja szkoleń z zasad prostego języka, docelowo dla wszystkich pracowników PFRON, w roku 2022 przeszkolono blisko 216 pracowników;
- zakup licencji aplikacji jasnopis.pl dla uczestników szkolenia z zasad prostego języka;
- prace nad uproszczeniem komunikacji, poprzez zastosowanie w dokumentach PFRON zasad prostego języka np. poprzez zapewnienie tekstów łatwych do czytania i rozumienia (ETR – easy to read).

Państwowa Inspekcja Pracy (PIP)

Na wszystkich stronach internetowych administrowanych przez PIP, w tym na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Państwowej Inspekcji Pracy, jest publikowana „Deklaracja dostępności”, określająca m.in. stan dostępności cyfrowej poszczególnych stron dla osób z niepełnosprawnościami oraz zawierająca informacje o dostępności architektonicznej w budynkach jednostek organizacyjnych PIP. Na stronach PIP i na kanale YouTube Urzędu jest publikowany film w Polskim Języku Migowym (PJM), dotyczący kompetencji Państwowej Inspekcji Pracy. Ponadto na wszystkich stronach internetowych publikowana jest informacja o Państwowej Inspekcji Pracy w tekście łatwym do czytania i zrozumienia.

Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE)

Opracowywane w UKE dokumenty są zgodne z WCAG w zakresie mającym zastosowanie do dokumentów cyfrowych. W przypadku dokumentów dostarczonych z zewnątrz w postaci graficznych dokumentów PDF (skanów), zamieszczanych na stronach UKE, niedostępnych dla czytników ekranu do ich odczytania zostały udostępnione bezpłatne narzędzia RoboBraille i OCR do odczytu treści skanu. Klienci mogą również zwrócić się do UKE z prośbą o udostępnienie skanu w formacie umożliwiającym jego odczyt przez programy czytające.

Głównym kanałem informacyjno-komunikacyjnym urzędu jest strona UKE oraz media społecznościowe (YouTube, Facebook, Twitter), jak również infolinia oraz korespondencja pisemna.

W trosce o osoby ze szczególnymi potrzebami, w UKE opracowany został projekt „Prosto po polsku”. Celem projektu jest pisanie wszelkiego rodzaju artykułów, poradników, czy postów do mediów społecznościowych w prosty i zrozumiały dla konsumenta sposób. Wszystkie opracowane materiały są sprawdzane pod względem merytorycznym oraz przygotowywane w jak najłatwiejszej i najprzystępniejszej formie.

Opracowywane komunikaty, niezależnie od formy i miejsca publikacji:

- tworzone są łatwym i przystępnym językiem,
- posiadają właściwą strukturę,
- posiadają opisane grafiki (tekst alternatywny) oraz prawidłowo nazwane załączniki WORD, PDF, Excel (z uwzględnieniem polskich znaków i prawidłowo opisujące zawartość załącznika),
- uwzględniają warstwę tekstową w zamieszczanych dokumentach cyfrowych,
- posiadają napisy w przypadku multimediiów,
- opracowywane są zgodnie ze standardem WCAG 2.1, na poziomie AA, zgodnie z Wymaganiami Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.1, na poziomie A/AA) dla stron internetowych i aplikacji mobilnych w zakresie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

W przypadku wniosku klienta wskazującego na brak lub trudności z odczytaniem opublikowanej lub adresowanej do klienta informacji – artykuł, komunikat lub inny dokument jest opracowywany w formie wskazanej przez

wnioskodawcę, w tym w szczególności w postaci dostępnego dokumentu PDF, nagrania audio, w PJM, w alfabecie Braille'a lub w postaci tekstu łatwego do czytania z uwzględnieniem racjonalności kosztów zapewnienia tej komunikacji.

Działania podejmowane przez UKE uwzględniają również obecnie dynamicznie zmieniającą się sytuację spowodowaną COVID'19. W związku z ograniczeniem możliwości bezpośredniej obsługi klienta od połowy marca 2020 r., UKE wprowadził rozwiązania, które umożliwiają skorzystanie z naszych usług: wsparcia, wiedzy, informacji:

- Wniosek o interwencję czy pytanie można wysłać do UKE za pośrednictwem formularza zgłoszeniowego w formie filmu nagranych w polskim języku migowym Platforma Usług Elektronicznych – UKE.
- Wniosek o zapewnienie dostępności można wysłać do UKE za pośrednictwem formularza zgłoszeniowego Wniosek konsumentki – Platforma Usług Elektronicznych – UKE.

Urząd Ochrony Danych Osobowych (UODO)

UODO dba o używanie odpowiednich nagłówków w CMS (H1, H2) redagując materiały publikowane na stronie internetowej, unika tabel. Unika pisanie kursywą, także cytując wypowiedzi poszczególnych ekspertów UODO. Odnośniki zamieszczone w treściach komunikatów odróżniają się od pozostałego tekstu zarówno kolorem (kolor niebieski) oraz dodatkowym wyróżnieniem (podkreśleniem).

Urząd na swojej stronie internetowej udostępnia nie tylko numery telefonów, w tym Infolinii, ale i adresy poczty elektronicznej zarówno Kancelarii Głównej jak i Rzecznika Prasowego, co pozwala na alternatywną formę komunikowania się z UODO.

Urząd Transportu Kolejowego (UTK)

Strony internetowe UTK zapewniają dostępność zgodnie z wymaganiami WCAG 2.1 na poziomie AA. Każdorazowo w postępowaniach na usługi wykonania stron i aplikacji internetowych wymagano, aby interfejs zastosowany w systemach był przystosowany dla osób z niepełnosprawnością, zgodnie z WCAG 2.1 na poziomie AA.

W 2022 r. publikacje z działu aktualności i materiały z działu dla pasażerów zostały przetłumaczone na Polski Język Migowy i nagrane w formie video. Filmy są linkowane do tekstów, od których pochodzą. Łącznie opublikowano 17 filmów w PJM.

Na podstawie art. 14 ust. 1 ustawy o zapewnianiu dostępności w UTK funkcjonuje Koordynator ds. dostępności.

Koordynator ds. dostępności w ramach bieżących działań zajmuje się m.in.:

- wsparciem osób ze szczególnymi potrzebami w dostępie do usług świadczonych przez UTK,
- monitorowaniem działalności UTK w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami,
- edukacją pracowników w zakresie dostępności,
- wsparciem pracowników UTK w bieżących działaniach w obszarze zapewnienia dostępności.

W 2022 r. Koordynator ds. dostępności w UTK kontynuował szkolenia wewnętrzne dla pracowników Urzędu. W 2022 r. przeprowadzono trzy takie szkolenia dla nowozatrudnionych pracowników. Podczas szkoleń omówiono zagadnienia niepełnosprawności i dostępności oraz objaśniono, jakie wymagania w zakresie dostępności stawia prawo przed pracownikami administracji publicznej. Koordynator ds. dostępności przedstawił również podstawowe zasady komunikacji z osobami z niepełnosprawnościami oraz zaprezentował podstawowe zasady zapewnienia dostępności usług świadczonych przez Urząd.

Szkolenia będą kontynuowane w 2023 r. oraz latach kolejnych dla pracowników podejmujących zatrudnienie w Urzędzie.

Oprócz realizacji filmów w PJM, Urząd kontynuuje usługi w zakresie właściwej obsługi osób z niepełnosprawnościami lub o specyficznych potrzebach. Zapewnione są możliwości komunikacji z wykorzystaniem pętli indukcyjnej oraz usługi tłumacza migowego. Informacje są dostępne w języku łatwym do zrozumienia, w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywany maszynowo oraz zapewniona jest indywidualna asysta w przypadku zgłoszenia takiej potrzeby przez osobę mającą trudności w komunikacji. Lokalizacja i dostępność siedzib centrali Urzędu i oddziałów terenowych – są opisane w raporcie o stanie zapewniania dostępności podmiotu publicznego. Zostały także podjęte prace nad zmianą formy dokumentów w ramach wdrażania zasad prostego języka w komunikacji zewnętrznej i wewnętrznej.

Generalna Służba Więzienna

W 2021 r. zarządzeniem nr 37/21 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 maja 2021 r. na podstawie ustawy o zapewnianiu dostępności powołany został koordynator do spraw dostępności oraz zespół do spraw zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej.

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA)

GDDKiA na stronie internetowej upowszechnia możliwość korzystania z czytnika ekranu www.nvda.pl; przełączenia na wersję kontrastową strony internetowej oraz zwiększanie wielkości czcionki, tworzy również opisy audiodeskrypcji do publikowanych zdjęć i filmów.

Główny Urząd Nadzoru Budowlanego (GUNB)

Każdy opis przedmiotu zamówienia na wykonanie dla GUNB, tj. zaprojektowanie, budowę i wdrożenie nowego systemu teleinformatycznego, zawierał wymóg zapewnienia zgodności systemu z obowiązującymi, na dzień odbioru przez Zamawiającego, przepisami prawnymi, w tym w szczególności z ustawą o dostępności cyfrowej. Każdy system musiał być zrealizowany z wykorzystaniem najlepszych praktyk i zasad w tym zakresie.

Na stronie internetowej GUNB funkcjonuje zakładka „Urząd Dostępny”, w której od 2019 r. publikowane są informacje niezbędne do osobistego oraz elektronicznego kontaktu osób niepełnosprawnych z GUNB.

Pracownicy GUNB uczestniczyli w 2022 r. w konferencji „10 lat dostępności cyfrowej w Polsce”, podczas której przedstawiono proces zmian prawnych ułatwiających osobom z niepełnosprawnościami dostęp do zasobów informacji, udział wzięł koordynator dostępności GUNB.

Komenda Główna Policji (KGP)

W jednostkach Policji od 2020 r. realizowany jest projekt e-usługi – ogólnopolskie, innowacyjne rozwiązanie mające na celu poprawę bezpieczeństwa publicznego poprzez usprawnienie komunikacji i udostępnienie nowych e-usług dla obywateli i administracji publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób głuchych i słabosłyszących. Wspomniane e-usługi dotyczą między innymi możliwości komunikowania się w polskim języku migowym (PJM) i systemie językowo-migowym (SJM) z Policją przy wsparciu tłumaczy języka migowego online. Osoby posługujące się PJM/SJM mają możliwość dokonywania zgłoszeń w jednostce Policji, jak również za pośrednictwem połączenia internetowego. Usługa tłumacza języka migowego jest dostępna w dni robocze, od poniedziałku do piątku w godz. 8.00–20.00. Więcej informacji o wdrożonych usługach oraz procedurach komunikowania między Policją a osobami głuchymi i słabosłyszącymi za pośrednictwem tłumaczy języka

migowego on-line można uzyskać na stronie projektu: <https://euslugi.policja.pl/>. W ramach projektu funkcjonują procedury obsługi zgłoszeń oraz filmy przeznaczone do prezentacji osobom głuchym lub słabosłyszącym w ramach komunikacji z tymi osobami.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS)

W terenowych jednostkach organizacyjnych ZUS działa 43 regionalnych koordynatorów ds. dostępności odpowiadających za wsparcie osób ze szczególnymi potrzebami w dostępie do usług świadczonych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz monitorowanie zapewnienia przez Zakład dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Koordynatorzy ds. dostępności współpracują z organizacjami pozarządowymi, społecznymi radami ds. osób niepełnosprawnych oraz innymi podmiotami działającymi statutowo na rzecz osób z niepełnosprawnością.

ZUS w Biuletynie Informacji Publicznej oraz zakładce kontakt systematycznie upowszechnia informacje o usługach pozwalających na komunikowanie się z osobami doświadczającymi trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się na stronie internetowej ZUS. Aby ułatwić dotarcie do tych informacji, Zakład zamieszcza na głównej stronie ZUS ikonę symbolizującą niepełnosprawność słuchu (białe przekreślone ucho na ciemnoniebieskim tle), po wybraniu, której wyświetlają się wszystkie informacje przeznaczone dla osób z niepełnosprawnością słuchu; informacje są przygotowane w formie tekstu specjalnie dostosowanego dla osób niesłyszących, a także filmu z udziałem tłumacza języka migowego. Na stronie internetowej ZUS zamieszczono także wykaz placówek ZUS, w których pracownicy przeszli szkolenie z języka migowego i pomagają podczas obsługi w SOK, natomiast na BIP znajdują się również informacje o usłudze wideotłumaczenia w PJM w oddziałach ZUS.

Warto podkreślić, że zgodnie z raportem z badania użyteczności i dostępności stron instytucji publicznych opublikowanym przez Fundację Widzialni, strona internetowa ZUS zajęła bardzo dobre piąte miejsce na 50 przebadanych stron instytucji publicznych. W raporcie doceniono przejrzystość strony www.zus.pl, w tym bardzo dobrej wersji mobilnej, a także uproszczenie sposobu komunikacji z użytkownikami, w tym proste teksty i ciekawe menu strony, które pozwala szybko dotrzeć do głęboko zagnieźdzonych stron.

Obecnie największy nacisk ZUS kładzie na elektroniczną formę kontaktu klientów, w tym klientów ze szczególnymi potrzebami tak, aby większość swoich spraw mogli załatwić bez konieczności przychodzenia do placówek ZUS. Dlatego cały czas rozwijamy portal PUE ZUS, który umożliwia klientom dostęp do ich danych w ZUS, złożenie wniosków, uzyskanie potwierdzenia o danych zgromadzonych w ZUS, skorzystanie z kalkulatora emerytalnego, sprawdzenie statusu złożonych wniosków świadczenia dla rodzin. Obecnie trwają prace nad zmianą portalu tzw. rebranding portalu i dostosowaniem go w pełni do zasad WCAG 2.1.

W listopadzie 2022 r. Zakład udostępnił dla klientów indywidualnych pierwszą aplikację mobilną mZUS. Aktualnie jest ona przeznaczona dla osób, które mogą skorzystać z programów świadczeń dla rodzin i złożyć wnioski o Świadczenie Wychowawcze 500+, Dobry Start 300+, Rodzinny Kapitał Opiekuńczy oraz Dofinansowanie Żłobków.

Skarg na brak dostępności podmiotów publicznych

W dniu 6 września 2021 r. weszły w życie przepisy ustawy o zapewnianiu dostępności wprowadzające narzędzia prawne umożliwiające obywatelom korzystanie z prawa do dostępności usług publicznych. Zgodnie z ustawą skargi na brak dostępności rozpatruje Prezes Zarządu PFRON. W 2022 r. do Prezesa Zarządu PFRON wpłynęło 27 skarg na brak dostępności. W 12 przypadkach postępowanie nie zostało wszczęte (44%). W tej liczbie 7 skarg pozostało bez rozpoznania z powodu negatywnej weryfikacji formalnej, natomiast w 5 przypadkach wydano postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania. Wśród złożonych skarg większość (56%) dotyczyło braku zapewnienia dostępności architektonicznej. W szczególności skarżący prosili o budowę podjazdu lub montaż

windy. Pojawiły się także skargi na nieprawidłowe oznaczenie schodów i przeszklonych przestrzeni a także brak miejsca parkingowego dla osoby niepełnosprawnej. Skargi na brak dostępności informacyjno-komunikacyjnej dotyczyły najczęściej braku dostępu do tłumacza języka migowego. Pojawiały się również skargi, w których osoby ze szczególnymi potrzebami oczekiwały, aby podmiot publiczny zgodził się dostarczać lub otrzymywać dokumenty w określony sposób.

Najwięcej skarg dotyczyło funkcjonowania jednostek budżetowych i instytucji samorządu terytorialnego – 14 skarg. Najwięcej skarg złożono w Oddziale Śląskim oraz Dolnośląskim PFRON – po 6 skarg.

Wydano trzy decyzje nakazujące zapewnienie dostępności. Dwie decyzji dotyczyły szkół podstawowych, jedna decyzja dotyczyła zapewnienia dostępności w komunikacji publicznej. W dwóch przypadkach Prezes odmówił nakazania zapewnienia dostępności. Cztery postępowania zostały umorzone.

Transport

Transport drogowy

W 2022 r. przyjęto rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 24 czerwca 2022 r. w sprawie przepisów techniczno-budowlanych dotyczących dróg publicznych (Dz. U. poz. 1518) oraz kontynuowano prace nad ostatecznymi wersjami następujących dokumentów:

- Wytyczne projektowania infrastruktury dla pieszych. Część 1: Planowanie tras dla pieszych (WR-D-41-1),
- Wytyczne projektowania infrastruktury dla pieszych. Część 2: Projektowanie dróg dla pieszych (WR-D-41-2), których rekomendowanie do stosowania przez Ministra Infrastruktury planowane jest w 2023 r.

Zarówno rozporządzenie, jak i ww. wytyczne, nakładają obowiązek projektowania infrastruktury drogowej zgodnie z warunkiem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, tj. infrastruktury użytecznej dla wszystkich w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania, na zasadach równości z innymi osobami, zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego.

W 2022 roku w zostały podpisane następujące rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 22 grudnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia (Dz. U. poz. 2803), weszło w życie 1 stycznia 2023 r.

Zapisy rozporządzenia poprawiają dostępność pojazdów komunikacji publicznej dla OzN. Zakres wprowadzanych zmian został ustalony na podstawie Ekspertyzy w odniesieniu do Działania 6. Programu Dostępność Plus – Dostępny transport zbiorowy w zakresie następujących pojazdów: autobusy miejskie z uwzględnieniem trolejbusów, autobusy użytkowane w komunikacji międzymiastowej, tramwaje. Zmiany w zakresie oznakowania w autobusach mają na celu harmonizację krajowych warunków technicznych z przepisami prawa międzynarodowego.

- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 października 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. poz. 2377), weszło w życie z dniem 6 grudnia 2022 r.

Rozporządzenie uzupełniło i doprecyzowało przepisy rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach w zakresie m.in.: funkcjonowania sygnalizatorów akustycznych dla pieszych.

GDDKiA tworzy Miejsca Obsługi Podróżnych, które są wolne od barier i służą swobodnemu przemieszczaniu się i powszechnemu korzystaniu ze środków transportu. Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

Miejsca Obsługi Podróżnych ze stacjami paliw zaprojektowane uniwersalnie, przystosowane dla osób z niepełnosprawnościami – MOP-y o funkcjach komercyjnych	
obiekty wybudowane w 2022 r.	11
plan wybudowania obiektów w 2023 r.	15
Miejsca Obsługi Podróżnych zaprojektowane uniwersalnie, przystosowane dla osób z niepełnosprawnościami – MOP-y o funkcjach podstawowych	
obiekty wybudowane w 2022 r.	18
plan wybudowania obiektów w 2023 r.	20

Źródło: GDDKiA

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej jako instytucja pośrednicząca realizowało projekt „Szkolenia dla pracowników sektora transportu zbiorowego w zakresie potrzeb osób o szczególnych potrzebach, w tym osób z niepełnosprawnościami” w ramach Działania 2.6 PO WER. Liderem projektu jest Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, a partnerami Urząd Transportu Kolejowego i Instytut Transportu Samochodowego.

Celem głównym projektu jest podniesienie kompetencji pracowników sektora transportu zbiorowego w zakresie profesjonalnej obsługi osób o szczególnych potrzebach, w tym w szczególności osób z niepełnosprawnościami poprzez działania szkoleniowe oraz opracowanie standardów obsługi osób o szczególnych potrzebach korzystających z transportu zbiorowego oraz poradnika dotyczącego dostosowania kluczowych typów usług w zakresie transportu zbiorowego do potrzeb osób o szczególnych potrzebach.

Realizację projektu zaplanowano na 54 miesiące – od 1 lipca 2019 r. do 31 grudnia 2023 roku.

W 2022 r. prowadzone były konsultacje opracowanych w projekcie następujących czterech standardów obsługi w kolejowym, miejskim i międzymiastowym transporcie zbiorowym:

- informowania i komunikowania się,
- pomocy w podróży,
- badawczych: badanie potrzeb pracowników transportu publicznego w zakresie obsługi osób ze szczególnymi potrzebami, badanie potrzeb i satysfakcji podróżnych ze szczególnymi potrzebami w odniesieniu do transportu publicznego,
- szkoleniowego.

Celem standardów jest wyposażenie pracowników sektora transportu zbiorowego w zasady i rozwiązania, które należy wykorzystywać podczas obsługi osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami. Standardy te opisują m.in. jak pracownicy powinni się zachowywać, co i kiedy robić, a czego nie oraz z jakich narzędzi/rozwiązań korzystać podczas obsługi różnorodnych podróżnych. Zawierają także zasady zapewniania dostępu do informacji niezbędnych do planowania jak i realizacji podróży oraz zasady komunikowania się m.in. z osobami Głuchymi, niewidomymi czy z niepełnosprawnością intelektualną.

W 2022 r. realizowane było też szkolenie „Różni podróżni – obsługa bez barier”, które służy praktycznemu przygotowaniu pracowników sektora transportu zbiorowego do korzystania z przygotowanych w projekcie standardów obsługi. Do listopada 2022 r. szkolenie ukończyło 1 825 osób.

Transport kolejowy

PKP S.A. w ramach swojego programu Remont i przebudowa 200 stacji pasażerskich w 2022 roku wybudowało lub wyremontowało i oddało do użytku 26 dworców kolejowych, w tym wszystkie przystosowane do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Inwestycje te obejmowały budynki (modernizacja lub całkiem nowy), tereny dookoła dla obsługi pasażerskiej, parkingi.

PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w 2022 r. wyremontowały i oddały do użytku 27 stacji kolejowych, w tym 128 peronów – wszystkie przystosowane dla niepełnosprawnych. W ramach prac, poza samymi peronami zbudowano dojścia do tych peronów umożliwiające przemieszczanie się z budynków dworcowych osobom z ograniczonymi możliwościami poruszania się.

PKP INERCITY S.A. w 2022 r. wprowadziły do użytku 14 elektrycznych zespołów trakcyjnych oraz 10 wagonów przystosowanych do przewozu osób z niepełnosprawnościami. Zwiększyła się w ten sposób ogólna liczba tych jednostek pasażerskiego taboru kolejowego użytkowanych przez przewoźnika. Na koniec 2022 roku było to 74 elektryczne zespoły trakcyjne i 177 wagonów.

Prezes Urzędu Transportu Kolejowego (UTK) sprawuje stały nadzór nad działalnością podmiotów świadczących usługi na rynku pasażerskich przewozów kolejowych m.in. w zakresie zapewnienia niedyskryminującego dostępu do usług kolejowych osobom z niepełnosprawnością i o ograniczonej sprawności ruchowej.

W 2022 r. Urząd podejmował liczne działania interwencyjne odnoszące się do obniżonego komfortu podróży osób z niepełnosprawnościami. Z niezwłoczną reakcją Prezesa UTK spotkały się doniesienia medialne na temat utrudnień przy wyborze miejsc w pociągach „PKP Intercity” S.A. dla pasażerów z ograniczoną sprawnością ruchową oraz ich opiekunów. Na skutek interwencji Urzędu przewoźnik przygotował projekt umożliwiający zdefiniowanie przez kupującego liczby miejsc dla osób poruszających się na wózku oraz dla towarzyszących im opiekunów, dzięki czemu zakup biletów przez elektroniczny system sprzedaży stanie się bardziej intuicyjny.

Urząd na bieżąco omawiał z podmiotami rynku wszystkie sygnały od pasażerów na temat braku lub niewłaściwego udzielenia im pomocy przed i w trakcie podróży. Zaangażowanie UTK w tym zakresie nie tylko prowadziło do wyjaśnienia danej sprawy, ale także skłaniało spółki kolejowe do pozytywnych zmian w procesie planowania i realizacji asysty.

UTK występował także do zarządców infrastruktury w sprawie przystosowania dworców i stacji kolejowych do potrzeb wszystkich użytkowników. Prezes UTK interweniował m.in. w sprawie oznakowania dróg dojścia do poszczególnych peronów remontowanej stacji Warszawa Zachodnia. W związku z wybuchem konfliktu zbrojnego w Ukrainie pracownicy UTK nie tylko udzielali bezpośredniej pomocy w przemieszczaniu się pasażerów po terenie ww. stacji, ale także regularnie odnotowywali reagowali na nieprawidłowości w działaniu Systemu Dynamicznej Informacji Pasażerskiej (SDIP). Zastrzeżenia dotyczące nieprawidłowości w tym zakresie – zarówno na stacji Warszawa Zachodnia, jak i w innych lokalizacjach – były niezwłocznie przekazywane do spółki PKP Polskie Linie Kolejowe S.A (PKP PLK), w celu rozwiązania problemu

Dodatkowo, Prezes UTK reagował na sygnały pasażerów na temat awarii urządzeń wspomagających podróż osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Przykładem takich działań są wystąpienia interwencyjne w sprawie niedziałających wind na stacji Ława Główna i przystanku Warszawa Służewiec.

Na skutek działania Prezesa UTK zarządca największych dworców kolejowych w Polsce – Polskie Koleje Państwowe S.A. zweryfikował dostępność oznakowania dotykowego przy wszystkich kasach z systemem kolejkowym (tj. przestrzenią wygrodzoną taśmami). Dzięki temu wykluczone zostały przypadki zagrodzenia ścieżek dotykowych przez potykanie lub inne znaki pionowe, które znacząco utrudniają przemieszczanie się podróżnych z niepełnosprawnościami wzroku. Urząd zarejestrował także przypadki nieprawidłowości w lokalizacji i kolorystyce ścieżek dotykowych na przystanku Warszawa Targówek i stacji Pilawa, co również skutkowało stosownymi wystąpieniami zarządcy.

W 2022 r. Urząd sprawdził także dostosowanie infrastruktury nowo wybudowanych peronów na stacjach i przystankach osobowych zlokalizowanych na linii kolejowej nr 99 Chabówka – Zakopane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Zastosowane w poszczególnych lokalizacjach rozwiązania zestawiono z wymogami rozporządzenia Komisji (UE) nr 1300/2014 z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (Dz. Urz. UE L 356 z 12 grudnia 2014 r., str. 110, z późn. zm.). W wystąpieniu do PKP PLK Prezes UTK zwrócił uwagę na odnotowane nieprawidłowości w realizacji tych inwestycji.

W 2022 r. do Urzędu wpłynęły 1 874 zapytania, skargi i wnioski pasażerskie. Jest to wartość wyższa o 39% w stosunku do roku ubiegłego i aż o 98% w odniesieniu do roku 2020. Ok. 3% zgłoszeń w 2022 r. dotyczyła zagadnień związanych z podróżami osób o ograniczonej sprawności ruchowej, na które UTK każdorazowo udzielał kompleksowej odpowiedzi. Urząd przekazywał także szczegółowe wyjaśnienia na liczne zapytania dotyczące ulg w transporcie kolejowym przysługujących pasażerom z niepełnosprawnościami.

W 2022 r. Prezes UTK opiniował również projekty umów o świadczenie usług publicznych w zakresie pasażerskich przewozów kolejowych. Łącznie przeanalizowano 21 projektów umów. Podczas opiniowania tych dokumentów zwracano szczególną uwagę m.in. na kwestię dostępności przewozu dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się, w tym na potrzebę wyposażenia taboru kolejowego w urządzenia ułatwiające wsiadanie/wysiadanie pasażerów z niepełnosprawnością, a także dostosowanie pojazdów zastępczej komunikacji autobusowej do potrzeb tych osób. Wskazywano również na konieczność przeszkolenia personelu w zakresie obsługi osób z niepełnosprawnościami i zapewnienia cyfrowej dostępności informacji zamieszczanych przez przewoźników na swoich stronach internetowych.

Prezes UTK w zakresie nadzoru nad przestrzeganiem praw pasażerów w transporcie kolejowym podejmuje szereg działań nadzorczych i kontrolnych ze szczególnym uwzględnieniem obsługi osób z niepełnosprawnościami oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej. W 2022 r. przeprowadzono łącznie 238 kontroli w obszarze praw pasażerów, w tym osób z niepełnosprawnościami. Zakres tematyczny przeprowadzonych działań obejmował następujące obszary tematyczne: stan techniczny i proces utrzymania pojazdów kolejowych, przygotowanie i realizacja procesu przewozowego oraz realizacja procesu informacji pasażerów.

W 2022 r. przeprowadzono także 5 kontroli dworców kolejowych (w Płocku, Konopnicy, Choszczynie, Skawinie oraz Namysłowie), którymi administrują jednostki samorządu terytorialnego. W trakcie kontroli weryfikowano dostosowanie wskazanych obiektów do obsługi osób z niepełnosprawnościami, w szczególności kas biletowych oraz toalet, a także dostępność informacji o warunkach udzielania pomocy osobom poruszającym się na wózku oraz dostosowanie infrastruktury technicznej budynków.

Prezes UTK uczestniczył również w prowadzonej w 2021 r. i 2022 r. przez Agencję Kolejową Unii Europejskiej rewizji technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób z niepełnosprawnością i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (TSI PRM), w ramach której przedstawił propozycję zmiany przepisów europejskich dotyczących wymagań dla znajdujących się na dworcach kolejowych stanowisk przewijania. Proponowana zmiana obejmowała rozszerzenie wymogów w taki sposób, aby stanowiska te były dostosowane zarówno do potrzeb udzielania stosownej pomocy dla dzieci, jak i osób dorosłych.

Agencja Kolejowa Unii Europejskiej w 2022 r. odrzuciła propozycję Prezesa UTK argumentując, że:

- 1) prośba o tego rodzaju wyposażenie nie padła w trakcie rewizji TSI PRM (nawet przez organizacje działające na rzecz pasażerów z ograniczoną możliwością poruszania się),
- 2) dworce kolejowe jako budynki użyteczności publicznej są przedmiotem krajowych regulacji dotyczących dostępności. Powinno się unikać tworzenia specyficznych wymagań dla dworców kolejowych, które mogłyby sprawić, że pozostałe budynki użyteczności publicznej, jak np. lotniska również musiałyby takowe wymagania spełniać,
- 3) nie istnieją techniczne wymagania dla tego rodzaju stanowisk do przewijania.

Dnia 28 grudnia 2022 r. Prezes UTK opublikował raport z drugiej edycji badania satysfakcji pasażerów kolei. Dokument prezentuje wyniki badania opinii podróżnych o jakości usług świadczonych w pasażerskich przewozach kolejowych w Polsce, w tym także ocenę skuteczności dostosowania transportu kolejowego do potrzeb wszystkich użytkowników, ze szczególnym uwzględnieniem osób o ograniczonej możliwości poruszania się. Dzięki uzyskanym danym możliwe jest przedstawienie kompleksowego obrazu kolei w oczach klientów, mogącego stanowić podstawę do podejmowania przez przedsiębiorstwa kolejowe działań naprawczych lub lepszego dostosowania oferowanych usług do oczekiwań podróżnych.

Ponadto Prezes UTK 13 grudnia 2022 r. wystąpił do Ministerstwa Infrastruktury z prośbą o podjęcie inicjatywy legislacyjnej w przedmiocie zmiany przepisów krajowych dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa osób z niepełnosprawnością wzroku na przejściach przez tory na perony zgodnie z pkt 4.2.1.15 ppkt 3 tiret trzecie załącznika do rozporządzenia Komisji (UE) nr 1300/2014 z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (Dz. Urz. UE L 356 z 12.12.2014 r., str. 110, z późn. zm.).

W 2022 r. Zespół zadaniowy ds. osób o ograniczonej możliwości poruszania, działający przy Prezesie Urzędu Transportu Kolejowego, kontynuował swoją pracę. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele przewoźników oraz zarządców infrastruktury. W 2022 r. Zespół pracował zarówno na forum całego gremium, jak i w formie indywidualnych spotkań i konsultacji z poszczególnymi podmiotami funkcjonującymi na rynku kolejowym.

Jeden z głównych tematów realizowanych w tej formule w 2022 r. odnosił się do nowych obowiązków przedsiębiorstw kolejowych, które wynikają z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/782 dotyczącego praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym. Przedstawiono także najważniejsze różnice w zakresie wymagań wynikających z przepisów rozporządzenia nr 1371/2007/WE w stosunku do nowego rozporządzenia nr 2021/782 w zakresie dostępności.

Ministerstwo Infrastruktury podejmuje współpracę ze spółkami takimi jak PKP Intercity, PKP PLK, PKP S.A. oraz PKP Informatyka w celu zapewnienia odpowiedniej obsługi OzN, dostępu do usług czy działania systemów informacji pasażerskiej i systemów sprzedaży, aby w jak największym stopniu spełniały potrzeby OzN. Resort jako organizator przewozów dalekobieżnych na bieżąco interweniuje w przypadku otrzymania sygnałów (skarg, wniosków) dotyczących OzN, podejmuje stosowne kroki, w tym postępowania wyjaśniające i kontrole.

W przypadku nieprawidłowości nakładane są na operatora przewozów kary pieniężne. W 2022 r. Ministerstwo Infrastruktury podejmowało działania w ramach prac nad umową na realizację publicznego transportu zbiorowego w transporcie kolejowym oraz w zakresie prac nad ofertą przewozową pociągów w międzywojewódzkich i międzynarodowych przewozach pasażerskich – w sposób umożliwiający spełnienie potrzeb OzN. MI podejmuje też rozmowy ze spółką PKP Intercity w zakresie posiadanego taboru oraz jego modernizacji czy zakupu nowego, aby w jak najszerszym zakresie był przystosowany do obsługi OzN oraz spełniał ich potrzeby.

Programy Centralnego Instytutu Ochrony Pracy (CIOP)

Program wieloletni „Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy” – V etap okres realizacji: lata 2020–2022

2.SP.04: Opracowanie zestawu ćwiczeń dźwiękowych przeznaczonego do rozwijania możliwości percepcji dźwięków występujących w środowisku akustycznym przez osoby z niepełnosprawnością narządu wzroku.

Celem zadania było opracowanie zestawu ćwiczeń dźwiękowych przeznaczonych do rozwijania możliwości wykorzystywania przez osobę informacji otrzymywanych drogą słuchową, tzn. poprawy zdolności do rozpoznawania rodzaju określonych źródeł dźwięku oraz ich lokalizacji. Zestaw ćwiczeń może być przydatny do przygotowania osoby z niepełnosprawnością narządu wzroku do funkcjonowania w określonym środowisku. Głównymi celami 3. etapu zadania były: przeprowadzenie ćwiczeń z zakresu rozwijania możliwości percepcji dźwięków z udziałem osób z niepełnosprawnością narządu wzroku, weryfikacja opracowanego rozwiązania.

W celu realizacji zaplanowanych zadań opracowano badawczą wersję aplikacji komputerowej zawierającą zestaw ćwiczeń z zakresu rozwijania możliwości percepcji dźwięków. Ćwiczenia dźwiękowe umożliwiają zapoznanie się z dźwiękami towarzyszącymi określonym sytuacjom życiowym poprzez odsłuch kilkudziesięciu nagrań oraz umożliwiają trening postrzegania kierunku docierania dźwięku. Następnie przeprowadzono ćwiczenia z zakresu rozwijania możliwości percepcji dźwięków z udziałem osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Do ich przeprowadzenia wykorzystano badawczą wersję aplikacji, przygotowaną w sposób umożliwiający przeprowadzenie weryfikacji opracowanego rozwiązania. Weryfikacja polegała na analizie wyników uzyskanych poprzez dodatkowo uwzględnione w ćwiczeniach części „przed nauką” oraz „po nauce”. Ponadto w trakcie realizacji ćwiczeń zbierano spostrzeżenia osób biorących udział w ćwiczeniach na temat opracowanego rozwiązania. Wyniki przeprowadzonych ćwiczeń włącznie z uwagami uzyskanymi w trakcie ich realizacji wykorzystano do opracowania końcowej wersji aplikacji komputerowej zawierającej zestaw ćwiczeń dźwiękowych. Aplikacja w swojej ostatecznej wersji, oprócz dźwięków do zapoznawania, zawiera 6 ćwiczeń z zakresu rozpoznawania kierunku docierania dźwięku. Jedno z nich uwzględnia statyczne źródło dźwięku, gdzie rozpoznawanie dotyczy 8 kierunków równomiernie rozłożonych wokół osoby. Natomiast w przypadku 5 dynamicznych źródeł dźwięku uwzględniono różne sytuacje, gdzie źródła te przemieszczają się w czterech różnie zlokalizowanych kierunkach.

Wyniki zadania zaprezentowano na trzech konferencjach naukowych oraz opracowano cztery publikacje. Opracowano również materiały informacyjne w formie ulotki (wersja graficzna oraz tekstowa), prezentujące zestaw ćwiczeń dźwiękowych.

2.SP.06: Opracowanie naręcznego skanera otoczenia dla osób niewidomych i słabowidzących.

Celem zadania było opracowanie naręcznego skanera otoczenia dla osób niewidomych i słabowidzących, wspomagających tę grupy osób w orientacji przestrzennej.

Celem trzeciego etapu było opracowanie końcową wersję modelu naręcznego skanera otoczenia, opracowanie scenariusza badań weryfikacyjnych naręcznego skanera otoczenia w warunkach rzeczywistych oraz przeprowadzenie badań weryfikacyjnych w warunkach rzeczywistych z udziałem 6 osób z dysfunkcją narządu wzroku.

Wprowadzono zmiany konstrukcyjne związane z podsystemem wykonawczym oraz dokonano jego optymalizacji, gdzie jako kryteria przyjęto: minimalizację wymiarów podsystemu wykonawczego, zmniejszenie długości i ilości występującego na zewnątrz okablowania oraz zmniejszenie rozproszenia elementów elektronicznych. Dokonano również licznych zmian po stronie programistyczno-elektronicznej, w tym m. in. zrezygnowano z bezprzewodowej transmisji opartej o standard WiFi (transmisja na podstawie protokołu WebSocket) na rzecz standardu Bluetooth Low Energy (BLE).

Scenariusz badań końcowej wersji modelu naręcznego skanera otoczenia w warunkach rzeczywistych zakładał przeprowadzenie badań wewnątrz oraz na zewnątrz budynku. Wytypowano trasę testową będącą wycinkiem codziennej rzeczywistości tych osób, zawierającą przeszkody możliwe do napotkania podczas poruszania się, w tym m. in. przeszkody: poziome (nierówności terenu, krawężniki), pionowe (słupy, furtki, kosze na śmieci), zawieszane (dystrybutor numerków, szlaban). Badania przeprowadzone zostały w różnych porach dnia tj. rano, w południe, po południu oraz w godzinach wieczornych gdzie nie stwierdzono wpływu światła słonecznego na zdolność do detekcji przeszkód przez uczestników badań.

W efekcie przeprowadzonych badań wykazano wysoki potencjał możliwości wykorzystania naręcznego skanera otoczenia oraz ustalono główne ścieżki rozwoju dla modelu naręcznego skanera otoczenia celem podniesienia jego poziomu gotowości technologicznej do wdrożenia do praktyki społeczno-gospodarczej.

Dostosowanie jednostek penitencjarnych

Służba Więzienna od szeregu lat realizuje zadania inwestycyjno-remontowe w celu dostosowania obiektów Służby Więziennej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Pomimo barier architektonicznych w jednostkach penitencjarnych funkcjonują wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Na dzień 28 lutego 2023 r. Służba Więzienna dysponowała:

- a) 104 celami mieszkalnymi dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, w których można zakwaterować 312 osób, znajdującymi się w 63 jednostkach penitencjarnych,
- b) 13 celami mieszkalnymi dla niepełnosprawnych fizycznie, w których można zakwaterować 47 osób, znajdującymi się w 10 aresztach śledczych i zakładach karnych.

Według stanu na dzień 22 lutego 2022 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało ogółem 131 osadzonych poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Każdorazowo w trakcie modernizacji podmiotów leczniczych funkcjonujących w jednostkach penitencjarnych uwzględniane są potrzeby dostosowania pomieszczeń szpitali, ambulatoriów i izb chorych, również dla potrzeb osób niepełnosprawnych zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. poz.808 z późn. zm.) oraz pozostałych przepisów w tym zakresie. Poza dostosowaniem więziennych podmiotów leczniczych do potrzeb osób niepełnosprawnych dostosowywane są cele mieszkalne. Liczba cel mieszkalnych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami dla osadzonych w jednostkach penitencjarnych – poddanych leczeniu w zlokalizowanych tam podmiotach leczniczych – wynosi 17 cel mieszkalnych w szpitalach więziennych.

Inne działania ministerstw i urzędów

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (KPRM)

W 2022 r. kontynuowano działania, mające na celu wdrożenie rekomendacji wypracowanych w ramach projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”.

W celu realizacji zaleceń działań zespół ds. wdrożenia rekomendacji z przeprowadzonego w KPRM monitoringu wdrażania postanowień Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami.

W 2022 r. zespół m.in.:

- zorganizował „Dni dostępności” (m.in. publikowano komunikaty w intranecie dla pracowników KPRM podnoszące świadomość na temat problematyki niepełnosprawności. Pracownicy KPRM wzięli też udział w ogólnopolskiej akcji „Godzina bez myszy”),
- zorganizował szkolenie dla pracowników KPRM pn. „Podnoszenie poziomu świadomości w zakresie funkcjonowania osób ze szczególnymi potrzebami”,
- aktualizował deklarację dostępności oraz informacje dla osób z niepełnosprawnościami na stronie KPRM,
- konsultował rozwiązania architektoniczne i informacyjno-komunikacyjne mające na celu zwiększenie dostępności urzędu.

KPRM dokłada też starań, aby odpowiedzi, które trafiają do obywatela były pisane w prostym i dostępnym języku. W 2022 r. w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów funkcjonował lider prostego języka. Jego podstawowym obowiązkiem była organizacja i przeprowadzanie szkoleń dla nowych pracowników KPRM. Dzięki tej działalności w 2022 r. przeszkolono 180 osób. W komórkach organizacyjnych KPRM funkcjonują również liderzy prostego języka, którzy służą wsparciem i pomocą swoim najbliższym współpracownikom.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA)

MSWiA wykonuje zadania Instytucji Pośredniczącej dla Działania 2.18 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), w ramach którego zaplanowano realizację niektórych elementów Programu Dostępność Plus (m.in. Działania 37 i 38).

Działanie 37 Programu Dostępność Plus – Procedury bez barier.

W Działaniu 2.18 "Wysokiej jakości usługi administracyjne" PO WER, w ramach konkursu "Dostępny samorząd", w wyłonionych w 2020 r. do dofinansowania 24 projektach o łącznej wartości 27 mln zł (na Działanie 37) w 2022 r. było kontynuowane wsparcie szkoleniowe jednostek samorządu terytorialnego w zakresie:

- przeprowadzania przeglądu procedur związanych z obsługą klienta pod kątem zapewnienia dostępności oraz
- wdrożenia wniosków i rekomendacji dotyczących dostosowania ww. procedur do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Liczba urzędów administracji publicznej, w których w 2022 r. przeprowadzono przegląd procedur związanych z obsługą klienta pod kątem zapewnienia dostępności – 713. Łącznie od początku realizacji projektów w 2021 r. wsparciem objęto 894 jednostki samorządu terytorialnego (na planowane w projektach 962 jednostki samorządu terytorialnego). Wartość środków finansowych przeznaczonych w 2022 r. na zadanie wyniosła ok. 13,8 mln zł.

Działanie 38 Programu Dostępność Plus – Współpraca na rzecz dostępności.

W Działaniu 2.18 "Wysokiej jakości usługi administracyjne" PO WER, w ramach konkursu "Dostępny samorząd", w wyłonionych w 2020 r. 24 projektach o łącznej wartości 9,4 mln zł (na Działanie 38) kontynuowano wsparcie szkoleniowe jednostek samorządu terytorialnego w zakresie szkolenia koordynatorów dostępności na średnim poziomie 2 pracowników, w tym co najmniej 1 pracownika w każdej z 810 jednostek samorządu terytorialnego. W projektach zakładane jest objęcie wsparciem 962 koordynatorów. Liczba koordynatorów dostępności w jednostkach samorządu terytorialnego objętych wsparciem szkoleniowym w 2022 r. – 369. Łącznie od początku realizacji projektów w 2021 r. wsparciem objęto 1044 koordynatorów dostępności. Wartość środków finansowych przeznaczonych w 2022 r. na zadanie wyniosła ok. 4,8 mln zł.

W ramach wdrażania Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030 w zakresie działania II.1.7. pn. „Dostosowanie wytypowanych pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz policyjnych izb dziecka do potrzeb osób z niepełnosprawnościami”, prowadzono prace legislacyjne nad nowelizacją rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb, mającą na celu dostosowanie wytypowanych pomieszczeń i izb do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (projekt przekazany przez Komendę Główną Policji). Projekt rozporządzenia przekazano do uzgodnień międzyresortowych.

Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT)

W MRiT w 2022 r.:

- 1) trwały prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (UD369). Projekt uzyskał wpis do wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów, przeszedł uzgodnienia międzyresortowe, opiniowanie i konsultacje publiczne, został zaopiniowany przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego, uzyskał akceptację Komitetu Rady Ministrów ds. Cyfryzacji oraz Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, a następnie został skierowany pod obrady Stałego Komitetu Rady Ministrów.

W ramach nowelizacji, w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym dodawany jest art. 8e ust. 4 pkt 1 obligujący do tego by w planowaniu przestrzennym działania w ramach partycypacji społecznej

prowadzone były w sposób umożliwiający aktywny udział interesariuszy, w tym osób ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie o zapewnianiu dostępności.

Przepis ten jest precyzowany w art. 8h ust. 3 określającym, że opisane w ustawie formy konsultacji społecznych polegające na spotkaniach z interesariuszami, w tym panele eksperckie, warsztaty, spotkania plenerowe, spacery studyjne, wywiady, punkty konsultacyjne czy dyżury projektanta mają być prowadzone po godzinach pracy oraz w miejscach przystosowanych do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami lub za pomocą środków porozumiewania się na odległość, zapewniając jednoczesną transmisję obrazu i dźwięku, w sposób umożliwiający zadawanie pytań w formie zapisu tekstowego.

Ustawa przewiduje także szereg innych rozwiązań ułatwiających uczestnictwo w procesach planistycznych realizowanych w gminach, jak chociażby rozszerzoną możliwość komunikacji zdalnej z urzędem, w tym w zakresie składanych wniosków i uwag oraz rozbudowane mechanizmy polepszające dostęp do informacji o rozstrzygnięciach planistycznych w gminie i toczących się postępowaniach, np. poprzez Rejestr urbanistyczny.

- 2) opracowano projekt ustawy o zmianie ustawy o gospodarce nieruchomościami oraz niektórych innych ustaw (UD257), który zakłada m.in. przyznanie wysokiej bonifikaty (w wysokości 90%) od ceny nieruchomości gruntowej sprzedawanej użytkownikowi wieczystemu tej nieruchomości, będącemu osobą fizyczną w stosunku do której orzeczono niepełnosprawność w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz w stosunku, do której orzeczono niepełnosprawność do 16 roku życia.
- 3) opracowano Politykę zakupową państwa, która została uchwalona przez Radę Ministrów w dniu 11 stycznia 2022 r. Dokument ten promuje szersze stosowanie przez administrację rządową wymogów i standardów dostępności w zamówieniach publicznych. Działania te wpisują się w realizację prawa do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. W Polityce zakupowej państwa podkreślono m.in.: obowiązki w zakresie dostępności wynikające z aktów powszechnie obowiązujących, a także wskazano dobre praktyki oraz przykładowe warunki w zakresie dostępności, które mogą być stosowane przez zamawiających przy udzielaniu zamówień publicznych.
- 4) ogłoszono II edycję konkursu pn. „Lider dostępności priorytetowych branż”, którego celem było wyłonienie i nagrodzenie najlepszych produktów i usług skierowanych do osób z niepełnosprawnościami i/lub wykluczonych społecznie.
- 5) zorganizowano 4 stoiska poświęcone dostępności na targach w Polsce:
  - Salmed w dniach 23–25 marca 2022 r.,
  - Międzynarodowe Targi Wynalazców i Innowacji INTARG w dniach 11–12 maja 2022 r.,
  - I Targi dostępności w dniach 25–26 października 2022 r.,
  - Viva Seniorzy w dniach 11–12 listopada 2022 r.

Pracownicy MRiT przedstawiali najważniejsze zagadnienia związane z Programem Dostępność Plus.

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (MFIPR)

Informacje na temat działań realizowanych w zakresie prac legislacyjnych:

1. Wdrażanie ustawy o zapewnianiu dostępności

W oparciu o opublikowane w marcu 2021 r. rozporządzenie w sprawie szczegółowych wymogów, jakie muszą spełniać podmioty dokonujące certyfikacji dostępności, wzoru wniosku o wydanie certyfikatu dostępności oraz wzoru certyfikatu dostępności, przeprowadzono nabór podmiotów ubiegających się o możliwość dokonywania certyfikacji dostępności przedsiębiorców i NGO. W jego wyniku w 2022 r. wyłoniono 30 podmiotów, które mogą wydawać certyfikaty dostępności dla przedsiębiorców i NGO. Taki certyfikat pokazuje na ile dany podmiot spełnia warunki dotyczące dostępności wynikające z art. 6 ustawy o zapewnianiu dostępności a co za tym idzie jest w stanie zapewnić obsługę klientów z niepełnosprawnościami lub dać takim osobom możliwość zatrudnienia w ich strukturach.

W 2022 r. opublikowano ogólnopolski raport dotyczący stanu zapewniania dostępności przez podmioty publiczne w Polsce opracowany na podstawie raportów podmiotów publicznych z całego kraju.

W 2022 r. ministrowie kierujący działami administracji publicznej byli zobowiązani do przekazania informacji w jaki sposób wykorzystali sporządzone w 2021 r. raporty z przeglądu prawa i rekomendacje Rady Dostępności w tym zakresie. Na wnioski ministra ds. rozwoju regionalnego w tej sprawie odpowiedziało 7 spośród 11 ministrów do których je skierowano. Większość informacji wskazywał na wykorzystanie raportów jedynie w ograniczonym zakresie. Jednocześnie Ministerstwo Rozwoju i Technologii raport dla działań gospodarka, budownictwo, planowanie i zagospodarowanie przestrzenne oraz mieszkalnictwo przedstawiło w końcu 2022 r.

2. Inne akty prawne

W 2022 r. kontynuowane były prace nad projektem ustawą o zapewnianiu spełniania wymogów dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze, poprzez którą nastąpi implementacja Dyrektywy Europejski Akt o Dostępności, ang. European Accessibility Act (EAA). Ustawa ma doprowadzić do funkcjonowania na polskim rynku produktów i usług z wybranych branż, z których w sposób dogodny będą mogły korzystać osoby ze szczególnymi potrzebami.

W całym 2022 r. przeprowadzono 14 spotkań z poszczególnymi partnerami, w celu szczegółowego przedyskutowania zgłoszonych do projektu ustawy uwag oraz wypracowania optymalnych rozwiązań prawno-systemowych, uwzględniających interesy różnych stron. W marcu, kwietniu oraz lipcu 2022 roku przeprowadzono dwie tury uzgodnień międzyresortowych, opiniowania i konsultacji publicznych. W ich wyniku wpłynęło około 550 uwag od podmiotów publicznych, organizacji przedsiębiorców oraz organizacji społecznych reprezentujących interesy osób z niepełnosprawnościami. Znaczna część uwag zgłoszonych w obu turach konsultacji została uwzględniona, a pierwotny projekt ustawy uległ zmianom.

Zmieniony projekt we wrześniu 2022 r. został przyjęty przez Komitet Rady Ministrów do Spraw Cyfryzacji, a w grudniu 2022 r. został przyjęty przez Komitet do Spraw Europejskich. Niemniej jednak termin wdrożenia dyrektywy upłynął 28 czerwca 2022 r., w związku z czym Komisja Europejska wszczęła wobec Polski procedurę naruszeniową, za brak transpozycji dyrektywy w wyznaczonym czasie. Strona Polska przekazała KE wyjaśnienia na temat stanu prac nad projektem ustawy, wraz z wnioskiem o niepodejmowanie dalszych kroków proceduralnych. Przedstawiony został również dalszy harmonogram prac nad przyjęciem ustawy.

Dalsze prace zaplanowano na 2023 r. przyjmując, że termin przyjęcia ustawy nastąpi najpóźniej w czerwcu 2023 r.

Program rządowy Dostępność Plus

W 2022 r. MFiPR dalej prowadziło działania koordynujące i wdrażające rządowy Program Dostępność Plus, skierowane do osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami czy seniorów. Na realizację różnego typu inicjatyw i inwestycji publicznych, związanych z realizacją Programu, przeznaczonych zostało od początku jego uruchomienia do końca 2022 r. ok. 16,4 mld zł.

W 2022 r kontynuowane były prawie wszystkie inicjatywy rozpoczęte w 2021 r. związane m.in.: z dostępnością szkół podstawowych, uczelni wyższych, placówek podstawowej opieki zdrowotnej i szpitali, powstaniem innowacji na rzecz dostępności, oraz usługami na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami np. usługami społecznymi i zdrowotnymi dla osób z niepełnosprawnościami. Szczegółowe informacje na ten temat będzie zawierać Sprawozdanie z realizacji Programu Dostępność Plus, które jest obecnie przygotowywane. Sprawozdanie zostanie przedstawione Radzie Dostępności, a następnie Radzie Ministrów. W 2022 r uruchomiono także w Programie nowe inicjatywy wspierające dostępność, a przez to osoby z niepełnosprawnościami np.:

- 4 Centra Wiedzy Projektowania Uniwersalnego przy uczelniach wyższych,

- Ośrodek Wsparcia Architektury Dostępnej (OWDA) świadczący kompleksowe usługi w zakresie dostępności architektonicznej dla 450 podmiotów publicznych,
- Granty dla 23 Centrów Wspierających Edukację Włączającą propagujących edukację uwzględniającą uczestnictwo w zajęciach szkolnych dzieci ze szczególnymi potrzebami.

Ministerstwo Sprawiedliwości

Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi prace analityczno-koncepcyjne nad instytucją kuratora dla osoby niepełnoprawnej, o którym mowa w art. 183 Krio. Kurator dla osoby niepełnosprawnej jest uznawany w systemie prawa polskiego za „załączek” modelu wspieranego podejmowania decyzji. Skutkiem ustanowienia kuratora jest bowiem udzielenie wsparcia osobie z niepełnosprawnością, posiadającej pełną zdolność do czynności prawnych, w prowadzeniu jej spraw.

Rozważana jest modyfikacja brzmienia art. 183 Krio w taki sposób, by jasno wybrzmiewał z niego obowiązek sądu dostosowania instytucji kuratora dla osoby niepełnosprawnej do potrzeb i warunków tej osoby oraz uzupełnienie procedury ustanawiania kuratora dla osoby niepełnosprawnej (art. 600 K.p.c.), w szczególności określając wymogi dotyczące wysłuchania osoby z niepełnosprawnością.

W Ministerstwie Sprawiedliwości zainicjowane zostały oraz trwają obecnie prace analityczne nakierowane na dodanie w przepisach ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 217, z późn. zm.) nowej jednostki redakcyjnej wyrażonej przepisami art. 83b u.s.p. dot. sędziego z niepełnosprawnością (przepis stanowiący o obniżeniu w ramach podziału czynności przydziału spraw o 15%).

W Ministerstwie Sprawiedliwości trwają również prace w obszarze zastąpienia instytucji ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji, zapewniającym możliwość decydowania we własnych sprawach każdej osobie w zakresie, na jaki pozwala jej rozeznanie i świadomość dokonywanych czynności prawnych. Prace te aktualnie znajdują się na etapie koncepcyjno-analitycznym. Oznacza to, że treść projektowanych przepisów nie została jeszcze ustalona, a w konsekwencji nie jest możliwe ich upublicznienie. Konstrukcja systemu wspieranego podejmowania decyzji wymaga pogłębionych analiz, aby przygotować przepisy, które skutecznie będą pomagać osobom o różnym stopniu zdolności umysłowej w prowadzeniu ich spraw. Pomoc w podejmowaniu decyzji kierowana do osób z zaburzeniami psychicznymi musi jednocześnie odpowiadać na ich zróżnicowane zapotrzebowanie na wsparcie i zapewniać dostęp do asysty i doradztwa w przypadku obniżonych zdolności poznawczych i decyzyjnych.

W zakresie działań legislacyjnych, mogących mieć pozytywny wpływ na poprawę sytuacji osób z niepełnosprawnością wskazać należy na procedowany w Ministerstwie Sprawiedliwości projekt ustawy o działalności windykacyjnej i zawodzie windykatora (UD435), w którym zaproponowano objęcie szczególną ochroną prawną przed działalnością komercyjnych przedsiębiorstw windykacyjnych określonych kategorii osób z niepełnosprawnościami. Zgodnie z treścią art. 5 ust. 2 ww. projektu:

2. Czynności windykacyjne nie mogą:

- 1) być prowadzone wobec osób:
  - a) niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu umiarkowanym albo znacznym,
  - b) niewidomych albo słabowidzących w stopniu znacznym,
  - c) nieposiadających pełnej zdolności do czynności prawnych,
  - d) powyżej 75 roku życia;
- 2) obejmować należności, które uległy przedawnieniu.”

Projekt ww. ustawy jest obecnie przygotowywany do skierowania do rozpatrzenia przez Stały Komitet Rady Ministrów

Działania pozalegislacyjne

Ministerstwo Sprawiedliwości planuje przeprowadzenie szkoleń w formie on-line dla sędziów orzekających w sprawach karnych z zakresu komunikacji z osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz zaburzeniami rozwojowymi w wymiarze 8 godzin. Szkolenia są organizowane w związku z uchwaleniem ustawy z dnia 13 stycznia 2023 r. a ich celem jest przygotowanie sędziów do prawidłowego stosowania nowego trybu przesłuchania (art. 185e K.p.k.). Przewidujemy udział w szkoleniach ekspertów z zakresu komunikacji wspomagającej i alternatywnej, w tym przedstawicieli stowarzyszeń zajmujących się wspieraniem osób z niepełnosprawnościami.

Biuro Informacyjne Krajowego Rejestru Karnego w Ministerstwie Sprawiedliwości zostało wyznaczone przez Dyrektora Generalnego Ministerstwa Sprawiedliwości do udziału w projekcie „Procedury bez barier” (komponent obsługa klienta), realizowanym przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów. W grudniu 2022 r. Biuro zakończyło prace w ramach niniejszego projektu. W związku z tym, że Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi bezpośrednią obsługę klientów polegającą na udostępnianiu zainteresowanym i uprawnionym podmiotom informacji zgromadzonych w Krajowym Rejestrze Karnym, w trakcie trwania projektu członkowie Zespołu Projektowego skupili się na przeglądzie procedur obsługi klienta ze szczególnymi potrzebami. Dzięki aktywnemu zaangażowaniu w prace projektowe:

- podniesiono świadomość pracowników świadczących obsługę bezpośrednią, w tym w zakresie współpracy z osobami ze szczególnymi potrzebami;
- rozwinęto kompetencje pracowników w zakresie obsługi osób ze szczególnymi potrzebami (przeprowadzono warsztaty z zakresu komunikacji z klientami dla pracowników obsługi; przeprowadzono szkolenie dla funkcjonariuszy Służby Więziennej, których rola jest też integralnie związana z szeroko rozumianą dostępnością – są oni często pierwszym punktem kontaktu dla klienta);
- przygotowano materiały, w których wykorzystano standard ETR (easy to read), które zamieszczone zostały na stronie internetowej Krajowego Rejestru Karnego;
- opracowano broszury i dokumenty z informacjami, które mogą być przydatne dla pracowników innych komórek organizacyjnych Ministerstwa;
- zidentyfikowano bariery w zakresie zapewnienia dostępności do usług.

Obecnie trwają prace nad ich usunięciem/zniwelowaniem, w tym w zakresie dostosowania Sali Obsługi Interesantów do wymogów ustawy o zapewnianiu dostępności. Obecnie trwają prace nad treścią ogłoszenia i opisem przedmiotu zamówienia na wykonanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej dostosowania Sali Obsługi Interesantów do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w zakresie obniżenia wysokości lad obsługi klienta (do zalecanej wysokości dla osób z niepełnosprawnością narządu ruchu lub wykorzystujących urządzenia wspomagające ruch). W ramach Projektu opracowano materiały, opisujące drogę Biura do dostępności, celem ewentualnego wykorzystania w toku działalności urzędu:

- raport podsumowujący działania wdrożeniowe – dokument ten podsumowuje realizację działań doradczych w Biurze i zawiera w szczególności opis przeprowadzonych działań, z uwzględnieniem zakresu i terminów udzielanego wsparcia, osiągniętych rezultatów i wypracowanych produktów działań doradczych, rekomendacje wynikające z przeprowadzonych działań, w tym proponowane dalsze czynności doskonalące i usprawniające dla optymalizacji procedur w zakresie zwiększania dostępności usług dla osób ze szczególnymi potrzebami;
- broszurę: Dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami – rozwiązania zastosowane w Biurze Informacyjnym KRK; materiały przygotowane zgodnie ze standardami ETR, które umieszczono pod adresem: <https://www.gov.pl/web/krajowy-rejestr-karny/tekst-latwydo-czytania-etr>. Materiały te, w toku prac projektowych, podlegały recenzji osób ze szczególnymi potrzebami, w szczególności z niepełnosprawnością intelektualną i uzyskały pozytywną opinię. Materiały te zalecono do wykorzystania przez punkty informacyjne Rejestru funkcjonujące przy sądach powszechnych.

Dodatkowo, pracownicy świadczący obsługę bezpośrednią odbyli szkolenie w zakresie obsługi pętli indukcyjnych, które od początku 2022 r. funkcjonują jako jeden z elementów ułatwiających obsługę osób z niepełnosprawnością słuchu w Sali Obsługi Interesantów.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (MRiPS)

MRiPS w 2022 r. realizowało projekt „Dostępna administracja publiczna – szkolenia dla kadry” w ramach Działania 2.6 PO WER.

Celem głównym projektu jest wyposażenie 1396 uczestników/-czek projektu (czyli osób uczestniczących w procesie kształtowania i wdrażania polityk publicznych) w kompetencje w zakresie zapewnienia równości szans i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Realizację projektu zaplanowano na 33 miesiące – od 1 października 2019 r. do 30 czerwca 2023 r.

W wyniku wsparcia EFS w 2022 r. 553 uczestników nabyło kompetencje w zakresie zapewnienia równości szans i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego

W Dziale Zbiorów dla Niewidomych pracują niewidomi pracownicy, którzy samodzielnie wykonują pracę na stanowisku bibliotekarza (według stanu na 31 grudnia 2022 r. na 15 osób zatrudnionych w DZdN – 7 to osoby niewidzące a 1 – słabowidząca).

Jest to możliwe dzięki aplikacji bibliotecznej ABC wykorzystywanej w dziale, którą przygotował i stale rozwija niewidomy informatyk pracujący w DZdN. Aplikacja ta jest w pełni obsługiwana przez niewidomych bibliotekarzy działu, ale także dostępna jest dla niewidomych czytelników. Spełnia wszystkie wymogi WCAG 2.0 na poziomie AA.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON)

Pilotażowy program „Aktywny Samorząd” Moduł I:

celem programu jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

W 2022 r. w ramach Modułu I dotyczącego likwidacji barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, realizowane były następujące formy wsparcia:

- a) Obszar A – likwidacja bariery transportowej:
  - Zadanie 1 – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu.
  - Zadanie 2 – pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu.
  - Zadanie 3 – pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu, w stopniu wymagającym korzystania z usług tłumacza języka migowego.
  - Zadanie 4 – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu.
- b) Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:
  - Zadanie 1 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub do osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu wzroku lub obu kończyn górnych.
  - Zadanie 2 – dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania.

- Zadanie 3 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu wzroku.
  - Zadanie 4 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu i trudnościami w komunikowaniu się za pomocą mowy.
  - Zadanie 5 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego sprzętu elektronicznego, zakupionego w ramach programu, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności.
- c) Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:
- Zadanie 1 – pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności i dysfunkcją uniemożliwiającą samodzielne poruszanie się za pomocą wózka inwalidzkiego o napędzie ręcznym.
  - Zadanie 2 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego skutera lub wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności.
  - Zadanie 3 – pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości, adresowana do osób ze stopniem niepełnosprawności.
  - Zadanie 4 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, (co najmniej na III poziomie jakości), adresowana do osób ze stopniem niepełnosprawności.
  - Zadanie 5 – pomoc w zakupie skutera inwalidzkiego o napędzie elektrycznym lub oprzyrządowania elektrycznego do wózka ręcznego, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu powodującą problemy w samodzielnym przemieszczaniu się i posiadających zgodę lekarza specjalisty na użytkowanie przedmiotu dofinansowania.
- d) Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (dziecka przebywającego w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką), adresowana do osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, którzy są przedstawicielem ustawowym lub opiekunem prawnym dziecka.

PFRON na realizację Modułu I przekazał samorządom powiatom środki finansowe w kwocie 128 445 944,23 zł. Z przekazanych środków finansowych wsparcie zostało udzielone na rzecz 13 948 osób niepełnosprawnych.

Program „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta

Celem programu jest wzrost niezależności beneficjentów oraz ułatwienie im aktywności zawodowej i społecznej poprzez zapewnienie samodzielnego mieszkania spełniającego indywidualne kryterium dostępności dla beneficjenta.

Program realizowany będzie w latach 2022–2026 przez samorząd powiatowy, który przystąpił do jego realizacji. Nabór wniosków prowadzony jest w trybie ciągłym, natomiast zawieranie umów z beneficjentami odbywać się będzie do dnia 31 grudnia 2023 r.

Wsparcie w ramach programu udzielane jest w formie dofinansowania na wynajęcie lokali mieszkalnych lub domów jednorodzinnych spełniających indywidualne kryterium dostępności dla beneficjenta, które obejmuje maksymalnie na okres 36 miesięcy.

Dofinansowanie jest udzielane maksymalnie na okres 36 miesięcy i ma charakter degresywny. Wysokość dofinansowania wynosi:

- od 1 do 12 miesiąca – 100% kosztów najmu, nie więcej jednak niż 100% miesięcznej wysokości maksymalnej kwoty dofinansowania dla danej lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego,
- od 13 do 24 miesiąca – 70% kosztów najmu, nie więcej jednak niż 70% miesięcznej wysokości maksymalnej kwoty dofinansowania dla danej lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego,
- od 25 do 36 miesiąca – 40% kosztów najmu, nie więcej jednak niż 40% miesięcznej wysokości maksymalnej kwoty dofinansowania dla danej lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego.

Realizatorem programu jest samorząd powiatowy.

PFRON na realizację programu przekazał samorządom powiatom środki finansowe w kwocie 40 928 433,78 zł. Z przekazanych środków finansowych wsparcie zostało udzielone na rzecz 9 osób niepełnosprawnych. Ze środków przekazanych w 2022 r., wsparcie będzie udzielane osobom niepełnosprawnym przez samorzady także w 2023 r.

Program „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Dostępne mieszkanie

Celem programu jest wzrost niezależności beneficjentów oraz ułatwienie im aktywności zawodowej i społecznej poprzez zapewnienie mieszkania wolnego od barier architektonicznych, jako podstawy samodzielnego realizowania planów zawodowych i społecznych.

Program realizowany będzie w latach 2022–2025 przez samorząd powiatowy, który przystąpił do jego realizacji. Nabór wniosków prowadzony jest w trybie ciągłym, natomiast zawieranie umów z beneficjentami odbywać się będzie do dnia 31 grudnia 2024 r.

Dofinansowanie dotyczy dopłaty do zakupu mieszkania pozbawionego barier architektonicznych, znajdującego się w lokalizacji umożliwiającej samodzielne opuszczenie budynku, aż do poziomu zero przed budynkiem

Realizatorem programu jest samorząd powiatowy.

PFRON na realizację programu przekazał samorządom powiatom środki finansowe w kwocie 32 739 558,10 zł. Z przekazanych środków finansowych wsparcie zostało udzielone na rzecz 3 osób niepełnosprawnych. Ze środków przekazanych w 2022 r., wsparcie będzie udzielane osobom niepełnosprawnym przez samorzady także w 2023 r.

Program „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Wspomagane Społeczności Mieszkaniowe

Koncepcja programu opracowanego przez Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych przyjęta została do realizacji uchwałą nr 6/2022 Rady Nadzorczej PFRON z dnia 27 kwietnia 2022 r. PFRON opracował regulamin naboru wniosków do programu, który przyjęty został uchwałą nr 47/2022 Zarządu PFRON z dnia 9 maja 2022 r.

Celem programu jest stworzenie infrastruktury Wspomaganych Społeczności Mieszkaniowych (WSM). WSM mają służyć zapewnieniu niezależności osobom z niepełnosprawnościami w zakresie stylu życia i codziennych czynności. WSM mają jednocześnie umożliwiać świadczenie całodobowych usług wspomagających dostosowanych do indywidualnych potrzeb mieszkańców WSM.

Mieszkańcami społeczności będą osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Program „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Wspomagane Społeczności Mieszkaniowe bezsprzecznie wpisuje się w ideę deinstytucjonalizacji wynikającą zarówno z Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, jak też Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030, której celem jest przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia na poziomie społeczności lokalnych. Stąd też wnioskodawcami w programie mogą być wyłącznie

organizacje pozarządowe lub podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego, które najlepiej znają potrzeby swoich podopiecznych.

Koncepcja programu uwzględnia potrzeby wszystkich osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, które w szczególności powinny mieszkać w niewielkich społecznościach, w spokojnym otoczeniu zbliżonym do warunków domowych. Stąd kluczowym założeniem programu jest budowa wspomaganych społeczności mieszkaniowych dla maksymalnie 12 osób, a dodatkowo z podziałem na minimum 2 zespoły mieszkalne, co gwarantuje mieszkańcom komfort i bezpieczeństwo. Otwarty charakter programu umożliwia ponadto wnioskodawcom tworzenie wspomaganych społeczności mieszkaniowych w dowolnej lokalizacji, dzięki czemu planowane inwestycje usytuowane są w środowisku lokalnym sprzyjającym integracji. Oprócz powyższych wymagań architektoniczno-budowlanych, które zapewniają każdemu mieszkańcowi samodzielne mieszkanie spełniające założenia ustawy o dostępności, nakłada się na wnioskodawców również obowiązek określenia wysokich kompetencji kadry, która wspierać będzie mieszkańców wspomaganych społeczności mieszkaniowych w zakresie niezbędnych usług terapeutycznych i socjalno-bytowych.

W 2022 r. prowadzony był I nabór wniosków o utworzenie wspomaganych społeczności mieszkaniowych. Z uwagi na złożoność dokumentacji aplikacyjnej, którą wnioskodawcy zobligowani byli przedłożyć (do dnia 29 lipca 2022 r.), uchwałą nr 9/2022 Rady Nadzorczej PFRON z dnia 28 czerwca 2022 r. zmieniono program m.in. w zakresie wydłużenia terminu naboru wniosków do dnia 15 października 2022 r.

W ramach naboru 55 wnioskodawców złożyło obszerną dokumentację aplikacyjną składającą się m.in. z programów funkcjonalno-użytkowych, koncepcji architektonicznych, a także map zagospodarowania terenu, czy lokalnych planów zagospodarowania przestrzennego. Powyższe (zgodnie z uchwałą nr 16/2022 Rady Nadzorczej PFRON) spowodowało konieczność wydłużenia terminu oceny wniosków w I etapie do dnia 31 stycznia 2023 r.

Drugi etap naboru prowadzony będzie w 2023 r..

W 2022 r. nie były wydatkowane środki w ramach programu.

Program wyrównywania różnic między regionami III obszary A, B i D

W 2022 r. przedmiotowego prawa dotyczy następujące obszary wsparcia:

- obszar A – zapewnienie dostępności w wielorodzinnych budynkach mieszkalnych,
- obszar B – likwidacja barier w urzędach, placówkach edukacyjnych lub środowiskowych domach samopomocy w zakresie umożliwienia osobom niepełnosprawnym poruszania się i komunikowania,
- obszar D – likwidacja barier transportowych.

W ramach wskazanych obszarów wsparcia celem jest:

- przystosowanie części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych zarządzanych przez gminy, товариства будownictва społecznego, wspólnoty mieszkaniowe i spółdzielnie mieszkaniowe zapewniające dostępność do lokali mieszkalnych osób niepełnosprawnych zamieszkujących te budynki,
- zwiększenie dostępności dla osób niepełnosprawnych urzędów, placówek edukacyjnych oraz środowiskowych domów samopomocy,
- zmniejszenie barier transportowych, które napotykają osoby niepełnosprawne.

W obszarze A PFRON wypłacił 1 645 949,07 zł w celu zapewnienia dostępności w 22 budynkach wielorodzinnych do 85 lokali mieszkaniowych. Wsparciem w tym obszarze zostały objęte 93 osoby niepełnosprawne.

W obszarze B programu PFRON wypłacił kwotę 12 930 445,71 zł, na likwidację barier w 4 środowiskowych domach samopomocy, 94 urzędach i 124 placówkach edukacyjnych. Wsparciem w tym obszarze zostały objęte 4 785 osoby niepełnosprawne.

W obszarze D programu PFRON wypłacił kwotę 53 584 364,31 zł na dofinansowanie zakupu 287 mikrobusów i 68 autobusów. Udzielone wsparcie dotyczy 86 gmin, które dowożą osoby z niepełnosprawnościami do znajdujących się poza ich terenem placówek, 77 warsztatów terapii zajęciowej oraz 193 placówek edukacyjnych. Wsparciem w tym obszarze zostały objęte 16 399 osoby niepełnosprawne.

Program „Centra informacyjno-doradcze dla osób z niepełnosprawnością”

Rada Nadzorcza PFRON uchwałą nr 2/2021 Rady Nadzorczej PFRON z dnia 25 lutego 2021 r. zatwierdziła do realizacji program „Centra informacyjno-doradcze dla osób z niepełnosprawnością”. Program służy zapewnieniu osobom z niepełnosprawnościami usług doradczych i eksperckich w procesie aplikowania o środki PFRON w celu właściwego dopasowania do ich potrzeb dostępnych rozwiązań i technologii. Ponadto celem programu jest również konsolidacja działań PFRON oraz interesariuszy poprzez uruchomienie centrów informacyjno-doradczych dla osób z niepełnosprawnościami oraz regionalnych sieci współpracy. Dodatkowo w ramach programu zakłada się wypracowanie modelu poprawnego zaopatrzenia oraz standardów lub wytycznych w zakresie wyposażania osób z niepełnosprawnościami w różnego rodzaju technologie asystujące. Kolejnym celem programu jest wzrost kompetencji zawodowych realizatorów zadań finansowanych ze środków PFRON, w tym Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW), Ośrodków Wsparcia i Testów oraz pracowników PFRON poprzez udział w szkoleniach, w tym z zakresu właściwego wyposażania osób z niepełnosprawnościami w sprzęty, urządzenia oraz usługi.

Adresatami programu są przede wszystkim osoby z niepełnosprawnościami, ich opiekunowie oraz specjaliści ds. zarządzania rehabilitacją; realizatorzy zadań finansowanych ze środków PFRON; uczelnie i ośrodki akademickie; jednostki systemu oświaty świadczące usługi dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze na rzecz osób z niepełnosprawnościami, w szczególności poradnie psychologiczno-pedagogiczne; organizacje pozarządowe realizujące zadania na rzecz osób z niepełnosprawnościami; ośrodki wczesnej, kompleksowej, wielospecjalistycznej, skoordynowanej i ciągłej pomocy oraz ośrodki wczesnej interwencji; placówki SCWEW lub inne instytucje lub jednostki praktycznie zaangażowane w przygotowanie osób z niepełnosprawnościami do pełnienia różnych ról społecznych; powiatowe zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności.

Program realizowany jest w podziale na trzy moduły.

Moduł I zakłada uruchomienie sieci centrów informacji i usług doradczych w oparciu o struktury Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, świadczących kompleksowe usługi informacyjne i doradcze dla osób z niepełnosprawnościami oraz ich otoczenia, a także usługi eksperckie mające na celu optymalne zaopatrzenie osób z niepełnosprawnościami w szeroko pojmowane technologie asystujące.

Moduł II programu to uruchomienie Ośrodków Wsparcia i Testów (tzw. OWT), w których osoby z niepełnosprawnością będą mogły przetestować oraz wypożyczyć bezpłatnie wysoko specjalistyczne technologie asystujące, które obejmują sprzęt, urządzenia i oprogramowania służące zwiększaniu lub poprawianiu możliwości samodzielnego funkcjonowania.

W ramach modułu II organizowana ma być również sieć współpracy pomiędzy realizatorami zadań finansowanych ze środków PFRON, ośrodkami akademickimi, jednostkami systemu oświaty lub innymi instytucjami, czy jednostkami praktycznie zaangażowanymi w ułatwianie osobom z niepełnosprawnościami pełnego i skutecznego udziału w życiu społecznym.

Moduł III to szkolenia i warsztaty dla osób z niepełnosprawnościami w zakresie poprawnego użytkowania dofinansowanych technologii asystujących oraz szkolenia i warsztaty dla ekspertów i doradców, a także kadr realizatorów zadań finansowanych ze środków PFRON, w tym placówek Ośrodków Wsparcia i Testów. Celem tego działania jest zapewnienie wysokiej jakości usług oferowanych w programie, zwiększenie dostępności do tych usług, wzrost liczby doradców i ekspertów, a także ich kompetencji.

W ramach realizacji programu od 1 września 2021 r. przy każdym z Oddziałów PFRON powstało Centrum informacyjno-doradcze (Moduł I), w którym osoba z niepełnosprawnością, czy też jej opiekun, a także pracodawca może uzyskać informacje m.in. w zakresie programów realizowanych przez PFRON, projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, obowiązujących systemach orzecznictwa, zaopatrzenia w sprzęt ortopedyczny, w sprzęt rehabilitacyjny oraz w środki pomocnicze, likwidacji barier funkcjonalnych, architektonicznych, technicznych oraz w komunikowaniu się i wiele innych. Ponadto osoby które uzyskały orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności po raz pierwszy, mogą uzyskać wsparcie w postaci usługi specjalisty ds. zarządzania rehabilitacją.

W ramach Modułu II od 2022 funkcjonuje i przyjmuje Beneficjentów 14 Ośrodków Wsparcia i Testów. Ponadto w maju 2022 r. prowadzony był dodatkowy nabór na utworzenie Ośrodków, który skierowany był do organizacji pozarządowych. Nabór zakończył się wyłonieniem kolejnych 5 placówek, które zaczną przyjmować interesantów na początku 2023 r.

Moduł III programu dot. szkoleń i warsztatów nie był realizowany w 2022 r. Zgodnie z założeniami szkolenia te miały podnosić kwalifikacje personelu OWIT w różnych obszarach, które de facto możliwe są do określenia dopiero po pewnym czasie działalności ośrodków. Praktyka związana z obsługą osób z niepełnosprawnością, z zakupionym asortymentem i wyposażeniem wskaże, jaki zakres merytoryczny zagadnień powinien zostać uwzględniony w planowanych na 2023 szkoleniach.

W 2022 r. w centrach informacyjno-doradczych udzielono łącznie 14 146 porad. Z kolei w ramach budowania sieci współpracy zorganizowano łącznie 203 spotkania.

Z oferty Ośrodków Wsparcia i Testów skorzystało 1 130 osób z niepełnosprawnością, którym udzielono 1 987 porad z różnego zakresu. Należy podkreślić, że bardzo dużym zainteresowaniem cieszyło się również poradnictwo dla rodzin i opiekunów osób z niepełnosprawnością 1 206 – porad.

W ośrodkach przeprowadzono 1 864 szkoleń i instruktaży z zakresu technologii asystujących, po których wypożyczono 841 technologii.

PFRON wypłacił środki w wysokości 8 984 505,39 zł.

Pilotażowy program „Dostępność ponad barierami”

Program został zatwierdzony uchwałą nr 3/2021 Rady Nadzorczej PFRON z dnia 25 lutego 2021 r.

Celem programu jest rozwój i zwiększenie dla osób z niepełnosprawnościami dostępności przestrzeni fizycznej, cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej, a także dostępności produktów i usług, w tym dotyczących turystyki, rekreacji i kultury.

Program jest realizowany poprzez finansowanie ze środków Funduszu grantów na wsparcie lokalnych inicjatyw, które służyć mają poprawie poziomu dostępności, w szczególności dostępności bazy i oferty turystyczno-rekreacyjnej oraz kulturalnej dla osób o specjalnych potrzebach związanych z niepełnosprawnościami.

W 2022 r. realizowane były 4 umowy, które otrzymały granty w ramach konkursu grantowego nr 1/2021 ogłoszonego w 2021 r. W 2022 r. wypłaty nastąpiły do 3 umów.

W 2022 r. wypłacono środki finansowe w kwocie 2 296 911,34 zł.

Projekt pn. „Usługi indywidualnego transportu door-to-door oraz poprawa dostępności architektonicznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych”

Działanie 2.8: Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym.

Podstawa realizacji jest umowa o dofinansowanie z dnia 7 sierpnia 2019 r. pomiędzy Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej a PFRON.

Celem głównym projektu jest ułatwienie integracji społeczno-zawodowej osób z potrzebami wsparcia w zakresie mobilności poprzez zapewnienie przez jednostki samorządu terytorialnego (JST) usług indywidualnego transportu door-to-door oraz poprawę dostępności wielorodzinnych budynków mieszkalnych.

Cel projektu jest zrealizowany poprzez dofinansowanie projektów zgłoszonych w konkursie grantowym przez uprawnione JST – gminy, związki i porozumienia gmin, powiaty i związki i porozumienia powiatów, w których nie występowała dotychczas usługa door-to-door.

Realizację projektu zaplanowano na 53 miesiące, od 1 sierpnia 2019 r. do 31 grudnia 2023 r.

W 2022 r. zrealizowano następujące działania:

- 1) Rozpoczęto działania związane z przeprowadzeniem audytów dostępności dostosowań architektonicznych w wielorodzinnych budynkach mieszkalnych oraz dostosowań samochodów do realizacji usługi indywidualnego transportu door-to-door. Do końca 2022 r. zrealizowanych zostało 58 usprawnień i wykonano 17 audytów.
- 2) Po realizacji pilotażowych wizyt monitoringowych w roku 2021, przeprowadzono zintensyfikowane działania służące docelowej realizacji wizyt monitoringowych przez Opiekunów grantów obsługujących umowy grantowe, aby umożliwić grantobiorcom (jednostkom samorządu terytorialnego) podjęcie ewentualnych działań korygujących oraz realizację projektów zgodną z założeniami konkursu grantowego dla jst. W 2022 r. zrealizowanych zostało 16 wizyt.
- 3) Stopniowo akceptowano rozliczenia końcowe projektów grantowych, które zakończyły się w 2022. Ostatecznie do końca 2022 r. rozliczono 13 sprawozdań z 27, które wpłynęły.
- 4) Podjęto działania służące realizacji przetargu nieograniczonego na badanie pn. Ewaluacja projektu „Usługi indywidualnego transportu door-to-door oraz poprawa dostępności architektonicznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych”. Celem badania jest ocena skuteczności i efektywności wdrażanego systemu usług door-to-door i wpływ podjętych w projekcie działań na aktywizację społeczno-zawodową osób o ograniczonej mobilności oraz sformułowanie rekomendacji dotyczących organizowania i finansowania indywidualnych usług door-to-door dla osób z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności.

PFRON wypłacił środki w wysokości 12 867 668,43 zł.

Projekt pn. „Uniwersalna platforma do projektowania i realizacji programów wsparcia ON wraz ze zintegrowanym modułem analitycznym – System iPFRON+”

Działanie 2.1. Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa

Projekt jest odpowiedzią na potrzebę zwiększenia dostępności cyfrowej pomocy oferowanej przez Fundusz, tj. zwiększenia dostępności e – usług i poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych poprzez ułatwienie uzyskania wsparcia ze środków PFRON i zmniejszenia obszaru wykluczenia cyfrowego osób z niepełnosprawnościami w naszym kraju. Tworzony System iPFRON+ pozwoli na bardzo szybkie przejście procesu od zidentyfikowania potrzeb dla grupy ON, zaprojektowania nowego Programu Wsparcia, aż do podpisania umowy i rozliczenia środków, co przełoży się na zwiększenie efektywności udzielanej pomocy, lepsze jej dopasowanie do potrzeb i bezpośrednie dotarcie z pomocą do osób potrzebujących. Przedsięwzięcie obejmuje w szczególności: budowę uniwersalnej platformy elektronicznej iPFRON+ umożliwiającej składanie wniosków o wsparcie finansowe ze środków PFRON, wdrożenie funkcjonalności umożliwiających samodzielne projektowanie przez PFRON ulepszonych Programów Wsparcia w ramach wdrażanych e-usług, wdrożenie funkcjonalności pozwalających na inteligentne, oparte na wiedzy śledzenie wykorzystania środków Funduszu w ramach różnych form pomocy

PFRON, wprowadzenie narzędzi ułatwiających komunikację w procesie dystrybucji pomocy ze środków Funduszu.

Realizację projektu zaplanowano na okres 36 miesięcy – od dnia 1 marca 2020 r. do dnia 31 grudnia 2023 r.

Całkowity koszt projektu wynosi 23 172 403,29 zł. Finansowanie projektu realizowane jest z budżetu środków europejskich w wysokości 84,63%, tj. w kwocie 19 610 804,90 zł i ze środków budżetu państwa w wysokości 15,37%, tj. w kwocie 3 561 598,39 zł.

W 2022 r. prowadzono działania wynikające z harmonogramu realizacji projektu, takie jak:

- 1) w wyniku przeprowadzonego postępowania przetargowego została podpisana umowa z Wykonawcą – firmą Mariusz Tomiałojć ELOCUS na opracowanie i aktualizację Szkoleń e-learningowych wraz z rozwojem i utrzymaniem Platformy
- 2) w wyniku przeprowadzonego postępowania przetargowego została podpisana umowa z Wykonawcą – firmą Instytut ADN Sp. z o.o. sp. K. na usługę organizacji spotkań konsultacyjnych w związku z realizacją projektu pn. „Uniwersalna platforma do projektowania i realizacji programów wsparcia ON wraz ze zintegrowanym modułem analitycznym – System iPFRON+”,
- 3) w wyniku przeprowadzonego postępowania przetargowego została podpisana umowa z Wykonawcą – firmą MICE&U na świadczenie usługi Mentorów w zakresie przeprowadzenia szkoleń stacjonarnych i online organizowanych przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych dla użytkowników systemu informatycznego iPFRON+ realizowanego w ramach projektu pn. „Uniwersalna platforma do projektowania i realizacji programów wsparcia ON wraz ze zintegrowanym modułem analitycznym – System iPFRON+”,
- 4) w wyniku przeprowadzonego postępowania przetargowego została podpisana umowa z Wykonawcą – firmą WASKO S.A. na usługi utrzymania i rekonfiguracji komponentu
- 5) integracyjnego oraz implementacja integracji pomiędzy systemami zewnętrznymi i systemami wewnętrznymi PFRON,
- 6) w wyniku przeprowadzonego postępowania przetargowego została podpisana umowa z Wykonawcą – firmą PRO COMPLEX Grupa Dominik Skiba na usługi wynajęcia sal szkoleniowych wraz z usługami cateringowymi i noclegowymi na szkolenia organizowane dla użytkowników systemu informatycznego iPFRON+ realizowanego w ramach projektu pn. „Uniwersalna platforma do projektowania i realizacji programów wsparcia ON wraz ze zintegrowanym modułem analitycznym – System iPFRON+”,
- 7) zrealizowano Etap II–V umowy na budowę Systemu i PFRON+ – końcowy odbiór systemu iPFRON+,
- 8) rozpoczęto realizację usługi rozwoju Systemu iPFRON+,
- 9) zrealizowano Etap I–II w ramach zadania 1 na opracowanie szkoleń e-learningowych Systemu iPFRON+,
- 10) zrealizowano przeprowadzenie 12 szkoleń stacjonarnych i 20 szkoleń online,
- 11) rozpoczęto realizację działań promocyjno-informacyjnych,
- 12) przeprowadzono testy weryfikacyjne Systemu iPFRON+.

PFRON wydatkował środki w kwocie 9 986 521,93 zł.

Dostępny samorząd – granty:

Działanie 2.18 Wysokiej jakości usługi administracyjne.

Podstawa realizacji: umowa o dofinansowanie z dnia 08 września 2021 r. zawarta pomiędzy Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji (Instytucją Pośredniczącą – IP) a PFRON.

Celem projektu jest poprawa dostępności do usług publicznych świadczonych przez jednostki samorządu terytorialnego dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami, poprzez wsparcie ich w spełnieniu wymogów dostępności określonych w ustawie o zapewnianiu dostępności.

Realizację projektu zaplanowano od 1 lipca 2021 r. do 30 września 2023 r.

Łączna kwota wydatków kwalifikowanych projektu wynosi 118 799 994,79 zł, w tym:

- środki UE: 100 124 635,60 zł,
- środki z budżetu państwa: 18 675 359,19 zł.

W 2022 r. zrealizowano następujące działania:

- 27 stycznia 2022 r. Instytucja Pośrednicząca zatwierdziła przygotowaną przez PFRON dokumentację. Uchwałą z dnia 8 lutego 2022 r. Zarząd PFRON przyjął Regulamin naboru wniosków o udzielenie grantu, natomiast uchwałą z dnia 18 lutego 2022 r. Zarząd PFRON postanowił o ogłoszeniu naboru wniosków. Zgodnie z uchwałą Zarządu PFRON nabór trwał od 21 lutego br. do 22 kwietnia 2022 r. i był prowadzony w formie elektronicznej za pośrednictwem generatora wniosków.
- W ramach zadania 2 przeprowadzono i rozstrzygnięto wyniki naboru wniosków. W trakcie naboru w generatorze wniosków złożonych zostało 1247 wniosków. Zarząd PFRON w dniu 29 września 2022 r. udzielił granty dla 798 jednostek samorządu terytorialnego na łączną kwotę 100 804 225,70 zł w tym: w kategorii „małego grantu” 567 grantów na łączną kwotę 49 991 938,10 zł; w kategorii „dużego grantu” 231 grantów na łączną kwotę 50 812 287,60 zł. 30 września 2022 r. informacja o wynikach naboru została opublikowana za stronie internetowej PFRON oraz przekazana wnioskodawcom za pośrednictwem generatora wniosków. W procedurze składania zastrzeżeń do oceny złożono 41 zastrzeżeń, z czego 17 wniosków zostało skierowanych do ponownej oceny Komisji Oceny Wniosków. Biorąc pod uwagę kwotę budżetu zarezerwowaną na finansowanie grantów w związku z procedurą składania zastrzeżeń oraz złożone rezygnacje z podpisania umów o powierzenie grantu, łącznie granty otrzymało 847 jednostek samorządu terytorialnego na łączną kwotę 107 887 454,34 zł, w tym: – w kategorii „małego grantu” 592 wnioski na łączną kwotę 51 923 985,22 zł; – w kategorii „dużego grantu” 255 wniosków na łączną kwotę 55 963 469,12 zł. 22 grudnia 2022 r. informacja o dodatkowych grantach została opublikowana za stronie internetowej PFRON oraz przekazana wnioskodawcom za pośrednictwem generatora wniosków. Podpisano 758 umów o powierzenie grantów. Wypłacono transze grantu (zaliczki) w wysokości 90% przyznanej kwoty grantu dla 748 umów o powierzenie grantu.

PFRON wypłacił środki w wysokości 87 642 503,80 zł.

Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE)

Zadania z zakresu kontroli działalności pocztowej.

W 2022 r. Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej, analogicznie do lat ubiegłych, przeprowadził kontrolę w zakresie zapewnienia przez operatora wyznaczonego (tj. operatora pocztowego obowiązane do świadczenia usług powszechnych) osobom z niepełnosprawnością dostępu do powszechnych usług pocztowych. Powyższa kontrola stanowi realizację ustawowego obowiązku Prezesa UKE.

Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 122 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. z 2022 r. poz. 896, z późn. zm.), zwanej dalej „Prawem pocztowym”, Prezes UKE sprawuje kontrolę w zakresie zapewnienia przez operatora świadczącego usługi powszechne osobom z niepełnosprawnością dostępu do świadczonych usług powszechnych w ramach obowiązku, o którym mowa w art. 62 Prawa pocztowego.

Stosownie do ww. przepisu, operator wyznaczony zapewnia osobom z niepełnosprawnością dostęp do usług powszechnych przez:

- a) organizację pracy placówek pocztowych umożliwiającą osobom poruszającym się za pomocą wózka korzystanie z usług świadczonych przez te placówki;
- b) tworzenie w placówkach pocztowych odpowiednio oznakowanych stanowisk obsługi osób z niepełnosprawnością;
- c) umieszczanie nadawczych skrzynek pocztowych w sposób i w miejscu umożliwiającym korzystanie z nich osobie z niepełnosprawnością, poruszającej się za pomocą wózka, w szczególności nadawczych skrzynek

pocztowych instalowanych w placówce pocztowej lub na nieruchomości użytkowanej przez tę placówkę;

- d) doręczanie osobom z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka, niewidomym lub ociemniałym – na ich wniosek i bez pobierania dodatkowych opłat, przesyłek listowych, przesyłek rejestrowanych, w tym przesyłek z zadeklarowaną wartością oraz kwot pieniężnych określonych w przekazach pocztowych, z pominięciem oddawczej skrzynki pocztowej oraz bez konieczności odbierania przesyłki w placówce pocztowej;
- e) przyjmowanie od osoby z niepełnosprawnością w miejscu jej zamieszkania prawidłowo opłaconej przesyłki pocztowej niebędącej przesyłką rejestrowaną.

Decyzją z dnia 30 czerwca 2015 r. znak: DRP.WKP.710.2.2015.26,27, Prezes UKE dokonał wyboru Poczty Polskiej S.A. jako operatora wyznaczonego do świadczenia usług powszechnych na lata 2016–2025.

Kontrola UKE została przeprowadzona w wybranych miejskich oraz wiejskich placówkach pocztowych Poczty Polskiej S.A. W trakcie czynności kontrolnych dokonano ustaleń dotyczących:

- a) możliwości samodzielnego wjazdu dla osób poruszających się za pomocą wózków (swobodny podjazd, łatwość otwierania drzwi wejściowych, podjazdy, podnośniki, windy itp.), natomiast w przypadku braku możliwości samodzielnego wjazdu ustalenie czy w placówce pocztowej funkcjonują inne udogodnienia takie jak np. zamontowany sprzęt dzwonek przywołujący personel placówki pocztowej w celu obsługi;
- b) występowania wydzielonego lub odpowiednio oznakowanego piktogramem, stanowiska przystosowanego do obsługi osób z niepełnosprawnością;
- c) usytuowania nadawczych skrzynek pocztowych w sposób umożliwiający korzystanie z nich osobom poruszającym się za pomocą wózka;
- d) doręczania osobom: z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka, niewidomym lub ociemniałym, na ich wniosek i bez pobierania dodatkowych opłat, przesyłek pocztowych oraz kwot pieniężnych określonych w przekazach pocztowych, z pominięciem oddawczej skrzynki pocztowej oraz bez konieczności odbierania przesyłki w placówce pocztowej;
- e) prowadzenia ewidencji osób z niepełnosprawnością;
- f) możliwości przyjmowania przesyłek niebędących przesyłkami rejestrowanymi od osób z niepełnosprawnością w miejscu ich zamieszkania, ustalając, w jakiej formie osoba z niepełnosprawnością jest obowiązana zgłosić chęć nadania przesyłki.

Kontrola została przeprowadzona w okresie od sierpnia do października 2022 r. przez 15 zamiejscowych jednostek organizacyjnych UKE oraz przez Departament Rynku Pocztowego UKE, w 475 placówkach pocztowych, które stanowiły 6,2% liczby wszystkich placówek pocztowych Poczty Polskiej S.A. świadczących usługi pocztowe na terenie kraju (według danych umieszczonych w rocznym sprawozdaniu operatora wyznaczonego, na koniec 2021 r. na terenie kraju działało 7626 placówek pocztowych w tym 5120 placówek było zlokalizowanych na obszarach miejskich oraz 2506 na terenach wiejskich).

Na obszarach miejskich kontroli poddano 295 placówek pocztowych, czyli 5,8% wszystkich placówek miejskich prowadzonych przez Poczta Polską S.A., natomiast na obszarach wiejskich dokonano kontroli 180 placówek pocztowych, co stanowiło 7,2% wszystkich placówek wiejskich tego operatora pocztowego.

Tabela: Liczba skontrolowanych placówek pocztowych spełniających wybrane kryteria w zakresie przystosowania do obsługi osób z niepełnosprawnością

Lp.	Rodzaj placówek	Liczba placówek poddanych kontroli	Możliwość samodzielnego wjazdu	Zamontowany dzwonek w placówkach nieposiadających możliwości samodzielnego wjazdu	Zamontowany sprawny dzwonek w placówkach nieposiadających możliwości samodzielnego wjazdu	Oznakowanie okienka	Usytuowanie okienka	Dostęp do nadawczej skrzynki pocztowej	Prowadzenie ewidencji osób niepełnosprawnych ⁵²⁾	Przyjmowanie przesyłek od osoby niepełnosprawnej w miejscu zamieszkania ¹
1	Placówki wiejskie	180	94	86	79	177	166	177	52	52
2	Placówki miejskie	295	199	95	90	292	275	280	98	100
SUMA		475	293	181	169	469	441	457	150	152
Odsetek placówek posiadających określone udogodnienie dla osób niepełnosprawnych			61,7%	99,5%	92,9%	98,7%	92,8%	96,2%	98,7%	100%

Źródło: Opracowanie własne UKE

Spośród skontrolowanych placówek Poczty Polskiej S.A. możliwość samodzielnego wjazdu do budynku posiadało 61,7%, tj. 293 z 475 placówek objętych kontrolą.

W większości przypadków niedostosowanie urzędów pocztowych do obsługi osób z niepełnosprawnością w zakresie możliwości samodzielnego wjazdu do budynku wiąże się m.in. z:

- ograniczonym prawem do zajmowanej nieruchomości (właściciele nieruchomości nie wyrażają zgody na przebudowę placówki, ze względu na dodatkowe koszty inwestycyjne),
- umiejscowieniem placówki w zabytkowym budynku znajdującym się pod nadzorem konserwatora zabytków (prace modernizacyjne wymagają zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wiążą się z wysokimi nakładami finansowymi),
- brakiem miejsca na budowę podjazdu,
- brakiem możliwości zamontowania windy lub podnośnika w przypadku placówki umiejscowionej na piętrze budynku.

Należy jednakże podkreślić, że w trakcie kontroli pracownicy UKE przeprowadzili czynności kontrolne polegające na sprawdzeniu, czy przy wejściach do placówek pocztowych, (do których był niemożliwy wjazd osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim), istnieje możliwość skorzystania z urządzeń przywołujących personel placówki. Ustalono, że spośród 182 placówek poddanych kontroli, do których osoba z niepełnosprawnością nie może samodzielnie wjechać na wózku inwalidzkim, w 169 placówkach został zamontowany sprawnie działający dzwonek przywołujący personel placówki, jednakże w 13 przypadkach personel nie reagował na sygnał dzwonka, m.in. z powodu obsługiwanego w tym czasie znajdujących się w placówce pocztowej klientów.

⁵²⁾ Dotyczy placówek posiadających służbę doręczeń. W toku kontroli przeprowadzonej w 2022 r. ustalono, że służbę doręczeń posiadają 152 spośród 475 skontrolowanych placówek pocztowych.

Reasumując powyższe, należy wskazać, że w 449 placówkach Poczty Polskiej S.A. z 475 poddanych kontroli (tj. 94,5%) zapewniono osobom z niepełnosprawnością, poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego, korzystanie z usług świadczonych przez te placówki poprzez możliwość samodzielnego wjazdu do placówki bądź możliwość skutecznego przywołania pracownika. Ponadto ustalono, że w niektórych przypadkach, nawet jeśli do placówki pocztowej istniała możliwość samodzielnego wjazdu, dodatkowo zamontowany był dzwonek umożliwiający przywołanie pracownika placówki.

W 469 (tj. 98,7%) skontrolowanych placówkach znajdowało się odpowiednie oznakowanie okienka przystosowanego do obsługi osób z niepełnosprawnością, natomiast odpowiednio usytuowane okienko, tj. umożliwiające obsługę osoby z niepełnosprawnością, stwierdzono w 441 skontrolowanych placówkach operatora wyznaczonego (tj. 92,8%).

Kryterium dostępu do nadawczej skrzynki pocztowej obejmujące usytuowanie skrzynki, w tym wysokość, na jakiej znajdowała się górna krawędź jej otworu wrzutowego, umożliwiające korzystanie z niej osobom z niepełnosprawnością, nie było spełnione w 18 placówkach (w tym 3 placówkach wiejskich i 15 placówkach miejskich), co oznacza, że 96,2% skontrolowanych placówek pocztowych posiada skrzynkę nadawczą umożliwiającą korzystanie z niej osobom z niepełnosprawnością.

W 150 placówkach pocztowych poddanych kontroli jest prowadzona ewidencja osób z niepełnosprawnością, co stanowi 32,0% wszystkich skontrolowanych placówek. Przyjmowanie przesyłek od osoby z niepełnosprawnością w miejscu zamieszkania zadeklarowało 152 placówek pocztowych. Mając więc na uwadze, że obowiązek prowadzenia ewidencji, jak również świadczenia usług w miejscu zamieszkania, dotyczy jedynie placówek pocztowych ze służbą doręczeń, którą posiadało 152 skontrolowane placówki, należy wskazać, iż ewidencja osób z niepełnosprawnością prowadzona jest w 98,7% placówek, natomiast przyjmowanie przesyłek od osoby z niepełnosprawnością w miejscu zamieszkania gwarantowały wszystkie placówki posiadające służbę doręczeń.

Tabela: Odsetek skontrolowanych placówek miejskich (w %) spełniających wybrane kryteria w latach 2012–2022

	Miasto										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Możliwość samodzielnego wjazdu	62%	65%	59%	64%	72%	69%	69%	61%	68%	65%	67%
Oznakowanie okienka	94%	96%	95%	98%	98%	99%	98%	99%	98%	98%	99%
Usytuowanie okienka	91%	94%	98%	97%	95%	98%	98%	91%	99%	95%	93%
Dostęp do skrzynki	95%	98%	97%	97%	92%	93%	92%	93%	93%	95%	95%
Prowadzenie ewidencji*	50%	44%	43%	42%	43%	37%	34%	39%	41%	39%	33%
Przyjmowanie przesyłek*	51%	47%	44%	42%	45%	37%	34%	39%	41%	39%	34%

*Prowadzenie ewidencji jak również świadczenie usług w miejscu zamieszkania dotyczy jedynie placówek ze służbą doręczeń.
Źródło: Opracowanie własne UKE

Tabela: Odsetek skontrolowanych placówek wiejskich (w %) spełniających wybrane kryteria w latach 2012–2022

	Wieś										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Możliwość samodzielnego wjazdu	48%	43%	49%	50%	54%	51%	52%	51%	47%	42%	52%
Oznakowanie okienka	92%	95%	92%	99%	100%	96%	99%	99%	95%	100%	98%
Usytuowanie okienka	89%	94%	89%	97%	95%	95%	90%	92%	85%	97%	92%
Dostęp do skrzynki	94%	95%	97%	99%	94%	92%	92%	92%	96%	95%	98%
Prowadzenie ewidencji*	53%	49%	40%	39%	34%	25%	28%	32%	40%	39%	29%
Przyjmowanie przesyłek*	57%	45%	40%	40%	36%	25%	28%	32%	40%	42%	29%

*Prowadzenie ewidencji jak również świadczenie usług w miejscu zamieszkania dotyczy jedynie placówek ze służbą doręczeń.

Źródło: Opracowanie własne UKE

Kontrola Prezesa UKE wykazała, że 199 placówek pocztowych z 295 skontrolowanych placówek z terenów miejskich (67%) oraz 94 placówki pocztowe z 180 skontrolowanych placówek z terenów wiejskich (52%) zapewniało odpowiednie warunki techniczne umożliwiające osobom z niepełnosprawnością, poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego samodzielny wjazd do tej placówki.

W 90 placówkach na 295 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu miejskiego (31%) oraz w 79 placówkach na 180 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu wiejskiego (44%) osobom z niepełnosprawnością, poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego, zapewniono dostęp do usług pocztowych poprzez montaż sprawnie działającego dzwonka przywołującego personel placówki pocztowej.

Ponadto, 292 placówki z 295 skontrolowanych placówek miejskich (99%) oraz 177 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu wiejskiego (98%) posiadały oznakowane właściwym piktogramem okienka do obsługi osób z niepełnosprawnością.

Natomiast, 275 placówek na 295 skontrolowanych placówek miejskich (93%) oraz 166 na 180 skontrolowanych placówek wiejskich (92%) dysponowało odpowiednio usytuowanym okienkiem do obsługi klientów z niepełnosprawnością.

W 280 placówkach na 295 skontrolowanych placówek miejskich (95%) oraz w 177 placówkach na 180 skontrolowanych placówek wiejskich (98%), zapewniony był dostęp dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich do nadawczych skrzynek pocztowych poprzez usytuowanie skrzynki w odpowiednim miejscu oraz na wysokości umożliwiającej skorzystanie z niej osobie z niepełnosprawnością.

Wskazać należy, że różnice w liczbie placówek spełniających poszczególne kryteria w zakresie przystosowania do obsługi osób z niepełnosprawnością (spośród wszystkich skontrolowanych) w miastach i na wsi sięgają od 1,0 punktu procentowego (w przypadku oznakowania i usytuowania okienka) do 15,0 punktów procentowych (w przypadku możliwości samodzielnego wjazdu do placówki pocztowej).

Przeprowadzona kontrola potwierdziła, że większość skontrolowanych placówek pocztowych spełnia określone w Prawie pocztowym wymogi. Ponadto uzyskane informacje wskazują, iż operator wyznaczony w ramach

realizowanego procesu nowej wizualizacji placówek pocztowych, remontując, alokując lub rozwijając sieć placówek pocztowych, przystosowuje je do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Zadania z zakresu kontroli działalności telekomunikacyjnej.

W okresie od 1 września do 10 października 2022 r. Prezes UKE przeprowadził kontrolę biur obsługi klienta dostawców usług telekomunikacyjnych na terenie całego kraju w celu zweryfikowania przestrzegania przepisów rozporządzenia w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych⁵³⁾.

Dostawcy publicznie dostępnych usług telefonicznych mają obowiązek zapewnienia dostępności świadczonych usług dla osób z niepełnosprawnościami. Obowiązek dotyczy między innymi zapewnienia obsługi, dostosowania biur obsługi do potrzeb klientów z niepełnosprawnościami, dostępności serwisów internetowych i odpowiednio przystosowanych urządzeń telekomunikacyjnych.

Prezes UKE przeprowadził bezpośrednie kontrole w wytypowanych salonach przedsiębiorców telekomunikacyjnych, poddając ocenie dostępność architektoniczną biur obsługi klienta oraz zakres i jakość świadczonych przez przedsiębiorców udogodnień. Kontrola została przeprowadzona u 51 operatorów, a w tym u:

- 3 największych operatorów lokalnych z każdego z 15 województw,
- 2 największych operatorów kablowych
- 4 największych operatorów mobilnych

Wyniki kontroli z 2022 r. wskazują, że najwięksi operatorzy lokalni realizują obsługę osób niepełnosprawnych na znacząco niższym poziomie niż operatorzy kablowi i operatorzy mobilni.

Wyniki przeprowadzonej oceny wskazują generalnie na stosowanie przez przedsiębiorców telekomunikacyjnych przepisów rozporządzenia w zakresie zapewnienia obsługi osób z niepełnosprawnościami w biurach obsługi klienta. Niemniej w ramach realizowanej oceny Prezes UKE ujawnił nieprawidłowości w zakresie obsługi osób z niepełnosprawnościami w następujących obszarach:

- obszar architektoniczny:
  - utrudnione dojście do BOK,
  - stanowisko utrudniające dostęp i obsługę dla osób z niepełnosprawnościami z uwagi na zbyt małą przestrzeń pod blatem biurka.
- obszar obsługowy:
  - brak możliwości lub umiejętności realizacji zamówienia na fakturę w alfabecie Braille'a,
  - brak wyposażenia stanowiska w sprzęt oraz oprogramowanie umożliwiające komunikację audiowizualną osoby niesłyszącej lub niemówiącej z tłumaczem polskiego języka migowego lub systemu językowo-migowego w czasie rzeczywistym (np. dodatkowy, ekran, tablet, słuchawki z mikrofonem dla konsultanta, które ułatwiają komunikację w relacji klient, pracownik BOK i tłumacz PJM/SJM),
  - brak dostępności sporządzonych na papierze przy użyciu dużej czcionki informacji o wszystkich udogodnieniach dla osób niepełnosprawnych.
- obszar informacyjny:
  - oznakowanie BOK niezgodne ze świadczonymi udogodnieniami, stosowanie piktogramów niezgodnych z wzorem określonym w rozporządzeniu,

---

⁵³⁾ Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 26 marca 2014 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych (Dz. U. z 2014 r., poz. 464).

- brak umiejętności lub wiedzy w zakresie informowania klienta o terminie dostarczenia faktury w alfabecie Braille'a,
- brak wzorca umowy przy użyciu dużej czcionki w postaci elektronicznej w formacie tekstowym na stronie internetowej,
- brak lub niewłaściwość piktogramów informujących o obsłudze osób z niepełnosprawnościami

Na podstawie wyników kontroli Prezes UKE opublikował „Raport dostępności BOK 2022 – Urząd Komunikacji Elektronicznej (uke.gov.pl)”⁵⁴.

W odniesieniu do wskazanych nieprawidłowości Prezes UKE wydał zalecenia w zakresie ich usunięcia, rekomendacje oraz wezwanie do stałego podnoszenia standardów obsługi osób z niepełnosprawnościami. Zarówno zalecenia pokontrolne, jak i rekomendacje zostały przez poddanych kontroli operatorów wdrożone.

Badanie opinii publicznej w zakresie funkcjonowania rynku usług telekomunikacyjnych oraz preferencji konsumentów wraz z raportem z badania osób ze szczególnymi potrzebami.

Badanie opinii publicznej w zakresie funkcjonowania rynku usług telekomunikacyjnych przeprowadzone zostało wśród osób ze szczególnymi potrzebami. Zakres tematyczny badania objął: udogodnienia oferowane przez operatorów telekomunikacyjnych, zawieranie i rozwiązywanie umów, korzystanie z BOK i składanie reklamacji, telefonię komórkową, dostęp do Internetu i korzystanie z komunikatorów internetowych, zakup urządzeń przystosowanych dla osób o szczególnych potrzebach, ocenę rynku telekomunikacyjnego, wpływ pandemii COVID-19 na rynek telekomunikacyjny.

Wyniki badania osób ze szczególnymi potrzebami:

- 45,5% osób ze szczególnymi potrzebami wie, że operatorzy usług telekomunikacyjnych mają obowiązek świadczyć udogodnienia dla osób ze szczególnymi potrzebami;
- 41,8% osób ze szczególnymi potrzebami wie, z jakich udogodnień może korzystać;
- Najczęściej wskazywanymi udogodnieniami, które powinny być wprowadzone były udogodnienia w salonach dla osób z niepełnosprawnością ruchową oraz zlokalizowanie miejsc parkingowych blisko wejścia (41,8%);
- Pozostałe udogodnienia, jakie powinny zostać wprowadzone, to przede wszystkim zniżki lub darmowe opcje dla osób z niepełnosprawnością (32,7%), pierwszeństwo obsługi w salonie lub punkcie obsługi klienta (29,1%), aparaty telefoniczne przystosowane dla osób z niepełnosprawnościami (głośność, duże litery, alfabet Braille'a, tryb głosowy itp.) – 25,5% oraz na potrzebę materiałów informacyjnych z dużym drukiem (16,4%). Znaczna część respondentów wskazała także na to, iż użytecznym udogodnieniem byłaby możliwość kontaktu wzrokowego, np. za pośrednictwem wideorozmowy, jako alternatywna forma kontaktu z pracownikiem Biura Obsługi Klienta;
- 78,2% osób ze szczególnymi potrzebami woli zawrzeć umowę w formie papierowej;
- 37,2% osób ze szczególnymi potrzebami wskazało, że wie, iż pracownik BOK ma obowiązek zaproponować urządzenie dostosowane do ich potrzeb;
- Prawie 31% badanych osób ze szczególnymi potrzebami zdecydowanie dobrze ocenia jakość usług świadczonych przez pracowników swoich operatorów, natomiast raczej dobrze – 65,5%;
- Zdecydowana większość badanych osób potwierdza, że korzysta z komunikatorów internetowych (78,2%), jako główne powody wskazując stabilność połączenia, jego jakość oraz fakt, iż używanie ich jest bezpłatne;

---

⁵⁴) Więcej: Raport dostępności BOK 2022 - Urząd Komunikacji Elektronicznej (uke.gov.pl).

- Aż 89,1% ankietowanych posiada dostęp do Internetu, najczęściej wykorzystując do tego telefon komórkowy i laptop. Jedynie 27,3% z tych osób w trakcie korzystania z Internetu używa urządzenia wyposażonego w udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami;
- 83,6% respondentów zna zasady bezpiecznego korzystania z Internetu, a ich wiedza na ten temat pochodzi w głównej mierze od bliskich, rodziny i przyjaciół (72,7%) oraz z samego Internetu (54,5%);
- Badani ocenili pozytywnie usługi telekomunikacyjne, świadczone przez ich operatorów, przy czym najwyżej oceniono dopasowanie do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami oraz ich jakość;
- 45,5% respondentów zauważyło pozytywne zmiany w ciągu ostatniego roku na rynku usług telekomunikacyjnych. Negatywnie oceniono wzrost cen (78,2% badanych);
- Pandemia Covid-19 nie wpłynęła w znaczący sposób na ocenę jakości udogodnień dla osób ze szczególnymi potrzebami, natomiast przyczyniła się do wzrostu zapotrzebowania na usługi telekomunikacyjne u ponad połowy badanych oraz wydłużyła czas trwania połączeń głosowych (u 27,3% badanych).

Na podstawie badania został opublikowany raport „Badanie konsumenckie 2022 – osoby ze szczególnymi potrzebami”⁵⁵⁾.

W 2019 r. Wdrożono Politykę dostępności UKE. Polityka została pozytywnie zaopiniowana przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej i zamieszczona na stronie Portalu Funduszy Europejskich, jako przykład dobrej praktyki.

Polityka od 2020 r. jest sukcesywnie aktualizowana pod kątem nowych działań realizowanych przez UKE na rzecz poprawy dostępności oraz dostosowania do obecnie obowiązujących wymogów prawnych. Ostatnia aktualizacja Polityki – czerwiec 2022 r.

Urząd Zamówień Publicznych (UZP)

Działania zrealizowane przez UZP w 2022 r. współfinansowane były ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu „Profesjonalizacja kadr w zamówieniach publicznych” w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój Oś priorytetowa II: Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.18: Wysokiej jakości usługi administracyjne. Potrzeby osób niepełnosprawnych były uwzględniane w dokumentacji postępowań o zamówienie publiczne prowadzonych w ramach projektu „Profesjonalizacja kadr w zamówieniach publicznych”, m.in. w zakresie usługi badawczej dotyczącej funkcjonowania rynku zamówień publicznych, opracowania technicznego i druku publikacji (przygotowanie wersji uwzględniającej potrzeby osób słabowidzących).

W ramach projektu „Profesjonalizacja kadr w zamówieniach publicznych” kluczowe działania uwzględniające priorytety zawarte w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych obejmowały przedsięwzięcia o charakterze szkoleniowo-edukacyjnym i wydawniczym, promujące aspekty społeczne w zamówieniach publicznych. W tym obszarze zrealizowano następujące przedsięwzięcia:

- organizacja 3 szkoleń z zakresu społecznych zamówień publicznych (10, 17 i 24 maja), podczas których omówiono instrumenty prawne w ustawie z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (DZ. U. z 2023 r. poz. 1605), zwanej dalej ustawą Prawo zamówień publicznych, umożliwiające uwzględnianie aspektów społecznych w toku przygotowania i prowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego oraz na etapie realizacji zamówienia publicznego, a także przedstawiono praktyczne doświadczenia zamawiającego – Głównego Urzędu Statystycznego – w zakresie uwzględniania aspektów

---

⁵⁵⁾ Więcej: Badanie konsumenckie osób ze szczególnymi potrzebami w 2022 roku - Urząd Komunikacji Elektronicznej (uke.gov.pl)

społecznych w zamówieniach publicznych. Ogółem w szkoleniach ze społecznych zamówień publicznych w 2022 r. wzięło udział ok. 130 uczestników;

- konferencja nt. społecznych zamówień publicznych pt. „Dostępność cyfrowa i informacyjno-komunikacyjna w zamówieniach publicznych” – 12 października 2022 r. W programie przewidziano zagadnienia uwzględniania w ramach zamówień publicznych kwestii dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w obszarze cyfrowym i informacyjno-komunikacyjnym. Zwrócono uwagę na obowiązki instytucji publicznych w zakresie uwzględniania wymogów dotyczących dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w świetle ustawy Prawo zamówień publicznych oraz ustawy o zapewnianiu dostępności. Przedstawiono także założenia ustawy o dostępności niektórych produktów i usług wdrażającej tzw. Europejski Akt Dostępności. Przybliżono też uczestnikom pojęcia dostępności cyfrowej oraz omówiono wymagania w tym zakresie związane z organizacją wydarzeń online. Uczestnicy mieli okazję również zapoznać się z praktycznymi przykładami działań w obszarze dostępności podejmowanych przez instytucję zamawiającą. Swoimi doświadczeniami w tym zakresie podzieliły się przedstawicielki Urzędu m. st. Warszawy oraz Politechniki Warszawskiej. Podczas konferencji zaprezentowano również aktualne dane statystyczne na temat stopnia uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych.
- 13 dwudniowych szkoleń (w okresie marzec-listopad 2022 r.) pt. „Proces przygotowania i przeprowadzenia postępowania o zamówienie publiczne według regulacji prawa zamówień publicznych”, podczas których omówiono m.in. tematykę Dostępności Plus przy udzielaniu zamówień publicznych oraz przekazano wiedzę na temat uwzględniania aspektów społecznych w całym procesie udzielania zamówieniach publicznych (np. przy formułowaniu opisu przedmiotu zamówienia).

Dla uczestników dwudniowych szkoleń został przygotowany i udostępniony w formie elektronicznej materiał pt. „Dostępność plus – materiał informacyjny”.

Ww. wydarzenia organizowane były w formule online. Rekrutacja uczestników przedsięwzięć edukacyjnych odbywała się z zapewnieniem realizacji zasady równości szans, tj. niedyskryminacji m.in. ze względu na niepełnosprawność, w tym m.in. możliwością zapewnienia tłumaczenia migowego. Rekrutacja uczestników szkoleń prowadzona była z zapewnieniem realizacji zasady równości szans, tj. niedyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, płeć, wiek, pochodzenie, orientację seksualną. W zaproszeniach na szkolenia i konferencje zawarto informacje o przestrzeganiu zasady równości szans i niedyskryminacji. Wydarzenia odbywały się godzinach 8–16 z pominięciem dni wolnych od pracy. Strona internetowa, na której zamieszczano informacje o wydarzeniach spełnia standardy dostępności zgodnie z wytycznymi W3C zawartymi w dokumencie WCAG 2.0. W materiałach związanych z realizacją projektu stosowano język wyraźnie wskazujący na zwracanie się zarówno do kobiet jak i mężczyzn, wykorzystywane elementy graficzne nie powielały stereotypów na temat poszczególnych grup.

Urząd Zamówień Publicznych podjął następujące działania w zakresie publikacji:

- opracowanie i publikacja na stronie internetowej materiału dotyczącego zagadnienia dostępności architektonicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami. Materiał przybliżył pojęcie dostępności oraz projektowania uniwersalnego w obszarze architektury, jak również prezentuje przykłady dobrych praktyk w tym zakresie – <https://www.gov.pl/web/uzp/dostepnosc3>

Materiały z zakresu społecznych zamówień publicznych stanowią praktyczną pomoc dla zamawiających, którzy po odpowiednim dostosowaniu zapisów, uwzględniając charakter danego zamówienia, mogą wykorzystać je w prowadzonych postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego. Z kolei poprzez prezentację konkretnych przykładów np. w zakresie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i projektowania uniwersalnego, mają na celu inspirowanie instytucji zamawiających do podejmowania działań o podobnym charakterze.

- opublikowanie na stronie internetowej Urzędu publikacji z zakresu społecznych zamówień publicznych poświęconej tematowi włączenia społecznego. Publikacja zawiera omówienie instrumentów o

charakterze społecznym przewidzianych ustawą Pzp wraz praktycznymi przykładami ich zastosowania, a także przybliżyć zagadnienie dostępności i projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników ze szczególnym uwzględnieniem dostępności cyfrowej oraz dostępności wydarzeń organizowanych online – <https://www.gov.pl/web/uzp/publikacje-z-obszaru-spoecznych-zamowien-publicznych2>.

- aktualizacja na stronie internetowej UZP zakładki „Społeczne zamówienia publiczne”, w tym również podzakładki dedykowanej zagadnieniu dostępności. Zakładka ta zawiera – oprócz informacji na temat stosownych przepisów prawnych umożliwiających uwzględnienie aspektów społecznych w ramach postępowania o udzielenie zamówienia publicznego oraz orzeczeń Krajowej Izby Odwoławczej – również przykłady dobrych praktyk w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, materiały zawierające praktyczne informacje (poradniki, wytyczne) w zakresie określania standardów dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i projektowania dla wszystkich użytkowników w różnych dziedzinach. W zakładce udostępniane są zarówno materiały opracowane przez UZP, jak również materiały opracowane bądź udostępnione przez inne podmioty. Materiały udostępniane za pośrednictwem strony internetowej UZP, w tym zamieszczone w repozytorium wiedzy uwzględniają udogodnienia wynikające ze standardów WCAG sprzyjające likwidacji barier dla osób niepełnosprawnych oraz zapobieganiu wykluczeniu cyfrowemu i dyskryminacji informatycznej różnych grup społecznych. Informacje prezentowane są w sposób przystępny dla odbiorców. Materiały upubliczniane na stronie internetowej dostępne są dla wszystkich zainteresowanych niezależnie od miejsca zamieszkania, płci, pochodzenia rasowego lub etnicznego, religii lub przekonań, wieku i orientacji seksualnej.

Główny Urząd Nadzoru Budowlanego (GUNB)

Jednym z ustawowych zadań Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego jest kontrolowanie obiektów i robót budowlanych w terenie. W 2022 r. przeprowadzono 3 kontrole dotyczące utrzymania obiektów budowlanych, w ramach których dokonywano ustaleń w zakresie dostępu do obiektów przez osoby niepełnosprawne. W każdym przypadku ustalenia kontrolne zostały przekazane do właściwych miejscowo i rzeczowo organów nadzoru budowlanego, celem ewentualnego podjęcia działań przewidzianych przepisami Prawa budowlanego.

Pracownicy GUNB uczestniczyli w 2022 r. w szkoleniach mających na celu podniesienie kompetencji w zakresie działań na rzecz dostępności budynku, stron internetowych i świadczonych usług dla potrzeb osób niepełnosprawnych:

- W warsztatach podsumowujących przegląd procedur w projekcie „Procedury bez barier”, podczas których zaprezentowane zostały wyniki przeglądu oraz plan i metodyka wdrożeń w trakcie kolejnego etapu projektu – działań doradczych – udział wzięło 2 pracowników GUNB, w tym koordynator dostępności GUNB. Podczas sesji warsztatowych uczestnicy mieli możliwość m.in. przeanalizowania wyników przeglądu oraz przygotowania się do efektywnego skorzystania z zaplanowanych działań doradczych.
- W szkoleniu pt. „Zatrudnianie osób ze szczególnymi potrzebami” realizowanym w ramach projektu „Procedury bez barier”, którego celem było podniesienie kompetencji osób kierujących komórkami organizacyjnymi oraz pracowników działów kadrowych na temat rozwiązań eliminujących bariery w dostępie do zatrudniania osób ze szczególnymi potrzebami, udział wzięło 3 pracowników GUNB, w tym koordynator dostępności GUNB.
- W szkoleniu realizowanym w ramach projektu „Akademia Dostępności”, którego celem było podniesienie wiedzy w zakresie dostępności przestrzeni i budynków dla osób z niepełnosprawnościami, w tym projektowania uniwersalnego, udział wzięło 9 pracowników GUNB.
- Przeprowadzono szkolenia z Prostego języka urzędowego, które miały na celu przybliżenie wszystkim uczestnikom niezbędnych narzędzi, które pozwalają dbać o to, by tworzone treści – pisemne odpowiedzi na zapytania czy informacje na stronach internetowych – były dostępne dla wszystkich odbiorców.

9. POSIADANIA SAMORZĄDNEJ REPREZENTACJI SWEGO ŚRODOWISKA ORAZ DO KONSULTOWANIA Z NIM WSZELKICH PROJEKTÓW AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Osoby niepełnosprawne oraz ich rodziny i najbliższe otoczenie mają ustawowo zagwarantowaną możliwość posiadania samorządnej reprezentacji swojego środowiska m.in. w formie tworzonych organizacji pozarządowych o charakterze lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (np. stowarzyszeń, fundacji).

Osoby niepełnosprawne w zespołach i organach doradczych administracji publicznej

Przedstawiciele organizacji pozarządowych osób niepełnosprawnych lub działających na ich rzecz mogą uczestniczyć – z mocy prawa lub na zaproszenie – w zespołach i organach doradczych administracji publicznej, w tym:

Krajowa Rada Konsultacyjna do Spraw Osób Niepełnosprawnych

Krakowska Rada Konsultacyjna do Spraw Osób Niepełnosprawnych działa na podstawie przepisów ustawy o rehabilitacji (art. 42–43) oraz rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 października 2016 r. w sprawie Krajowej Rady Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. poz.1783). Jest organem opiniotwórczo-doradczym Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych. Kadencja trwa cztery lata. Obecna kadencja rozpoczęła się w dniu 8 października 2021 r. W skład rady wchodzi:

- 1) pięciu przedstawicieli organów administracji rządowej, w tym jeden przedstawiciel ministra właściwego do spraw finansów publicznych;
- 2) pięciu przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego;
- 3) przedstawiciele organizacji pozarządowych, w tym:
  - a) po jednym przedstawicielu każdej organizacji pracodawców, reprezentatywnej w rozumieniu ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2232, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o Radzie Dialogu Społecznego”,
  - b) po jednym przedstawicielu każdej organizacji związkowej, reprezentatywnej w rozumieniu ustawy o Radzie Dialogu Społecznego,
  - c) dwudziestu przedstawicieli organizacji pozarządowych, innych niż wymienione w lit. a i b, a także związków i porozumień organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

W 2022 r. odbyły się 4 posiedzenia Rady w dniach:

1. 12 stycznia 2022 r., członkowie Rady zaopiniowali propozycje instrumentów wsparcia osób niepełnosprawnych zawarte w dwóch projektach:
  - „Aktywni Niepełnosprawni – narzędzia wsparcia samodzielności osób niepełnosprawnych”,
  - „Włączenie wyłączonych – aktywne instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy”.
2. 21 stycznia 2022 r. odbyła się dyskusja o standardach funkcjonowania warsztatów terapii zajęciowej w ramach projektu „Aktywni Niepełnosprawni – narzędzia wsparcia samodzielności osób niepełnosprawnych”. Swoje stanowisko przedstawił PFRON w odniesieniu do uwag zgłoszonych na wcześniejszym posiedzeniu. Przedstawiono także w postaci prezentacji – wypracowane propozycje pomocy zawarte w projekcie „Włączenie wyłączonych – aktywne instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy”, które zostały zaopiniowane przez Radę.
3. 18 października 2022 r. omówiono aktualną sytuację placówek i innych form wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, w tym zwiększenie dofinansowania dla ZAZ i WTZ. Odbyła się także dyskusja nt. przeciwdziałania skutkom inflacji, w kontekście wsparcia organizacji pozarządowych.

Ponadto PFRON przedstawił Program „Samodzielność-Aktywność-Mobilność” Wspomagane Społeczności Mieszkaniowe. Wybrano przedstawiciela Rady do komisji oceny wniosków wpływających w ramach ww. Programu.

4. 15 grudnia 2022 r. członkowie Rady wyrazili swoje stanowisko w sprawie zmian ustawy o pomocy społecznej w zakresie zwiększania dostępności usług dla osób najbardziej potrzebujących, odpłatności za pobyty krótkoterminowe w DPS-ach. Odbyła się również dyskusja o założeniach do ustawy o wyrównywaniu szans osób z niepełnosprawnościami oraz edukacji dzieci z niepełnosprawnościami.

Polska Rada Języka Migowego

Polska Rada Języka Migowego działa na podstawie przepisów ustawy o języku migowym (art. 19) oraz zarządzenia nr 4 Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 marca 2012 r. w sprawie sposobu i trybu działania Polskiej Rady Języka Migowego. Jest organem doradczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Kadencja trwa cztery lata. Obecna kadencja rozpoczęła się w dniu 8 października 2021 r.

W skład rady wchodzi 17 członków (w tym Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych):

- 1) po jednym przedstawicielu ministra właściwego do spraw: oświaty i wychowania, nauki i szkolnictwa wyższego, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wewnętrznych oraz informatyzacji;
- 2) przedstawiciela:
  - a) Ministra Sprawiedliwości,
  - b) Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji

oraz kandydaci zgłaszani przez zainteresowane środowiska, organizacje, stowarzyszenia lub instytucje.

W 2022 r. odbyły się cztery posiedzenia Polskiej Rady Języka Migowego w dniach:

1. 11 marca 2022 r. w trybie mailowego głosowania nad uchwałą w sprawie stanowiska Polskiej Rady Języka Migowego dotyczącego projektu rozporządzenia w sprawie udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami wzroku oraz słuchu w programach telewizyjnych; w wyniku głosowania uchwała została przyjęta,
2. 18 marca 2022 r., na którym zatwierdzono protokoły z poprzednich posiedzeń. Członkowie Rady dyskutowali o sytuacji Głuchych przybywających z Ukrainy. Poruszony został również temat nowelizacji ustawy o języku migowym w zakresie powołania, składu oraz zadań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, a także certyfikacji tłumaczy języka migowego,
3. 22 kwietnia 2022 r. miała miejsce prezentacja o Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego przedstawiona przez dr Magdalena Dunaj – koordynatora projektu w Polskim Związku Głuchych Oddział Łódzki, po której odbyła się dyskusja w tym zakresie,
4. 27 lipca 2022 r. w trybie mailowego głosowania. Przedmiotem głosowania była uchwała w sprawie stanowiska Polskiej Rady Języka Migowego dotyczącego projektu rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w sprawie dofinansowania kosztów szkolenia języka polskiego, polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego, sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych oraz tłumacza; w wyniku głosowania Rada przyjęła uchwałę.

Zespół ds. wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych

Zespół do spraw wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych został powołany zgodnie z zarządzeniem Nr 26 Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 sierpnia 2013 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. Urz. Min. Prac. i Pol. Społ. poz. 27, z późn. zm.). W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele resortów zobowiązanych do wdrażania postanowień konwencji, a pracom przewodniczy Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. W posiedzeniach Zespołu mogą uczestniczyć inne osoby niż członkowie Zespołu, w

szczególności reprezentujące inne komórki organizacyjne resortów lub organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnościami, zaproszone przez Przewodniczącego Zespołu.

Zespół jest odpowiedzialny za wymianę informacji w sprawie działań związanych z wdrażaniem postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych i planowanych zmian rozwiązań prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych lub mogących mieć wpływ na ich sytuację. Ponadto Zespół współdziała w sprawie przygotowania sprawozdań Rady Ministrów z wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych przekazywanych Komitetowi ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych zgodnie z art. 35 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

W 2022r. odbyło się 1 posiedzenie Zespołu do spraw wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych dotyczące dostępności w Polsce.

W posiedzeniu wzięli udział przedstawiciele resortów oraz przedstawiciele Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego (FIRR), Polskiego Forum Osób z Niepełnosprawnościami (PFON), Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (PSONI) oraz Polskiego Związku Głuchych (PZG).

Przedstawione zostały informacje na temat projektu ustawy o dostępności niektórych produktów i usług oraz informacja na temat funkcjonowania ustawy o zapewnianiu dostępności.

Zostały przedstawione informacje nt. funkcjonowania procedury skargowej w przypadku braku dostępności na podstawie ustawy o zapewnianiu dostępności.

Spółeczne Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych

Rady te funkcjonują na podstawie ustawy o rehabilitacji, w każdym samorządzie województwa i w samorządzie powiatowym, jako organ opiniodawczy – doradczy każdego marszałka i starosty.

W skład rady wchodzi m.in. przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na terenie danego województwa i powiatu.

Spółeczne Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych m.in. opiniują – w zakresie potrzeb osób niepełnosprawnych – projekty uchwał i programów przyjmowanych przez sejmik województwa i powiatową radę. Przedstawiciele osób niepełnosprawnych m.in. współdecydują o ostatecznej treści corocznej uchwały samorządu województwa i samorządu powiatowego określającej zadania dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Warto nadmienić, że osoby niepełnosprawne, w szczególności za pośrednictwem organizacji pozarządowych, biorą aktywny udział w pracach legislacyjnych dotyczących bezpośrednio lub pośrednio osób niepełnosprawnych korzystając z ustawowego prawa do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących – w myśl przepisów art. 19 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz. U. z 2022 r. poz. 854) oraz art. 16 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców (Dz. U. z 2022 r. poz. 97), przeprowadzano konsultacje projektów aktów prawnych.

Osoby niepełnosprawne uczestniczą także w różnych przedsięwzięciach organizowanych przez organizacje pozarządowe, organizacje pracodawców i związków zawodowych, administrację publiczną i inne instytucje (m.in. w seminariach, konferencjach, spotkaniach roboczych ukierunkowanych tematycznie na rozwiązywanie konkretnych problemów).

Zatem osoby niepełnosprawne, w większości za pośrednictwem organizacji pozarządowych, które współtworzą lub które statutowo zajmują się problematyką niepełnosprawności, spełniają ważną rolę w kreowaniu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym.

Organizacje pozarządowe osób niepełnosprawnych lub działające na rzecz tych osób świadczą im różnorodnego rodzaju usługi, np. w zakresie ochrony zdrowia, rehabilitacji leczniczej, zawodowej i społecznej. Organizacje pozarządowe prowadzą m.in. przychodnie rehabilitacyjne, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej, niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, organizują imprezy: sportowe, turystyczne, rekreacyjne oraz w zakresie kultury. Ważną sferą działalności organizacji pozarządowych jest wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Program Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Partnerstwo dla osób z niepełnosprawnościami”

Program współpracy z Zarządami Województw w celu współfinansowania projektów organizacji pozarządowych wyłonionych do dofinansowania w drodze konkursów organizowanych przez Zarządy Województw w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

Celem strategicznym programu jest wzrost aktywności zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami osiągany poprzez zintensyfikowanie działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, którym wsparcie uzyskane w programie umożliwi realizację projektów dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami, dofinansowanych ze środków europejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO).

Organizacje pozarządowe, spełniające warunki określone w programie, mogą ubiegać się o sfinansowanie wkładu własnego ze środków PFRON wymaganego od organizacji pozarządowych w projektach skierowanych do osób z niepełnosprawnościami składanych w odpowiedzi na konkursy ogłoszone w ramach RPO.

W 2022 r. program był realizowany na terenie 5 województw (małopolskim, łódzkim, podkarpackim, podlaskim i świętokrzyskim)

PFRON wypłacił środki w wysokości 1 398 883,19 zł. Spośród województw, które przystąpiły do realizacji programu uruchomienie środków w 2022 r. nastąpiło w 3 województwach (łódzkim, podkarpackim i świętokrzyskim).

10. PEŁNEGO UCZESTNICTWA W ŻYCIU PUBLICZNYM, SPOŁECZNYM, KULTURALNYM, ARTYSTYCZNYM, SPORTOWYM ORAZ REKREACJI I TURYSTYCE ODPOWIEDNIO DO SWYCH ZAINTERESOWAŃ I POTRZEB

Działania realizowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz instytucje kultury prowadzone lub współprowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego są podstawowym mechanizmem wsparcia dla podmiotów prowadzących działalność w obszarze kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Nadrzędnym celem Programów jest dofinansowanie najistotniejszych zadań z zakresu kultury, skierowanych do szerokiego, zróżnicowanego grona odbiorców. Niemniej ważnym aspektem jest wspieranie projektów uwzględniających potrzeby osób, które mają utrudniony dostęp do kultury, w tym osób z niepełnosprawnościami.

W naborze wniosków na 2022 r. Minister wskazał dziewięć programów, w których jeden z celów strategicznych dotyczy wprost wspierania działań zapewniających dostępność do kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami zgodnie z art. 43 ustawy o zapewnianiu dostępności. Były to następujące programy:

- 1) Infrastruktura kultury,
- 2) Infrastruktura domów kultury,
- 3) Infrastruktura szkolnictwa artystycznego,
- 4) Edukacja kulturalna,
- 5) Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży,
- 6) Kultura dostępna,
- 7) Kultura cyfrowa,
- 8) Literatura,
- 9) Rozwój sektorów kreatywnych.

Projekty uwzględniające dostępność kultury i sztuki dla osób z niepełnosprawnościami uzyskały dofinansowania również w innych (niż wymienione powyżej) Programach Ministra, były to w szczególności Programy: Czasopisma, Film, Muzyka, Teatr, Ballady i romanse, Promocja czytelnictwa.

Należy podkreślić, że dofinansowania uzyskuje również wiele projektów adresowanych do szerokiego grona odbiorców kultury i sztuki, w których uwzględniane są również szczególne potrzeby odbiorców oraz ułatwienia dostępu. W ramach poszczególnych programów finansowane są m.in. koszty związane z dostosowaniem formy przekazu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, organizacją działań edukacji kulturalnej, zakupem specjalistycznego sprzętu czy dostosowaniem obiektów.

W 2022 r. w Programach Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dofinansowano ponad 90 projektów wprost dedykowanych uczestnictwu osób z niepełnosprawnościami w kulturze, na łączną kwotę 4 398 340 zł.

Projekt „Kultura bez barier” finansowany ze środków PO WER

Projekt realizowany jest w partnerstwie przez: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (lider projektu), Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Fundację Kultury bez Barier oraz partnera zagranicznego – Kompetenzzentrum für Kulturelle Bildung im Alter und Inklusion. W 2022 r. kontynuowano realizację projektu.

Projekt ma na celu poprawę dostępności oferty polskich instytucji kultury. W pierwszym etapie projektu wypracowany został Model zapewniania dostępności przedsięwzięć organizowanych przez instytucje kultury,

który następnie w trybie grantowym zostanie pilotażowo przetestowany przez instytucje kultury z całej Polski. Model zakłada podnoszenie kompetencji kadr kultury w obszarze zapewniania dostępności oraz systemową współpracę z osobami z niepełnosprawnościami i organizacjami działającymi na ich rzecz.

W 2022 r. zrealizowano nabór wniosków grantowych na testowanie Modelu. W wyniku naboru oraz zgodnie z decyzją Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej i Centrum Projektów Europejskich nastąpiło zwiększenie całkowitego budżetu projektu i zwiększenie liczby przyznanych grantów, ze względu na duże zainteresowanie potencjalnych grantobiorców i wysoki poziom złożonych wniosków.

W konkursie grantowym 164 instytucje otrzymały dofinansowania na przygotowanie dostępnej oferty działań kulturalnych. Projekt jest finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi priorytetowej IV. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa, Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014–2020.

Fundusze Europejskie dla sektora kultury

W 2022 r. kontynuowane były projekty realizowane w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury” oraz Programu „Kultura” finansowanego z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

W ramach obu programów realizowane są projekty, których cele obejmują m.in. modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury w oparciu o standardy dostępności, poprawę dostępności obiektów kultury, w tym zabytkowych, oraz zakup sprzętu i wyposażenia udostępniającego zasoby kultury osobom o szczególnych potrzebach.

W 2022 r. realizowane były również działania związane z przygotowaniem Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) w ramach priorytetu 7 Kultura.

W Programie FEnIKS oraz w przygotowywanych kryteriach wyboru projektów wdrożono prawa zawarte w pkt 1 i 10 Karty Praw Osób Niepełnosprawnych. Projekty realizowane w ramach priorytetu Kultura będą na każdym etapie – projektowania, wdrażania czy w okresie trwałości – uwzględniać zasadę niedyskryminacji w celu zapobiegania wszelkim formom dyskryminacji. Będzie się to wyrażać w konieczności zapewnienia wszystkim osobom jednakowego dostępu do produktów, usług, infrastruktury. Warunkiem przyznania pomocy na inwestycje realizowane w ww. ramach priorytetu jest zgodność projektu z Konwencją o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Dodatkowo, w celu propagowania dobrych praktyk w zakresie likwidacji barier w dostępie do kultury, planowane jest upowszechnianie, jako materiału pomocniczego dla wnioskodawców w planowaniu i wdrażaniu działań dostępnych dla obecnych i potencjalnych odbiorców kultury, wypracowanego w projekcie „Kultura bez barier” (PO WER) Modelu dostępności oferty i zasobów kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Poprawa dostępu do książki i wspieranie czytelnictwa

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 jest programem uchwalonym na lata 2021–2025 przez Radę Ministrów w celu poprawy stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego, stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Program nie jest wprost skierowany do osób z niepełnosprawnością ale uwzględnia ich potrzeby. Dzięki finansowemu wsparciu z tego programu możliwy jest zakup – w ramach Priorytetu 1 – Kierunek interwencji 1.1. Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych biblioteki publiczne – publikacji w formie książek, które ukazały się nie tylko drukiem lecz także na innym nośniku (książki mówione, pisane alfabetem Braille’a, książki

elektroniczne) i inne. Możliwy jest również zakup usługi zdalnego dostępu do książek w formacie e-booków i/lub audiobooków i/lub synchrobooków.

Ponadto w Priorytecie 2 w ramach Kierunku interwencji 2.1. Infrastruktura bibliotek 2021–2025 preferowane są zadania, w ramach których na dzień zakończenia zadania biblioteka główna/filia będzie spełniała standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami wskazane w poradniku Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa z 2017 r. „Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami” (stanowiącym załącznik nr 2 do regulaminu). W 2022 r. dofinansowano 54 takie biblioteki.

W przypadku zaś Priorytetu 3 Zakup nowości wydawniczych do placówek wychowania przedszkolnego, bibliotek szkolnych i pedagogicznych, beneficjenci, którzy otrzymali w jego ramach wsparcie, przy zakupie książek do swoich bibliotek zobowiązani są do uwzględnienia potrzeby uczniów niepełnosprawnych.

Institut Książki

W 2022 r. Institut Książki realizował programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz programy własne instytutu:

- Kraszewski. Komputery dla bibliotek – w edycji programu z 2022 r. wśród kosztów kwalifikowanych wymieniono możliwość sfinansowania z wkładu własnego i dofinansowania zakupu „komputerów, komputerowych urządzeń peryferyjnych oraz oprogramowania służącego dostosowaniu sprzętu komputerowego do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób niepełnosprawnych”. Beneficjenci zakupili łącznie 20 sztuk tego typu sprzętu/oprogramowania.
- Certyfikat dla małych księgarń – w edycji programu w 2022 r. wśród kosztów kwalifikowanych wymieniono (w ramach kategorii Koszty promocji księgarń): „koszty związane z dostosowaniem strony internetowej / aplikacji do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami”, w ramach Kosztów realizacji planu pro czytelniczego: „Koszty związane z dostosowaniem działań i formy przekazu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, w tym wynajem niezbędnego sprzętu ułatwiającego osobom z niepełnosprawnościami odbiór wydarzenia” oraz „koszty związane z dostosowaniem sprzętu i wyposażenia do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami” (w Kosztach zakupu niezbędnego sprzętu i wyposażenia księgarń). Dodatkowo w formularzu wniosku należy udzielić odpowiedzi na pytanie: „czy lokal objęty zadaniem zapewnia dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami?” oraz o ewentualny wpływ realizacji zadania na zapewnienie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.
- Dyskusyjne Kluby Książki (DKK) – wśród kosztów kwalifikowanych znajdują się m.in. koszty zakupu publikacji przystosowanych dla osób z niepełnosprawnościami (na potrzeby DKK).

Biblioteka Narodowa

Biblioteka Narodowa (BN) udostępnia osobom z niepełnosprawnościami zbiory gromadzone, opracowywane i przechowywane w ramach działalności statutowej Narodowej Książnicy. Na terenie BN działa Punkt Dostępu Osób Niepełnosprawnych do Zbiorów BN, który tworzą stanowiska komputerowe wyposażone w skanery, oprogramowanie OCR przetwarzające obrazy tekstu do formatów czytelnych dla osób posługujących się oprogramowaniem udźwiękowiającym, linijkę brajlowską, panoramiczne powiększalniki stacjonarne, podręczne powiększalniki przenośne o parametrach kolorystyki, powiększenia i matrycy monitorów analogicznych z funkcjonalnością powiększalników stacjonarnych oraz pętlę indukcyjną umożliwiającą komunikowanie się i dostęp do informacji osobom z dysfunkcjami słuchu, w tym osobom ze sprzężonymi niepełnosprawnościami słuchu i wzroku (osobom głuchoniewidomym).

W 2022 r. Narodowa Książnica otrzymała dofinansowanie w ramach projektu „Kultura bez barier” na realizację projektu „Dostęp do skarbów Biblioteki Narodowej”. W jego ramach w 2022 r. zakupiono i zainstalowano w

czytelniach BN system wsparcia orientacji przestrzennej osób niewidomych i słabowidzących, zakupiono usługę tłumacza migowego online wraz z niezbędnym sprzętem oraz rozpoczęto prace mające na celu udostępnienie rękopisów w cyfrowym formacie dostępnym.

Dostępność utworów filmowych

Instytucje kultury o zasięgu narodowym, działające na rzecz sektora filmu i kinematografii, realizowały następujące systemowe działania na rzecz poprawy dostępności, w tym:

Polski Instytut Sztuki Filmowej (PISF)

Realizuje systemowe działania służące zwiększeniu dostępności kinematografii dla osób ze specjalnymi potrzebami poprzez zobowiązanie producentów materiałów filmowych współfinansowanych ze środków PISF do zapewnienia audiodeskrypcji, napisów dla niesłyszących lub tłumacza PJM. W Programach Operacyjnych PISF obowiązuje zapis o obowiązku wykonania audiodeskrypcji przez producentów filmów fabularnych i pełnometrażowych filmów animowanych.

Według Programu Operacyjnego 2022 r. producent filmu fabularnego, dokumentalnego i pełnometrażowego filmu animowanego jest zobowiązany wyprodukować ścieżkę z audiodeskrypcją i napisami dla osób niesłyszących. Audiodeskrypcja i napisy powinny być dołączone do kopii wzorcowej filmu, będącej podstawą do produkcji kopii dystrybucyjnych.

W 2022 r. PISF dofinansował m.in. projekt „Kino Dostępne” kwotą 366 000 zł. Projekt ma na celu umożliwienie masowego dostępu do audiodeskrypcji dla osób z niepełnosprawnościami wzroku. Stworzona została aplikacja udostępniana w kinach dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Filmoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny (FINA)

FINA kontynuuje działania zapewniające dostępność materiałów audiowizualnych na portalu Ninateka.pl, na którym obecnie dostępne są 124 materiały filmowe z audiodeskrypcją, 84 materiały z tłumaczeniem migowym, 66 materiały z napisami polskimi (w tym 19 transkrypcji).

Wytwórnia Filmów Dokumentalnych i Fabularnych (WFDiF)

WFDiF jest właścicielem i operatorem platformy 35mm.online, która jest finalnym produktem Projektu POPC.02.03.02-00-0007/17, realizowanego przez Wytwórnnię Filmów Dokumentalnych i Fabularnych oraz Studio Filmów Rysunkowych i Polski Instytut Sztuki Filmowej w latach 2018–2021 pn.: „Cyfrowa rekonstrukcja i digitalizacja polskich filmów fabularnych, dokumentalnych i animowanych w celu zapewnienia dostępu na wszystkich polach dystrybucji (kino, telewizja, Internet, urządzenia mobilne) oraz zachowania dla przyszłych pokoleń polskiego dziedzictwa filmowego”.

W 2022 r. zakończono projekt, w efekcie którego powstała platforma filmowa 35mm.online. Uwzględniła ona potrzeby osób z niepełnosprawnościami.

Wszystkie materiały filmowe prezentowane na platformie spełniają wymogi WCAG 2.0 – posiadają audiodeskrypcje, transkrypcje, napisy w wersji polskiej i angielskiej oraz kompleksowe opisy. W ramach projektu zrekonstruowano 160 filmów fabularnych, 71 filmów dokumentalnych, 474 filmy animowane, w tym 10 pełnometrażowych. Projekt objął także digitalizację 3108 unikalnych wydań Polskiej Kroniki Filmowej z lat 1945–1994.

Cztery produkcje filmowe realizowane przez WFDiF w 2022 r. opatrzone zostały również audiodeskrypcją. Wszystkie materiały filmowe (zasób blisko 4000 pozycji) są dostępne na platformie streamingowej <https://35mm.online/>.

Poprawa dostępności instytucji kultury

Instytucje prowadzone i współprowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przygotowują ofertę otwartą na różnorodność potrzeb odbiorców. W stałej ofercie instytucji znajdują się wydarzenia kulturalne i artystyczne dostępne dla osób z niepełnosprawnościami, a także programy edukacyjne dedykowane osobom ze szczególnymi potrzebami – np. lekcje dla dzieci i młodzieży z grup integracyjnych, warsztaty oraz oprowadzania dla grup o specjalnych potrzebach.

W miarę możliwości instytucje kultury rozwijają i kontynuują działania zwiększające dostępność oferty – zbiorów, wystaw, koncertów, spektakli, zasobów archiwalnych i in. Instytucje sukcesywnie zwiększają również dostępność budynków oraz dostępność informacyjno-komunikacyjną.

Przykładowe działania:

1) Teatr Wybrzeże

Teatr Wybrzeże kontynuował działania służące zapewnieniu dostępności oferty kulturalnej. W 2022 r. między innymi dostosowano ofertę programową instytucji do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku i słuchu – 5 spektakli wystawiono z audiodeskrypcją i tłumaczeniem na język migowy (w ramach programu „Kultura Dostępna” dofinansowanego przez MKiDN).

2) Muzeum Śląskie w Katowicach

Kontynuacja i rozwój działań organizacyjno-strukturalnych, edukacyjnych oraz merytorycznych w celu zapewnienia dostępności muzeum i jego oferty dla różnych grup odbiorców, w tym osób z niepełnosprawnościami. Wśród kluczowych przykładów działań zrealizowanych w 2022 r. należy wymienić:

- projekt wystawienniczo-badawczo-edukacyjny Głusza. Kuratorzy, konsultanci, współpracownicy oraz artyści głusi, słabosłyszący i słyszący. Wystawa dostosowana do potrzeb osób niesłyszących, niewidomych, słabowidzących i z niepełnosprawnością ruchową;
- badania kultury Głuchych oparte na nagraniach osób głuchych z Polski i z zagranicy; dwie publikacje: do wystawy i projektu Głusza oraz publikacja n.t. języka migowego i kultury Głuchych; Międzynarodowy Dzień Głuchych (oprowadzanie kuratorskie i warsztaty); Seminarium „Sztuka łączenia” z udziałem osób głuchych z Polski i zagranicy tłumaczone na PJM, IS oraz języki foniczne;
- prezentacja dzieł twórców z niepełnosprawnościami lub dzieł dotyczących zagadnień społeczności osób z niepełnosprawnościami: prezentacja mappingu Głuchego artysty Tomasza Grabowskiego i Tajnego Projektu na budynku muzealnym, odnoszącego się do ważnych postaci ze społeczności kultury Głuchych; prezentacja dzieła i spotkanie z Viktorią Tofan, ukraińską artystką tworzącą w Polsce, autorką instalacji dotyczącej problemu języka i komunikacji "Zakłócenia we krwi" oraz performance artystki dotyczący kwestii komunikacji „Historie opowiedane haftem”;
- wernisaże tłumaczone na PJM; oprowadzania z audiodeskrypcją i materiałami dotykowymi dla osób niewidomych; Oprowadzania dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- dostępna oferta edukacyjna: lekcje muzealne dostosowane dla grup szkolnych o specjalnych potrzebach – szkoły specjalne i ośrodki opiekuńcze, dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami intelektualnymi, sensorycznymi, spektrum autyzmu; Warsztaty plastyczne oraz zabawy z Polskim Językiem Migowym dla dzieci głuchych, słabosłyszących i słyszących; Warsztaty dla osób w spektrum autyzmu; Warsztaty dla studentów historii sztuki oraz kulturoznawstwa z zakresu dostępności kultury oraz audiodeskrypcji.

3) Muzeum Dom Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach

Instytucja od lat wprowadza szereg rozwiązań, które czynią ją bardziej dostępną.

W 2022 r. działania te zostały ukierunkowane na potrzeby osób ze spektrum autyzmu i niepełnosprawnościami intelektualnymi. Od stycznia 2022 r. obowiązują w Muzeum ciche godziny zwiedzania (w każdą ostatnią niedzielę miesiąca przez dwie ostatnie godziny otwarcia ekspozycji). W lutym 2022 r. oddano do użytku w pełni wyposażony pokój wyciszenia. Zainteresowane osoby mogą korzystać z nauszników wyciszających (zarówno dzieci, jak i dorośli). Ponadto, Muzeum rozpoczęło realizację przedsięwzięcia grantowego „Dom dla każdego. Sensoryczna ścieżka zwiedzania i warsztaty dla osób ze szczególnymi potrzebami w Muzeum Dom Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach” finansowanego w ramach projektu „Kultura bez barier”. Przedsięwzięcie jest kontynuowane w tym roku.

4) Muzeum Łazienki Królewskie

Kontynuacja i systemowe rozwijanie oferty i zasobów Muzeum w obszarach dostępności architektonicznej, dostępności wydarzeń kulturalnych, dostępności komunikacyjno-informacyjnej, dostępności cyfrowej. Wśród kluczowych działań Muzeum w 2022 r. należy wymienić:

- seminarium Studium dostępności – seminarium edukacyjne z udziałem pracowników instytucji kultury z całej Polski. W ramach wydarzenia odbyła się debata, prezentacje projektów, warsztaty oraz wizyty studyjne w łazienkowskich centrach edukacyjnych;
- program Muzeum Dostępne – w 2022 r. w Muzeum Łazienki Królewskie odbyło się ponad 400 zajęć edukacyjnych realizowanych we wnętrzach zabytkowych i ogrodach historycznych, w których uczestniczyły klasy ogólne, integracyjne oraz specjalne oraz podmioty i organizacje prowadzące działalność na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społeczno-kulturowym m.in. grupy senioralne, osoby przebywające na leczeniu w szpitalach psychiatrycznych, dzieci w spektrum autyzmu czy niewidzący uczniowie. Większość grup korzystała z oferty zajęć stacjonarnych, część z grup ze względu na pobyt w placówkach zamkniętych lub stan zdrowia korzystała z zajęć w formule online;
- Muzeum zrealizowało również zajęcia ogólnodostępne kierowane do grup o szczególnych potrzebach takie jak: cykl warsztatów edukacyjnych „Do trzech razy sztuka” dla rodzin z dziećmi w spektrum autyzmu, cykl spacerów „Atlas Łazienek Królewskich” dla młodzieży i dorosłych słabosłyszących i niesłyszących tłumaczony na polski język migowy, dwa cykle warsztatów kulinarnych „Wychodząc z ram” dla pacjentów szpitala psychiatrycznego w Drewnicy.

5) Narodowe Centrum Kultury (NCK)

Narodowe Centrum Kultury w 2022 r. kontynuowało działania badawcze i szkoleniowe dla kadr kultury w zakresie zapewniania dostępności oraz realizowało szereg przedsięwzięć kulturalno-artystycznych. Przykładowo:

- Program Praktykuj w kulturze – Praktykuj w kulturze dla g/Głuchych

NCK we współpracy z zespołem merytorycznym opracowało raport, rekomendacje i koncepcję projektu Praktykuj w kulturze dla g/Głuchych, obejmującego wsparcie profesjonalizacyjno-szkoleniowe, przygotowujące 10 instytucji kultury do przyjęcia na praktyki g/Głuchych praktykantów i praktykantki. Pilotaż planowany na edycję jesienno-zimową projektu w 2023 r. umożliwi osobom g/Głuchym i słabosłyszącym zdobycie doświadczenia zawodowego w branży kulturalnej,

- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Europy Środkowo-Wschodniej Eufonie.

Działania służące zapewnieniu faktycznego i równego dostępu użytkowników do wszystkich wydarzeń organizowanych w ramach wydarzenia,

- Galeria NCK Kordegarda.

Zapewnienie dostępności bieżącej oferty i działań Galerii (dostępność dla osób z ograniczeniem ruchowym, oprowadzanie kuratorskie dla grup z niepełnosprawnością, materiały on-line z oprowadzania wystaw),

- Pakiet edukacyjny „Poczuj Polskę”.

Przygotowanie i rozpowszechnianie pakietu edukacyjnego, który jest sensoryczny, pozwala na wykorzystanie go do prowadzenia zajęć dla dzieci niepełnosprawnych. Włączenie i czynny udział osób niepełnosprawnych w warsztatach dla edukatorów, które odbyły się stacjonarnie w 2022 r.,

- Narodowe czytanie w Ogrodzie Saskim w Warszawie, które odbyło się 3 września 2022 r. w czasie całego wydarzenia był obecny tłumacz PJM. Wydarzenie było wyświetlane na dużym telebimie, tłumacz PJM był widoczny z dużej odległości.

6) Narodowy Instytut Muzyki i Tańca (NIMiT)

Kontynuacja i rozwijanie działań służących wspieraniu rozwoju i profesjonalizacji artystów z niepełnosprawnościami oraz prezentacji dzieł twórców z niepełnosprawnościami.

W 2022 r. NIMiT kontynuował cykliczne działania w ramach Programu „Taniec i niepełnosprawność: przekraczanie granic” – odbyła się czwarta edycja laboratoriów tańca dla artystek i artystów z niepełnosprawnościami i bez niepełnosprawności tworzących w obszarze tańca (tancerzy, twórców tańca, choreografów). Warsztaty stacjonarne odbyły się w Łądku Zdroju, końcowy pokaz laboratoriów odbył się 7 lipca 2022 r. w ramach Międzynarodowego Festiwalu Tańca im. Olgi Sawickiej.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019–2022

Program stanowi załącznik do Uchwały nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. Przewiduje on realizację m.in. następujących działań:

- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym, uwzględniające problematykę dostępności do zabytków dla osób niepełnosprawnych,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich, w tym opracowanie standardów dostępności zabytków dla osób niepełnosprawnych,
- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych, w tym standardów dostępności zabytków,
- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ich dostępności.

W 2022 r. zrealizowano szereg działań edukacyjno-upowszechniających, w tym:

- przygotowano i wydano drukiem poradnik pt. "Dostępność architektoniczna obiektów zabytkowych dla osób ze szczególnymi potrzebami" (Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z Fundacją Rozwoju Politechniki Lubelskiej),
- rozbudowano bazę wiedzy na portalu samorząd.nid.pl o artykuły na temat dostępności zabytków dla osób niepełnosprawnych.

Poprawa dostępności usług medialnych – III etap wejścia w życie ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji (Dz. U. poz. 915)

Poprawa dostępności usług medialnych, w tym filmów i materiałów telewizyjnych, poprzez zobowiązanie nadawców telewizyjnych do emitowania docelowo 50% programów z napisami na żywo i z audiodeskrypcją. Zapewnienie, aby co najmniej 50% czasu nadawania programów telewizyjnych posiadało udogodnienia dla niepełnosprawnych (audiodeskrypcję, napisy dla niesłyszących, tłumaczenie na język migowy). Ustawowe rozwiązanie wdrażane jest stopniowo, zgodnie z poniższym harmonogramem. W 2022 r. trwał II etap wdrażania wymogów ustawowych. Harmonogram wdrażania:

- w 2019 r. co najmniej 15% kwartalnego czasu nadawania programu,

- w 2020 r. i 2021 r. co najmniej 25% kwartalnego czasu nadawania programu,
- w 2022 r. i 2023 r. co najmniej 35% kwartalnego czasu nadawania programu,
- od 2024 r. co najmniej 50% kwartalnego czasu nadawania programu będzie posiadało udogodnienia dla niepełnosprawnych.

Poprawa dostępności usług medialnych na żądanie (VOD) – I etap wejścia w życie ustawy z dnia 11 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii (Dz. U. poz. 1676).

W zakresie nałożenia na podmioty dostarczające audiowizualne usługi medialne na żądanie (VOD) obowiązku zapewnienia, aby docelowo co najmniej 30% utworów z katalogu VOD zawierało udogodnienia dla osób z dysfunkcjami wzroku i słuchu. Wymóg zapewnienia dostępności wszedł w życie 1 stycznia 2022 r. i jest wdrażany zgodnie z przyjętym w ustawie harmonogramem:

- w 2022 r. co najmniej 5% audycji,
- w 2023 r. co najmniej 10% audycji,
- w latach 2024 i 2025 co najmniej 20% audycji,
- od 2026 r. co najmniej 30% audycji.

Działania programowe podejmowane, kontynuowane i zrealizowane przez spółki mediów publicznych, promujące ideę integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych oraz służących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu tej grupy społecznej

Telewizja Polska

W 2022 r. Telewizja Polska upowszechniała w swoich programach ideę integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych i przeciwdziałała ich wykluczeniu społecznemu, wpływała na proces przełamywania panujących stereotypów, zmianę świadomości i kształtowanie właściwych postaw wobec tej grupy społecznej. Powyższe cele realizowała tworząc i rozpowszechniając audycje cykliczne, jednostkowe i okazjonalne ukazujące problemy tych osób, prezentujące ich aktywność zawodową, artystyczną, sportową, a także umożliwiała osobom z dysfunkcją wzroku i słuchu odbiór audycji za pomocą stosowanych udogodnień takich jak napisy, tłumaczenie na język migowy i audiodeskrpcja.

Tworzenie i rozpowszechnianie audycji uwzględniających potrzeby oraz sprzyjających integracji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami

W 2022 r. Telewizja Polska SA przeznaczyła łącznie 1111 godzin 44 minuty na problematykę związaną z integracją społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałającą ich wykluczeniu. Była ona obecna w większości programów nadawanych przez Spółkę: w programach ogólnokrajowych TVP1 i TVP2, w 16 programach regionalnych, w paśmie wspólnym TVP3 Regionalna, w programach dla odbiorców za granicą: w TVP Polonia i w TVP Wilno, w programach wyspecjalizowanych: w TVP ABC, w TVP HD w TVP Dokument, w TVP INFO, w TVP Historia, w TVP Kobieta, w TVP Kultura, w TVP Seriale i TVP Sport.

Spośród ww. programów najwięcej czasu osobom niepełnosprawnym i ich integracji ze społeczeństwem poświęcono w: TVP2 (ponad 192 godziny w ciągu roku), TVP Polonia (blisko 164 godz.) i TVP Kobieta (ponad 117 godz.) i paśmie wspólnym TVP3 Regionalna (100 godz.).

Problematyka ta była podejmowana w audycjach należących do wszystkich kategorii gatunkowych wymienionych w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1722), niemniej najczęściej były jej poświęcone audycje o charakterze informacyjno-publicystycznym, publicystycznym i rozrywkowym.

Zagadnienia związane przełamywaniem panujących stereotypów, zmianą świadomości i kształtowaniem właściwych postaw wobec osób niepełnosprawnych były też tematem filmów dokumentalnych i reportaży

emitowanych w programach Telewizji Polskiej SA. W ww. formach telewizyjnych prezentowano historie osób z różnymi niepełnosprawnościami i sposoby radzenia sobie z niepełnosprawnością w różnych aspektach życia (m.in. zawodowym i uczuciowym), ich postawy i wybory życiowe podejmowane w związku z niepełnosprawnością oraz realizowane pasje i przedsięwzięcia.

Wątki z udziałem osób niepełnosprawnych były celowo wplatane w scenariusze najpopularniejszych seriali produkcji TVP SA oraz w filmach fabularnych. Problematyka dotycząca integracji osób niepełnosprawnych oraz służąca przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu tej grupy widzów była także obecna w formie pojedynczych przekazów informacyjnych, relacji z wydarzeń i felietonów obecnych w audycjach informacyjnych. Szczególną formą działania na rzecz osób niepełnosprawnych uzupełniającą ofertę programową Spółki były przekazy dotyczące działań podejmowanych przez instytucje, związki, fundacje i stowarzyszenia na rzecz osób niepełnosprawnych.

Umożliwianie osobom z niepełnosprawnością wzroku i słuchu odbioru audycji z udogodnieniami

Audiodeskrypcja

W 2022 r. Telewizja Polska kontynuowała przygotowywanie oraz emisję w swoich programach audycji z audiodeskrypcją. Wyemitowała ich blisko 10 300 godzin, z czego 1400 godzin w programach TVP1 i TVP2.

Napisy dla niesłyszących

Telewizja Polska była i jest prekursorem rozwiązań technicznych oraz liderem zapewniającym napisy do audycji nadawanych „na żywo”.

W 2022 r. z wykorzystaniem najnowszych technologii codzienne opatrywano napisami audycje tego typu, głównie informacyjne i publicystyczne w: TVP1, TVP2, TVP Info, a także transmisje sportowe w TVP Sport. Przy wielu audycjach informacyjnych w programie TVP Info zapewniono zarówno napisy dla osób niesłyszących, jak i tłumaczenie na język migowy. W sumie „w antenach głównych” wyemitowano blisko 5700 godzin audycji z takimi udogodnieniami. Audycje opatrzone napisami były zróżnicowane gatunkowo i przeznaczone dla różnych grup odbiorców, niemniej dominowała wśród nich produkcja polska, do której niesłyszący mają ograniczony dostęp oraz treści o walorach edukacyjnych.

Tłumaczenie na język migowy

Widzowie niepełnosprawni z powodu dysfunkcji narządu słuchu mieli możliwość oglądania wybranych audycji w programach TVP z tłumaczeniem na język migowy. Były to popularne seriale, magazyny, reportaże, codzienne serwisy informacyjne. Na język migowy były też tłumaczone ważne uroczystości i wydarzenia o charakterze państwowym, kościelnym i inne.

Tłumacze języka migowego w programach TVP SA korzystali zarówno z Polskiego Języka Migowego (PJM), jak też z Systemowego Języka Migowego (SJM), z uwagi na zróżnicowane preferencje osób niesłyszących.

Polskie Radio

Polskie Radio w 2022 r. w swoich działaniach programowych uwzględniało potrzebę dbania o integrację społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych oraz potrzebę przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tej grupy. W związku z tym Spółka nadała w swoich programach 317 takich audycji, w tym materiały dziennikarskie oraz spoty kampanii społecznych służące promowaniu wspomnianej wyżej idei, które zajęły łącznie 21 godzin i 43 minut.

Audycje zawierające ww. tematykę pojawiły się niemal we wszystkich programach Spółki czyli w Programie: 1, 2, 3, PR24, Polskiego Radia dla Zagranicy i Polskiego Radia dla Ukrainy, Czwórki PR, Polskiego Radia Dzieciom i Polskiego Radia Kierowców.

Problematyka związana z życiem osób niepełnosprawnych obecna była w serwisach informacyjnych, cyklicznych audycjach publicystycznych i edukacyjnych, relacjach sportowych, reportażach oraz w audycjach przedstawiających działalność organizacji pożytku publicznego. Na bieżąco informowano o wydarzeniach dotyczących środowiska osób niepełnosprawnych, także sportowych (osiągnięcia niepełnosprawnych zawodników, relacje z zawodów). W audycjach poruszano zagadnienia, które miały pomagać niepełnosprawnym w ich codziennym życiu, przybliżyć prawa osób z niepełnosprawnościami, pobudzać i zachęcać do korzystania z życia społeczno-kulturalnego, aktywizować ich zawodowo. Wiele materiałów dziennikarskich zostało także udostępnionych na portalach: Polskieradio.pl oraz Polskieradio24.pl, by możliwe było odsłuchanie nagrania o dogodnej dla siebie porze i w dowolnym miejscu (dzięki aplikacji na urządzenia mobilne).

Rozgłoszenie regionalne radia publicznego

W 2022 r., tak jak dotychczas, w programach wszystkich 17 rozgłośni regionalnych nadawano audycje promujące ideę integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych oraz służące przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu tej grupy społecznej. Łączny czas, jaki rozgłoszenie w ciągu minionego roku poświęciły na tę tematykę, wyniósł 791 godz. 30 min., tj. średnio 46,5 godz. w każdej z rozgłośni.

Przekazy promujące ideę integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych oraz służące przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu tej grupy społecznej realizowano najczęściej poprzez audycje edukacyjno-poradnicze oraz publicystyczne, w tym poświęcone działalności organizacji pożytku publicznego zajmujących się osobami niepełnosprawnymi (audycje obecne w programach wszystkich rozgłośni), audycje informacyjne, tj. głównie przekazy z serwisów informacyjnych i relacje z regionalnych wydarzeń dotyczących osób niepełnosprawnych (obecne w programach 12 rozgłośni). Ponadto w ofercie 9 nadawców znalazły się reportaże poświęcone życiu i problemom osób niepełnosprawnych, audycje dotyczące aktywności sportowej tej grupy odbiorców (w 8 programach), przekazy o działalności kulturalnej (w 9 programach). W jednym przypadku (Radio Kielce SA) nadano transmisję mszy św. dla chorych.

Tematyka obecna w audycjach kierowanych do osób niepełnosprawnych oraz osób i instytucji je wspierających była, jak co roku, bogata i różnorodna. W audycjach ukazywano codzienne funkcjonowanie i działalność organizacji działających na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych. W przekazach dzienników i magazynach informacyjno-publicystycznych informowano i promowano inicjatywy dostępne w regionach (np. spotkania, szkolenia, konferencje, warsztaty, festyny, występy). Stałym elementem poruszonym w programach były informacje i porady dotyczące funkcjonowania osób niepełnosprawnych na rynku pracy, problemy pracowników i pracodawców. Nadawcy przedstawiali informacje o dostępnych formach wsparcia (rządowe, samorządowe, obywatelskie, instytucje specjalistyczne) i funkcjonowania osób niepełnosprawnych w systemie ochrony zdrowia. Nadawcy przybliżali m.in. zagadnienia zdrowia psychicznego, terapii depresji, specyfikę działalności hospicjów, problemy osób wymagających rehabilitacji neurologicznej. Omawiano problemy osób niepełnosprawnych w przestrzeni miejskiej (bariery architektoniczne), funkcjonowanie osób niewidomych i niedowidzących w życiu codziennym (np. problem hulajnóg porzucanych na chodnikach). Poruszano problematykę różnych rodzajów niepełnosprawności występujących we wszystkich grupach wiekowych, np.: dzieci niepełnosprawne a ich rówieśnicy, dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, w tym dzieci z trisomią, funkcjonowanie klas integracyjnych, funkcjonowanie rodzin z niepełnosprawnymi dziećmi, dostęp do rehabilitacji, działalność warsztatów terapii zajęciowej. W rozgłoszeniach niejednokrotnie podejmowano tematy interwencyjne, zgłaszane przez osoby niepełnosprawne lub ich opiekunów. Zwraca też uwagę fakt, że w związku z wojną w Ukrainie, w roku 2022 r., wśród poruszanych w audycjach tematów, stosunkowo często pojawiały się przekazy dotyczące pomocy osobom niepełnosprawnym z Ukrainy. W audycjach wspierano aktywizację zawodową, społeczną i

sportową osób niepełnosprawnych, zachęcano do profilaktyki schorzeń mogących przyczyniać się do niepełnosprawności, informowano o osiągnięciach medycznych i technologicznych służących poprawie codziennego funkcjonowania osób niepełnosprawnych.

Warto zwrócić również uwagę, że aktualnie regułą staje się stosowanie przez rozgłośnie udogodnień dla osób z dysfunkcją słuchu czy wzroku, co dotyczy oferty dostępnej poprzez strony internetowe oraz w mediach społecznościowych. Osobom z niepełnosprawnością słuchu dostępne są np. informacje tekstowe związane z emitowanymi programami (np. teksty o wydarzeniach prezentowanych w dziennikach i innych wybranych audycjach). Dla osób z niepełnosprawnością wzroku udostępniane są odcinki wybranych powieści czy podcasty zawierające słuchowiska, wywiady, debaty społeczne i polityczne, rozmowy z przedstawicielami różnych środowisk. Udogodnienie dla tej grupy odbiorców stanowi także możliwość zmiany czcionki, kontrastu, wielkości tekstu, ustawienie negatywu strony, a także transkrypcje niektórych materiałów wizualnych czy też transkrypcja materiałów dźwiękowych oraz filmowych.

Sport powszechny

Główne obszary działań Ministerstwa Sportu i Turystyki na rzecz upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych w 2022 r.:

- 1) bieżąca realizacja Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych;
- 2) realizacja zapisów dokumentów strategicznych na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym:
  - Rządowego Programu Dostępność Plus 2018–2025,
  - Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030,
- 3) udział w pracach rad i zespołów działających na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym:
  - Krajowej Radzie Konsultacyjnej do spraw Osób Niepełnosprawnych,
  - Zespole do spraw wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Program Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych

Program finansowany jest ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej, na podstawie art. 86 ust. 4 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 227), zwanej dalej „ustawą o grach hazardowych”, oraz § 8 rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 12 sierpnia 2019 r. w sprawie przekazywania środków z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej (Dz. U. poz. 1638).

Głównym celem Programu jest tworzenie optymalnych warunków umożliwiających osobom niepełnosprawnym zwiększanie uczestnictwa w różnych formach aktywności sportowej, włączenie w główne nurty życia społecznego oraz wyrównanie szans w dostępie do przestrzeni publicznej w obszarze sportu.

Celami szczegółowymi są:

- 1) zwiększenie aktywności ruchowej osób niepełnosprawnych, prowadzącej do poprawy sprawności fizycznej, stanu zdrowia i związanej z tym jakości życia;
- 2) wyrabianie nawyku stałego podnoszenia poziomu sprawności fizycznej;
- 3) kształtowanie zdrowego stylu życia;
- 4) rozbudzanie zainteresowań sportowych w zależności od potrzeb, możliwości i preferencji uczestnika;
- 5) tworzenie alternatywnej formy spędzania wolnego czasu dla osób niepełnosprawnych;
- 6) kształtowanie zdrowej rywalizacji, szczególnie poprzez umiejętność współzawodnictwa i chęci podjęcia wysiłku;
- 7) podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie sportu osób niepełnosprawnych.

O przyznanie dofinansowania powyższych zadań, mogą ubiegać się organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w zakresie kultury fizycznej osób niepełnosprawnych.

Wnioskodawca musi przewidywać w ramach realizacji zadania udział środków własnych w wysokości nie mniejszej niż 5% całości kosztów zadania.

W ramach środków własnych można wykazać środki jednostek samorządu terytorialnego dowolnego szczebla, PFRON, Unii Europejskiej, sponsorów lub własne (w tym w postaci pracy wolontariuszy – na podstawie stosownej umowy z wyceną świadczenia oraz wyceny udostępnionej infrastruktury – na podstawie stosownej umowy). Udziału własnego nie można finansować ze środków przekazanych przez Ministerstwo (np. otrzymanych w ramach innych konkursów lub naborów wniosków). Zadania muszą mieć charakter niekomercyjny – nie mogą zakładać osiągnięcia dochodu.

Decyzją Ministra Sportu i Turystyki z dnia 10 marca 2022 r. dofinansowaniem objęto łącznie 95 projektów na kwotę 20 650 000,00 zł.

Łącznie dofinansowano 51 podmiotów, w tym 7 polskich związków sportowych, 9 organizacji o zasięgu ogólnopolskim, 28 organizacji regionalnych i 7 klubów sportowych, zgodnie z następującą szczegółowością:

- wspieranie organizacji zajęć sportowych dla osób niepełnosprawnych – 27 wniosków na kwotę 6 995 466 zł;
- wspieranie organizacji imprez sportowych dla osób niepełnosprawnych – 31 wniosków na kwotę 6 416 703 zł;
- wspieranie organizacji obozów sportowych dla osób niepełnosprawnych – 19 wniosków na kwotę 4 461 871 zł;
- promocja sportu osób niepełnosprawnych – 18 wniosków na kwotę 2 775 960 zł.

Wsparciem objęte zostały zajęcia sekcji sportowych osób niepełnosprawnych w różnym wieku oraz o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności. Zajęcia sportowe miały na celu zwiększenie aktywności fizycznej osób niepełnosprawnych, poprawę ogólnej kondycji i sprawności zawodników. Ponadto, celem zajęć było tworzenie alternatywnej formy spędzania wolnego czasu oraz promocja zdrowego stylu życia. Współfinansowaniem objęte zostały zajęcia sekcji sportowych osób niepełnosprawnych w różnym wieku. Zajęcia prowadzono w 246 ośrodkach, oddziałach i klubach sportowych w całej Polsce. Zgodnie z Programem liczba zawodników w każdej sekcji wynosiła minimum 10. Łącznie przeprowadzono zajęcia sekcji sportowych, w których uczestniczyło 12 356 osoby zrzeszonych w 29 organizacjach pozarządowych.

Wsparciem objęte zostały imprezy sportowe, których celem było promowanie wszelkich form aktywności fizycznej osób niepełnosprawnych, rozbudzanie zainteresowań sportowych osób niepełnosprawnych, w zależności od potrzeb, możliwości i preferencji uczestników, a także kształcenie zdrowej rywalizacji i chęci podjęcia wysiłku. Wsparciem objęto organizację imprez ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych. Imprezy adresowane były do osób w różnych grupach wiekowych oraz o różnym poziomie sprawności fizycznej i rodzaju niepełnosprawności. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych imprez stanowiła minimum 50 osób, w tym 30 niepełnosprawnych zawodników. Dofinansowaniem objęto łącznie 182 imprezy sportowe, w których uczestniczyło 21 101 osób zrzeszonych w 31 organizacjach pozarządowych.

Wsparciem objęte zostały obozy sportowe, których celem była integracja osób niepełnosprawnych w ramach podejmowania wspólnych aktywności sportowych. Udział w obozie sportowym umożliwił kontakt osób zmagających się z podobnymi problemami i ograniczeniami oraz pozwolił na wspólne ich pokonywanie. Ponadto, uczestnicy obozów mieli okazję rozwijać swoje zainteresowania sportowe w zależności od potrzeb i możliwości oraz wykształcić nawyki zdrowego, sportowego stylu życia. Uczestnikami obozów były osoby niepełnosprawne w różnym wieku. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych obozów stanowiła minimum 40 osób, w tym 30 osób niepełnosprawnych. W przypadku obozów sportowych dla starszych osób niepełnosprawnych 50+, liczba uczestników obozu nie mogła być mniejsza niż 30 osób, w tym co najmniej 20 osób

niepełnosprawnych. Łącznie wsparto organizację 85 obozów sportowych, w których uczestniczyło 3 724 osób zrzeszonych w 19 organizacjach pozarządowych.

Wsparciem objęte zostały również projekty promujące sport osób niepełnosprawnych – kampanie outdoorowe, w tym wystawy plenerowe, kampanie społeczne z wykorzystaniem prasy, radia, telewizji i mediów społecznościowych, różnego rodzaju publikacje oraz wydawnictwa, filmy i spoty promocyjne. Celem zadania było zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat sportu osób niepełnosprawnych, popularyzacja różnorodnych form aktywnego życia w środowisku osób z niepełnosprawnościami oraz promocja konkretnych sportów, wydarzeń i osiągnięć niepełnosprawnych zawodników.

Ministerstwo Sportu i Turystyki w zakresie promocji sportu osób niepełnosprawnych dofinansowało z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej 31 projektów z udziałem łącznie 24 049 155 odbiorców, w tym Kampanię Informacyjną Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska pn. „Grajmy Razem” skierowaną do 6 000 000 odbiorców oraz Kampanię Informacyjną Stowarzyszenia Piłki Nożnej Osób Niepełnosprawnych „Amp Futbol” pn. „Futbol Plus – Bo tu jest moc!” skierowaną do 14 571 399 odbiorców.

Łącznie w zajęciach sekcji, imprezach oraz obozach sportowych dla osób niepełnosprawnych uczestniczyło 37 181 osób.

Rekreacja ruchowa osób niepełnosprawnych w starszym wieku w 2022 r.

Wychodząc naprzeciw zmianom demograficznym oraz zmieniającym się potrzebom osób starszych, jednym z priorytetów Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2022 r. było włączanie społecznie starszych osób niepełnosprawnych (50+).

Program umożliwił udział starszych osób niepełnosprawnych w zajęciach i imprezach sportowych z wykorzystaniem nowoczesnej infrastruktury sportowej. Ponadto organizowane były obozy sportowe dla starszych osób niepełnosprawnych, których programy przewidywały szeroki wachlarz aktywności ruchowych uwzględniających wiek i możliwości uczestników.

W 2022 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki w ramach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych wsparto udział łącznie 5 950 osób niepełnosprawnych w starszym wieku (50+) w różnych formach aktywności fizycznej, zgodnie z następującą szczegółowością:

- 2 144 zawodników w zajęciach sekcji sportowych dla osób niepełnosprawnych;
- 3 155 zawodników w imprezach sportowych dla osób niepełnosprawnych;
- 651 zawodników w obozach sportowych dla osób niepełnosprawnych.

Udział kobiet w Programie Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2022 r.

W 2022 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki w ramach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych wsparto udział łącznie 10 048 kobiet w różnych formach aktywności fizycznej, zgodnie z następującą szczegółowością:

- 3 373 zawodniczek w zajęciach sekcji sportowych dla osób niepełnosprawnych;
- 5 622 zawodniczek w imprezach sportowych dla osób niepełnosprawnych;
- 1 053 zawodniczek w obozach sportowych dla osób niepełnosprawnych.

Udział dzieci i młodzieży w Programie Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2022 r.

W 2022 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki w ramach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych wsparto udział łącznie 8 207 dzieci i młodzieży w różnych formach aktywności fizycznej, zgodnie z następującą szczegółowością:

- 2 803 zawodników w zajęciach sekcji sportowych dla osób niepełnosprawnych;
- 4 676 zawodników w imprezach sportowych dla osób niepełnosprawnych;
- 728 zawodników w obozach sportowych dla osób niepełnosprawnych.

Sport wyczynowy

W 2022 r. zadania w obszarze sportu wyczynowego osób z niepełnosprawnościami realizowane były na podstawie art. 29 ust. 7 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1599, z późn. zm.), art. 86 ust. 4 ustawy o grach hazardowych oraz § 3 i 8 rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 12 sierpnia 2019 r. w sprawie przekazywania środków z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej (Dz. U. poz. 1638).

Opracowane zostały następujące programy dofinansowania zadań publicznych mające na celu zabezpieczenie realizacji cyklu szkoleniowego zawodników z niepełnosprawnościami oraz ich udziału we współzawodnictwie sportowym:

- 1) „Program dofinansowania ze środków budżetu państwa zadań związanych z przygotowaniem zawodników kadry narodowej do udziału w igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata i Europy w 2022 roku”;
- 2) „Program dofinansowania ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej zadań z obszaru wspierania szkolenia sportowego i współzawodnictwa osób niepełnosprawnych w 2022 roku”.

Zadania realizowane były przez polskie związki sportowe oraz organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w obszarze sportu wyczynowego osób z niepełnosprawnościami.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sportu i Turystyki z dnia 14 listopada 2017 r. w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej (Dz. U. poz. 2145, z późn. zm.), zmienionym rozporządzeniem Ministra Sportu i Turystyki z dnia 17 maja 2022 r. w sprawie stypendiów sportowych (Dz. U. poz. 1298) sportowcy z niepełnosprawnościami otrzymywali ze środków budżetu państwa stypendia sportowe. W 2022 r. stypendia otrzymało 425 członków kadry narodowej (150 kobiet i 275 mężczyzn).

Program dofinansowania zadań ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej obejmował realizację zadań związanych z:

- 1) przygotowaniem i udziałem w igrzyskach paraolimpijskich,
- 2) przygotowaniem i udziałem w igrzyskach głuchych,
- 3) przygotowaniem i udziałem w mistrzostwach świata i mistrzostwach Europy w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych.

Zabezpieczenie finansowe przygotowań zawodników z niepełnosprawnościami objęło koszty związane z:

- organizacją zgrupowań krajowych i zagranicznych,
- udziałem zawodników w zawodach krajowych i zagranicznych,
- obsługą kadry szkoleniowej i osób współpracujących oraz doszkalaniami kadry,
- monitoringiem diagnostycznym i medycznym,
- zakupem suplementów diety i produktów leczniczych,
- zakupem niezbędnego sprzętu sportowego i specjalistycznego.

Przygotowania i udział w igrzyskach paraolimpijskich

Głównym celem zadania było zapewnienie zawodnikom optymalnych warunków przygotowań do udziału w igrzyskach paraolimpijskich oraz efektywne włączenie polskich sportowców do współzawodnictwa międzynarodowego. W zadaniu uczestniczyło 516 zawodników (145 kobiet i 371 mężczyzn). Zawodnicy byli objęci

szkoleniem w ramach konsultacji i zgrupowań krajowych i zagranicznych. Wzięli również udział w zawodach krajowych

i międzynarodowych, w tym w mistrzostwach świata (m.in. w badmintonie, kolarstwie, łucznictwie, pływaniu, strzelectwie sportowym, tenisie stołowym) oraz w mistrzostwach Europy (m.in. w kolarstwie, kajakarstwie, łucznictwie, podnoszeniu ciężarów, rugby na wózkach, strzelectwie sportowym, szermierce na wózkach, taekwondo i wioślarstwie).

W Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich, które odbyły się w Pekinie w dniach 4 –13 marca 2022 r. polscy reprezentanci nie uzyskali wyniku medalowego.

W 2022 r. w sportach i konkurencjach paraolimpijskich sportowcy z niepełnosprawnościami zdobyli 66 medali (13 złotych, 22 srebrne i 31 brązowych). Stypendia sportowe otrzymało 193 zawodników (64 kobiety i 129 mężczyzn).

Przygotowania i udział w igrzyskach głuchych

Zadanie w 2022 r. było realizowane poprzez szkolenie sportowe zawodników niesłyszących, odbywające się w formie konsultacji i zgrupowań krajowych oraz udział zawodników w zawodach krajowych i mistrzowskich, w tym w mistrzostwach świata (w szachach) oraz w mistrzostwach Europy (m.in. w curlingu, koszykówce, piłce nożnej i piłce siatkowej). W zadaniu uczestniczyło 401 sportowców (162 kobiety i 239 mężczyzn).

W Letnich Igrzyskach Głuchych, które odbyły się w Caxias do Sul w Brazylii w dniach 1–15 maja 2022 r. polscy reprezentanci wywalczyli 42 medale, w tym 8 złotych, 22 srebrne i 12 brązowych, zajmując 6 miejsce w klasyfikacji medalowej Igrzysk.

W 2022 r. sportowcy niesłyszący wywalczyli w zawodach mistrzowskich 52 medale (11 złotych, 23 srebrne, 18 brązowych). Stypendia sportowe otrzymało 187 członków kadry narodowej (74 kobiety i 113 mężczyzn).

Przygotowania i udział w mistrzostwach świata i Europy w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych

Zadanie realizowane było przez polskie związki sportowe oraz organizacje działające w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych. Uczestniczyło w nim 269 zawodników z niepełnosprawnościami (64 kobiety i 205 mężczyzn). W ramach realizacji zadania odbyły się krajowe i zagraniczne zgrupowania i konsultacje szkoleniowe. Zawodnicy wzięli również udział w zawodach krajowych i międzynarodowych.

W 2022 r. w sportach i konkurencjach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych zawodnicy z niepełnosprawnościami, startując w mistrzostwach świata (m.in. w szachach i żeglarstwie) oraz w mistrzostwach Europy (m.in. w lekkoatletyce, kręglarstwie showdown, tańcu na wózkach) zdobyli 101 medali (40 złotych, 37 srebrnych, 24 brązowe). Stypendia sportowe otrzymało 45 zawodników (12 kobiet i 33 mężczyzn).

Turystyka

Ministerstwo Sportu i Turystyki podejmuje rokrocznie działania na rzecz rozwoju turystyki dostępnej dla wszystkich w ramach otwartego konkursu na dofinansowanie zadań z budżetu państwa. Kwota środków finansowych na dofinansowanie przez Ministerstwo Sportu i Turystyki zadań publicznych z zakresu turystyki w 2022 r. wyniosła 2,6 mln zł. W kontekście prawa dotyczącego „pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb” dofinansowano zadania na kwotę 1 561 325 zł:

- Innowacyjne rozwiązania w turystyce zwiększające bezpieczeństwo turystów, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych, zwłaszcza podczas i po pandemii COVID-19 – 750 000,00 zł;
- Renowacja istniejących i wytyczanie nowych szlaków turystycznych na terenie Polski, w tym w szczególności dostosowanie szlaków turystycznych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych – 811 325,00 zł.

Ministerstwo Sportu i Turystyki promowało również szereg inicjatyw w obszarze sportu osób z niepełnosprawnościami, których opis znajduje się poniżej:

- zamieszczenie na stronie internetowej oraz w mediach społecznościowych informacji o XIII Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich w Pekinie;
- zamieszczenie na stronie internetowej Ministerstwa oraz w mediach społecznościowych informacji o najważniejszych imprezach mistrzowskich zawodników z niepełnosprawnościami;
- informacja o ministerialnych programach kierowanych do osób z niepełnosprawnościami w tym programach finansowego wsparcia;
- współorganizacja spotkań ze sportowcami z niepełnosprawnościami w tym z medalistami XXIV Letnich Igrzysk Głuchych;
- organizacja i komunikacja strefy aktywności Ministerstwa Sportu i Turystyki w ramach pikniku z okazji Dnia Dziecka – „Pobawmy się razem”. Wśród zorganizowanych stref aktywności dużą popularnością cieszyła się strefa przygotowana przez Polski Komitet Paraolimpijski. Piknik z okazji Dnia Dziecka odbył się w ogrodach Kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
- komunikacja i promocja pikniku rodzinnego organizowanego w ramach 8. edycji Europejskiego Tygodnia Sportu. Podczas wydarzenia uczestnicy mogli sprawdzać się na wielu polach i próbować różnych form aktywności. Strefa sportu objęła 15 stanowisk, w tym 3 stanowiska z dyscyplinami paraolimpijskimi (boccia, siatkówka na siedząco i szermierka na wózkach). Europejski Tydzień Sportu to inicjatywa Komisji Europejskiej mająca promować sport i aktywność fizyczną w całej Europie. Ta ogólnoeuropejska kampania realizowana pod hasłem #BeActive (bądź aktywny) ma zachęcić obywateli do aktywnego trybu życia włączając w to osoby z niepełnosprawnościami;
- informowanie o konkursach dla osób z niepełnosprawnościami – Konkurs #BeInclusive EU Sport Awards 2022. Celem tej inicjatywy Komisji Europejskiej jest nagrodzenie najlepszych projektów, które wspierają integrację społeczną poprzez sport;
- informowanie o najważniejszych inicjatywach Polskiego Komitetu Paraolimpijskiego – np. Gala Guttmanny dla najlepszych sportowców i działaczy z niepełnosprawnościami. Plebiscyt ma na celu promocję sportu osób z niepełnosprawnościami. Ma również wpływ na społeczeństwo przez prezentowanie postaw niepełnosprawnych sportowców godnych naśladowania, służyć przełamywaniu barier i stereotypów. Przede wszystkim propaguje uprawianie sportu i aktywności fizycznej mimo niepełnosprawności.

Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025

Program Aktywni+ zapewnia osobom starszym w wieku 60 lat i więcej, w tym starszym osobom niepełnosprawnym, uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia społecznego poprzez wspieranie aktywności organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów. Beneficjentami Programu są organizacje (m.in. fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie socjalne) działające na rzecz osób starszych. Granty przyznawane są w czterech priorytetowych obszarach: Aktywność społeczna, Partycypacja społeczna, Włączenie cyfrowe oraz Przygotowanie do starości.

W edycji 2022 Programu dofinansowanie otrzymało 313 organizacji na łączną kwotę 38 775 487,95 zł.

Program wieloletni „Senior +” na lata 2021–2025

Jednym z najważniejszych działań realizowanych w ramach polityki senioralnej jest skierowany do jednostek samorządu terytorialnego Program Wieloletni „Senior+”. Ośrodki wsparcia „Senior+” dają osobom starszym możliwość aktywnego spędzenia czasu – oferując różnorodne działania: od pomocy w czynnościach dnia codziennego, przez zapewnienie minimum jednego posiłku i pielęgnowanie więzi międzypokoleniowych dzięki spotkaniom z uczniami szkół, aż po zajęcia ruchowe i aktywny udział w życiu kulturalnym. Regularne spotkania z uczestnikami zajęć urozmaicają życie codzienne seniorów i zapewniają im przede wszystkim w pełni bezpieczne i różnorodne formy aktywności, dostosowane do zainteresowań, potrzeb i możliwości osób w podeszłym wieku.

W ramach dotychczasowej realizacji *programu wieloletniego „Senior+”*, jednostki samorządu terytorialnego utworzyły do końca 2022 r. na terenie kraju w sumie 1179 ośrodków wsparcia „Senior+”, w tym 111 ośrodków w 2022 r.

Monitorowanie aktualnej sytuacji osób starszych w ramach dokumentu pt. „ Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce”

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, co roku we współpracy z instytucjami publicznymi, realizującymi działania na rzecz osób starszych, także tymi na poziomie województw opracowuje *Informację o sytuacji osób starszych w Polsce* za rok ubiegły. W sprawozdaniu przygotowywane są informacje dotyczące sytuacji społeczno-ekonomicznej osób starszych, w tym niepełnosprawnych osób starszych, w Polsce – w szczególności z zakresu sytuacji demograficznej, ekonomicznej, rodzinnej, zdrowotnej, sytuacji na rynku pracy, dostępności i poziomu usług społecznych, czy wszelkiego rodzaju aktywności podejmowanych przez osoby starsze. Dokument zawiera również opracowanie na temat aktualnie realizowanej polityki społecznej wobec osób starszych w Polsce na szczeblu centralnym oraz na szczeblu regionalnym. Sprawozdanie zakończone jest podsumowaniem wraz z najważniejszymi wnioskami oraz rekomendacjami dotyczącymi zalecanego kierunku działań w ramach realizowanej polityki senioralnej. Ostatnia wersja dokumentu tj. *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2021 r.* została przyjęta przez Radę Ministrów 4 listopada 2022 r. i dostępna jest na stronach: rodzina.gov.pl oraz senior.gov.pl.

Zadania realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Zlecenie przez PFRON zadań na podstawie art. 36 ustawy o rehabilitacji: kierunek pomocy 3 „wzrost aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia”, kierunek pomocy 4 „zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji” i kierunek pomocy 6 „upowszechnianie pozytywnych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych i wiedzy dotyczącej niepełnosprawności”

Zgodnie z przepisami art. 36 ustawy o rehabilitacji zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych mogą być realizowane na zlecenie Funduszu przez fundacje oraz organizacje pozarządowe a także kościelne osoby prawne, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, spółdzielnie socjalne oraz spełniające szczególne warunki spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, kluby sportowe będące spółkami.

Rodzaje zadań, które mogą być zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym wskazane zostały w rozporządzeniu w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym.

Zlecenie realizacji zadań przez PFRON następuje po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert. Konkurs jest ogłaszany zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego.

Zgłaszane do realizacji zadania (w formie projektów) dotyczyły między innymi:

- 1) Kierunku pomocy 3: wzrost aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia. Na realizację projektów w kierunku pomocy 3 (organizowanie imprez wspierających aktywność osób niepełnosprawnych) PFRON wypłacił zleceniobiorcom kwotę 23 803 526,58 zł, obejmując wsparciem 31 136 osób niepełnosprawnych.
- 2) Kierunku pomocy 4: zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji. Na realizację projektów w kierunku pomocy 4 (opracowywanie lub wydawanie publikacji, wydawnictw) PFRON wypłacił zleceniobiorcom kwotę 12 704 351,57 zł.
- 3) Kierunku pomocy 6: upowszechnianie pozytywnych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych i wiedzy dotyczącej niepełnosprawności. Na realizację projektów w kierunku pomocy 6 (kampanie, imprezy masowe, produkcja i emisja programów telewizyjnych i audycji radiowych) PFRON wypłacił zleceniobiorcom kwotę 3 490 201,48 zł.

Projekt, pn. „Budowa kompleksowego systemu szkolenia i udostępniania osobom niewidomym psów przewodników oraz zasad jego finansowania”

Działanie 4.1 Innowacje społeczne.

Celem projektu jest stworzenie warunków do podniesienia poziomu integracji społecznej osób z niepełnosprawnością wzroku, poprzez opracowanie i przetestowanie kompleksowego systemu służącego zapewnieniu osobom niewidomym w Polsce dostępu do psów przewodników oraz włączenie go do polityk publicznych w obszarze rehabilitacji społecznej osób niewidomych. W efekcie realizacji projektu wyszkolonych i przekazanych zostanie co najmniej 48 psów.

Okres realizacji projektu od dnia 1 stycznia 2019 r do dnia 30 września 2023 r. Kwota projektu – 12 245 381,50 zł.

Projekt jest realizowany przez PFRON we współpracy z następującymi partnerami na podstawie umowy partnerskiej nr 2019/03/617 z dnia 22 marca 2019 r.:

- Polski Związek Niewidomych, Zarząd Główny z siedzibą w Warszawie,
- Fundacja na rzecz Osób Niewidomych LABRADOR PIES PRZEWODNIK z siedzibą w Poznaniu,
- Fundacja „PIES PRZEWODNIK” z siedzibą w Warszawie,
- Fundacja VIS MAIOR z siedzibą w Warszawie,

Łączna wysokość wydatków kwalifikowalnych w projekcie wynosi 12 245 381,50 zł.

W okresie sprawozdawczym zrealizowano:

1. Prowadzono szkolenia podstawowe psów w rodzinach zastępczych oraz szkolenie specjalistyczne u instruktorów i aplikantów. Pozyskano do projektu łącznie 78 psów (19 psów w roku 2019, 29 psów w 2020, 29 psów w 2021, 1 pies w 2022), w tym 76 psów zakupiono, 2 psy zostały przekazane w formie darowizny. Na koniec okresu sprawozdawczego było 18 psów w trakcie szkolenia specjalistycznego (13 psów u aplikantów, 5 psów było szkolonych przez instruktorów). Od początku realizacji projektu 20 psów zostało wycofanych z programu szkoleniowego.
2. W okresie sprawozdawczym przekazano 19 psów do osób niewidomych, łącznie od początku realizacji projektu przekazano 40 psów. Na bieżąco realizowane są wizyty serwisowe po przekazaniu psa do klienta.
3. Prowadzono sukcesywnie rekrutację wolontariuszy – rodzin zastępczych, pogotowia oraz wolontariuszy wspierających. Prowadzono szkolenia wprowadzające dla zrekrutowanych wolontariuszy. Szkolenia odbywały się w formie online. Od początku projektu zrekrutowano 149 wolontariuszy, udział zakończyło 133 osób, 16 kontynuuje. Zgodnie ze ścieżką udział zakończyło 92 osoby, niezgodnie ze ścieżką 41 osoby.
4. Aplikanci sukcesywnie brali udział w szkoleniach indywidualnych i grupowych z rodzinami zastępczymi.
5. Na bieżąco realizowane było doradztwo w zakresie fundraisingu. Fundraiserzy realizują bieżące działania fundraisingowe – kampania promująca zdjęcia do kalendarza, zbiórki, spotkania z dziennikarzami,

- przygotowania do jesiennej kampanii oraz kampanii 1%, kontakty z darczyńcami, sponsorami, przygotowywanie postów na FB, organizacja wydarzeń eventowych.
6. Prowadzone są działania w zakresie budowania wolontariatu w organizacjach partnerskich przy wsparciu zewnętrznego konsultanta.
  7. Prowadzone były działania dotyczące pozyskania klientów na psy przewodniki. Koordynatorki ds. przekazywania psów przewodników przygotowywały ogłoszenia o naborze kandydatów, chcących otrzymać psa przewodnika, oceniały wnioski aplikacyjne, udzielały wyjaśnień na zapytania.
  8. Kontynuowano realizację zdalnych spotkań konsultacyjnych dla aplikantów na trenerów oraz instruktorów, a także wolontariuszy.
  9. Trwają prace nad wnioskami aplikacyjnymi do IGDF: nagrywanie zdjęć do filmu, który będzie załącznikiem do składanej aplikacji.
  10. Zrealizowano działania ewaluacyjne przez aplikację Microsoft Forms. Na podstawie wyników badań ewaluacyjnych sporządzono opracowano zbiorcze rekomendacje do zmian w standardach dotyczących szkolenia i udostępniania psów przewodników.
  11. Rozpoczęto prace nad modyfikacją standardów dotyczących szkolenia i udostępniania psów przewodników po etapie ich testowania.
  12. Odbyło się zdalnie łącznie 26 spotkań upowszechniających ideę posiadania psa przewodnika, w tym w okresie sprawozdawczym 5 spotkań.
  13. Dystrybucja materiałów edukacyjnych do ośrodków szkolno-wychowawczych dla niewidomych i słabowidzących zachęcających do organizowania dla młodzieży pow. 16 r.ż. np. w ramach zajęć wychowawczych zajęć nt. funkcjonowania i roli psa przewodnika w życiu os. niewidomej.
  14. Rozpowszechnianie filmu i spotu, zamieszczenie info nt. możliwości aplikacji o psa przewodnika w mediach społecznościowych, w Biuletynie Informacyjnym PZN i na stronie internetowej.
  15. Cyklicznie odbywały się posiedzenia Komitetu Sterującego projektem.

PFRON wypłacił środki w wysokości 3 279 177,65 zł.

Projekt, pn. Kultura bez barier

Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa.

Celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie nowego modelu zapewniania dostępności oferty i zasobów instytucji kultury dla osób z niepełnosprawnościami.

Realizację projektu zaplanowano od 1 maja 2021 roku do 30 listopada 2023 r.

Projekt realizowany jest w partnerstwie 4 organizacji. Liderem projektu jest PFRON, zaś partnerami są:

- 1) Strategiczny partner krajowy – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN).
- 2) Partner ponadnarodowy – Institut für Bildung und Kultur e.V. (IBK) i działające przy nim Kompetenzzentrum für Kulturelle Bildung im Alter und Inklusion (KUBIA) z siedzibą w Niemczech.
- 3) Pozarządowy partner krajowy – Fundacja Kultury bez Barier (FKbB) z siedzibą w Warszawie.

Łączna wysokość wydatków kwalifikowalnych w projekcie wynosi 32 119 600,00 zł.

W okresie sprawozdawczym zrealizowano m. in. następujące działania:

- 1) Przygotowano i przeprowadzono nabór wniosków grantowych, skierowany do instytucji kultury.
- 2) Podpisano 164 umowy z instytucjami kultury na realizację przedsięwzięć grantowych.
- 3) W okresie od października do grudnia z inicjatywy Fundacji Kultury bez Barier i siłami jej ekspertów zrealizowano siedem webinarium dla grantobiorców, mających na celu pogłębienie ich wiedzy o różnych aspektach dostępności oferty kulturalnej.

- 4) Fundacja Kultury bez Barrier odpowiedzialna za tutoring dla grantobiorców w październiku 2022 r. rozpoczęła realizację tego zadania.
- 5) Partner ponadnarodowy przeprowadził warsztaty on line z zakresu dostępności oferty kulturalnej.
- 6) Zespół po stronie PFRON przeprowadził spotkania dla grantobiorców z zakresu realizacji przedsięwzięć grantowych i rozliczania wydatków.
- 7) Trwa realizacja przedsięwzięć grantowych przez instytucje kultury.

PFRON wypłacił środki w wysokości 14 804 462,47 zł

Projekt, pn. Obszar chroniony obszar dostępny

Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa.

Celem projektu jest opracowanie ramowego modelu dostępnego parku narodowego i krajobrazowego. Model będzie dedykowanym narzędziem wspomagającym parki w procesie poprawy dostępności oferty turystycznej dla osób o szczególnych potrzebach w tym z niepełnosprawnościami. Elementy modelu zostaną wdrożone przez 10 parków (narodowych lub krajobrazowych) w Polsce, którym przyznane zostaną granty w wysokości do 520 000 zł.

Realizację projektu zaplanowano od 1 czerwca 2021 r. do 30 listopada 2023 r.

Projekt jest realizowany przez PFRON we współpracy z następującymi partnerami:

- 1) Partner krajowy: Ministerstwo Klimatu i Środowiska,
- 2) Partner ponadnarodowy: Global Nature Fund (Niemcy)

Łączna wysokość wydatków kwalifikowalnych w projekcie wynosi 10 219 638,62 zł.

W 2022 r. zrealizowano m. in. następujące działania:

- 1) Przygotowano i przeprowadzono nabór wniosków grantowych, skierowany do parków narodowych i krajobrazowych Polski.
- 2) Podpisano 16 umów z parkami narodowymi i krajobrazowymi na realizację przedsięwzięć grantowych.
- 3) Zorganizowano warsztaty dla przedstawicieli parków, które otrzymały dofinansowanie, dotyczące zasad wdrażania Modelu dostępnego parku przyrodniczego.
- 4) Zorganizowano wizytę studyjną przedstawicieli parków – uczestników projektu, w parkach przyrodniczych w Niemczech.
- 5) Trwa realizacja przedsięwzięć grantowych przez parki narodowe i krajobrazowe.

PFRON wypłacił środki w wysokości 4 839 822,95 zł.

Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego

W 2022 r. Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego kontynuowała realizowanie postanowienia uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Karta Praw Osób Niepełnosprawnych poprzez zadania statutowe polegające na prowadzeniu działalności bibliotecznej i informacyjnej dla osób niewidomych i słabowidzących, które nie mogą czytać zwykłego druku – poprzez gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie publikacji oraz ich adaptację do formatów dostępnych dla tych osób.

W 2022 r. w związku z odwołaniem stanu epidemii a ogłoszeniem stanu zagrożenia epidemicznego w Dziale Zbiorów dla Niewidomych ograniczono pracę o charakterze hybrydowym na rzecz pracy stacjonarnej. Czytelników miejscowych obsługiwano w siedzibie biblioteki po uprzednim umówieniu ich na wizytę w konkretnym terminie. Obsługa czytelników zamiejscowych odbywała się za pośrednictwem Poczty Polskiej. Do czytelników zamieszkałych na terenie Warszawy, niemogących odwiedzić biblioteki osobiście, książki dowożone były bibliobusem.

Prócz adaptacji do standardu DAISY zakupionych nowych tytułów, przygotowano w tym standardzie tytuły przekazane Działowi Zbiorów dla Niewidomych nieodpłatnie w wersjach MP3 przez Wydawnictwo „Dobry owoc” i Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Larix”. Kontynuowany był także proces adaptacji materiału pozyskanego dawniej w digitalizacji zbiorów DZdN. Do zbiorów trafiły również adaptacje do standardu DAISY tytułów przekazanych przez Fundację Edukacji Nowoczesnej oraz Fundację KLUCZ.

Zasoby filmów z audiodeskrypcją zostały zasilone ponad trzydziestoma nowymi filmami przygotowanymi przez Mazowieckie Stowarzyszenie Pracy dla Niepełnosprawnych „De Facto” w wersjach wideo z możliwością oglądania online w serwisie wypożyczalni, oraz na płytach DVD do wypożyczenia uprawnionym czytelnikom korzystającym ze zbiorów wysyłkowo i na miejscu.

W okresie sprawozdawczym udostępniono w formie tekstu cyfrowego i syntetycznych MP3 kilkadziesiąt kolejnych tytułów, drukowanych wcześniej w wersjach brajlowskich.

Kontynuowano rozbudowę bibliografii zawartości czasopism tyflogicznych pełnymi treściami artykułów oraz digitalizację czasopism tyflogicznych z wersji brajlowskich i w druku zwykłym.

Działania realizowane w 2022 r.

1. Zakup publikacji:

- audiobooki z wolnego rynku: 565 tytułów (1356 egz.) za kwotę 28 068,59 zł
- publikacje w alfabecie Braille’a: 108 tytułów (w 423 tomach) za kwotę 61 385,00 zł
- filmy z audiodeskrypcją: 8 tytułów (14 egz.) za kwotę 439,86 zł.

2. Autoryzowany zdalny serwis wypożyczalni (platforma udostępniania książek oraz ścieżek dźwiękowych filmów z audiodeskrypcją).

Serwis obsługiwany jest przez programy odczytu ekranu. Dostęp do jego zasobów mają czytelnicy nie mogący czytać utworów wyrażonych słowem pisanym. Serwis posiada forum dyskusyjne. Jest stale rozbudowywany w oparciu o sugestie jego użytkowników.

W 2022 r. udostępniono w Serwisie Wypożyczalni On-line 192048 jednostek a wysłano 51886.45 GB danych.

3. Wysyłka książek za pośrednictwem poczty:

- z Sekcji Zbiorów Książki Mówionej wysłano do 1654 osób łącznie 1093 paczki z płytami CD-audio i CD MP3, kasetami magnetofonowymi oraz filmami z audiodeskrypcją
- z Sekcji Zbiorów Książki Brajlowskiej wysłano do 1427 osób łącznie 2074 paczki (w paczce średnio 4 woluminy).

4. Rozwożenie książek bibliobusem:

- z Sekcji Zbiorów Książki Mówionej – do 47 osób
- z Sekcji Zbiorów Książki Brajlowskiej – do 146 osób.

5. Wypożyczanie książek na miejscu:

- w Sekcji Zbiorów Książki Mówionej – 675 osobom
- w Sekcji Zbiorów Książki Brajlowskiej – 49 osobom.

6. Digitalizacja i udostępnianie zdigitalizowanych zbiorów

W 2022 r., w związku z możliwością pracy zdalnej z uwagi na ogłoszenie stanu zagrożenia epidemicznego kontynuowana była digitalizacja archiwalnych roczników *Pochodni* – najstarszego czasopisma dla niewidomych w powojennej Polsce, wydawanego w alfabecie Braille'a od września 1948 r. jako Organ Zarządu Głównego Związku Pracowników Niewidomych RP; od czerwca 1951 r. „*Pochodnię*” wydaje Polski Związek Niewidomych. Pismo to ukazuje się do dnia dzisiejszego – obecnie jako dwumiesięcznik. Artykuły zamieszczane w czasopiśmie, pisane przeważnie przez niewidomych i słabowidzących autorów, dotyczą różnych przejawów życia osób z dysfunkcją wzroku, w tym zagadnień związanych ze szkolnictwem, oświatą dorosłych, działalnością kulturalną, rehabilitacją, pracą, życiem społecznym.

Aby na trwałe zachować treści zawarte w czasopiśmie i udostępnić je w formie elektronicznej szerokiemu gronu naszych czytelników, przepisywane są z brajla archiwalne numery (w 2022 r. przepisano numery z lat 1954 do lipca 1956 r.). Roczniki zachowane w zwykłym druku (w tym w maszynopisie) digitalizowane są poprzez skanowanie. Artykuły w pełnej treści zamieszczane są w komputerowej bazie zawartości czasopism tyflogicznych. Rozbudowywana jest również bibliografię innych czasopism związanych ze środowiskiem niewidomych.

W 2022 r. przepisano ogółem 2524 strony brajlowskie. Korekcie poddano 2499 stron. Zamieszczono w bazie 1892 artykuły w pełnej treści.

W Dziale Zbiorów dla Niewidomych na bieżąco biblioteka digitalizuje audiobooki do międzynarodowego standardu DAISY. W 2022 r. na wersję cyfrową przetworzono 1148 tytułów książek.

Książki wydane w zwykłym druku, na prośbę czytelników adaptowano do wersji cyfrowej dostępnej dla osób niewidomych i słabowidzących. W okresie sprawozdawczym przetworzono łącznie 24 książki (6696 stron).

W ramach udostępniania zdigitalizowanych zbiorów biblioteka proponuje czytelnikom usługę drukowania na zamówienie materiałów pismem punktowym Braille'a. W 2022 r. wydrukowaliśmy łącznie 8237 stron brajlowskich. Adaptacji do wersji brajlowskiej poddaliśmy 625 stron.

7. Czytelnictwo w 2022 r.:

obsługa czytelników:

- Sekcja Zbiorów Książki Mówionej – 2376,
- Serwis Wypożyczeń On-line – 149 186,
- Sekcja Zbiorów Książki Brajlowskiej – 1622,
- Sekcja Zbiorów Książki Tyflogicznej – 9.

nowi czytelnicy:

- Sekcja Zbiorów Książki Mówionej – 252,
- Serwis Wypożyczeń On-line – 209,
- Sekcja Zbiorów Książki Brajlowskiej – 15.

8. Kontakt z czytelnikami:

- aby sprawnie przekazywać bieżące informacje, np. o nowych nabytkach, wydarzeniach kulturalnych, czy recenzje książek, Dział Zbiorów dla Niewidomych wysyła do czytelników newslettery. W 2022 r. wysłane zostały 43 newslettery.
- dla osób, które nie korzystają z Internetu, w 2022 roku opracowano w DZdN katalog cyfrowych książek mówionych (*Katalog nowości czytelniczych książek mówionych w standardzie DAISY i formacie Czytak*) za okres od 01.10.2021 r. do 19.09.2022 r. Opracowanie *Dodatku do Katalogu Autorskiego* zawierającego wykaz nowych pozycji wydanych pismem punktowym, które zostały włączone do księgozbioru w 2022 r., zakończono w styczniu 2023 roku, ale informację o nowościach w zbiorach brajlowskich czytelnicy dostawali na bieżąco w wysyłanych do nich newsletterach.

Wspomniane katalogi drukowane są na zamówienie czytelników.

9. Współpraca z innymi organizacjami:

- ze Stowarzyszeniem Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Larix” im. Henryka Ruszczyca – w zakresie udostępniania uprawnionym czytelnikom DZdN książek mówionych otrzymanych nieodpłatnie od Stowarzyszenia „Larix”.

W 2022 r. Dział Zbiorów dla Niewidomych otrzymał od Stowarzyszenia „Larix” 182 tytuły odszyfrowanych książek mówionych w formacie Czytak,

- z Mazowieckim Stowarzyszeniem Pracy dla Niepełnosprawnych „De Facto” – polegająca na nieodpłatnym przekazywaniu przez Stowarzyszenie „De Facto” do Działu Zbiorów dla Niewidomych filmów z audiodeskrypcją na DVD i MP4 (w ramach projektu Krajowy Zasób Cyfrowych Filmów z Audiodeskrypcją dla Osób Niewidomych), gdzie udostępniane są one uprawnionym użytkownikom DZdN.

W 2022 r. DZdN otrzymał od Stowarzyszenia „De Facto” 31 filmów z audiodeskrypcją,

- z instytucjami z innych krajów w ramach projektu WIPO (Światowa Organizacja Własności Intelektualnej) pn. *ABC Global Books Consortium* (dawniej TIGAR), będącego międzynarodową platformą międzybibliotecznych wypożyczeń książek w formatach dostępnych dla osób niemogących czytać zwykłego druku.

W 2022 r. na platformę ABC Global Books przesłanych zostało 68 plików z kopiami utworów w dostępnych formatach a otrzymaliśmy 11 plików.

Działania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji wykonuje zadania Instytucji Pośredniczącej (IP) dla Działania 2.18 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), w ramach którego zaplanowano realizację niektórych elementów Programu Dostępność Plus (m.in. Działanie 27).

Działanie 27 Programu Dostępność Plus – Praca w administracji

W Działaniu 2.18 "Wysokiej jakości usługi administracyjne" PO WER, w ramach konkursu "Dostępny samorząd", w wyłonionych 24 projektach o łącznej wartości 1,8 mln zł (na działanie 27) kontynuowano wsparcie szkoleniowe jednostek samorządu terytorialnego w zakresie stosowania rozwiązań ułatwiających zatrudnianie osób niepełnosprawnych.

W konkursie zaplanowano wsparcie na średnim poziomie 2 pracowników, w tym co najmniej 1 pracownika w każdej wspieranej jednostce samorządu terytorialnego – ogółem 1620 osób w 810 jednostkach samorządu terytorialnego.

Liczba pracowników administracji publicznej objętych w 2022 r. wsparciem szkoleniowym z zakresu stosowania rozwiązań ułatwiających zatrudnianie osób niepełnosprawnych – 616. Łącznie od początku realizacji projektów w 2021 r. wsparciem objęto 1602 pracowników jednostek samorządu terytorialnego. Wartość środków finansowych przeznaczonych w 2022 r. na zadanie wyniosła ok. 0,9 mln zł.

Działania Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Ministerstwo podjęło współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie organizacji kiermaszu bożonarodzeniowego (16 grudnia 2022 r. odbył się pierwszy taki kiermasz). Wzięło w nim udział 9 organizacji pozarządowych, przy których działają Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ). Kiermasz, to forma wsparcia działalności statutowej organizacji pozarządowych. Dzięki niemu przybliżone zostało pracownikom Ministerstwa funkcjonowanie takich placówek oraz ich podopiecznych. Podczas kiermaszu umożliwiono uczestnikom WTZ poznanie Ministerstwa i spotkanie z pracownikami.

Działania Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury

W ramach szkolenia wstępnego aplikantów aplikacji sędziowskiej oraz aplikantów aplikacji uzupełniającej sędziowskiej w 2022 r. realizowane były następujące zajęcia dydaktyczne:

Blok cywilny

1. W ramach 23. zjazdu XI rocznika aplikacji sędziowskiej (w dniach od 14 do 16 marca 2022 r.) obejmującego tematykę prawa rodzinnego i opiekuńczego – postępowanie nieprocesowe, omawiano zagadnienia występujące na gruncie ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2022 r. poz. 2123), zwanej dalej „ustawą o ochronie zdrowia psychicznego” w tym spraw dotyczących ustanowienia opiekuna i kuratora m. in. dla osoby z niepełnosprawnościami; w ramach tych zajęć omawiano prawa osób z niepełnosprawnościami do leczenia i opieki medycznej, dostępu do sądu, w tym możliwości podejmowania samodzielnych czynności procesowych w ramach postępowań sądowych w

- tych kategoriach spraw; zagadnienia te były omawiane w ramach zajęć „B”, tj. ćwiczeń na aktach sądowych oraz w ramach zajęć „G”, tj. kazusów, a także w ramach zajęć „F” – repetytorium – przeszkolono 107 aplikantów.
2. W ramach 25. zjazdu XI rocznika aplikacji sędziowskiej (w dniach od 16 do 20 maja 2022 r.) dotyczącego prawa cywilnego materialnego, postępowania procesowego i nieprocesowego w sprawach osobowych i spadkowych, odbył się wykład przeprowadzony przez lekarza psychiatrę na temat stanu wyłączającego świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli przez testatora, wad oświadczenia woli i braku możliwości swobodnego podjęcia decyzji oraz wyrażenia woli, jak również sporządzania opinii na potrzeby postępowania sądowego w tym przedmiocie; w ramach tego wykładu omówione zostały m.in. zagadnienia dotyczące sporządzania testamentu przez osoby z niepełnosprawnościami, oraz kwestie ważności oświadczeń woli z uwagi na stan psychiczny – przeszkolono 107 aplikantów XI rocznika aplikacji sędziowskiej.
  3. Przeprowadzono zajęcia dotyczące tematyki zakazu dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach 27. zjazdu XI rocznika aplikacji sędziowskiej (w dniach od 18 do 22 lipca 2022 r.) dotyczącego zagadnień prawa pracy; tematyka ta była omawiana w ramach zajęć typu „G” – tj. rozwiązywania kazusów dotyczących podstawowych zagadnień prawa materialnego, w tym w sprawach z powództwa pracownika o odszkodowanie związane z dyskryminacją i mobbingiem; nadto zagadnienia te omawiano także w ramach zajęć typu „A” dotyczących omówienia orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczących europejskiego prawa pracy, w szczególności: równego traktowania i zakazu dyskryminacji w różnych wariantach (ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność) – przeszkolono 108 aplikantów.
  4. W ramach 23. zjazdu II rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej (w dniach od 20 do 21 sierpnia 2022 r.) obejmującego tematykę prawa rodzinnego i opiekuńczego – postępowanie nieprocesowe, omawiano zagadnienia występujące na gruncie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, w tym spraw dotyczących ustanowienia opiekuna i kuratora m. in. dla osoby niepełnosprawnej; w ramach tych zajęć omawiano prawa osób z niepełnosprawnościami do leczenia i opieki medycznej, dostępu do sądu, w tym możliwości podejmowania samodzielnych czynności procesowych w ramach postępowań sądowych w tych kategoriach spraw; zagadnienia te były omawiane w ramach zajęć „B” tj. ćwiczeń na aktach sądowych oraz w ramach zajęć „G” tj. kazusów – przeszkolono 72 aplikantów.
  5. W ramach 25. zjazdu II rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej (w dniach od 17 do 18 września 2022 r.) dotyczącego prawa cywilnego materialnego postępowania procesowego i nieprocesowego w sprawach osobowych i spadkowych, odbył się wykład przeprowadzony przez lekarza psychiatrę na temat stanu wyłączającego świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli przez testatora, wad oświadczenia woli i braku możliwości swobodnego podjęcia decyzji oraz wyrażenia woli, jak również sporządzania opinii na potrzeby postępowania sądowego w tym przedmiocie; w ramach tego wykładu omawiane są między innymi zagadnienia dotyczące sporządzania testamentu przez osoby z niepełnosprawnościami oraz kwestie ważności oświadczeń woli z uwagi na stan psychiczny – przeszkolono 71 aplikantów.
  6. W ramach 27. zjazdu II rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej przeprowadzono zajęcia dotyczące tematyki zakazu dyskryminacji osób niepełnosprawnych (w dniach od 15 do 16 października 2022 r.) dotyczącego zagadnień prawa pracy; tematyka ta była omawiana w ramach zajęć typu „G” – tj. rozwiązywania kazusów dotyczących podstawowych zagadnień prawa materialnego, w tym w sprawach z powództwa pracownika o odszkodowanie związane z dyskryminacją i mobbingiem; nadto zagadnienia te omawiano także w ramach zajęć typu „A” dotyczących omówienia orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczących europejskiego prawa pracy, w szczególności: równego traktowania i zakazu dyskryminacji w różnych wariantach (ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność) – przeszkolono 71 aplikantów.

Blok karny

1. W ramach bloku karnego szkolenia wstępnego aplikantów aplikacji sędziowskiej, prowadzonego przez OAS poruszane były zagadnienia dotyczące metodyki pracy sędziego w sprawach karnych w zakresie przesłuchania oskarżonego i świadka w procesie karnym, w tym z przepisów regulujących m. in. przesłuchanie świadka z niepełnosprawnością w zakresie miejsca przesłuchania oraz udziału w jego trakcie tłumacza języka migowego, biegłego lekarza czy psychologa; opisane szkolenia prowadzone były przy zastosowaniu nowoczesnych metod dydaktycznych, takich jak na przykład symulacje rozpraw i symulacja przesłuchania świadka, które dają aplikantom możliwość przyswojenia praktycznych umiejętności, w tym również w zakresie prowadzenia postępowania z udziałem osoby z niepełnosprawnością;
2. W trakcie zajęć warsztatowych z zakresu psychiatrii sądowej, poruszono m.in. zagadnienia dotyczące opiniowania osób z niepełnosprawnością intelektualną; wskazane powyżej zagadnienia były realizowane w 2022 r. w trakcie 4. zjazdu XIII rocznika aplikacji sędziowskiej (w dniach od 25 do 29 stycznia 2022 r.) – przeszkolono 181 aplikantów oraz w trakcie 3. zjazdu III rocznika aplikacji uzupełniającej sędziowskiej (w dniach od 15 do 16 października 2022 r.) – przeszkolono 73 aplikantów.

Szkolenia ustawiczne

1. Szkolenie pt.: „Komunikacja w toku postępowania sądowego z osobami dotkniętymi niepełnosprawnością”, sygn. C6/22 – zagadnienia szczegółowe, które były poruszane podczas szkolenia to m.in.: respektowanie praw osób dotkniętych niepełnosprawnością; zasady komunikacji z osobami dotkniętymi niepełnosprawnością; przełamywanie barier w komunikacji z osobami głuchymi, niemymi, niewidomymi lub niedowidzącymi; planowanie i organizacja czynności z udziałem osoby dotkniętej niepełnosprawnością w zależności od rodzaju niepełnosprawności; adresatami szkolenia byli: sędziowie, asesory sądowi, referendarze sądowi, asystenci sędziego, prokuratorzy, asesory prokuratury, asystenci prokuratorów; przeszkolono 48 osób; łączny koszt szkolenia wyniósł 37 441,80 zł.
2. Szkolenie pt. „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie”, sygn. K7/22 – zagadnienia szczegółowe, które były poruszane podczas szkolenia to m.in.: nakaz opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia – przesłanki, procedura wydania; rola prokuratora w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 11a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249, z późn. zm.); standardy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących przemocy domowej; przemoc w rodzinie w ujęciu psychologicznym – podstawowe zasady postępowania z osobami doznającymi przemocy w rodzinie z uwzględnieniem zasad postępowania z osobami o szczególnych potrzebach (dzieci, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami); zadania kuratorów sądowych, asystentów rodziny, pracowników ośrodków pomocy społecznej i pomocy w rodzinie w zakresie ochrony osób pokrzywdzonych; adresatami szkolenia byli: prokuratorzy, asesory prokuratury i asystenci prokuratorów; przeszkolono 164 osoby; łączny koszt szkolenia wyniósł 12 320,00 zł.
3. Szkolenie pt.: „Osoba dotknięta niepełnosprawnością w sądzie i prokuraturze – zadania urzędnika”, sygn. U5/22 – zagadnienia szczegółowe, które były poruszane podczas szkolenia to m.in.: osoba dotknięta niepełnosprawnością jako interesant; respektowanie praw osób dotkniętych niepełnosprawnością; zasady komunikacji z osobami dotkniętymi niepełnosprawnością fizyczną; psychologiczne aspekty kontaktu z osobami głuchymi, niemymi, niewidomymi lub niedowidzącymi; savoir vivre w stosunku do osób z niepełnosprawnością; adresatami szkolenia byli: urzędnicy sądów powszechnych i powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury; w szkoleniu wzięło udział 69 osób; łączny koszt szkolenia wyniósł 48 887,00 zł.

Działania Głównego Urzędu Statystycznego

Informacja o sposobie obsługi osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się zamieszczona jest na stronie internetowej Urzędu w Biuletynie Informacji Publicznej

<https://bip.stat.gov.pl/kontakt/informacje-dla-osob-z-niepełnosprawnościami/>. Na stronie tej zamieszczone są także kontakty telefoniczne i mailowe do pracowników Urzędów Statystycznych, do których należy kierować zapotrzebowanie w zakresie obsługi osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się.

Tematyka jednej z sesji III Kongresu Statystyki Polskiej poświęcona była niepełnosprawności. Dyskutowano między innymi na temat sposobu mierzenia wielowymiarowej jakości życia osób z niepełnosprawnościami na potrzeby polityki publicznej. Podjęto również wątek dotyczący dochodów i wydatków gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi.

W ramach III Kongresu Demograficznego 2021–2022, organizowanego przez Rządową Radę Ludnościową, Główny Urząd Statystyczny oraz Polskie Towarzystwo Statystyczne w dniu 12 maja 2022 r. w Gorzowie Wielkopolskim odbyła się konferencja naukowa „Sytuacja osób niepełnosprawnych. Portret demograficzny i społeczny”. Wygłoszone referaty dotyczyły szeroko pojętej problematyki wyzwań z jakimi borykają się osoby niepełnosprawne oraz możliwości zapewnienia im wsparcia instytucjonalnego przez instytucje publiczne.

Działania Służby Więziennej

W jednostkach penitencjarnych w 2022 r. prowadzono różnorodną działalność kulturalno-oświatową i sportową skierowaną do osadzonych przebywających w izolacji, w tym również osób z niepełnosprawnościami. Osadzeni z niepełnosprawnościami we wszystkich zakładach karnych i aresztach śledczych mogą korzystać z pełnej oferty zajęć dodatkowych, np. przedstawień teatralnych oraz koncertów muzycznych. W jednostkach penitencjarnych znajdują się również biblioteki, w których istnieje możliwość zamawiania książek na podstawie udostępnianego do celi katalogu, co jest szczególnie istotne w przypadku osób z niepełnosprawnością ruchu. W 2022 r. 103 biblioteki oferowały możliwość dostępu do audiobooków. W jednostkach penitencjarnych funkcjonują również siłownie wewnętrzne i zewnętrzne, z których 113 jest dostosowanych dla osób z niepełnosprawnościami.

Działania Instytutu Pracy i Praw Socjalnych

Osoby z niepełnosprawnościami są beneficjentami bezpośrednimi i pośrednimi działań badawczo-wdrożeniowych realizowanych w Instytucie Pracy i Spraw Socjalnych.

Projekt „Nowy model współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego”

W 2022 r. zakończono realizację ww. projektu, który finansowany był ze środków PO WER, którego celem było stworzenie, wdrożenie i promocja modelu współpracy instytucji lokalnych w przygotowaniu instytucji zatrudnienia socjalnego (Klubów i Centrów Integracji Społecznej) do świadczenia usług społecznych, w tym przede wszystkim usług opiekuńczych, których odbiorcami są osoby niepełnosprawne oraz osoby starsze.

W wyniku projektu został wypracowany podręcznik mający na celu wspieranie instytucji lokalnych w procesie aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez pozyskanie formalnych kwalifikacji do świadczenia usług społecznych. IPISS opublikował również monografię wieloautorską pt. „Zatrudnienie socjalne a rozwój usług społecznych w Polsce” (red. A. Sowa-Kofta, P. Poławski) stanowiącą podsumowanie działań projektowych, w tym przeprowadzonych w 2020 i 2021 r. przez IPISS badań podmiotów zatrudnienia socjalnego. Jednym z badanych obszarów były działania prowadzone na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

„Projekt „Łagodzenie skutków pandemii wśród grup wysokiego ryzyka – osoby 60+”

Osoby starsze z niepełnosprawnościami były bezpośrednimi beneficjentami działań prowadzonych w projekcie realizowanym we współpracy z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego (lider).

Celem projektu jest przygotowywanie i pilotaż modelu wsparcia osób starszych (60+) po okresie pandemii COVID-19. Prace badawcze i planowana interwencja ukierunkowane są na zweryfikowanie faktycznych potrzeb starszej populacji, a jednym z istotnych elementów jest ocena stanu zdrowia, ryzyka pogorszenia zdrowia psychicznego i sprawności funkcjonalnej osób starszych jak też opisanie wynikających z nich barier uniemożliwiających partycypację społeczną.

W 2022 r. przeprowadzone zostały badania empiryczne w populacji osób starszych województwa mazowieckiego (badania ilościowe – CATI) oraz trzech wybranych gmin województwa: Boguty-Pianki, Przasnysz i Wyszogród (badania jakościowe – IDI). We wskazanych gminach realizowane były działania pilotażowe skierowane do seniorów i obejmujące aktywizację społeczną, wsparcie psychologiczne, działania z obszaru pomocy społecznej, aktywizację zawodową i poradnictwo w zakresie możliwości poprawy sytuacji finansowej osób korzystających ze świadczeń systemu ubezpieczeń społecznych. Ważnymi odbiorcami działań projektowych w gminach były osoby z ograniczoną mobilnością. Do nich skierowano usługi asystenckie (Przasnysz) oraz usługi sąsiedzkie (Wyszogród). W Przasnyszu ponadto realizowane były działania o charakterze innowacji społecznej prowadząc aktywności kulturalno-artystyczne (np. robienie makramy) bezpośrednio w domach niemobilnych seniorów. Osoby z ograniczoną sprawnością uczestniczyły również w rehabilitacji i fizjoterapii zarówno we własnych domach jak i w ośrodkach rehabilitacyjnych, a gminy uczestniczące w projekcie zakupiły sprzęt rehabilitacyjny, z którego po zakończeniu projektu będą korzystali mieszkańcy wspólnot lokalnych.

Działania Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Istotą działań podejmowanych przez Kasę jest stworzenie warunków do pełnego, indywidualnego dostępu i zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych gwarantując uczestnictwo tych osób w życiu społecznym, przy uwzględnieniu istniejących zasobów i możliwości urzędu. Realizacja tego celu odbywała się w 2022 r. za pomocą następujących działań:

- stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych, w których analiza wykazała możliwość ich zastosowania,
- sporządzania opisu przedmiotu zamówienia z uwzględnieniem wymagań w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych oraz projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników – w przypadku zamówień przeznaczonych do użytku osób fizycznych, w tym pracowników zamawiającego,
- zawieranie w prowadzonych postępowaniach informacji i wymagań zapewnienia warunków dostępności lub wykorzystania uniwersalnego projektowania przez wykonawcę.

Działania Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (dalej: NCBR) na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki

„Rzeczy są dla ludzi” – konkurs w ramach Rządowego Programu „Dostępność Plus”

Realizacja programu została rozpoczęta w 2020 r., jako zadanie zlecone przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Celem zgłaszanych w konkursie projektów jest opracowanie rozwiązań, które w największym stopniu przyczynią się do poprawy jakości życia osób ze szczególnymi potrzebami i zapewnienia im niezależności.

W 2022 r. podpisano 4 umowy oraz zwiększono alokację na konkurs do 57,3 mln zł, co umożliwi zawarcie ostatniej umowy, a więc sfinansowane zostaną wszystkie pozytywnie ocenione wnioski. Pierwsze projekty rozpoczęły się w III kwartale 2021 r., w związku z czym projekty są na dość wczesnym etapie realizacji. Z pierwszych składanych raportów okresowych wynika, że początkowe etapy badań zostały wykonane bądź są w trakcie realizacji. Wykonawcy sprawozdają osiągnięcie pierwszych zakładanych kamieni milowych m.in. rozpoczęto prace nad budową egzemplarza laboratoryjnego opaski telemetrycznej (mobilnego urządzenia ubieralnego), która będzie wyposażona w czujniki do pomiaru takich parametrów jak np. puls, saturacja krwi, ruchu czy lokalizacja, czy opracowano i wytworzono 6 czujnikową matrycę zapewniającą detekcję biomarkerów (m.in. acetonu, etanolu, etylobenzenu itd.) wraz z pomiarem CO₂, Rh i temperatury. Powstały również pierwsze prototypy elementów

nowej konstrukcji mebli kuchennych przeznaczonych dla osób starszych i niepełnosprawnych, które zostały przebadane pod kątem poprawności pracy oraz wytrzymałości.

III.

INFORMACJA O FUNKCJONOWANIU W 2022 R. USTAWY Z DNIA 19 SIERPNIĄ 2011 R. O JĘZYKU MIGOWYM I INNYCH ŚRODKACH KOMUNIKOWANIA SIĘ

Uprawnienia osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się

W dniu 1 kwietnia 2012 r. weszła w życie ustawa o języku migowym, która m.in. określa zasady obsługi osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się (osoby uprawnione). Poniższa informacja została sporządzona na podstawie przepisów ustawy o języku migowym, wg. stanu obowiązującego w 2022 r.

Zgodnie z przepisami ww. ustawy osoba uprawniona ma prawo do skorzystania z pomocy osoby przybranej (osoba, która ukończyła 16 lat i została wybrana przez osobę uprawnioną w celu ułatwienia porozumienia z osobą uprawnioną i udzielenia jej pomocy w załatwieniu spraw w podmiotach zobowiązanych) w kontaktach z podmiotami zobowiązanymi, tj. organami administracji publicznej, jednostkami systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne, podmiotami leczniczymi, jednostkami Policji, Państwowej Straży Pożarnej, straży gminnej oraz jednostkami ochotniczymi działającymi w tych obszarach.

Organ administracji publicznej jest zobowiązany do udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się, w szczególności poprzez:

- korzystanie z poczty elektronicznej,
- przesyłanie wiadomości tekstowych, w tym z wykorzystaniem wiadomości SMS, MMS lub komunikatorów internetowych,
- komunikację audiowizualną, w tym z wykorzystaniem komunikatorów internetowych,
- przesyłanie faksów,
- strony internetowe spełniające standardy dostępności dla osób niepełnosprawnych;

oraz upowszechniania informacji o ww. usługach w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie.

Ponadto organ administracji publicznej zapewnia m.in. dostęp do świadczenia usług tłumacza polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM) i sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN). Świadczenie to może być realizowane również przez pracownika organu administracji publicznej posługującego się PJM lub SJM lub z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się. Świadczenie jest bezpłatne dla osoby niepełnosprawnej⁵⁶⁾.

Organ administracji publicznej zamieszcza wszystkie niezbędne informacje o organie i sposobach realizacji ustawy w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych.

Informacja z realizacji w 2022 r. uprawnień osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się

Informację sporządzono na podstawie danych przekazanych z 41 resortów i urzędów.

Zgodnie z tymi danymi osoby niepełnosprawne w niewielkim stopniu korzystały z ww. uprawnień.

---

⁵⁶⁾ W rozumieniu ustawy o rehabilitacji.

Informację na temat liczby osób uprawnionych korzystających z pomocy osoby przybranej lub ze świadczenia usług tłumacza języka migowego za okres od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r. przekazało 36 instytucji. W tym okresie w 19 urzędach nie było konieczności obsługi osoby uprawnionej.

Informację o udostępnianych środkach wspierających komunikowanie się przekazało 31 instytucji. 34 ministerstwa i urzędy udostępniają usługę fax i adresy e-mail. W 14 instytucjach dodatkowo uruchomiono usługę sms/mms, zaś 15 uruchomiło konta na różnych komunikatorach i serwisach społecznościowych. 19 ministerstw i urzędów poinformowało o możliwości komunikowania się poprzez elektroniczną platformę usług administracji publicznej (ePUAP). Specjalne formularze kontaktowe na swoich stronach internetowych uruchomiło 8 organów. Dodatkowo 8 instytucji zapewnia dostęp do pętli indukcyjnych.

36 instytucje przekazały informację na temat udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się, upowszechniania informacji o ww. usługach w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie oraz o zamieszczeniu wszystkich niezbędnych informacji o organie i sposobach realizacji ustawy w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych. Organy te umieszczają informację na stronach internetowych organu, w BIP, oraz na tablicach informacyjnych.

Z informacji przekazanych przez organy administracji publicznej wynika, że 28 z nich zapewnia usługi tłumacza języka migowego świadczone przez pracownika organu. W większości przypadków pracownicy ukończyli podstawowy kurs tego języka.

Świadczenie usługi tłumacza języka migowego realizowanej przez tłumacza języka migowego zapewniają 22 organy, z czego z usługi tłumacza języka migowego on-line (wideotelefon) korzysta 10 instytucji.

Działalność Polskiej Rady Języka Migowego w 2022 r.

Szczegółowa informacja na temat działalności Polskiej Rady Języka Migowego znajduje się w części dotyczącej realizacji prawa dziewiątego Karty Praw Osób Niepełnosprawnych „Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych”.

Dofinansowanie kosztów szkolenia języka migowego lub tłumacza przewodnika⁵⁷⁾

Osoby uprawnione (osoby doświadczające trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się), członkowie ich rodzin oraz osoby mające stały lub bezpośredni kontakt z osobami uprawnionymi, mogą złożyć w PFRON wniosek o dofinansowanie kosztów szkolenia języka migowego lub tłumacza przewodnika.

Wysokość przyznanego dofinansowania nie może być wyższa niż 20% przeciętnego wynagrodzenia.

Dofinansowanie kosztów szkolenia jest uzależnione od typu wnioskodawcy i wynosi:

- dla osoby uprawnionej – nie więcej niż 95% kosztów szkolenia,
- dla członka rodziny osoby uprawnionej oraz osoby mającej z nią stały lub bezpośredni kontakt – nie więcej niż 90% kosztów szkolenia.

Kwota przekazanego dofinansowania nie może być wyższa od faktycznego kosztu uczestnictwa wnioskodawcy w szkoleniu.

W ramach zadania dofinansowanie może być przyznane na :

---

⁵⁷⁾ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 lutego 2023 r. r. w sprawie dofinansowania kosztów szkolenia języka polskiego, polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego, sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych oraz tłumacza-przewodnika (Dz. U. poz. 532).

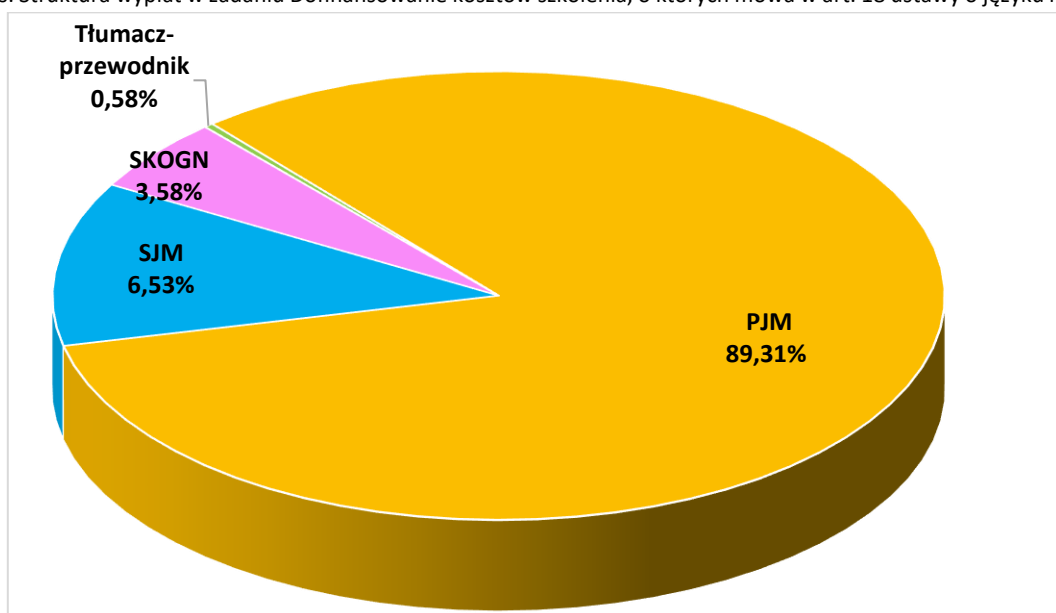
- PJM – polski język migowy,
- SJM – system językowo-migowy,
- SKOGN – sposób komunikowania się osób głuchoniewidomych,
- tłumacza-przewodnik.

Ustawą z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 r. poz. 103, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o pomocy obywatelom Ukrainy”, wprowadzono nową formę szkolenia w postaci języka polskiego – rozumianego jako język polski w piśmie nauczany metodą glottodydaktyczną.

PFRON wypłacił środki finansowe w wysokości 3 498 451,21 zł.

Objęto wsparciem 3 847 osób.

Wykres: Struktura wypłat w zadaniu Dofinansowanie kosztów szkolenia, o których mowa w art. 18 ustawy o języku migowym

Źródło: Opracowanie PFRON

PODSUMOWANIE

Z zadań zrealizowanych, kontynuowanych lub zapoczątkowanych w 2022 r. przez ministerstwa i urzędy wybrano niektóre istotne działania, w tym o charakterze systemowym, dzięki którym osoby niepełnosprawne będą mogły korzystać z przysługującego im prawa.

Dane statystyczne (podsumowanie)

Według danych za IV kwartał 2022 r. w systemie EKSMOoN⁵⁸⁾ zarejestrowanych było 223 593 osób niepełnosprawnych w wieku do 16 lat oraz 3 103 574 osób niepełnosprawnych, które ukończyły 16 rok życia, w tym:

- - 1 013 755 osób z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności,
- - 1 441 037 osób z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności,
- - 648 782 osób z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Według wyników EHIS 2019 w Polsce żyło wówczas 22,6% osób niepełnosprawnych biologicznie, z czego 6,4% to osoby z poważnymi ograniczeniami a 16,3% osoby z niezbyt poważnymi ograniczeniami sprawności. Częstość występowania niepełnosprawności biologicznej rośnie wraz z wiekiem, gwałtownie po ukończeniu 50 roku życia, sięgając 79% w grupie seniorów (80 lat lub więcej). Jednocześnie wśród osób najstarszych zaobserwowano relatywnie wysoki udział osób z poważnymi ograniczeniami w codziennym funkcjonowaniu – 38,4%.

Najważniejsze działania podjęte w 2022 r. w obszarze:

Dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym

16 lutego 2021 r. została przyjęta uchwałą nr 27 Rady Ministrów (M.P. poz. 218) Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030.

Zgodnie z przyjętymi założeniami i zapisami Strategii realizacja działań w niej zaplanowanych odbywa się na podstawie planów określonych dla poszczególnych działań, przyjmowanych przez podmioty koordynujące dane działania. Całość wdrażania Strategii koordynuje Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

W ramach poszczególnych działań znalazły się działania o charakterze legislacyjnym i pozalegisacyjnym, w tym programowym i projektowym.

Ochrony zdrowia

---

⁵⁸⁾ Kwartalne informacje o liczbie osób niepełnosprawnych przedstawione na podstawie orzeczeń o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (na podstawie danych gromadzonych w SI EKSMOoN- Elektronicznym Krajowym Systemie Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności). Dane dotyczą jedynie osób niepełnosprawnych, które otrzymały orzeczenia o niepełnosprawności lub jej stopniu wydane przez powiatowe lub wojewódzkie zespoły ds. orzekania (orzeczenia dla celów pozarentowych). Dane nie obejmują osób posiadających równoważne orzeczenie wydane przez inny organ do tego uprawniony np. orzeczeń o częściowej/całkowitej niezdolności do pracy lub samodzielnej egzystencji wydawanych przez lekarzy orzeczników ZUS/KRUS.

W 2022 r. Narodowy Fundusz Zdrowia aż dwukrotnie zwiększył wartość punktu rozliczeniowego w podpisanych umowach: najpierw o 4,5% od kwietnia 2022 r. a następnie od 1 lipca 2022 r. wartość punktu rozliczeniowego w poszczególnych zakresach świadczeń została podwyższona zgodnie z rekomendacją Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji (obwieszczenie Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji z dnia 13 lipca 2022 r. w sprawie rekomendacji nr 65/2022 z dnia 13 lipca 2022 r. Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji w sprawie zmiany sposobu lub poziomu finansowania świadczeń opieki zdrowotnej), która powstała w ślad za ustawą z dnia 26 maja 2022 r. o zmianie ustawy o sposobie ustalania najniższego wynagrodzenia zasadniczego niektórych pracowników zatrudnionych w podmiotach leczniczych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 1352).

Rehabilitacji społecznej

W 2022 r. ogłoszono rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 października 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. poz. 2128).

Celem nowelizacji rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. z 2019 r. poz. 1605, z późn. zm.) było zwiększenie wysokości dofinansowania kosztów rocznego pobytu jednego uczestnika w WTZ oraz dofinansowania kosztów rocznego pobytu osoby niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zatrudnionej w ZAZ.

Rozporządzenie podniosło wysokość dofinansowania w WTZ w 2022 r. z kwoty 24 096 zł do kwoty 25 896 zł, do kwoty w wysokości 27 696 zł w 2023 r., 29 496 zł w 2024 r. oraz 31 296 zł w 2025 r. i w latach następnych. Rozporządzenie podwyższyło dotychczasową kwotę o 1 800 zł w 2022 r, o 1 800 zł w 2023 r. o kwotę 1800 zł w 2024 r. oraz o kwotę 1800 zł w 2025 r.

Rozporządzenie podniosło również kwotę dofinansowania w ZAZ w roku 2022 z kwoty 27 500 zł do kwoty 28 500 zł, do kwoty 31 000 zł w 2023 i w latach następnych. Rozporządzenie podwyższyło dotychczasową kwotę o 1 000 zł w 2022 r i o 2 500 zł w 2023 r.

Szkolnictwa wyższego i edukacji

W związku z trwającym od roku 2020 r. na terytorium RP stanem epidemii Minister Edukacji i Nauki wprowadził ułatwienia w funkcjonowaniu przedszkoli i szkół w zakresie m.in. organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania, którym obejmowani mogą być również dzieci i uczniowie z niepełnosprawnościami posiadający jednocześnie odpowiednio, orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania wydane ze względu na stan zdrowia uniemożliwiający albo znacznie utrudniający uczęszczanie do szkoły.

Znowelizowane przepisy prawa oświatowego umożliwiły również w roku szkolnym 2021/2022 (trwającym do 31 sierpnia 2022 r.) dyrektorom przedszkoli i szkół zorganizowanie dzieciom i uczniom posiadającym odpowiednio, orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, w sposób bezpieczny mimo pandemii, wszystkich zajęć edukacyjnych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość w wymiarze wskazanym w ww. przepisach prawa lub zorganizowanie tych zajęć w wersji mieszanej: częściowo w bezpośrednim kontakcie z nauczycielem i częściowo w inny sposób np. z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Dyrektorzy przedszkoli i szkół mogli wprowadzać taką organizację zajęć wyłącznie na wniosek rodziców dziecka lub ucznia. Jednocześnie, zajęcia indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania mogły być prowadzone również w dotychczasowy sposób, tj. w bezpośrednim i indywidualnym kontakcie dziecka/ucznia z nauczycielem.

Ustawa o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin – według stanu na 31 grudnia 2022 r. została wpisana do wykazu prac legislacyjnych Rady Ministrów (nr wpisu UD319).

W ustawie zaprojektowano rozwiązania na rzecz podniesienia jakości edukacji włączającej, w tym wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci i wsparcia rodzin (zastępujących obecne wczesne wspomaganie rozwoju dziecka). Zwiększenie uczestnictwa dzieci wynika z zaleceń Komitetu do spraw osób niepełnosprawnych, dotyczących zapewnienia przez państwa znaczącego udziału dzieci w wypracowywaniu i wdrażaniu polityki i programów na rzecz realizacji wszystkich 17 celów zrównoważonego rozwoju, w zakresie, w jakim dotyczą dzieci. Poprawa dostępu do wczesnego rozpoznawania potrzeb dzieci i uczniów oraz ich rodzin, a także systematycznie prowadzone działania związane z identyfikowaniem i znoszeniem barier w zakresie dostępności procesu nauczania-uczenia się, będą sprzyjały rozwojowi osobowemu wszystkich dzieci i uczniów, w tym rozwojowi ich uzdolnień i talentów. Pozwoli to na lepsze przygotowanie absolwentów wszystkich szkół do samodzielnego, niezależnego życia i włączenia w życia społeczne.

Kultury i mediów

Poprawa dostępności usług medialnych – III etap wejścia w życie ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji (Dz. U. poz. 915)

Poprawa dostępności usług medialnych, w tym filmów i materiałów telewizyjnych, poprzez zobowiązanie nadawców telewizyjnych do emitowania docelowo 50% programów z napisami na żywo i z audiodeskrypcją. Zapewnienie, aby co najmniej 50% czasu nadawania programów telewizyjnych posiadało udogodnienia dla niepełnosprawnych (audiodeskrypcję, napisy dla niesłyszących, tłumaczenie na język migowy). Ustawowe rozwiązanie wdrażane jest stopniowo, zgodnie z poniższym harmonogramem. W 2022 r. trwał III etap wdrażania wymogów ustawowych. Harmonogram wdrażania – w 2022 r. i 2023 r. co najmniej 35% kwartalnego czasu nadawania programu.

Poprawa dostępności usług medialnych na żądanie (VOD) – I etap wejścia w życie ustawy z dnia 11 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii (Dz. U. poz. 1676).

W zakresie nałożenia na podmioty dostarczające audiowizualne usługi medialne na żądanie (VOD) obowiązku zapewnienia, aby docelowo co najmniej 30% utworów z katalogu VOD zawierało udogodnienia dla osób z dysfunkcjami wzroku i słuchu. Wymóg zapewnienia dostępności wszedł w życie 1 stycznia 2022 r. i jest wdrażany zgodnie z przyjętym w ustawie harmonogramem, który przewiduje, że w 2022 r. co najmniej 5% audycji zawiera udogodnienia dla osób z dysfunkcjami wzroku i słuchu.

Rynku pracy

W 2022 r. kontynuowane były prace związane z realizacją projektu „Włączenie wyłączonej – aktywne instrumenty wsparcia osób niepełnosprawnych na rynku pracy”. Celem projektu jest wypracowanie i przetestowanie różnych form wsparcia aktywizacji zawodowej, zarówno pomocy w poszukiwaniu i utrzymaniu zatrudnienia, jak i instrumentów pomagających osobom niepełnosprawnym w założeniu firmy.

W 2022 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kontynuował realizację poniższych programów, których celem jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych:

- Pilotażowy program „ABSOLWENT”,
- Program „STABILNE ZATRUDNIENIE – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej”,

Infrastruktury (likwidacji barier funkcjonalnych)

Z informacji nadesłanych przez wszystkich Ministrów i Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów jednoznacznie wynika, że znaczna część ogólnodostępnych budynków w każdym resorcie i w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów jest już dostępna dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich, osób niewidomych i niesłyszących. Otoczenie budynków w przeważającej większości również jest już dostępne dla osób niepełnosprawnych (m.in. miejsca parkowania). Prace w tym zakresie – jak wynika z nadesłanej informacji – będą kontynuowane w latach następnych.

Sportu

Opracowane zostały następujące programy dofinansowania zadań publicznych mające na celu zabezpieczenie realizacji cyklu szkoleniowego zawodników z niepełnosprawnościami oraz ich udziału we współzawodnictwie sportowym:

- 3) „Program dofinansowania ze środków budżetu państwa zadań związanych z przygotowaniem zawodników kadry narodowej do udziału w igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata i Europy w 2022 roku”;
- 4) „Program dofinansowania ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej zadań z obszaru wspierania szkolenia sportowego i współzawodnictwa osób niepełnosprawnych w 2022 roku”.

Zadania realizowane były przez polskie związki sportowe oraz organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w obszarze sportu wyczynowego osób z niepełnosprawnościami.

W 2022 r. w sportach i konkurencjach paraolimpijskich sportowcy z niepełnosprawnościami zdobyli 66 medali (13 złotych, 22 srebrne i 31 brązowych). Stypendia sportowe otrzymało 193 zawodników (64 kobiety i 129 mężczyzn).

W Letnich Igrzyskach Głuchych, które odbyły się w Caxias do Sul w Brazylii w dniach 1–15 maja 2022 r. polscy reprezentanci wywalczyli 42 medale, w tym 8 złotych, 22 srebrne i 12 brązowych, zajmując 6 miejsce w klasyfikacji medalowej Igrzysk.

W 2022 r. sportowcy niesłyszący wywalczyli w zawodach mistrzowskich 52 medale (11 złotych, 23 srebrne, 18 brązowych). Stypendia sportowe otrzymało 187 członków kadry narodowej (74 kobiety i 113 mężczyzn).

W 2022 r. w sportach i konkurencjach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych zawodnicy z niepełnosprawnościami, startując w mistrzostwach świata (m.in. w szachach i żeglarstwie) oraz w mistrzostwach Europy (m.in. w lekkoatletyce, kręglarstwie showdown, tańcu na wózkach) zdobyli 101 medali (40 złotych, 37 srebrnych, 24 brązowe). Stypendia sportowe otrzymało 45 zawodników (12 kobiet i 33 mężczyzn).

UCHWAŁA
SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych¹

§ 1.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje, że osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. Sejm stwierdza, iż oznacza to w szczególności prawo osób niepełnosprawnych do:

- 1) dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym,
- 2) dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny,
- 3) dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną,
- 4) nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej,
- 5) pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych,
- 6) pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych,
- 7) zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym,
- 8) życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:
  - dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,
  - swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,
  - dostępu do informacji,
  - możliwości komunikacji międzyludzkiej,
- 9) posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych,
- 10) pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

§ 2.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej stwierdzając, iż powyższe prawa wynikają z Konstytucji, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji Praw Dziecka, Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, aktów prawa międzynarodowego i wewnętrznego, wzywa Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i władze samorządowe do podjęcia działań ukierunkowanych na urzeczywistnienie tych praw.

---

¹ M.P. poz. 475.

§ 3.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wzywa Rząd Rzeczypospolitej Polskiej do składania corocznie, w terminie do dnia 30 czerwca, informacji o podjętych działaniach w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

**WYKAZ MINISTRÓW I URZĘDÓW,
KTÓRE NADESŁAŁY INFORMACJĘ O DZIAŁANIACH PODEJMOWANYCH W 2022 R. NA RZECZ OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Ministrowie/Ministerstwa

- 1) Andrzej Adamczyk - Minister Infrastruktury,
- 2) Mariusz Kamiński - Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- 3) Piotr Gliński - Wicepremier, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 4) Waldemar Buda – Minister Rozwoju i Technologii,
- 5) Henryk Kowalczyk – Wicepremier, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
- 6) Mariusz Błaszczak - Minister Obrony Narodowej,
- 7) Magdalena Rzeczkowska - Minister Finansów,
- 8) Grzegorz Puda – Minister Funduszy i Polityki Regionalnej,
- 9) Adam Niedzielski - Minister Zdrowia,
- 10) Zbigniew Rau - Minister Spraw Zagranicznych,
- 11) Przemysław Czarnek - Minister Edukacji i Nauki,
- 12) Zbigniew Ziobro - Minister Sprawiedliwości,
- 13) Jacek Sasin – Wicepremier, Minister Aktywów Państwowych,
- 14) Anna Moskwa – Minister Klimatu i Środowiska,
- 15) Kamil Bortniczuk - Minister Sportu i Turystyki

Urzędy

1. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
2. Centralny Instytut Ochrony Pracy
3. Centralny Zarząd Służby Więziennej
4. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
5. Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego
6. Główny Urząd Nadzoru Budowlanego
7. Główny Urząd Statystyczny
8. Instytut Pracy i Spraw Socjalnych
9. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
10. Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej
11. Komenda Główna Policji
12. Komenda Główna Straży Granicznej
13. Narodowy Fundusz Zdrowia
14. Ochotnicze Hufce Pracy
15. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
16. Urząd Komunikacji Elektronicznej
17. Urząd Lotnictwa Cywilnego
18. Urząd Ochrony Danych Osobowych
19. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
20. Urząd Transportu Kolejowego
21. Urząd Zamówień Publicznych
22. Zakład Ubezpieczeń Społecznych
23. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
24. Krajowe Biuro Wyborcze
25. Państwowa Inspekcja Pracy
26. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Tabele Ministerstwa Edukacji i Nauki do Informacji dotyczącej istotnych działań zrealizowanych, kontynuowanych, podjętych w 2022 r.

Tabela nr 1. Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci wg wieku dzieci i typu jednostki organizacyjnej według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

Typ podmiotu	wiek										Razem
	mniej niż 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
przedszkole	29	270	699	2 928	5 155	6 323	5 934	2 145	646	2	24 131
szkoła podstawowa	17	134	362	634	1 048	1 377	1 787	745	183	1	6 288
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	168	1 139	1 968	3 197	4 635	5 699	5 928	1 537	333	2	24 606
poradnia specjalistyczna	35	252	347	396	542	606	629	114	21		2 942
specjalny ośrodek wychowawczy		1	3	17	23	21	16	7	3		91
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	40	297	636	998	1 454	1 847	1 899	864	336	1	8 372
ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy	60	257	420	569	709	859	901	342	149	3	4 269
zespół wychowania przedszkolnego						2					2
punkt przedszkolny	3	50	132	451	743	785	721	327	126		3 338
Razem	352	2 400	4 567	9 190	14 309	17 519	17 815	6 081	1 797	9	74 039

Tabela nr 2. Wychowanie przedszkolne według wieku, z podziałem na wieś i miasto, według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ jednostki	obszar	liczba placówek	liczba dzieci	wiek					
				2	3	4	5	6	7 i powyżej
przedszkole	miasto	9 381	928 168	15 525	207 258	236 384	250 444	211 087	7 470
	wieś	4 357	317 238	6 110	71 347	84 522	87 551	66 393	1 315
oddział przedszkolny w szkole podstawowej	miasto	1 793	78 136	189	5 647	7 792	13 501	48 519	2 488
	wieś	5 492	181 726	1 575	22 885	34 091	49 611	71 839	1 725
zespół wychowania przedszkolnego	miasto	1	10	1	4	1	3	1	0
	wieś	44	654	15	219	233	161	23	3
punkt przedszkolny	miasto	693	11 468	377	2 524	3 026	2 926	1 898	717
	wieś	706	12 659	394	4 297	4 652	2 635	613	68
razem		22 467	1 530 059	24 186	314 181	370 701	406 832	400 373	13 786

Tabela nr 3. Liczba dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego według rodzajów niepełnosprawności w placówkach wychowania przedszkolnego według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ jednostki	liczba placówek	liczba dzieci ogółem	liczba dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego										
			z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	słabowidzący	nieślyszący	słabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	razem
przedszkole	13 738	1 245 406	7 185	24	781	261	1 227	2 260	846	48	13 139	19 099	44 870
oddział przedszkolny w szkole podstawowej	7 285	259 862	1 150	7	148	83	203	725	242	12	1 810	2 523	6 903
zespół wychowania przedszkolnego	45	664	6	0	0	0	1	0	0	0	2	7	16
punkt przedszkolny	1 399	24 127	939	0	17	9	35	108	43	3	486	3 262	4 902
razem	22 467	1 530 059	9 280	31	946	353	1 466	3 093	1 131	63	15 437	24 891	56 691

Tabela nr 4. Liczba szkół dla dzieci lub młodzieży z podziałem na typy i rodzaje według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	szkoły ogólnodostępne bez oddziałów integracyjnych i bez oddziałów specjalnych		szkoły ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi		szkoły ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi		szkoły ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi i z oddziałami integracyjnymi		szkoły integracyjne		szkoły specjalne		ogółem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
szkoła podstawowa	11 582	82,6%	1 268	9,0%	80	0,6%	63	0,4%	74	0,5%	951	6,8%	14 018	100,0%
liceum ogólnokształcące	2 187	91,2%	73	3,0%	3	0,1%	2	0,1%	23	1,0%	109	4,5%	2 397	100,0%
technikum	1 796	96,5%	23	1,2%	3	0,2%	1	0,1%	1	0,1%	37	2,0%	1 861	100,0%
szkoła policealna	230	93,5%	1	0,4%	1	0,4%	0	0,0%	0	0,0%	14	5,7%	246	100,0%
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	560	100,0%	560	100,0%
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	53	98,1%	1	1,9%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	54	100,0%
ogólnokształcąca szkoła muzyczna II stopnia	34	97,1%	1	2,9%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	35	100,0%
liceum sztuk plastycznych	61	98,4%	1	1,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	62	100,0%
ogólnokształcąca szkoła baletowa	5	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	5	100,0%
Poznańska szkoła chóralna	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%
Bednarska Szkoła Realna	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%
policealna szkoła muzyczna	4	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	4	100,0%
policealna szkoła plastyczna	9	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	9	100,0%
branżowa szkoła I stopnia	1 221	73,0%	33	2,0%	9	0,5%	0	0,0%	13	0,8%	396	23,7%	1 672	100,0%
branżowa szkoła II stopnia	33	73,3%	0	0,0%	1	2,2%	0	0,0%	0	0,0%	11	24,4%	45	100,0%
razem	17 217	82,1%	1 401	6,7%	97	0,5%	66	0,3%	111	0,5%	2 078	9,9%	20 970	100,0%

Tabela nr 5. Liczba uczniów ogółem w szkołach dla dzieci lub młodzieży z podziałem na typy i rodzaje szkół według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ podmiotu	szkoła ogólnodostępna bez oddziałów integracyjnych i bez oddziałów specjalnych		szkoła ogólnodostępna z oddziałami integracyjnymi		szkoła ogólnodostępna z oddziałami specjalnymi		szkoła ogólnodostępna z oddziałami integracyjnymi i z oddziałami specjalnymi		szkoła integracyjna		szkoła specjalna		razem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
szkoła podstawowa	2 484 273	79,8%	517 504	16,6%	22 567	0,7%	24 967	0,8%	10 341	0,3%	51 558	1,7%	3 111 210	100,0%
liceum ogólnokształcące	693 896	95,6%	24 757	3,4%	575	0,1%	131	0,0%	2 992	0,4%	3 522	0,5%	725 873	100,0%
technikum	698 045	98,2%	10 705	1,5%	500	0,1%	783	0,1%	122	0,0%	899	0,1%	711 054	100,0%
szkoła policealna	17 885	98,4%	95	0,5%	4	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	199	1,1%	18 183	100,0%
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	12 711	100,0%	12 711	100,0%
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	9 728	96,6%	342	3,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	10 070	100,0%
ogólnokształcąca szkoła muzyczna II stopnia	3 582	97,4%	95	2,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	3 677	100,0%
liceum sztuk plastycznych	9 882	97,4%	262	2,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	10 144	100,0%
ogólnokształcąca szkoła baletowa	655	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	655	100,0%
Poznańska szkoła chóralna	139	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	139	100,0%
Bednarska Szkoła Realna	169	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	169	100,0%
policealna szkoła muzyczna	133	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	133	100,0%
policealna szkoła plastyczna	330	100,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	330	100,0%
branżowa szkoła I stopnia	174 135	89,3%	5 958	3,1%	2 261	1,2%	0	0,0%	805	0,4%	11 885	6,1%	195 044	100,0%
branżowa szkoła II stopnia	1 138	89,5%	0	0,0%	41	3,2%	0	0,0%	0	0,0%	93	7,3%	1 272	100,0%
razem	4 093 990	85,3%	559 718	11,7%	25 948	0,5%	25 881	0,5%	14 260	0,3%	80 867	1,7%	4 800 664	100,0%

Tabela nr 6. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych (suma tabel nr 7-11) według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:										razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	14 427	24	4 795	536	5 988	21 979	2 114	63	17 985	39 951	107 862
liceum ogólnokształcące	751	18	701	155	929	303	2	0	1 501	6 602	10 962
technikum	486	1	653	107	1 096	702	4	0	1 259	4 340	8 648
szkoła policealna	2	2	6	1	0	1	0	0	3	3	18
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	5	0	1	0	5	0	0	0	9	41	61
ogólnokształcąca szkoła muzyczna II stopnia	1	1	1	0	1	0	0	0	1	15	20
liceum sztuk plastycznych	6	0	7	4	23	0	0	0	12	120	172
Bednarska Szkoła Realna	0	0	0	0	0	0	0	0	1	11	12
branżowa szkoła I stopnia	436	0	201	21	316	3 500	14	0	465	952	5 905
branżowa szkoła II stopnia	6	0	1	0	6	9	0	0	2	3	27
razem	16 120	46	6 366	824	8 364	26 494	2 134	63	21 238	52 038	133 687

Tabela nr 7. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:										
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	nieusłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	razem
szkoła podstawowa	4 140	8	1 210	186	1 491	5 570	579	7	6 256	11 170	30 617
liceum ogólnokształcące	151	2	95	22	77	63	1	0	310	888	1 609
technikum	32	0	25	2	35	14	0	0	57	175	340
szkoła policealna	0	2	3	1	0	0	0	0	2	2	10
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
liceum sztuk plastycznych	0	0	1	0	1	0	0	0	0	7	9
branżowa szkoła I stopnia	53	0	14	4	19	293	0	0	37	94	514
razem	4 376	12	1 348	215	1 623	5 940	580	7	6 662	12 338	33 101

Tabela nr 8. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:										
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	nieusłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	razem
szkoła podstawowa	536	0	34	11	70	298	108	6	116	458	1 637
liceum ogólnokształcące	9	0	1	0	2	0	0	0	3	43	58
technikum	9	0	0	1	11	0	0	0	0	29	50
szkoła policealna	1	0	0	0	0	1	0	0	1	1	4
branżowa szkoła I stopnia	40	0	2	0	4	173	0	0	10	24	253
branżowa szkoła II stopnia	3	0	0	0	6	0	0	0	0	0	9
razem	598	0	37	12	93	472	108	6	130	555	2 011

Tabela nr 9. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych bez oddziałów specjalnych i bez oddziałów integracyjnych według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:										razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	siabowidzacy	nieslyszacy	siaboslyszacy	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	8 335	11	3 399	308	4 244	15 359	1 212	46	10 567	26 089	69 570
liceum ogólnokształcące	504	14	584	126	825	195	1	0	1 056	5 118	8 423
technikum	436	1	621	103	1 037	688	4	0	1 175	4 055	8 120
szkoła policealna	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	4
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	5	0	1	0	5	0	0	0	9	39	59
ogólnokształcąca szkoła muzyczna II stopnia	1	1	1	0	1	0	0	0	1	15	20
liceum sztuk plastycznych	6	0	6	4	22	0	0	0	12	113	163
Bednarska Szkoła Realna	0	0	0	0	0	0	0	0	1	11	12
branżowa szkoła I stopnia	333	0	183	17	291	3 001	13	0	388	813	5 039
branżowa szkoła II stopnia	3	0	1	0	0	9	0	0	2	3	18
razem	9 624	27	4 799	558	6 425	19 252	1 230	46	13 211	36 256	91 428

Tabela nr 10. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi i z oddziałami integracyjnymi według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:										razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	słabowidzący	niestyszący	słabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	924	4	105	16	120	482	145	2	489	1 003	3 290
liceum ogólnokształcące	11	0	0	0	2	1	0	0	3	58	75
technikum	8	0	7	1	11	0	0	0	19	71	117
razem	943	4	112	17	133	483	145	2	511	1 132	3 482

Tabela nr 11. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach integracyjnych według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:										razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	słabowidzący	niestyszący	słabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	492	1	47	15	63	270	70	2	557	1 231	2 748
liceum ogólnokształcące	76	2	21	7	23	44	0	0	129	495	797
technikum	1	0	0	0	2	0	0	0	8	10	21
branżowa szkoła I stopnia	10	0	2	0	2	33	1	0	30	21	99
razem	579	3	70	22	90	347	71	2	724	1 757	3 665

Tabela nr 12. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach specjalnych według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:										razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	słabowidzący	niestyszący	słabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	19772	68	283	379	415	11432	7610	676	707	2989	44331
liceum ogólnokształcące	145	27	78	60	71	25	0	0	117	510	1033
technikum	140	25	138	142	104	0	0	0	110	145	804
szkoła policealna	26	13	19	34	15	5	0	0	50	37	199
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	6171	0	0	0	0	0	5582	958	0	0	12711
branżowa szkoła I stopnia	2175	11	77	109	111	5960	5	0	149	683	9280
branżowa szkoła II stopnia	19	1	19	12	17	2	0	0	6	7	83
razem	28 448	145	614	736	733	17 424	13 197	1 634	1 139	4 371	68 441

Tabela nr 13. Liczba wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych i specjalnych ośrodków wychowawczych według danych SIO, stan na 30 września 2022r.

rodzaj ośrodka	liczba wychowanków
specjalny ośrodek wychowawczy	1 108
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	9 001
razem	10 109

Tabela nr 14. Liczba osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim będących uczestnikami zajęć rewalidacyjno-wychowawczych w formie indywidualnej lub zespołowej według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

jednostka systemu oświaty	liczba uczestników zajęć rewalidacyjno-wychowawczych		
	indywidualnych	zespołowych	razem
przedszkole	53	64	117
szkoła podstawowa	806	2 072	2 878
liceum ogólnokształcące	3		3
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	10	40	50
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	2	10	12
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	98	1 903	2 001
ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy	86	2 737	2 823
punkt przedszkolny	6	2	8
razem	1 064	6 828	7 892

Tabela nr 15. Liczba osób dorosłych niepełnosprawnych² uzupełniających wykształcenie lub kontynuujących naukę w szkołach dla dorosłych według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

jednostka systemu oświaty	liczba niepełnosprawnych słuchaczy
szkoła podstawowa	4
liceum ogólnokształcące	1
szkoła policealna	64
szkoła muzyczna I stopnia	109
szkoła muzyczna II stopnia	4
branżowa szkoła II stopnia	33
razem	215

Tabela nr 16. Kwota subwencji naliczana poszczególnymi wagami na uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego (w tys. zł):

waga	2022
P ₅	517 166
P ₆	498 324
P ₇	627 186
P ₈	5 242 603
P ₉	135 562
P ₃₉	35 811
P ₄₀	53 308
P ₄₁	7 685
P ₅₇	15 265
P ₅₉	1 903
P ₆₂	518 509
P ₆₃	51712
P ₆₄	13 466
P ₆₅	222 907
P ₆₆	6 512
P ₆₇	2 006 764
P ₆₉	343 617
P ₇₁	306 813
P ₇₂	65 719
razem	10 670 832

Tabela nr 17. Zbiorcze zestawienie zaopiniowanych przez Ministra Edukacji i Nauki kwot, w ramach rozdysponowania rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej w roku 2022 w podziale na poszczególne kryteria.

² W rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji.

lp.	nazwa kryterium	kwota (w zł)
1	wyposażenie w sprzęt szkolny i pomoce dydaktyczne pomieszczeń do nauki w nowo wybudowanych obiektach szkół i placówek bądź zaadaptowanych z innych pomieszczeń szkolnych*	16 517 285
2	dofinansowanie z tytułu wzrostu zadań szkolnych i pozaszkolnych	218 804 726
3	dofinansowania kosztów związanych z wypłatą odpraw dla zwalnianych nauczycieli	37 043 847
4	korekta części oświatowej subwencji ogólnej z tytułu błędów statystycznych	201 647
5	wyposażenie w sprzęt szkolny i pomoce dydaktyczne pomieszczeń do nauki w szkołach rozpoczynających kształcenie w zawodach, w których szkoły te dotychczas nie prowadziły kształcenia**	5 258 367
6	wsparcie szkół w zakresie zorganizowania dodatkowych zajęć specjalistycznych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej***	179 985 750
7	pomoc jednostkom samorządu terytorialnego w usuwaniu skutków zdarzeń losowych	2 780 785
razem		460 592 407

* Przyjęto maksymalne kwoty dofinansowania na 1 pomieszczenie do nauki: w szkole ogólnokształcącej i placówkach oświatowych - 10 tys. zł, w szkole zawodowej - 15 tys. zł, w szkole w SOW, SOSW, MOS, MOW, OREW – 15 tys. zł., sala gimnastyczna 40 tys. zł, inne pomieszczenia (np. sala do gimnastyki korekcyjnej, nauki tańca, sala rehabilitacyjna, sala do terapii sensorycznej, sala terapeutyczna) - 15 tys. zł

** przyjęto maksymalną kwotę dofinansowania na 1 pomieszczenie - 15 tys. zł.*** przyjęto kwotę 39,55 zł w przeliczeniu na jednego ucznia.

Tabela nr 18. Zestawienie wysokości dotacji dla poszczególnych województw i ministerstw na realizację Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych na lata 2020-2022 (edycja 2022).

Wyszczególnienie - podsumowanie 2022 r.	Rodzaj szkoły	słabowidzący	słabosłyszący	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	z niepełno- sprawnością ruchową, w tym z afazją	niesłyszący	z niepełno- sprawnością intelektualną w stopniu lekkim	szkoła specjalna przysposo- biająca do pracy	Razem wykonanie środków z dotacji dla województwa / ministerstwa							
										zakup podręczników i materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych						
										wysokość dotacji w zł						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10							
Dolnośląskie	O	61 754,34 zł	58 399,04 zł	301 819,84 zł	81 302,58 zł	2 285,21 zł	44 128,72 zł									
Dolnośląskie	S	16 896,49 zł	16 305,56 zł	25 406,93 zł	13 750,41 zł	- zł	137 185,89 zł	151 185,19 zł	910 420,20 zł							
Kujawsko- pomorskie	O	39 029,41 zł	44 472,11 zł	217 060,07 zł	47 329,30 zł	3 672,90 zł	101 629,08 zł									
Kujawsko- pomorskie	S	10 694,57 zł	6 685,30 zł	17 237,01 zł	3 409,12 zł	3 429,30 zł	134 344,76 zł	152 716,53 zł	781 709,46 zł							
Lubelskie	O	15 609,27 zł	24 147,06 zł	101 980,01 zł	55 673,36 zł	1 335,00 zł	74 268,47 zł									
Lubelskie	S	5 799,10 zł	6 392,71 zł	23 238,44 zł	11 435,65 zł	18 121,40 zł	91 807,60 zł	140 280,53 zł	570 088,60 zł							
Lubuskie	O	16 045,75 zł	13 851,76 zł	63 670,48 zł	24 712,04 zł	782,83 zł	19 154,31 zł									
Lubuskie	S	1 715,00 zł	890,00 zł	6 105,66 zł	4 879,15 zł	- zł	47 305,41 zł	73 347,44 zł	272 459,83 zł							
Łódzkie	O	16 922,73 zł	37 003,42 zł	181 927,47 zł	64 281,30 zł	10 437,64 zł	51 801,32 zł									
Łódzkie	S	9 061,56 zł	6 006,43 zł	28 649,76 zł	8 703,02 zł	5 912,74 zł	83 298,81 zł	130 302,33 zł	634 308,53 zł							
Małopolskie	O	39 521,24 zł	52 415,57 zł	163 013,31 zł	112 695,55 zł	4 321,64 zł	61 141,80 zł									
Małopolskie	S	17 762,17 zł	9 373,30 zł	30 890,82 zł	5 339,46 zł	7 949,84 zł	143 120,00 zł	190 205,67 zł	837 750,37 zł							
Mazowieckie	O	75 008,68 zł	108 733,18 zł	1 081 681,64 zł	191 686,06 zł	24 273,98 zł	183 798,32 zł									
Mazowieckie	S	19 984,76 zł	14 961,13 zł	104 599,39 zł	19 598,21 zł	36 138,72 zł	219 765,06 zł	349 431,99 zł	2 429 661,12 zł							
Opolskie	O	16 727,39 zł	20 637,91 zł	69 383,10 zł	24 177,22 zł	2 539,21 zł	35 393,85 zł									
Opolskie	S	- zł	- zł	4 575,46 zł	- zł	- zł	43 863,35 zł	58 000,89 zł	275 298,38 zł							
Podkarpackie	O	32 037,31 zł	58 184,69 zł	254 153,68 zł	61 040,21 zł	9 853,51 zł	78 866,69 zł									
Podkarpackie	S	- zł	6 510,00 zł	24 839,34 zł	38 186,50 zł	4 620,00 zł	76 585,10 zł	150 379,45 zł	795 256,48 zł							
Podlaskie	O	12 856,21 zł	19 048,67 zł	117 918,95 zł	33 672,16 zł	2 225,00 zł	26 748,41 zł									
Podlaskie	S	740,16 zł	1 192,00 zł	14 612,80 zł	3 052,70 zł	390,00 zł	26 818,70 zł	76 894,69 zł	336 170,45 zł							
Pomorskie	O	56 447,46 zł	48 522,27 zł	212 312,27 zł	85 609,57 zł	3 121,65 zł	51 266,19 zł									
Pomorskie	S	1 373,96 zł	4 151,75 zł	11 238,83 zł	8 384,09 zł	8 213,85 zł	176 482,54 zł	174 299,13 zł	841 423,56 zł							
Śląskie	O	98 061,07 zł	184 762,92 zł	595 580,75 zł	155 161,52 zł	9 953,13 zł	87 033,48 zł									
Śląskie	S	23 946,44 zł	35 079,56 zł	119 615,30 zł	23 773,45 zł	11 752,66 zł	230 034,76 zł	268 243,81 zł	1 842 998,85 zł							
Świętokrzyskie	O	24 077,48 zł	23 222,20 zł	137 931,95 zł	37 796,40 zł	324,00 zł	26 686,91 zł									
Świętokrzyskie	S	1 170,00 zł	5 565,83 zł	17 895,53 zł	8 000,66 zł	1 170,00 zł	53 344,28 zł	86 625,96 zł	423 811,20 zł							
Warmińsko- Mazurskie	O	28 756,48 zł	31 959,58 zł	174 571,55 zł	46 949,85 zł	6 466,26 zł	64 925,92 zł									
Warmińsko- Mazurskie	S	460,00 zł	390,00 zł	21 145,00 zł	1 405,00 zł	4 730,34 zł	95 365,11 zł	98 007,19 zł	575 132,28 zł							

Wielkopolskie	O	48 767,71 zł	41 147,03 zł	187 309,71 zł	85 978,85 zł	17 447,76 zł	93 857,90 zł		
Wielkopolskie	S	1 902,89 zł	4 494,22 zł	24 727,98 zł	10 404,17 zł	3 728,40 zł	146 371,36 zł	218 974,11 zł	885 112,09 zł
Zachodnio-pomorskie	O	20 759,39 zł	27 226,31 zł	149 443,34 zł	37 038,40 zł	5 995,83 zł	44 854,48 zł		
Zachodnio-pomorskie	S	731,65 zł	20 022,20 zł	9 512,52 zł	6 750,91 zł	2 170,00 zł	103 799,30 zł	89 621,20 zł	517 925,53 zł
Województwa	O	602 381,92 zł	793 733,72 zł	4 009 758,12 zł	1 145 104,37 zł	105 035,55 zł	1 045 555,85 zł		
Województwa	S	112 238,75 zł	138 019,99 zł	484 290,77 zł	167 072,50 zł	108 327,25 zł	1 809 492,03 zł	2 408 516,11 zł	12 929 526,93 zł
Województwa	Razem	714 620,67 zł	931 753,71 zł	4 494 048,89 zł	1 312 176,87 zł	213 362,80 zł	2 855 047,88 zł	2 408 516,11 zł	
MKiDN	O	890,00 zł	3 799,93 zł	19 773,67 zł	1 521,44 zł	627,03 zł	- zł	- zł	26 612,07 zł
MRiRW	O	11 447,29 zł	15 382,94 zł	32 945,12 zł	16 735,21 zł	2 194,69 zł	47 217,10 zł	- zł	125 922,35 zł
MKiŚ	O	1 780,00 zł	1 780,00 zł	4 449,59 zł	- zł	- zł	- zł	- zł	8 009,59 zł
Ministerstwa	Razem	14 117,29 zł	20 962,87 zł	57 168,38 zł	18 256,65 zł	2 821,72 zł	47 217,10 zł	- zł	160 544,01 zł
Ogółem		728 737,96 zł	952 716,58 zł	4 551 217,27 zł	1 330 433,52 zł	216 184,52 zł	2 902 264,98 zł	2 408 516,11 zł	13 090 070,94 zł

Wyjaśnienie do tabeli:

O - szkoły ogólnodostępne

S - szkoły specjalne

MKiDN - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

MRiRW - Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

MKiŚ - Ministerstwo Klimatu i Środowiska

Tabela nr 19. Liczba uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych, którzy otrzymali dofinansowanie do zakupu podręczników i materiałów edukacyjnych w ramach Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych na lata 2020-2022 (edycja 2022).

Wyszczególnienie	slabowidzący	slabostyszcy	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	niestyszcy	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim
	Liczba uczniów w szkołach ogólnodostępnych					
Dolnośląskie	161	149	760	207	7	130
Kujawsko-pomorskie	101	113	535	121	9	285
Lubelskie	40	64	255	140	3	212
Lubuskie	40	34	156	62	2	59
Łódzkie	43	91	443	159	25	146
Małopolskie	102	140	417	301	11	184
Mazowieckie	182	269	2573	466	56	503
Opolskie	43	55	178	63	6	110
Podkarpackie	81	152	656	157	29	238
Podlaskie	34	48	295	84	5	80
Pomorskie	142	126	524	222	8	158
Śląskie	246	480	1521	396	25	257
Świętokrzyskie	62	56	353	93	1	76
Warmińsko-Mazurskie	72	82	427	117	18	195
Wielkopolskie	124	110	484	223	45	287
Zachodniopomorskie	52	68	363	90	14	135
Województwa Suma	1525	2037	9940	2901	264	3055
MKiDN	2	10	53	5	2	0
MRiRW	30	41	89	43	7	130
MKiŚ	4	4	10	0	0	0
Ministerstwa Suma	36	55	152	48	9	130
razem	1561	2092	10092	2949	273	3185

Wyjaśnienie do tabeli:

MKiDN - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

MRiRW - Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

MKiŚ – Ministerstwo Klimatu i Środowiska

łącznie liczba uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych, którzy otrzymali dofinansowanie do zakupu podręczników i materiałów edukacyjnych w ramach Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych na lata 2020-2022 (edycja 2022) wynosi 20 152 uczniów.

Tabela nr 20. Liczba uczniów niepełnosprawnych w szkołach specjalnych, którzy otrzymali dofinansowanie do zakupu podręczników i materiałów edukacyjnych w ramach Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych na lata 2020-2022 (edycja 2022).

województwa	slabowidzacy	slaboslyszacy	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	niestyszacy	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim
liczba uczniów w szkołach specjalnych						
Dolnośląskie	47	54	64	34	0	487
Kujawsko-pomorskie	33	20	53	11	14	413
Lubelskie	14	16	60	31	49	268
Lubuskie	4	2	17	12	0	135
Łódzkie	25	17	82	24	15	266
Małopolskie	56	36	88	20	28	450
Mazowieckie	50	41	283	53	109	659
Opolskie	0	0	12	0	0	133
Podkarpackie	0	15	66	91	11	247
Podlaskie	2	4	45	11	1	79
Pomorskie	4	12	30	22	24	501
Śląskie	74	103	341	71	37	721
Świętokrzyskie	3	15	48	22	3	149
Warmińsko-Mazurskie	2	1	49	4	13	269
Wielkopolskie	7	12	67	26	11	478
Zachodniopomorskie	2	48	25	18	5	309
razem	323	396	1330	450	320	5564

łącznie liczba uczniów w szkołach specjalnych w całej Polsce (program): 8 383 uczniów.

Tabela nr 21. Liczba uczniów w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy, którzy otrzymali dofinansowanie do zakupu podręczników i materiałów edukacyjnych w ramach Rządowego programu pomocy uczniom niepełnosprawnym w formie dofinansowania zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych na lata 2020-2022 (edycja 2022).

	zajęcia rozwijające uzdolnienia	zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	zajęcia logopedyczne	zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne	inne zajęcia o charakterze terapeutycznym	indywidualizowana ścieżka realizacji żątkowego rocznego przygotowania przedszkolnego	porady i konsultacje	Klasa terapeutyczna	zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się	zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze	zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu	indywidualizowana ścieżka kształcenia	warsztaty
przedszkole	1 075	7 043	14 735	5 673	10 498	76	5 830	0	0	0	0	0	0
szkoła podstawowa	11 721	30 213	34 324	25 579	29 813	0	28 360	270	5 306	24 650	10 498	757	10 156
liceum ogólnokształcące	689	521	388	1 584	1 282	0	2 998	34	621	1 264	1 654	71	1 325
technikum	237	473	200	822	661	0	2 480	1	351	1 100	1 141	37	709
szkoła policealna	7	13	2	31	37	0	45	0	4	9	81	0	0
szkoła specjalna przygotowująca do pracy	1 640	1 252	2 182	2 782	3 004	0	3 995	18	1 282	250	1 760	1	1 179
ogólnokształcąca szkoła na I stopnia	1	6	5	7	14	0	13	0	2	5	19	0	4
ogólnokształcąca szkoła na II stopnia	1	4	0	5	2	0	3	0	2	2	1	0	3
ogólnokształcąca szkoła lekcyjnych	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	0	0	0
liceum sztuk plastycznych	6	16	1	18	14	0	34	0	2	20	10	0	16
punkt przedszkolny	98	246	900	557	836	32	530	0	0	0	0	0	0
szkoła muzyczna I stopnia	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
branżowa szkoła I stopnia	1 174	1 179	858	3 305	2 887	0	5 871	14	1 033	2 506	3 190	20	1 183
razem	16 650	40 966	53 595	40 363	49 048	108	50 161	337	8 603	29 808	18 354	886	14 575

Tabela nr 23. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

poradnia	rodzaj poradni		razem
	publiczna	niepubliczna	
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	576	639	1 215
poradnia specjalistyczna	25	38	63
razem	601	677	1 278

Tabela nr 24. Struktura zatrudnienia kadry pracowników pedagogicznych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych według danych SIO, stan na 30 września 2022 r.

rodzaj obowiązku kadry pedagogicznej	liczba etatów w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych
obowiązki nauczyciela doradcy metodycznego	0,5
obowiązki nauczyciela doradcy zawodowego	91,4

obowiązki nauczyciela konsultanta	1,0
obowiązki nauczyciela pedagoga	3 174,4
obowiązki nauczyciela psychologa	4 134,0
obowiązki nauczyciela logopedy	1 458,4
obowiązki nauczyciela socjologa	4,1
obowiązki nauczyciela rehabilitanta	110,2
obowiązki nauczyciela współorganizującego kształcenie	2,6
inne obowiązki nauczyciela	30,6
obowiązki nauczyciela terapeuty pedagogicznego	31,5
obowiązki nauczyciela pedagoga specjalnego	25,7
razem	9 064,4

Tabela nr 25. Liczba diagnoz przeprowadzonych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych w roku szkolnym 2021/2022 według danych SIO, stan na 13 lutego 2023 r. (dane gromadzone w bazie SIO za poprzedni rok szkolny).

rodzaj diagnozy przeprowadzonej przez poradnię	odbiory							razem
	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku uprawniającym do objęcia wychowaniem przedszkolnym	dzieci objęte rocznym obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym	dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym	uczniowie szkoły podstawowej	uczniowie szkoły ponadpodstawowej i dotychczasowej szkoły ponadgimnazjalnej	inne osoby	
psychologiczna	19 501	63 734	32 554	8 015	259 617	31 515	1 373	416 309
pedagogiczna	9 807	36 607	27 820	5 618	243 920	22 043	792	346 607
logopedyczna	15 813	55 657	20 304	5 908	45 600	1 453	876	145 611
lekarska	4 786	10 057	4 187	948	21 108	4 942	432	46 460
związana z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej	15	46	11	0	13 770	5 096	21	18 959
rehabilitanta	1 942	3 479	789	207	1 923	43	20	8 403
razem	51 864	169 580	85 665	20 696	585 938	65 092	3 514	982 349

Tabela nr 26. Liczba orzeczeń wydanych przez zespoły orzekające z podziałem na typ podmiotu od 1 września 2021 r. do 31 sierpnia 2022 według danych SIO, stan na 13 lutego 2023 r.

rodzaj orzeczenia	dla dzieci i młodzieży:	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku uprawniającym do objęcia wychowaniem przedszkolnym	dzieci objęte rocznym obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym	dzieci w wychowaniu przedszkolnym	uczniowie szkoły podstawowej	uczniowie szkoły ponadpodstawowej i dotychczasowej szkoły ponadgimnazjalnej	inne osoby	razem
o potrzebie kształcenia specjalnego	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	611	3 077	3 381	687	10 172	637	510	19 075
	niewidomych	6	8	8	2	40	10	9	83
	słabowidzących	64	338	338	68	1 879	268	12	2 967
	niestyszających	43	96	74	21	336	57	37	664
	słabosłyszających	115	536	406	101	2 563	365	24	4 110
	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	82	1 312	1 820	436	13 560	1 149	126	18 485
	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym	28	365	561	111	2 833	174	120	4 192
	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym	2	28	32	6	288	18	29	403
	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	1 020	6 133	2 409	861	5 606	380	81	16 490
	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	1 976	8 325	4 211	1 778	17 235	2 530	192	36 247
	<i>niedostosowanych społecznie</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>721</i>	<i>1 253</i>	<i>9</i>	<i>1 985</i>
	<i>zagrożonych niedostosowaniem społecznym</i>	<i>1</i>	<i>34</i>	<i>172</i>	<i>60</i>	<i>5 838</i>	<i>1 181</i>	<i>85</i>	<i>7 371</i>
o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim	29	185	90	24	369	55	1 534	2 286
razem		3 977	20 439	13 502	4 155	61 440	8 077	2 768	114 358

Tabela nr 26a. Liczba orzeczeń o „braku potrzeby” wydanych przez zespoły orzekające z podziałem na typ podmiotu w roku szkolnym 2021/2022 według danych SIO, stan na 13 lutego 2023 r.

orzeczenie o braku	wydane dla dzieci i młodzieży uczęszczających do	etap edukacyjny				razem
		wychowanie przedszkolne	I etap edukacyjny	II etap edukacyjny	nie dotyczy	
potrzeby kształcenia specjalnego	przedszkola	66	0	0	0	66
	szkoły podstawowej	3	58	81	0	142
	liceum ogólnokształcącego	0	0	0	5	5
	technikum	0	0	0	3	3
	szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy	0	0	0	1	1
	zespołu wychowania przedszkolnego	6	0	0	0	6
	branżowej szkoły I stopnia	0	0	0	2	2
potrzeby indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego	przedszkola	8	0	0	0	8
	szkoły podstawowej	1	0	0	0	1
potrzeby indywidualnego nauczania	szkoły podstawowej	0	13	40	0	53
	liceum ogólnokształcącego	0	0	0	20	20
	technikum	0	0	0	11	11
	szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy	0	0	0	1	1
	branżowej szkoły I stopnia	0	0	0	2	2
potrzeby zajęć rewalidacyjno-wychowawczych	przedszkola	4	0	0	0	4
	szkoły podstawowej	0	1	1	0	2
	szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy	0	0	0	1	1
razem		88	72	122	46	328

Tabela nr 27. Rodzaje i liczba opinii wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne w roku szkolnym 2021/2022 według danych SIO, stan na 13 lutego 2023 r.

opinia o potrzebie/w sprawie	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku uprawniającym do objęcia wychowaniem przedszkolnym	dzieci objęte obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym	dzieci w wychowaniu przedszkolnym	uczniowie szkoły podstawowej	uczniowie szkoły ponadpodstawowej i dotychczasowej szkoły ponadgimnazjalnej	inne osoby	razem
wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka	12 041	22 715	2 466	1 979	0	0	0	39 201
wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej	19	358	257	49	9	0	0	692
odroczenia rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego	4	972	9 759	1 105	46	0	21	11 907
zwolnienia ucznia z nauki drugiego języka obcego nowożytnego	0	0	0	3	1 010	336	0	1 349
objęcia ucznia nauką w klasie terapeutycznej			10	5	407	66	7	495
dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia	133	867	1 184	409	61 822	4 244	21	68 680
specyficznych trudnościach w uczeniu się	23	142	60	35	52 761	3 881	44	56 946
udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki	0	4	8	1	1 216	818	2	2 049
opinia w sprawie zezwolenia na zatrudnienie młodocianego w celu przyuczenia do wykonywania określonej pracy lub nauki zawodu	1	3	1	2	7 707	1 449	3	9 166
opinia w sprawie braku przeciwwskazań do wykonywania przez dziecko pracy lub innych zajęć zarobkowych	38	88	35	11	1 205	194	40	1 611
opinia w sprawie objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu, szkole lub placówce	895	18 538	9 720	2 457	92 076	4 869	42	128 597
opinia w sprawie spełniania obowiązkowego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem i obowiązku szkolnego i nauki poza szkołą	0	11	8	1	27	7	0	54
inna opinia związana z kształceniem i wychowaniem dziecka	2 116	10 250	3 960	713	21 470	2 789	169	41 467
opinia w sprawie przyjęcia ucznia szkoły podstawowej do oddziału przysposabiającego do pracy	0	0	0	0	447	12	2	461
opinia w sprawie pierwszeństwa w przyjęciu do szkoły ponadpodstawowej ucznia z problemami zdrowotnymi ograniczającymi możliwości wyboru kierunku kształcenia ze względu na stan zdrowia			4		811	9		824
razem	15 270	53 948	27 472	6 770	241 014	18 674	351	363 499

Tabela nr 28. Liczba dzieci i młodzieży według rodzaju zajęć w poradniach psychologiczno-pedagogicznych w roku szkolnym 2021/2022 według danych SIO, stan na 13 lutego 2023 r.

rodzaj zajęć	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku uprawniającym do objęcia wychowaniem przedszkolnym	dzieci objęte rocznym obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym	dzieci w wychowaniu przedszkolnym	uczniowie szkoły podstawowej	uczniowie szkoły ponadpodstawowej i dotychczasowej szkoły ponadgimnazjalnej	Inna osoba	razem
terapia psychologiczna	1 071	5 309	2 161	374	19 935	7 093	607	36 550
psychoterapia	35	521	163	29	6 212	6 383	1 492	14 835
terapia pedagogiczna, w tym zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	556	3 922	2 567	442	16 679	574	24	24 764
terapia logopedyczna	5 079	30 256	11 376	2 799	19 968	490	175	70 143
socjoterapia	3	260	74	31	3 117	448	22	3 955
ćwiczenia rehabilitacyjne	4 317	4 726	1 774	57	1 310	104	21	12 309
zajęcia z zakresu profilaktyki uzależnień		51	359	239	14 458	4 001	74	19 182
zajęcia związane z trudnościami adaptacyjnymi	35	657	218	33	13 163	6 932	481	21 519
zajęcia grupowe aktywizujące do wyboru kierunku kształcenia i zawodu		352	648	24	34 625	19 605	644	55 898
inne zajęcia o charakterze terapeutycznym	2 196	10 509	5 539	1 249	27 954	6 167	727	54 341
razem	13 292	56 563	24 879	5 277	157 421	51 797	4 267	313 496

Tabela nr 28a. Liczba dzieci i młodzieży objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w poradniach psychologiczno-pedagogicznych w roku szkolnym 2021/2022 według danych SIO, stan na 13 lutego 2023 r.

forma pomocy	pomoc udzielona dzieciom i młodzieży
--------------	--------------------------------------

	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku przedszkolnym	uczniowie szkół podstawowych	uczniowie dotychczasowych gimnazjów	uczniowie dotychczasowych szkół ponadgimnazjalnych i uczniowie szkół ponadpodstawowych	młodzież nie ucząca się i nie pracująca	inni	razem
porady	5 218	25 426	57 494	14	14 973	387	482	103 994
konsultacje	4 218	19 043	38 651	50	10 793	105	580	73 440
indywidualne porady zawodowe na podstawie badań		4	10 153	4	2 265	52	15	12 493
indywidualne porady zawodowe bez badań	3		7 245	75	1 870	169	48	9 410
treningi	283	2 556	8 518	10	1 615	4	355	13 341
warsztaty	448	17 923	152 502		41 059	38	940	212 910
mediacje	1	186	648		202		2	1 039
badania przesiewowe słuchu (ogółem)	70	1 928	4 796		135			6 929
badania przesiewowe słuchu w ramach programu "Słyszę"	37	4 129	3 447		47			7 660
badania przesiewowe słuchu platformą do badań zmysłów	15	3 243	6 104		49		1	9 412
badania przesiewowe wzroku (ogółem)	3	278	1 288		20	1		1 590
badania przesiewowe wzroku w ramach programu "Widzę"		917	1 565		16			2 498
badania przesiewowe wzroku platformą do badań zmysłów		808	1 592		8			2 408
badania przesiewowe mowy (ogółem)	674	17 448	4 256		19	62	33	22 492
badania przesiewowe mowy w ramach programu "Mówię"		2 458	883		35			3 376
badania przesiewowe mowy platformą do badań zmysłów		202	508					710
inne badania przesiewowe	472	15 566	9 331		812		17	26 198
porady po badaniach przesiewowych	665	15 565	10 439		48	1	72	26 790
razem	12 107	127 680	319 420	153	73 966	819	2 545	536 690

**ZATRUDNIENIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W 2022 R.
W MINISTERSTWACH ORAZ URZĘDACH**

Miejsce zatrudnienia	Zatrudnienie w 2022 r.			Wpłaty na PFRON z tytułu nieosiągnięcia ustawowego wskaźnika zatrudniania osób niepełnosprawnych
	Ogółem	Osób niepełnosprawnych		
	liczba etatów	liczba etatów	%	
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	1406,47	41,00	2,91	945 830
Ministerstwo Edukacji i Nauki	763,97	19,00	2,49	714 828
Ministerstwo Aktywów Państwowych	397,13	8,00	2,01	472 299
Ministerstwo Finansów	2944,28	86,55	2,94	2 087 587
Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej	1259,83	48,20	3,80	570 049
Ministerstwo Infrastruktury	786,43	26,00	3,30	467 787
Ministerstwo Klimatu i Środowiska	1042,60	36,00	3,45	667 063
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	529,27	16,00	3,02	488 508
Ministerstwo Obrony Narodowej	865,07	15,00	1,73	1 072 227
Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	799,10	42,00	8,91	0,00
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	920,59	27,00	2,93	584 989
Ministerstwo Rozwoju i Technologii	1063,00	28,00	2,63	745 819
Ministerstwo Sportu i Turystyki	244,75	4,00	1,63	269 011
Ministerstwo Sprawiedliwości	878,85	28,55	3,24	609 822
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	904,33	21,00	2,32	972 713
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ministerstwo Zdrowia	780,83	29,75	3,81	45 048
Razem	15 586,50	476,05	3,20	10 713 570

Miejsce zatrudnienia	Zatrudnienie w 2022 r.			Wpłaty na PFRON z tytułu nieosiągnięcia ustawowego wskaźnika zatrudniania osób niepełnosprawnych
	Ogółem	Osób niepełnosprawnych		
		liczba etatów	liczba etatów	
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	11 479,00	513,00	4,47	3 831 824
Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Centralny Zarząd Służby Więziennej	1826,53	45,13	2,47	849 179
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	4803,65	117,60	2,24	3 577 021
Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego	29,64	8,50	29,00	0,00
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego	192,35	11,75	7,15	5 921 ¹⁾
Główny Urząd Statystyczny	753,60	34,35	4,56	364 931
Instytut Pracy i Spraw Socjalnych	50,12	2,00	5,05	20 296
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	6090,38	440,09	7,23	0,00
Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej	103,21	2,00	1,94	48 327
Komenda Główna Policji ²⁾	1231,93	58,00	4,71	301 947
Komenda Główna Straży Granicznej ³⁾	265,27	8,00	3,02	196 201
Krajowe Biuro Wyborcze	494,85	7,87	1,59	92 928
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	149,00	4,50	3,02	59 442
Narodowy Fundusz Zdrowia ⁴⁾	5535,06	272,83	5,00	916 705
Ochotnicze Hufce Pracy	3167,31	242,15	7,64	327 387 ⁵⁾
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	972,15	125,18	12,88	0,00
Państwowa Inspekcja Pracy	2610,40	158,40	6,07	0,00
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	b.d.	11,00	7,33	0,00
Urząd Komunikacji Elektronicznej	634,65	22,00	3,50	231 077
Urząd Lotnictwa Cywilnego	427,40	12,00	3,00	418 630
Urząd Ochrony Danych Osobowych	248,64	9,39	3,74	673
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	641,15	20,50	3,19	503 825
Urząd Transportu Kolejowego	302,41	13,00	8,49	0,00
Urząd Zamówień Publicznych	201,00	7,00	3,00	125 621
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	43 545,00	2117,00	4,86	3 293 130
Razem	85 754,71	4 263,24	5,75	15 165 125

¹⁾ w miesiącu I i II nie został osiągnięty wskaźnik 6%.

²⁾ Zatrudnienie we wszystkich jednostkach Policji: liczba etatów ogółem – 23 510,42, liczba etatów osoby niepełnosprawne – 1 843,00. Wpłaty na PFRON – 2 871 086 zł.

³⁾ Zatrudnienie we wszystkich oddziałach Straży Granicznej: liczba etatów ogółem – 3 292,90, liczba etatów osoby niepełnosprawne – 232,55. Wpłaty na PFRON – 784 127 zł (z 9 oddziałów 7 osiągnęło wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych przekraczający 6%).

⁴⁾ Zatrudnienie w Centrali NFZ oraz Oddziałach.

⁵⁾ Nie wszystkie oddziały osiągnęły wskaźnik przekraczający 6%.

**INFORMACJA O OSOBACH NIEPEŁNOSPRAWNYCH, KTÓRE UCZESTNICZYŁY W 2022 R.
W NABORZE NA WOLNE STANOWISKA PRACY W SŁUŻBIE CYWILNEJ³,
NADESŁANA PRZEZ MINISTRÓW I KIEROWNIKÓW URZĘDÓW⁴**

Ministerstwo, Urząd centralny	Liczba osób niepełnosprawnych które:	
	złożyły oferty	zostały zatrudnione
Ministerstwa		
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	47	1
Ministerstwo Edukacji i Nauki	23	0
Ministerstwo Aktywów Państwowych	11	1
Ministerstwo Finansów	58	4
Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej	55	2
Ministerstwo Infrastruktury	30	2
Ministerstwo Klimatu i Środowiska	97	1
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	34	2
Ministerstwo Obrony Narodowej	11	0
Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	27	1
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	13	2

³ Od 26 listopada 2011 r., tj. wejścia w życie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1183) ministerstwa i urzędy centralne mają ustawowy obowiązek zamieszczania informacji w ogłoszeniach o naborze dotyczącej: wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ministerstwie (urzędzie), konieczności złożenia dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność.

Jeżeli wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji, w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%, pierwszeństwo w zatrudnianiu przysługuje osobie niepełnosprawnej, o ile znajduje się ona w gronie wyłonionych w toku naboru, nie więcej niż pięciu najlepszych kandydatów, spełniających wymagania niezbędne oraz w największym stopniu spełniających wymagania dodatkowe.

W ogłoszeniach o naborach na wolne stanowiska pracy zamieszcza się również – zgodnie z ustawą – informację dotyczącą charakteru pracy na stanowisku, sposobu wykonywania zadań, miejscu i otoczeniu organizacyjno-technicznym stanowiska pracy, w tym zamieszczane są informacje istotne dla osób niepełnosprawnych ubiegających się o zatrudnienie.

⁴ Dotyczy ministerstw i urzędów, w których wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%.

Ministerstwo Rozwoju i Technologii	71	2
Ministerstwo Sportu i Turystyki	14	0
Ministerstwo Sprawiedliwości	30	1
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	13	0
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	b.d.	b.d.
Ministerstwo Zdrowia	45	4
Urzędy		
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	b.d.	21
Centralny Instytut Ochrony Pracy – Centralny Instytut Badawczy	b.d.	b.d.
Centralny Zarząd Służby Więziennej	b.d.	b.d.
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	128	17
Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego	b.d.	b.d.
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego	4	2
Główny Urząd Statystyczny	14	2
Instytut Pracy i Spraw Socjalnych	b.d.	b.d.
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	b.d.	b.d.
Komenda Główna Policji ¹⁾	b.d.	b.d.
Komenda Główna Straży Granicznej ²⁾	5	0
Krajowe Biuro Wyborcze	b.d.	b.d.
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	b.d.	1
Narodowy Fundusz Zdrowia	b.d.	b.d.
Ochotnicza Hufce Pracy	b.d.	b.d.
Państwowa Inspekcja Pracy	b.d.	b.d.
Państwowa Straż Pożarna	2	0
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	b.d.	b.d.
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	3	0

Urząd Komunikacji Elektronicznej	b.d.	1
Urząd Lotnictwa Cywilnego	16	4
Urząd Ochrony Danych Osobowych	1	1
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	31	5
Urząd Transportu Kolejowego	5	2
Urząd Zamówień Publicznych	2	0
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	b.d.	b.d.
Razem	790	78

¹⁾ We wszystkich jednostkach Policji wpłynęło 294 ofert pracy od osób niepełnosprawnych, zatrudniono 29 osób niepełnosprawne.

²⁾ We wszystkich oddziałach Straży Granicznej wpłynęły 29 ofert, zatrudniono 2 osoby niepełnosprawne.

**DOSTOSOWANIE BUDYNKÓW MINISTERSTW I URZĘDÓW
DO POTRZEB I MOŻLIWOŚCI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Nazwa instytucji	Dostosowanie
Ministerstwo Aktywów Państwowych	Częściowe dostosowanie Budynek przy ul. Kruczej jest częściowo dostosowany.
Ministerstwo Sprawiedliwości	Częściowe dostosowanie. Budynki Ministerstwa są dostosowane dla osób niepełnosprawnych. W 2022 r. przeprowadzono działania mające na celu poprawę dostosowania.
Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej	Częściowe dostosowanie. 1 budynek dostosowany, 3 budynki są niedostosowane lub nie w pełni dostosowane.
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	Częściowe dostosowanie. Kancelaria użytkuje 7 budynków. Działania związane z usuwaniem barier architektonicznych w KPRM mają charakter ciągły i planowy.
Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej	Całkowite dostosowanie Budynek Ministerstwa jest całkowicie dostosowany.
Ministerstwo Finansów	Całkowite dostosowanie Budynek Ministerstwa jest całkowicie dostosowany. W 2022 r. udoskonalano dostosowanie (oznaczono pomieszczenia tabliczkami z napisami w alfabecie Braille'a, zakupiono pętlę indukcyjną itp.)
Ministerstwo Infrastruktury	Dwa budynki całkowicie dostosowane, jeden częściowo. Ze względu na zabytkowy charakter budynku nie wszystkie bariery mogą być usunięte. W 2022 r. kontynuowano działania, mające na celu dostosowanie: zakupiono pętlę indukcyjną, uzupełniono kontrastowe oznakowanie oraz dodatkowe paski antypoślizgowe.
Ministerstwo Klimatu i Środowiska	Całkowite dostosowanie Budynek ministerstwa jest całkowicie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Edukacji i Nauki	Częściowe dostosowanie. Częściowe dostosowanie. Budynek Ministerstwa przy ul. Wspólnej 1/3 jest całkowicie przystosowany i dostępny dla osób niepełnosprawnych, budynek przy al. J. Ch. Szucha 25 jest częściowo przystosowany i dostępny dla osób niepełnosprawnych – ze względu na zabytkowy charakter budynku nie wszystkie bariery mogą być usunięte.
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Całkowicie dostosowanie Budynek Ministerstwa jest całkowicie dostosowany.
Ministerstwo Rozwoju i Technologii	Częściowe dostosowanie Dwa budynki są dostosowane, dwa, wpisane do rejestru konserwatora zabytków, nie w pełni dostosowane.
Ministerstwo Zdrowia	Częściowe dostosowanie Budynki Ministerstwa są częściowo dostosowane.
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Częściowe dostosowanie. 1 budynek całkowicie dostosowany. 3 budynki całkowicie niedostosowane.
Ministerstwo Obrony Narodowej	Częściowe dostosowanie. Jeden budynek całkowicie przystosowany, 17 budynków jest w trakcie dostosowania.
Ministerstwo Spraw	Częściowe dostosowanie.

Wewnętrznych i Administracji	Trzy budynki są całkowicie przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Pięć budynków jest dostosowanych częściowo. Dwa budynki (magazynowe) nie są dostosowane i nie planuje się dostosowania. Kontynuowano dostosowanie dwóch budynków, w których prace rozpoczęto przed 2022 r.
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	Częściowe dostosowanie. 8 obiektów jest w trakcie przystosowania, 8 obiekty nie są dostosowane (planowane jest przystosowanie).
Ministerstwo Sportu i Turystyki	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo zajmuje trzy budynki, z czego dwa całkowicie dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, jeden częściowo dostosowany.
Państwowa Inspekcja Pracy	Częściowe dostosowanie. Państwowa Inspekcja Pracy zajmuje 63 siedziby. W 2022 roku całkowicie dostosowano do potrzeb osób niepełnosprawnych 4 obiekty. W 2 obiektach rozpoczęto przystosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych w 2022 roku. Obecnie w zasobie Państwowej Inspekcji Pracy znajduje się 30 obiektów niedostępnych lub częściowo niedostępnych dla osób niepełnosprawnych.
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	Brak dostosowania. Biuro KRRiT zajmuje dwa budynki, z czego jeden znajduje się w trwałym zarządzie. Obydwa budynki nie są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	Częściowe dostosowanie. Zróżnicowany stopień dostępności budynków oddziałów i centrali PFRON.
Policja	<ul style="list-style-type: none"> – liczba obiektów całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych – 673, – liczba obiektów przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych w 2022 r. - 30, – liczba obiektów niedostępnych dla osób niepełnosprawnych – 672, – liczba obiektów będących w trakcie dostosowania dla potrzeb osób niepełnosprawnych - 44.
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	Całkowite dostosowanie budynku centrali ARiMR. Jednostki terenowe: 54 lokalizacje są całkowicie dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością, w tym 17 lokalizacji zostało dostosowanych w 2022 roku, a w 28 jednostkach trwają prace dostosowawcze, 158 obiektów jest niedostosowanych.
Służba Więzienna	Częściowe dostosowanie. Dla osadzonych: <ul style="list-style-type: none"> – Ilość budynków całkowicie dostępnych dla osób osadzonych niepełnosprawnych – 205. – Ilość budynków całkowicie dostosowanych dla osób osadzonych niepełnosprawnych w 2022 r. – 8. – Ilość budynków w trakcie przystosowywania dla osób osadzonych niepełnosprawnych – 11. – Ilość budynków niedostępnych dla osób osadzonych niepełnosprawnych – 622. – Ilość budynków niedostępnych dla osób osadzonych niepełnosprawnych planowanych do przystosowania - 193. Dla interesantów: <ul style="list-style-type: none"> – Ilość budynków całkowicie dostępnych dla osób - interesantów niepełnosprawnych – 139. – Ilość budynków całkowicie dostosowanych dla osób - interesantów niepełnosprawnych w 2022 r. – 9. – Ilość budynków w trakcie przystosowywania dla osób - interesantów niepełnosprawnych – 15. – Ilość budynków niedostępnych dla osób - interesantów niepełnosprawnych – 517. – Ilość budynków niedostępnych dla osób - interesantów niepełnosprawnych planowanych do przystosowania - 171.
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Częściowe dostosowanie. Wszystkie budynki urzędu są powszechnie dostępne i przystosowane dla osób niepełnosprawnych.

Urząd Transportu Kolejowego	Całkowite dostosowanie. Zarówno budynek centrali Urzędu, jak i obiektów, w których znajdują się siedziby oddziałów terenowych, wskazują na wysoką dostępność architektoniczną.
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	Częściowe dostosowanie. a) liczba obiektów całkowicie dostosowanych w 2022 r. dla osób niepełnosprawnych: 6, b) liczba obiektów, w których rozpoczęto w 2022 r. przystosowywanie dla osób niepełnosprawnych: 1 c) liczba obiektów niedostępnych dla osób niepełnosprawnych: 111.
Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego	Częściowe dostosowanie. GUNB dysponuje jednym budynkiem, sprawując nad nim trwałą zarząd. Jest on w trakcie przystosowywania dla osób niepełnosprawnych.
Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego	Częściowe dostosowanie. Dział Zbiorów dla Niewidomych, mieszczący się w Warszawie przy ul. Konwiktorskiej 7, użytkuje powierzchnię wynajmowaną od Polskiego Związku Niewidomych, który jest administratorem budynku. W budynku znajduje się winda zewnętrzna i wewnętrzna. Dział Zbiorów Pracy i Zabezpieczenia Społecznego znajduje się w dostosowanym budynku.
Główny Urząd Statystyczny	Częściowe dostosowanie. – 24 obiekty całkowicie dostosowano dla osób niepełnosprawnych w 2022 r., – w 22 obiektach rozpoczęto w 2022 r. przystosowanie dla osób niepełnosprawnych, – 41 obiektów jest niedostępnych lub częściowo niedostępnych dla osób niepełnosprawnych.
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	Częściowe dostosowanie. • liczba obiektów dostępnych dla osób niepełnosprawnych z dysfunkcją narządu ruchu wynosi 225, tj. 82% ogółu. • obiekty niedostępne dla ww. osób niepełnosprawnych – 49, tj. 18% ogółu. Realizowane i planowane są sukcesywne działania zmierzające do ułatwienia dostępu osobom niepełnosprawnym do wszystkich obiektów.
Narodowy Fundusz Zdrowia	Częściowe dostosowanie. 49 budynków jest całkowicie dostosowana, w 19 dostosowywanie rozpoczęto w 2022 r., 40 budynków jest niedostępna lub częściowo niedostępna.
Ochotnicze Hufce Pracy	Częściowe przystosowanie. Spośród obiektów będących w trwałym zarządzie OHP: – 29 obiektów dostosowano całkowicie dla osób niepełnosprawnych w 2022 r., – W 2 obiektach rozpoczęto w 2022 r. przystosowania dla osób niepełnosprawnych, – 135 obiektów jest niedostępnych lub częściowo niedostępnych dla osób niepełnosprawnych.
Straż Graniczna	Częściowe dostosowanie. Liczba budynków będących w stałym zarządzie Komendy Głównej Straży Granicznej wyniosła odpowiednio: – dostępnych dla osób niepełnosprawnych – 6, – niedostępnych – 3 (jeden w trakcie dostosowywania).
Krajowe Biuro Wyborcze	Częściowe dostosowanie. Siedziba Państwowej Komisji Wyborczej i zespołów Krajowego Biura Wyborczego mieści się w budynku Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z zapewnionym dostępem dla osób niepełnosprawnych. Wszystkie Delegatury KBW swoje siedziby mają w budynkach administrowanych przez inne podmioty.
Urząd Komunikacji Elektronicznej	Całkowite dostosowanie. Dostępne dla osób niepełnosprawnych – 14 budynków. W trakcie dostosowania – 2 budynki.
Urząd Lotnictwa Cywilnego	Całkowite dostosowanie. Siedziba ULC w Warszawie jest całkowicie dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Instytut Pracy i	Częściowe dostosowanie.

Spraw Socjalnych	Siedziba IPiSS – lokal położony w Warszawie przy ulicy Bellottiego 3b jest usytuowany w zaadoptowanych pomieszczeniach bloku mieszkalnego. Budynek jest częściowo dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo.
Urząd Zamówień Publicznych	Całkowite dostosowanie. Budynek Urzędu Zamówień Publicznych jest całkowicie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	Częściowe dostosowanie. ZUS dysponuje niemal 400 budynkami będącymi jego własnością lub współwłasnością, z czego: <ul style="list-style-type: none"> – 34 budynki są dostosowane całkowicie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w częściach ogólnodostępnych (na dzień 31 grudnia 2021 r. było to 31 budynków), – w 2022 r. zakończono w 12 budynkach realizację zadań inwestycyjnych, których zakres obejmował przystosowanie budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, – w 2022 r. rozpoczęto 12 zadań inwestycyjnych mających na celu m.in. dostosowanie obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, a jednocześnie kontynuowano 21 takich zadań rozpoczętych w latach poprzednich.